

46182

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TAKSİM MEYDANI, TALİMHANE VE AYAZPAŞA'DA

ART DECO ÜSLUBUNU YANSITAN YAPILAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mim. Işın GÜLBAHAR

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12 Haziran 1995

Tezin Savunulduğu Tarih : 30 Haziran 1995

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Günkut AKIN

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Afife BATUR

: Prof. Dr. Semra ÖGEL

HAZİRAN 1995

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı değerli önerileriyle yönlendiren hocam Sayın Prof. Dr. Günkut Akın'a teşekkür borçluyum.

Çalışmalarımnda maddi ve manevi her türlü desteği sağlayan aileme ayrıca teşekkür ederim.

İŞİN GÜLBAHAR
1995 - İstanbul

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
SEMBOL LİSTESİ	V
ŞEKİL LİSTESİ	VI
ÖZET	XII
SUMMARY	XIII
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. ART DECO MİMARLIĞI VE DİĞER TASARIM ALANLARI	3
1.1. Art Deco Üslubunun Biçim Dünyası	3
1.2. Art Deco Üslubunun Biçimsel Kaynakları	5
1.2.1. Art Deco Öncesi Modern Biçim Dünyası	5
1.2.2. Historisist ve Egzotik Yansımalar	12
1.3. Art Deco Mimarlığı ve Dönemi	13
1.3.1. Art Deco Mimarlığı	13
1.3.2. Art Deco Mimarlığı İle Eşzamanlı Mimarlık Yaklaşımları	21
1.4. Art Deco Üslubunun Diğer Tasarım Alanları	27
1.4.1. Mobilya ve İç Dekorasyon	27
1.4.2. Dokuma	31
1.4.3. Küçük Eşya ve Takı	32
1.4.4. Plastik ve Grafik Sanatlar	34
1.5. Art Deco'nun Dönüşü	37
BÖLÜM 2. ART DECO DÖNEMİNDE TÜRKİYE ORTAMI.....	39
2.1. Art Deco Döneminde Türkiye'deki Sosyo-Ekonomik Ortam	39
2.2. Art Deco Döneminde Türkiye'deki Kültürel Ortam	41
2.3. Art Deco Döneminde Türkiye'deki Kentsel Ortam	44
2.4. Art Deco Döneminde Türkiye'deki Mimarlık Ortamı ...	45
BÖLÜM 3. TAKSİM MEYDANI, TALİMHANE VE AYAZPAŞA'DA ART DECO ÜSLUBUNU YANSITAN MİMARLIK ÖRNEKLERİ	49
3.1. Taksim Meydanı, Talimhane ve Ayazpaşa'nın Kentsel ve Mimari Özellikleri	49

3.2. Taksim Meydanı, Talimhane ve Ayazpaşa’da Art Deco Üslubunu Yansıtan Mimarlık Ürünleri	52
3.3. Talimhane ve Ayazpaşa Semtlerinde Art Deco Üslubundan Esinlenilerek Oluşturulmuş Yeni Yapılar ...	79
BÖLÜM 4. SONUÇ	81
KAYNAKLAR	85
EKLER	88
ÖZGEÇMİŞ	194

SEMBOL LİSTESİ

AKBA.: Akbaba Dergisi

ARK.: Arkitekt Dergisi

GÜZ. İST. : Güzelleşen İstanbul

İST. ANS. : Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi

MİM.: Mimar Dergisi

TAS.: Tasarım Dergisi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil A.1. New York Telefon Şirketi Binası'nın girişi üzerindeki rölyefler	89
Şekil A.2. Paris'te bir apartman cephesinde oluşturulmuş rölyefler	90
Şekil A.3. Market Street Ulusal Bankası'nın seramik bezemeleri, Philadelphia	91
Şekil A.4. Barclay-Vessey Binası, New York	92
Şekil A.5. Los Angeles Belediye Binası	93
Şekil A.6. Carlton Oteli, Miami Beach	93
Şekil A.7. Kem Weber'in gökdelenlere özgü kademeli biçimden esinlenerek oluşturduğu tasarımlar	94
Şekil A.8. Art Deco üslubunda tasarlanmış bir yatak takımı	94
Şekil A.9. 1925 Paris Sergisi'ndeki "Paris Şehri" Pavyonu	95
Şekil A.10. Londra Kraliyet Hastanesi	95
Şekil A.11. Mackintosh'un tasarladığı Dengate Evi'nin iç dekorasyonu	96
Şekil A.12. J.M.Olbrich'in Darmstad'da tasarladığı Dügün Kulesi	96
Şekil A.13. Wagner'in Viyana'da tasarladığı Majolia Evi	97
Şekil A.14. Auguste Perret'nin tasarladığı Rue Franklin Apartmanı, Paris	98
Şekil A.15. Auguste Perret'nin tasarladığı Raincy Kilisesi	99
Şekil A.16. Hans Poelzig'in Luban'da tasarladığı ilaç fabrikası	100
Şekil A.17. F.L. Wright'ın Chicago'da tasarladığı Midway Garden Eğlence Merkezi	100
Şekil A.18. Aztek Oteli, California	101
Şekil A.19. Miami Beach'de bir konut yapısı	101

Şekil A.20. Midland Otel, Morecambe	102
Şekil A.21. Waldorf-Astoria Otel, Manhattan	102
Şekil A.22. Cavalier Otel, Miami Beach	103
Şekil A.23. Genesee Valley Binası, New York	104
Şekil A.24. Daily Telegraph Binası, Naiper	105
Şekil A.25. Battersea Elektrik Santrali, Londra	105
Şekil A.26. Stewart Mağazası ve Şirketi, New York	106
Şekil A.27. Folies Bergere Sineması, Paris	107
Şekil A.28. Kral Christ Kilisesi, İrlanda	108
Şekil A.29. Monza Mezarlığı	109
Şekil A.30. Melnikov'un tasarladığı kendi evi, Moskova	109
Şekil A.31. Michael de Klerk tarafından tasarlanmış bir su kulesi projesi	110
Şekil A.32. 1925 Paris sergisindeki La Maitrise Pavyonu'nun kadın yatak odası	111
Şekil A.33. A. Rateau tarafından tasarlanan bir kahve masası	111
Şekil A.34. E.Gray'in tasarladığı kano yatağı	112
Şekil A.35. P.Frankl'in tasarladığı bir iç mekan	112
Şekil A.36. B.Joel'in tasarladığı bir iç mekan	113
Şekil A.37. Norman Bel Geddes tarafından tasarlanan Manhattan kokteyl takımı	113
Şekil A.38. D. Chiparus'un tasarladığı bronz ve fildişi heykel	114
Şekil A.39. Pierre Le Faguays tarafından tasarlanan bronz heykel	114
Şekil A.40. Helmut Jahn tarafından tasarlanan Libety Place Binası Philadelphia.....	115
Şekil A.41. İsmail Hakkı Bey'in "Çılgın Dans" adlı seramik biblosu	116
Şekil A.42. Art Deco döneminde Akbaba Dergisi'nde yer alan bir karikatür	116

Şekil A.43. “Karım Beni Aldatırsa” adlı filmin dekorları	117
Şekil A.44. “Karım Beni Aldatırsa” adlı filmin dekorları	117
Şekil A.45. Taşçı Salih Evi, Fatih	118
Şekil A.46. Kurukahveci Mehmet Efendi ve Oğulları Dükkanı içinden görünüş	119
Şekil A.47. Çelik Palas, Bursa	120
Şekil A.48. İnönü Gezisinde oluşturulmuş balkoncuklar	120
Şekil A.49. Taksim Bahçesi’nin sokak lambaları	121
Şekil A.50. Park Oteli’nin terası	122
Şekil A.51. Pertev Apartmanı’nın ön cephesi	122
Şekil A.52. Pertev Apartmanı’nın ön cephesi	123
Şekil A.53. Pertev Apartmanı’nın köşe balkonlarından biri	124
Şekil A.54. Pertev Apartmanı’nın kapısı	125
Şekil A.55. Pertev Apartmanı’nın planı	126
Şekil A.56. Gevrek Apartmanı’nın ön cephesi	126
Şekil A.57. Gevrek Apartmanı’nın ön cephesi	127
Şekil A.58. Gevrek Apartmanı’nın giriş kapısı	128
Şekil A.59. Teser İş Hanı’nın ön cephesi	129
Şekil A.60. Teser İş Hanı’nın ön cephesi	130
Şekil A.61. Şen Apartmanı’nın ön cephesi	131
Şekil A.62. Şen Apartmanı’nın ön cephesi	132
Şekil A.63. Şen Apartmanı’nın giriş kapısı	133
Şekil A.64. Sakin Apartmanı’nın ön cephesi	134
Şekil A.65. Sakin Apartmanı’nın giriş kapısı	135
Şekil A.66. Sakin Apartmanı’nın antresinde yer alan duvar resimleri .	135

Şekil A.67. Sakin Apartmanı'nın antresi	136
Şekil A.68. Kibar Köşe Apartmanı	136
Şekil A.69. Kibar Köşe Apartmanı'nın ön cephesi	137
Şekil A.70. Kibar Köşe Apartmanı'nın giriş kapısı	138
Şekil A.71. Kanarya Apartmanı'nın ön cephesi	138
Şekil A.72. Kanarya Apartmanı'nın antresinde yer alan alçı bezemeler	139
Şekil A.73. Kanarya Apartmanı'nın antresinde yer alan alçı bezemeler	139
Şekil A.74. Kanarya Apartmanı'nın ikinci antresi	140
Şekil A.75. Öner Palas Apartmanı'ndan bir görünüş	140
Şekil A.76. Öner Palas Apartmanı	141
Şekil A.77. Sümer ve Gür Apartmanlarının ön cepheleri	142
Şekil A.78. Sümer ve Gür Apartmanlarının pencere önü parapeti	142
Şekil A.79. Şen Yuva Apartmanı'nın ön cephesi	143
Şekil A.80. Şen Yuva Apartmanı'nın pencere önü parapeti	144
Şekil A.81. Eden Apartmanı'nın ön cephesi	145
Şekil A.82. Eden Apartmanı'nın çatı parapeti	145
Şekil A.83. Eden Apartmanı'nın giriş kapısı	146
Şekil A.84. Fazlı Hanı Binası'nın ön cephesi	147
Şekil A.85. Fazlı Hanı Binası'nın ön cephesi	148
Şekil A.86. Fazlı Hanı Binası'nın giriş kapısı	149
Şekil A.87. Ege Apartmanı'nın ön cephesi	150
Şekil A.88. Ege Apartmanı'nın ön cephesi	151
Şekil A.89. Tan Apartmanı'nın ön cephesi	152
Şekil A.90. Tan Apartmanı'nın ön cephesi	153

Şekil A.91. Gayret Apartmanı'nın ön cephesi	154
Şekil A.92. Gayret Apartmanı'nın ön cephesi	155
Şekil A.93. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 26 Nolu apartmanın ön cephesi	156
Şekil A.94. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 26 Nolu apartmanın ön cephesi	157
Şekil A.95. Divan Apartmanı'nın ön cephesi	158
Şekil A.96. Divan Apartmanı'nın ön cephesi	159
Şekil A.97. Adalet Apartmanı'nın ön cephesi	160
Şekil A.98. Adalet Apartmanı'nın çıkması altında oluşturulmuş ters basamaklı piramit biçimindeki öge	160
Şekil A.99. Adalet Apartmanı'nın ön cephesindeki bezeme panoları ..	161
Şekil A.100. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 40 Nolu apartmanın ön cephesi	162
Şekil A.101. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 40 Nolu apartmanın ön cephesi	163
Şekil A.102. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 42 Nolu apartmanın ön cephesi	164
Şekil A.103. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 42 Nolu apartmanın ön cephesi	165
Şekil A.104. Melek Apartmanı'nın ön cephesi	166
Şekil A.105. Melek Apartmanı'nın ön cephesi	167
Şekil A.106. Melek Apartmanı'nın giriş kapısı	168
Şekil A.107. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 75 Nolu apartmanın cephesi	169
Şekil A.108. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 75 Nolu apartmanın cephesi	170
Şekil A.109. Koray Apartmanı'nın ön cephesi	171
Şekil A.110. Enstantan Apartmanı'nın ön cephesi	172
Şekil A.111. Enstantan Apartmanı'nın ön cephesi	173

Şekil A.112. Ariel Apartmanı'nın ön cephesi	174
Şekil A.113. Ariel Apartmanı'nın ön cephesi	175
Şekil A.114. Küçük Kristal Apartmanı'nın ön cephesi	176
Şekil A.115. Küçük Kristal Apartmanı'nın antresi	176
Şekil A.116. Genç Apartmanı'nın ön cephesi	177
Şekil A.117. Genç Apartmanı'nın ön cephesi	178
Şekil A.118. İnönü Caddesi'ndeki 19 Nolu Apartmanın ön cephesi	179
Şekil A.119. İnönü Caddesi'ndeki 19 Nolu Apartmanın ön cephesi	180
Şekil A.120. İnönü Caddesi'ndeki 29 Nolu Apartmanın ön cephesi	181
Şekil A.121. İnönü Caddesi'ndeki 29 Nolu Apartmanın ön cephesi	182
Şekil A.122. İnönü Caddesi'ndeki 29 Nolu Apartmanın çatı parapeti ..	183
Şekil A.123. Bosfor Apartmanı'nın ön cephesi :	183
Şekil A.124. Bosfor Apartmanı'nın ön cephesi	184
Şekil A.125. Bosfor Apartmanı'nın normal kat planı	185
Şekil A.126. Dilaram Apartmanı'nın ön cephesi	185
Şekil A.127. Ankara Palas Apartmanı'nın ön cephesi	186
Şekil A.128. Ankara Palas Apartmanı'nın ön cephesi	187
Şekil A.129. Ankara Palas Apartmanı'nın kapısı	188
Şekil A.130. Seyran Apartmanı'nın ön cephesi	189
Şekil A.131. Seyran Apartmanı'nın ön cephesi	190
Şekil A.132. Can Han Binası'nın ön cephesi	191
Şekil A.133. Golden Age Oteli	192
Şekil A.134. 1993 yılında yıkılan, Art Deco dönemine ilişkin bir yapı .	192
Şekil A.135. Talimhane ve Ayazpaşa Semtlerinde incelenen yapıları katalog numaralarına göre gösteren bir harita	193

ÖZET

Çalışma, Türkiye'de 1927-1940 yılları arasında gündemde olan mimarlık ve dekoratif sanat üsluplarından Art Deco'nun etraflıca tanıtılması, Talimhane ve Ayazpaşa'da bu üslubu yansıtan mimarlık örneklerinin incelenmesi için yapılmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında üslubun tanıtımı yapılmış, yer ve tarih açısından sözkonusu sınırlar belirtilmiştir.

İlk bölümde ise, önce Art Deco biçim dünyası genel olarak incelenmiş, üslubun karakteristik özellikleri üzerinde durulmuştur. Aynı bölümde Art Deco'nun biçimsel kaynakları incelenmiş ve özellikle sözkonusu üslubun Art Nouveau'nun bir "ardılı" olduğu fikri vurgulanmıştır. 1.3.1. alt başlığı içinde ise Art Deco üslubunun dünyada yapılmış olan mimarlık örneklerinin nitelikleri konu edilmiştir ve çok sayıda ilginç yapı tanıtılmıştır. Verilen örneklerin bir kısmının resimleri de sunulurken, diğerleri betimlemelerle gözler önüne serilmiştir. Ayrıca birinci bölümde Art Deco Mimarlığı ile eşzamanlı olan mimarlık yaklaşımlarına ve sözkonusu üslubun diğer tasarım alanlarına değinilmiştir.

İkinci bölümde, önce Art Deco üslubunun Türkiye'de gündemde olduğu yıllarda ülkenin geçirdiği ekonomik ve sosyal gelişmeler incelenmiş ve özellikle Art Deco'dan etkilenen kesime dikkat çekilmiştir. Daha sonra, Art Deco döneminde Türkiye'deki kültürel ve kentsel ortam değerlendirilmiştir. Genç Türkiye Cumhuriyeti'ndeki şehircilik gelişmeleri kısaca incelenmiş ve özellikle yeni yapılaşmaya başlayan bölgelere değinilmiştir. Çünkü bu "yeni" bölgeler, kaçınılmaz olarak Art Deco'nun da içinde bulunduğu "yeni" üsluplarla biçimlendirilmiş yapılarla donatılmışlardır. 2.4. alt başlığında ise sözkonusu dönemde Türkiye'deki mimarlık ortamı irdelenmiştir. Türkiye'de gerek yabancı, gerek yerli mimarlar tarafından benimsenip uygulanan mimarlık üslupları, özellikle de Uluslararası Mimarlık üslubu üzerinde durulmuştur. Burada ayrıca, Türkiye genelindeki Art Deco mimarlık örneklerine kısaca değinilmiştir. Yine bu bölümde, inceleme alanı içinde bulunan Taksim Meydanı, Talimhane ve Ayazpaşa Semtlerinin kentsel ve mimari özellikleri tanıtılmış ve Art Deco'nun bu bölge için önemi vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümde, sözkonusu üsluba bağlı otuzüç yapı, katalog numarası verilerek incelenmiştir. Yapıların daha çok cephesel özelliklerine değinilmiş ve yapıyı "Art Deco" yapan öğelere dikkat çekilmiştir. Çalışmanın sonunda, yapıların fotoğraflarının yanısıra görünüş çizimleri ve bazı kapı çizimleri de yer almaktadır. Yapı cephelerinin çizimlerinde genelde 1/100 ölçek; kapı çizimlerinde ise 1/20 ölçek kullanılmıştır.

Sonuç bölümünde, Türkiye'de yer alan Art Deco üsluplu yapıların karakteristikleri ortaya konmuş ve yabancı örneklerle benzeştiği noktalara değinilmiştir.

SUMMARY

ART DECO BUILDINGS ON TAKSIM SQUARE, TALIMHANE AND AYAZPAŞA.

Art Deco is an architectural and decorative art style, popular from 1920 to 1940, which is characterised by geometric and highly stylised natural forms and ornaments. Art Deco style which absorbed influences from a variety of sources and movements, appeared first in France and a few years later buildings in Art Deco style started to be built in a host of countries throughout the world with their stylised floral panels, their nicely curved streamlining, their "Jazz Moderne" or "Zigzag Moderne"(as it was sometimes called, especially in the nineteen twenties) geometric elements, their handsome ornamental metalwork, their classical yet unmistakably modern sculptures and reliefs, their generous use of colour (in terracotta ornament, metal, paint, stone and even stained glass) and their imaginative juxtaposition of light and dark and smooth and textured elements. Art Deco buildings appeared in many countries, leading one nineteen-twenties journal to call the style "universalism". Art Deco architecture was an architecture of ornament, energy, optimism, colour, texture, light and at times even symbolism; many times this vibrant, decorative interwar architectural style was marked by a lively, altogether unexpected, interaction and contrasting of two or more of these elements.

The term Art Deco which came into general usage in the 1960's when interest in the style revived, was derived directly from 1925 Exposition Internationale des Arts Decoratifs et Industriels Modernes in Paris, the exciting world fair that was the premier showcase of Art Deco style. In 1920's and 1930's, this style was known as "Art Moderne", "Modernistic", "Jazz Pattern" or "Skyscraper Modern".

Art Deco emerged as a reaction to the first category of Art Nouveau that was exuberantly ornamented and had floral forms and waving lines. Its forerunners were Charles Rennie Mackintosh of Glasgow and members of Viennese Secession group. Their works were an indication of what was to appear in the 1920's. The creations of Charles Rennie Mackintosh (The Glasgow School of art foremost among them) looked forward to aspects of Art Deco, specially in colour, texture and stylised decoration in stone, metalwork and glass. His work so impressed Josef Hoffmann and the Viennese Secession group and their works marked the transition from Art Nouveau to Art Deco. Hoffmann's Palais Stoclet (1905-11) which embellished with mosaic murals and elaborate bronze sculpture and floral decorations, was a precursor of the

ornamented Art Deco Style. Briefly, Art Deco, in many aspects, is an extension of Art Nouveau, particularly in its preoccupation with lavish ornamentation, superlative craftsmanship and fine materials.

Art Deco style takes its inspiration from some sources as tribal African sculpture, The Ballet Russes, Japanese lacquerwork and stepped Mayan temples; so Art Deco architecture was informed by a variety of ancient, exotic and more recent sources. Elements from Cubism, Russian Constructivism and futurism (abstractions, distortion and simplification) were also appear on Art Deco creations. Many creators of Art Deco buildings absorbed the styles of the ancient past as well, imbuing them with an undeniable sense of "modernism". This was not the modernism as we attribute today to the International Style, but "modernism" as the term was more simply applied in the nineteen-twenties and nineteen thirties meaning something different, something exciting, something avant-garde moreover new.

The International Movement in architecture developed at the same time with Art Deco and along with cubist painting and the German Bauhaus, the works of Le Corbusier and other International Style architects effected a change from the earlier, more decorative phase of Art deco toward a simpler, bolder approach typical of the 1930's.

Floral, geometric, figurative and exotic reliefs, mosaics, terracotta, sculptures, ornate metalwork, pilasters and at times stepped forms and motifs were so important for the Art Deco styled buildings. Empire State Building, Chanin Building, Rockefeller Centre, Chrysler Building are the master pieces of Art Deco because of their forms and decorations. It's important to mention that many creations from little perfume bottles to book cases, designed in the form that echoed the stepped Manhattan skyscrapers. Many ornamented or/and stepped buildings could have also streamlined, rounded elements on their exteriors.

It is important to note that there were far more public than private buildings designed in the Art Deco style. More than anything, Art Deco was an architecture of soaring skyscrapers that are the cathedrals of the modern age. Numerous buildings like office buildings, stores, restaurants, factories, power stations, cinemas, theatres, travel buildings, city halls, hotels, schools, libraries, fire station, dams, tunnels and even churches and monuments and other kind of buildings also designed in Art Deco style between 1920 and 1940.

Art Deco architecture is not an architecture of personalities, of star architects. It is an architecture of the buildings themselves, of their spirit, energy and immediate visual impact, not of their internal structures, services, floor plans and front and side elevations.

Architecture is not the only design area in Art Deco style. Furniture and interior design, metalwork, textiles, ironwork, sculpture, paintings, graphics and jewellery were also in Art Deco style. The Art Deco furniture designers of the interwar years can be grouped loosely into three categories: traditionalists, individualists and modernists. From its rich Parisian beginnings to its jazzy American offshoots, Art Deco has become viewed as the most exciting decorative style of the century. It also ushered in the era of the total interior. It is important to note that some of the "modernist" architects and designers, like Eileen Gray, took some elements from Art Deco style to their interior designs.

From the early nineteen-seventies Art Deco as a decorative-arts and architectural style began to be recognized widely-and thus started its revival. Indeed five decades on from the heyday of Art Deco, it seems a natural progression that numerous architects should recognize the beauty and high points of Art Deco buildings and duly echo or evoke some of their salient features in contemporary commissions. Michael Graves, Terry Farrell, Robert Venturi and Helmut Jahn, among others, have designed public buildings of Art Deco inspiration in the United States, Britain and Germany.

Art Deco style, like in most of the countries around the world, has influence in Turkey too and between the years 1927-40, in the new districts of Young Turkey Republic, the style has given shape the most of the new buildings. In this period, Turkey was in a great variation. There were classes, not in extremes, in the structure of the society and in these classes, there exists a "bourgeoisie class" which widespread after the announcement of the Republic and except the minorities, there were more Muslims and Turks compared to the old days. In the Young Turkish Republic, this class has played an important role in the acceptance of modern architecture that has just been out as an "Avent Garde" trend in Europe. Not only the International Architecture style that included "purely modern" buildings, but Art Deco style also has been selected by Turkish Republic.

In those days, the elite people in Istanbul, begun living in Talimhane, Ayazpaşa, Maçka, Nişantaşı, Teşvikiye and would be planned Taksim Square after Pera and around. The construction dates of the buildings and houses in Ayazpaşa district are not older than 1925-30. Before that date there were nothing other than Ayazpaşa Cemetery, German Consulate and a few military buildings. New buildings, inevitably, were formed with new Architecture style including Art Deco. The most significant building that determined the profile of Ayazpaşa district, is Park Otel that was opened in 1935. In fact, the building was build long years ago without Art Deco style but the new planned terrace echoes this style with some of its characteristics.

Talimhane district, there are many buildings in Art Deco style, was formed on "Practice Area" where is the west part of "Taksim

Kışlası". In the occupation dates of Istanbul, this place has become a soccer play ground and this situation has continued in the former days of new Turkish Republic. By the announcement of Republic, as a result of the demand of the elite people including the Turks and Muslims, to the areas around Pera, the settlement areas of the city expanded towards Talimhane and Taksim and on the old "Practise Area" new building, designed with those time's styles, formed in that way. In this district, like in Ayazpaşa, there are many buildings with Art Deco style.

After the set up of Republic Monument in 1928, Taksim Square has been, a place for holding the national ceremonies and Taksim Square has been a real "square" with all of its characteristics after the preparations made by Istanbul Municipality in 1939. First, the "Water Store", in front of the monument, was decorated with water pools, greens, water jets and flowers. Second a part of "Taksim Barracks" was collapsed, so the square was extended. Later on, a large and high platform, for the audience of the ceremonies, was build. Later Taksim Barracks was collapsed totally and "Inönü Gezisi" was formed. Here, as, in the parapets of balconies and platforms, the columns that were reduced to geometric stylization were used. Furthermore, the windows of the new toilets were octagon. This style also reflected Art Deco. After the formations of "Inönü Gezisi", "Taksim Garden" and "Taksim Casino" were opened to public, Taksim Casino reflects Art Deco style specially in inner decorations. The street lamps formed by horizontal circular parts in the Taksim Garden are also in Art Deco style.

In the Art Deco period, all branches of the fine arts showed some progress in Turkey. There are also positive changes in the Academia of Fine Arts. Foreign teachers came to Turkey and students sent to Europe for education provided to be known the Art Deco style. In the 1920's and 30's, Turkish designers working in the arts of sculpture, painting, ceramics, and graphics took some elements from Art Deco style. These designers were following the art styles in Europe closely.

In the years of Art Deco, Turkish caricaturists and writers criticised the changing face of the Turkish architecture and city planning in their caricatures and books.

This work has been done to observe the buildings in Art Deco style in Ayazpaşa and Talimhane Districts. Thirty-three buildings were chosen in these areas and the elements that caused these buildings to be Art Deco were paid attention.

Art Deco buildings, built in Talimhane and Ayazpaşa Districts, showed itself not in the planing but on the front and side elevations. These buildings contained large floors, because they were largely built for the elite people.

Ornamentation was very important for the Art Deco buildings in Ayazpaşa and Talimhane Districts. Ornaments on these structures contain geometric and floral forms. There are also decorative panels that have typical patterns of Art Deco style. All kind of ornaments shows the wealth of Art Deco details. There are many ornate entrance doors on the buildings we mention. There are also attractive parapets and metal balustrades in front of the windows on these structures. Stylised pilasters were also used on the Art Deco styled buildings.

Turkish architects working in the Art Deco style, avoided of using classical forms so they prefer to use unusual forms like windows and doors with upper corners cut diagonally.

In Talimhane and Ayazpaşa Districts, buildings in Art Deco style have gotten stepped parapets on the roofs. This form was taken from the silhouettes of Mayan pyramids and Manhattan skyscrapers. At the same time, semi-circular pieces could put over the parapets of the Art Deco buildings that we mention.

Most of the buildings got bay windows. Same of these bay windows were formed by using obtuse angles.

Here are the results about the Art Deco styled buildings in Ayazpaşa and Talimhane: It can be said that the quality of these buildings is parallel to the foreign examples. Furthermore, like in the foreign examples, fine materials and superlative craftsmanship can be observed in these buildings.

GİRİŞ

Art Deco, mimarlık, mobilya, endüstri tasarımı, küçük eşya, plastik sanatlar ve dekorasyon alanında, özellikle Avrupa ve ABD'de 1920'lerin başında belirginleşip 1940'lara kadar süren, gerek kütle, gerekse cephe ve iç mekan düzenlenmesinde özel bir biçim dili kullanan, ayrıca bitki stilizasyonu ve soyut geometriye dayanan zengin bir bezeme sözlüğüne sahip olan bir üsluptur. Art Deco(-ratif) adlandırmanın da gösterdiği gibi, dekorasyona ağırlık veren bir üsluptur. Ancak buradan yola çıkılsa da, sonuçta tek yapıdan, üslupsal bütünlüğü olan kentsel mekanlar yaratılmasına kadar varan bir ölçek yelpazesinde varlık göstermiş ve hatta kullanım nesneleriyle gündelik yaşamı kuşatan bir anlatım dili olarak, aynı yoğunlukta bir tümellik savı olan, eşzamanlı modernizme alternatif oluşturmuştur. Bu açıdan, onun bir "beğeni" olarak adlandırılması anlamlıdır (Batur 1993, s.326). Art Nouveau üslubunun doğal bir ardılı olan Art Deco, Uluslararası Mimarlık, Bauhaus, Ekspresyonizm ve Kübizm gibi akımların etkisi altında daha yalın ve geometrik bir anlatım peşinde koşmuş, sanayi çağını yansıtan, sanat ve makine üretimi arasında uzlaşma sağlayan bir gelişme göstermiştir. Art Deco terimi uygulandığı yıllarda değil (o yıllar boyunca "Art Moderne", "Jazz Pattern", "Skyscraper Moderne", "Modernistic", "Zigzag Moderne" vb. adlarla anılmıştır), bu üsluba ilginin tekrar canlandığı 1960'ların sonlarında, sözkonusu üslup için bir dönüm noktası olan 1925 tarihli Paris, Uluslararası Çağdaş Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Sergisi'nden (Exposition Internationale des Arts Decoratifs Industriels et Modernes) esinlenerek türetilmiştir (Bayer 1990, s.7).

Art Deco üslubu, ilk olarak Paris'te ortaya çıkmış, zamanla Türkiye dahil tüm Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika, Avusturalya, Yeni Zelanda'da ve hatta bazı Kuzey Afrika ülkelerinde, Japonya ve Hindistan'da etkisini göstermiştir.

Art Nouveau, gündemde olduğu yıllarda nasıl "modern" olarak adlandırılmışsa, onun uzantısı sayılabilecek Art Deco da aynı şekilde kendi döneminin modernidir. Çünkü 1920 ve 30'larda "modernlik" terim olarak bugün anlaşılanın dışında, avangard ve aynı zamanda yeni, farklı, heyecan verici olgular ve biçim dünyası için kullanılmıştır (Bayer 1992, s.12). Kuşkusuz, o dönemde Bauhaus'un ve Uluslararası Mimarlığın salt modern yapıları da yaygındır. Ancak, Art Deco üslubuna ilişkin yapılar, ileride değinileceği gibi, onlardan çok farklıdır. Sonuçta,

modernizm, bu iki "modern" yoldan salt modern olanını seçmiştir. Belki de şu yargıya varılması doğru olacaktır: Art Deco, 19.yüzyıl Historisizmleri ve Art Nouveau gibi bezeli, gösterişli bir üsluptan sonra, yalın ve salt modern yapılara insanların daha kolay uyum sağlamaları açısından önemli bir aracı durumundadır.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra daha da yaygınlaşan, azınlıkların yanında eskiye göre Türk ve Müslüman kesimlerin çok daha fazla temsil edildiği ve Batı'yı her alanda izleyen burjuva sınıfı, Art Deco üslubuna da yabancı kalmamıştır. Bu çalışma, 1927-1940 yılları arasında (Çalışma içinde ülke genelinde incelenen Art Deco üsluplu yapılar arasında saptanan en erken tarihli yapı, Ankara'da 1927'de tasarlanıp yapılmaya başlanmış olan Hıfzısıhha Enstitüsü'nün kimyahane binasıdır) kendini Türk mimarlığı ve dekoratif sanatlarında oldukça yoğun bir biçimde göstermiş olan Art Deco üslubunun, Talimhane ve Ayazpaşa Semtlerinde bulunan örneklerinin incelenmesini amaçlamaktadır. Özellikle Art Deco'nun seçilmesinin nedeni, bu üsluba yeterince ilgi gösterilmemesi, iyi tanınmaması ve hatta mimarlık fakültelerinde işlenen derslerde, Art Nouveau üslubunun geniş bir şekilde anlatımından sonra birkaç örnekle geçirilmesi. Oysa ki hemen hemen tüm dünyayı uzun bir süre özgün biçimleriyle donatmış ve dönemin Türk Mimarlığını oldukça belirlemiş olan Art Deco, özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerde çok yaygın bir nitelik taşımıştır ve günümüz kent dokusunda ilginç örneklerle hala temsil edilmektedir. Kısaca burada, geçmişe ait değerli bir üslup olan Art Deco'nun gerçekte ne olduğunu araştırmanın ve artık günümüzde eksikliği duyulan düzeyli tasarım, malzeme, işçilik ve ince beğenin vazgeçilmez olduğu Art Deco mimarlık örneklerini incelemenin önemi farkedilerek bu konu seçilmiştir.

Sözkonusu dönemde yoğun bir yapılaşmaya sahne olan Ayazpaşa ve Talimhane, çok sayıda Art Deco üsluplu yapıyla donatıldığı ve aynı üsluba ait çok sayıda öge kullanılarak düzenlenmiş Taksim Meydanı ve parkıyla birlikte kendi içinde bütünlüğe sahip bir bölge oluşturduğu için araştırılması amaçlanan semtler olarak yeğlenmiştir.

Değinilmesi gereken bir başka konu da, Türkiye'deki Art Deco dönemine ilişkin yapıların hızla yokolmasıdır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın, korunması gereken eski eserler dökümü içinde 19.yüzyıl sonuna kadar yapılmış olan taşınmazlar koruma kapsamına alınırken, bu yüzyıldan sonraya tarihlenen ve içlerinde yüzyıl başında özel önem taşıyan Art Nouveau, Art Deco ve Erken Modern üsluplardan örneklerin de yer aldığı mimarlık ürünlerinin korunması için ancak kurul kararı beklenmektedir. Oysa, yapılış tarihi ne olursa olsun, böyle düzeyli ürünlerin yokolmasını önlemek gerekmektedir.

BÖLÜM 1. ART DECO MİMARLIĞI VE DİĞER TASARIM ALANLARI

1.1. Art Deco Üslubunun Biçim Dünyası

Ülkeden ülkeye, yıldan yıla, tasarımcıdan tasarımcıya değişiklik gösterebilen Art Deco biçim dünyası, 1920 ve 30'larda, yabancı ve eski uygarlıkların sanatlarından esinlenen, bezemenin, rengin önem taşıdığı ve gerek düşey, gerek yatay düzlemdeki örneklerinde biçimin kademelenerek yükseldiği tasarımları içermektedir.

Bezeme, Art Deco tasarımlarının en büyük zenginlik kaynaklarından. Denilebilir ki, rölyefler, mozaikler, renkli seramikler Art Deco mimarlık örneklerinin ayrılmaz özelliğidir. Sözkonusu üsluba ilişkin yapılarda yer alan geometrik veya stilize edilmiş çiçek, yaprak, meyve, insan ve hayvan motifli rölyefler gerçekten göz alıcıdır (Şekil A.1). J.Hillard'ın 1934 tarihinde, Paris'te inşa ettiği bir apartman cephesinde Georges Jiquet tarafından oluşturulmuş çarpıcı rölyefte (Şekil A.2), topraklarında çalışan çiftçiler canlandırılmıştır (Bayer 1992, s.72). 1920'lerin ve 1930'ların Art Deco üslubuna ilişkin yapılarında seramik kullanımı da çok yaygındır. 1929 tarihinde yapılmış olan Philadelphia, Market Street Ulusal Bankası'nda kullanılan, üzerinde stilize edilmiş çiçek motiflerinin yer aldığı seramik bezeme, pastel renkleriyle dikkat çekmektedir (Şekil A.3).

Art Deco üslubunu yansıtan bazı yapılarda, çiçeksi ve geometrik motiflerin çerçeve içine alındığı görülmektedir. Bu durumda dikkat doğrudan doğruya bu tür bezeme panolarına çekilir.

Daha önce değinildiği gibi, birçok Art Deco tasarımı, kademelendirilmiş biçimleriyle dikkat çeker. İster tek düzlemde, ister iki düzlemde olsun bu biçim, bir parfüm şişesinden, gökdelen kadar her türlü tasarımda uygulanabilmiştir. Empire State, Barclay-Vesey (Şekil A.4). ve Mc Graw Hill Binası gibi gökdelenlerde uygulanmış olan kademelenme, yapıların yüksekliğini daha çok ortaya çıkarmaktadır (Duncan 1988, s.181). Los Angeles Belediye Binası (Şekil A.5), üzerine Maya tapınaklarını andıran basamaklı piramit yerleştirilmiş bir örnektir (Bayer 1992, s.179). Kütlesi kademeli olmayan Carlton Oteli ise, basamaklı piramit silüetinde çatı parapeti olan bir yapıdır (Şekil A.6). Ayrıca, sözü geçen bu silüet, sadece dekoratif

bir detay olarak da kullanılabilir. Endüstri tasarımcıları da, özellikle gökdelenlere özgü bu biçimden esinlenmişlerdir (Şekil A.7), (Şekil A.8).

İster bezemeli, ister bezemesiz; ister renkli, ister renksiz; ister kademelendirilmiş, ister eğrisel çizgilerle biçim verilmiş tüm Art Deco üslubundaki yapılarda ve diğer tüm tasarımlarda özgünlük söz konusudur. Art Deco Mimarlığı'nda bu özgünlük, ister geometrik soyut, ister stilize somut çeşitli motiflerin kullanımıyla oluşturulmuş bezemelerle ve heykellerle sağlanır. Hiçbir yapı, hiçbir tasarım bir başkasına benzemez. Bezemeler, kullanılan motifler, heykeller yapıdan yapıya farklılıklar gösterdiği gibi, bir yapı üzerinde birbirinden farklı birçok bezeme de bulunabilir. Bu da bina cephesindeki tek düzeligi gidermektedir.

Art Deco üslubu, tarihsel üslupları izleyen bir yaklaşıma sahip olmadığı için, eski biçimleri aynen tekrarlamamış, bazı klasik biçim ve motifleri geometrik stilizasyona indirgemiş ve yeni biçim arayışlarına girmiştir. Örneğin kapı ve pencere kemerleri Art Deco biçim dünyasında pek uygulanmamış, bunun yerine pahlı lento kullanımı oldukça rağbet görmüştür (Şekil A.9). Bu uygulama, geniş kapı ve pencere açıklıklarında betonarme strüktürün ilkelerine uygunluk da sağlamaktadır. Ayrıca bu biçim, Art Deco üslubuna ilişkin çeşitli koltuk tasarımlarının sırt kısmında da kullanılmıştır. Alışlagelmiş kare ve dikdörtgen pencerelerin yanında yuvarlak ve çokgen pencere kullanımı da Art Deco'ya yabancı olmayan uygulamalardandır. Gemi kamarası pencerelerine duyulan ilginin sonucu Art Deco biçim dünyasına giren dairesel pencereler, özellikle transatlantiklerden esinlenilerek biçimlendirilmiş yapılarda kullanılmıştır (Bayer 1992, s.17).

Art Deco Mimarlığı içinde, büyük çoğunluğu oluşturmaları da katı bir biçimde simetrik yapılar da bulunmaktadır. Bazı örneklerde ise simetri iki yandaki bezeme veya heykellerin farklı olmasıyla bozulabilir. Bu uygulama, simetrinin getirdiği tek düzeligi ortadan kaldırmaktadır. İçerdiği motiflerle Art Deco üslubuna katılan bezemeler ise genelde simetrik olsalar da, bazılarında Art Nouveau üslubunda olduğu gibi "simetri içinde asimetri" söz konusudur.

Art Deco üslubunu yansıtan yapı cephelerinde heykel kullanımı da oldukça yaygın bir uygulamadır. Dönemin heykeltraşları tarafından ustaca yaratılmış bu heykeller, stilize edilmiş hayvan ve insan figürleridir. Art Deco üslubuna ilişkin bazı yapı cephelerinde kullanılan heykellerde ise "enerjik tasarım" söz konusudur. Yani, heykellerde doğal biçimi deforme eden çok belirgin bir uzama gözlenmektedir (Şekil A.10).

1.2. Art Deco Üslubunun Biçimsel Kaynakları

1.2.1. Art Deco Öncesi Modern Biçim Dünyası

19. yüzyıl sonu, toplumun üst ve kısmen de orta gelir grupları için görece bir varıllık ve mutluluk dönemi olmuştur. Ancak kendilerinin statü yitimine uğradığını düşünen ve toplumsal etkinliklerini oldukça yitiren kimi sanatçı ve yazarlar, kitlelerin benimsediği eğilim ve beğenilere tepki duymaya başlamışlardır. Yaratıcılıktan uzaklaşan ve sıradan tekrarlamaya indirgenmiş mimarlık, eleştirilerin başlıca hedefidir. Konutlar, fabrikalar ve hızla büyümekte olan kentlerdeki kamu binaları işlevlerine yabancı bir "üslup çeşitliliği" içinde yapılmaktadır. Mimarlar, hatta mühendisler, yapının işlevsel ve strüktürel gereksinimlerine göre görevlerini yerine getirmişler, sonra da tarihsel üsluplardan alınmış bezeme motiflerini yapının yüzeylerine serpiştirmişlerdir. 19. yüzyılın sonuna doğru, giderek birçok kimse bu durumun tutarsızlığının farkına varmıştır. Özellikle İngiltere'de aydınlar ve sanatçılar sanayi devrimi sonucu el sanatlarında görülen gerilemeden, bezemede eski üslupların ucuz taklitlerinden rahatsızlık duymaktadırlar (Gombrich 1980, s.425). İşte bu ortamda Arts and Crafts adlı sanat hareketi ortaya çıkmıştır. Hareketin üyeleri, yazar John Ruskin, sanatçı-şair William Morris, mimar Philip Webb ve Preraffaelist ressamlardır. Arts and Crafts'çılar zanaatin standartlarını canlandırmak ve bu açıdan geçmiş dönemlerin düzeyini yakalamak istemekteydiler (Pehnt 1963, s.36). Amaçları mobilya, ev eşyaları, kumaşlar, mücevherler, kitaplar ve duvar kağıtları gibi dekorasyon nesnelerine estetik düzeyi yüksek desen ve tasarımlar uygulayarak dürüst sanat yapmaktır. Kuşkusuz bu kişilerin çabaları seri üretimin kaldırılmasını sağlayamamıştır, ama "katıksız" olanın, elde üretilmiş olanın beğenisini yayarak, kitlelerin ilgisini kimi sorunlara yöneltmiştir (Gombrich 1980, s.426).

İngiltere ve İskoçya'da, Arts and Crafts hareketinin etkileri, daha sonra Charles Rennie Mackintosh'un yapıtlarında açıkça görülür; ABD'de ise Chicago Okulu'nun, özellikle Sullivan ve Wright'ın yapıtlarında benzer eğilimler göze çarpar (Clark 1972, s.58-59, 68). En önemlisi bu akımın hazırladığı erken ortam, yüzyıl sonunda Art Nouveau'nun geniş bir kitle tarafından benimsenmesine katkıda bulunmuştur. Kuşkusuz Art Deco biçim dünyası da Arts and Crafts hareketinden etkilenmiştir. Arts and Crafts mimar ve tasarımcıları tarafından kullanılan yaprak, çiçek gibi motifler, Art Deco üslubunun ilgi alanı içindedir. Örneğin 1930 tarihinde inşa edilmiş olan New England Telefon Şirketi'ni süsleyen bazı rölyefler, Arts and Crafts hareketinin izlerini taşır (Bayer 1992, s.18).

Deutscher Werkbund ise, 6 Ekim 1907'de Alman mimar Herman Muthesius tarafından kurulmuştur (Pehnt 1963, s.84). Muthesius, 1896-1903 yılları arasında Londra'da bulunmuş ve Almanya'ya İngiliz konut mimarlığına ve Moris geleneğindeki uygulamalı sanatlara duyduğu hayranlıkla dönerek Werkbund Atölyelelerini kurmuştur (Pehnt 1963, s.85). Burada, mimar, tasarımcı, zanaatçi ve sanayicilerin işbirliği sözkonusudur (Sembach 1991, s.111).

Werkbund Atölyeleri, Muthesius'a ek olarak Karl Schmidt, Theodor Fischer, Richard Riemerschmid, Hans Poelzig, Josef Hoffmann ve Henry Van de Velde gibi, çalışmalarında yüksek kaliteyi sağlamak isteyen mimarların bir merkezi durumuna gelmiştir. Burada işçilik ve malzemedeki yüksek bir düzeye ulaşmak amaçlanmıştır. Ayrıca, Werkbund üyelerinin makineleşmeye karşı tutumları, Morris'inkinden farklıdır. Onlar, makineyi büyük miktarda kaliteli mal üretiminde değerli bir araç olarak içtenlikle kabul etmişlerdir. Seri üretimin, yalın ve geometrik olan yeni mimarlık için uygun olduğunu, ancak bu arada kalitenin düşmemesi gerektiğini düşünmekteydiler. Bu açıdan standartlaşmayı ve bazı ilkeleri onaylamayan Henry Van de Velde ile Muthesius arasında tartışmalar sözkonusu olmuştur (Pehnt 1963, s.85-86).

1914 tarihinde Deutscher Werkbund, Köln'de önemli bir sergi düzenlemiştir. Serginin birkaç yapısı Henry Van de Velde, Walter Gropius, Peter Behrens, Josef Hoffmann ve Bruno Taut gibi modern mimarlığın üyeleri tarafından yapılmıştır (Pehnt 1963, s.86). Van de Velde'nin yaptığı tiyatro binasında, kitlesel hareketlilik, köşelerde dik açılarının yanında eğrisel dönüşlerin kullanılması gibi özellikler sözkonusudur. Van de Velde, bu yapıda ve diğer bazı tasarımlarında heykelsi yapılar oluşturmayı amaçlamıştır.

Tarihsel yakınlığın ve kısmen eşzamanlılığın yanı sıra, malzeme ve işçilikte üstün kaliteyi araması, makineleşmeyi yadsımaması açısından da Art Deco ile benzerlik gösteren hareket, etkilerini İkinci Dünya Savaşı'na dek sürdürmüştür (Pehnt 1963, s.87).

Yukarıda değinilen hareketler gibi Art Deco üslubunu etkileyen ve sözkonusu üslubun adeta öncülü durumunda bulunan Art Nouveau, 19. yüzyılın sonunda, bütün Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde süsleme sanatlarında ve mimarlıkta görülen yenileşme hareketine genel olarak verilen addır. Avrupalı mimarlar, Brunelleschi zamanından beri ilk kez yepyeni bir üslupla karşı karşıya kalmışlardır. Bu yüzden bu hareketin "Yeni Sanat" olarak tanımlanması çok doğaldır (Gombrich 198, s.426).

Brüksel ve Viyana'dan bütün Avrupa'ya yayılan bu akım, akademik eklektisizme karşı olmuştur ve tarihsel üsluplara bağlı olmayan bir sanat yaratmayı amaçlamıştır (Bossaglia 1973, s.3). Batı geleneği eski mimari yöntemlere çok bağlı olduğundan, Doğu, yeni örnekler ve ipuçları sağlaması açısından değerli bir araç olarak görülmüştür (Gombrich 198, s.426). Bu açıdan Japon sanatı, Art Nouveau'nun önemli esin kaynaklarından bir olmuştur. Akımın en önemli mimarlarından Victor Horta, simetriye önem vermemeyi ve Doğu Sanatına özgü eğrisel çizgilerin kıvrım kıvrım dönüşünden haz almayı Japonya'dan öğrenmiştir (Gombrich 1980, s.426). Ressam Klimt'in tualinde görülen büyük boşluklar ve gölgesizlik de Japon grafik sanatının bir etkisidir. Japon sanatından başka, Girit ve Minos kültürleri, İran seramiği, Roma camcılığı, Kelt yazmaları, William Blake'in çizimleri, Avrupa'da ortaya çıkan simgeci şiir ve resim akımı (Art Nouveau'nun karmaşık biçim ve renklerinin yanısıra medusa kafaları, orman perileri gibi motifler simgeci anlayıştan esinlenilmiştir.) ve Rokoko'nun asimetrik zerafeti ve eğrileri de Art Nouveau'yı etkilemiştir (Batur 1993, s.327), (Bossaglia 1973, s.4, 29).

25 yıl kadar süren akım iki dönemde incelenebilir: "Birincisi, Brüksel / Paris/ Barselona / Nancy eksenli", çiçeksi ve eğrisel olan ilk dönem çalışmalarıdır; ikincisi ise Viyana merkezli, çizgilerin düzleştiği ve geometrik formların hakim olduğu ikinci dönem çalışmalarıdır (Batur 1993, s.327).

Art Nouveau'nun ilk döneminde ana temayı akıcı, eğrisel ve asimetrik çizgiler içinde çiçek ve hayvan motifleri, sarmal ve kamçısal eğriler oluşturur (Bossaglia 1973, s.5). Doğadan alınan biçimler inceltirilip uzatılarak stilize edilmiştir ve çiçek, hayvan motifleri doğadaki aynısı değildir. Bu dönemin önemli isimlerinden Belçikalı Victor Horta, cephelerde kullandığı eğrisel çizgileri içeride strüktürel sistemden merdiven korkuluğuna kadar her yerde kullanmıştır. Fransız Henri Guimard da 1899 tarihinde, Paris metrosunun girişini ilk dönem Art Nouveau üslubunda oluşturmuştur (Penth 1963, s.34).

20. yüzyılın başından itibaren, eğrisel çizgilerin, çiçek motiflerinin ön planda olduğu ilk dönem Art Nouveau üslubu, yerini daha sade ve geometrik bir düzene bırakmıştır (Bossaglia 1973, s.5).

Bu dönemde iki kent, Glasgow ve Viyana çok önemlidir. Glasgow Okulu'ndan Charles Rennie Mackintosh ve ondan etkilenen Josef Hoffmann ile Viyanalı Secession topluluğunun geometrik Art Nouveau üzerine çalışmaları, Art Deco üslubunun öncü örneklerini yaratacaktır (Bayer 1992, s.15), (Bayer 1990, s.18). Bu açıdan bu dönemi Art Deco ile karşılaştırarak incelemek yerinde olur:

Mackintosh, Art Nouveau'nun bol bezemeli, eğrisel çizgili, karmaşık tasarımlarına karşı çıkarak geometrik ve yalın bir tasarım anlayışı geliştirmiştir. Onun tasarladığı yapılara bakıldığında, kitlede hareket gözlenmektedir: Glasgow Sanat Okulu yapısında, kitlesel oynamalar ince-uzun dikdörtgen çıkıntılarla sağlanmaktadır. Mackintosh, bezemeli metal işleri, büyük ve düz yüzeylere sırlı bezeme uygulamasıyla ve yukarıda değinilen cephelerdeki hareketler ile Art Deco'nun öncülerinden biridir (Bayer 1992, s.18, 29). Mimarın 1916 tarihinde tasarladığı Dengate Evi'nin iç dekorasyonuna baktığımızda ise (Şekil A.11), zigzag çizgiler, ok biçimleri ve geometrik motifler ile tipik bir Art Deco iç mekanı karşımıza çıkmaktadır (Duncan 1988, s.179).

Mackintosh'un çalışmaları, Josef Hoffmann ve Viyanalı Secession topluluğunu çok etkilemiştir. Secession, Glasgow Okulu gibi Art Nouveau'nun çiçek motifli üslubuna karşı çıkan bir topluluktur (Bayer 1990, s.15).

Secession topluluğunun kurucu üyelerinden Joseph Maria Olbrich'in Viyana'daki Secession Binası, defne yapraklarıyla süslü bir kubbeye sahiptir. Mimarın 1907 tarihinde Darmstadt'da yaptığı Sanatçılar Kolonisi grubunun en ilgi çekici yapısı olan Düşün Kulesi (Şekil A.12), kademelenerek yükselişi ve kapı üstü bezemeleriyle Art Deco gökdelenlerinin habercisi gibidir (Bayer 1992, s.29). Olbrich'in Darmstadt'daki tarihsel üsluplarıyla ilintisiz kendi evi (Şekil A.13) ve Habich Villası, beyaz duvarlar üzerine kondurulmuş bezemeleriyle bazı Art Deco yapılarını andırır.

Secession projelerinin en önemlisi, Josef Hoffmann tarafından 1905-10 tarihleri arasında Brüksel'de yapılmış Stoclet Sarayı'dır. Beyaz boyalı kübik yapı, bu özelliğiyle Uluslararası Mimarlığı, hareketli kitlesiyle ve bezemeleriyle ise Art Deco üslubunu incelemektedir. Yapının salonu, geometrik motifli mermer döşemesi ve mobilyalarıyla tipik bir Art Deco iç dekorasyonuna sahiptir (Bayer 1990, s.15).

Viyana Okulu'nun kurucusu olan Otto Wagner'in kariyerinde historisizmden modernizme geçişi izlemek mümkündür (Sembach 1991, s.212-213). Viyana Okulu içinde yaptığı çalışmalarda, Hoffmann ve Olbrich gibi O da bezemeye belli bir dereceye kadar izin vermiş, fakat onu geometrik kuralların arkasında ikinci dereceye koymuştur (Bossaglia 1973, s.5). 1900 tarihinde Viyana'da yaptığı Majolia Evi (Şekil A.13) ve 1904-1906 tarihleri arasında oluşturduğu Avusturya Postane Müdürlüğü, Mevduat Bankası Binası, hem modern mimarlık tarihinin dönüm noktaları olmuşlardır, hem de cephelerinde abartısız bir biçimde yer alan "iki boyutlu" bezemeleriyle Art Deco mimarlığını etkilemişlerdir (Pehnt 1963, s.320), (Sembach 1991, s.213). Ayrıca, Wagner'in 1898-1899 tarihleri arasında yaptığı renkli ve

bezemeli Karlsplattz istasyonu, görkemli Art Deco tren istasyonlarını incelemektedir (Bayer 1992, s.166).

Görüldüğü gibi Art Deco, Art Nouveau'nun tam karşısı değil, onun doğal bir devamıdır. Ayrıca, düzeyli işçilik ve kaliteli malzeme kullanımı açısından onun uzantısı olmuştur. Eğrisel çizgili, çiçeksi ilk dönem Art Nouveau'su ve Art Deco arasındaki geçişi ise Glasgow Okulu ve Viyana Secessionu'nun yaptığı çalışmalar sağlamıştır ve Art Deco'nun oluşumuna en büyük katkıyı sağlamıştır.

Yukarıda değinilen hareketlerden daha önceye tarihlenmesine rağmen Art Deco üslubuna bazı özellikleriyle benzeşen bir başka hareket ise Amerika'da gündeme gelmiştir: "Chicago Ekolü" terimi, alışlagelmiş olarak 19. yüzyılın son çeyreğinde, Orta-Batı Amerika'da, özellikle de Chicago'da inşa edilen büyük ölçekli büro yapılarının mimarlığı olarak kullanılmaktadır. Chicago "stilinin" iki özelliği çok önemlidir: Yapılarda çelik iskelet kullanımı ve genelde tarihi üsluplarla ilintisiz bir dille cephelerin açık bir biçimde ifade edilebilmesi (Pehnt 1963, s.68). Özellikle "yüzyıl sonu" Chicago Ekolü tasarımları, bazı özellikleri ile yıllar sonra gündeme gelecek olan Art Deco üslubu mimarlık örnekleri ile benzeşmektedir. (Bayer 1992, s.20): Söz konusu yapılar o dönemin "modernidir", fakat yapıların mimarları bezemeyi de benimsemiş ve tasarımlarına katmışlardır. Ayrıca tıpkı Art Deco üslubunda olduğu gibi, bu örneklerde de tarihsel üsluplardan alıntılara yer verilmektedir. Chicago Ekolü'nün başarılı örneklerinden biri, D.H. Burnham tarafından Chicago'da inşa edilmiş olan Reliance Binasıdır (1894). Yapının üzerinde üstüste gelen pencerelerin aralarına konmuş bezemeler ilgi çekicidir. Kenarları birbirine geniş açılarla bağlanmış olan bir çıkma içeren yapının en üst kısmı da oldukça bezelidir. Chicago'da, 1898-99 yılları arasında inşa edilen Gage Binası'nın tasarımcıları William Holabird ve Martin Roche'dir. Dışarı çıkma yapan kolonlar, birer bezeme ile sonuçlandırılmaktadır. Söz konusu yapı üzerinde açılmış olan her pencerenin altında ise birbirinin aynısı üçer bezeme oluşturulmuştur. Sullivan & Adler'in St. Louis'de tasarladıkları Wainwright Binası'nda (1891), kolonlar arasında pencereler açılmış ve bu pencerelerin alt ve üstleri arasında bezeme panoları oluşturulmuştur. Yapının çatı saçağı altında ise çok geniş bir bezeme bantı dolanmaktadır (Pehnt 1963, s.68-70).

Görüldüğü gibi, Chicago Ekolü'nün tasarımları gelecekteki Art Deco tasarımcılarını etkilemiştir. İki üslup da dönemin "moderni" olmalarının yanı sıra bezemeyi de benimsemişlerdir. Tarihi üsluplarla ilintisiz motifler içeren bezeme panoları ve bantları her iki üslubun da kullanıldığı öğelerdir. İki üslupta da yeni malzemeler kullanılarak oluşturulmuş yapılar söz konusudur ve tüm bu yapılarda malzeme ve işçilik kalitesi üstündür.

Modern Mimarlığın önemli isimlerinden biri olan Amerikalı Mimar Frank Lloyd Wright'ın oluşturduğu bazı yapılar, bazı özellikleri ile Art Deco üslubuna yaklaşmaktadır. Wright'ın oldukça erken bir tarihte, 1904'de oluşturduğu Larkin Binası'nın sert ve düz çizgileri, Richard W. Bock'un yarattığı bezemelerle yumuşatılmıştır. Ayrıca, 1950 tarihinde yıkılmış olan sözkonusu yapının ön bahçesini sınırlayan metal korkuluklar da zarif bir biçimde bezelidir. Larkin Binası, 1920'li yıllarda, Art Deco üslubunda oluşturulacak büro yapılarının tasarımcılarını etkileyecektir (Bayer 1992, s.29).

Frank Lloyd Wright'ın 1914 tarihinde Chicago'da tasarladığı "Midway Bahçeleri" (Şekil A.17) adlı eğlence merkezi, heykelsi dekorasyonların bolluğu ve geometrik motiflerin yer aldığı önceden kalıplaşmış beton blokları ile Art Deco üslubuna ilişkin yapıları adeta örnelemektedir. Sözkonusu yapı 1929'da yıkılmıştır (Bayer 1992, s.20).

Wright'ın diğer bazı yapıları Art Deco olarak adlandırılabilir bile... Örneğin, 1920'lerin başında, Maya Sanatından esinlenerek tasarladığı dört ev: Millard, Ennis, Storer ve Freeman Evleri. Bu yapılar düz ve bezeyici motifler içeren beton blokların birlikte örülmesiyle oluşturulmuşlardır. Ayrıca Tokyo'da 1915 ve 1922 yılları arasında inşa edilmiş olan Kraliyet Oteli de Wright'ın Art Deco üslubuna yaklaşan bir biçimde oluşturduğu bezeli yapılardandır (Bayer 1992, s.20, 58).

Görüldüğü gibi, Frank Lloyd Wright'ın Art Deco döneminde ve öncesinde oluşturduğu bazı yapılar, modern çizgilerin yanında bezemeyi kullanması, hareketli cepheler yaratması açısından sözkonusu üsluba yaklaşmaktadır.

Art Deco öncesi "modern mimarlığını" biçimlendiren ve ilerideki yıllarda gündeme gelen Art Deco üslubunu etkileyecek mimarlardan biri olan Auguste Perret, betonarmeyi kullanması açısından modern mimarinin öncülerinden sayılır. 1903 tarihinde inşa edilmiş olan Rue Franklin Apartmanı (Şekil A.14) bir dönüm noktasıdır. Bu yapıda ilk kez beton, başka malzemelerce gizlenen yardımcı bir malzeme olmaktan çıkmıştır ve yapının hem strüktürünü hem de yüzeylerini oluşturmuştur. Perret'nin bu yapısı, Art Nouveau döneminde yapılmış olmasına rağmen, daha çok Art Deco üslubuna yakındır. Yapı üzerindeki dekorasyon, Art Nouveau'nun bol kıvrımlı yaprakları ile tanımlanamaz. Betonarme iskelet ile pencereler arasında kalan, Alexdre Bigot'un tasarladığı bezemeler stilize edilmiş çiçekler ve sık dairesel desenlerden oluşmuştur ki bunlar, Art Deco çiçek, yaprak ve geometrik bezemelerinin aynısı değilse bile, Art Nouveau ve Art Deco dekorasyonları arasında bir köprü durumundadır (Bayer 1992, s.18).

Perret'nin Paris'teki Champs-Elysées Tiyatrosu (1913-14), düz çatılı, büyük ölçüde Neoklasik üsluba yakın olan bir yapıdır. Fakat Antoine Burdelle tarafından gerçekleştirilen alegorik rölyefleriyle bu yapı, üzerinde dekoratif panolar olan Art Deco sinemalarının erken bir örneğidir (Bayer 1992, s.144). Modern kiliselerin öncülerinden biri yine Perret'nin bir tasarımı olan 1922-23 tarihli Notre Dome du Raincy kilisesidir (Şekil A.15). Kilisenin kökü gotik biçimlere dayanır. Fakat dairesel ve eşkenar dörtgen biçiminde desenlerden oluşan bezemesi, bu kilisenin yapı olarak yenilikçi bir yönü olduğunu gösterir (Bayer 1992, s.195).

Art Deco öncesi modern mimarlığının, özellikle de sanayi yapısı mimarlığının önemli isimlerinden Alman Mimar Hans Poelzig, çini duvar kaplamalı, hatları belirgin, anıtsal biçimli yapılar yaratmıştır. 1912 tarihli Milch, Kimya Fabrikası bu özelliklere uyar. Yapının üst kısmında, bir kademeleme gözlenmektedir. Bu, pek çok Art Deco tasarımında yinelenen, Maya-Aztek tapınağı ve basamaklı Mısır Piramitleri'nden esinlenerek oluşturulmuş bir biçimdir. Benzer bir kademelenme, Poelzig'in Luban'daki fabrikasında (1912) bulunur (Şekil A.16), (Bayer 1992, s. 29).

Polonya'da ve Almanya'da sinema ve tiyatrolar, Fransa gibi bazı Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında çok daha az süslüdür. Fakat Poelzig'in Berlin'de, 1925 tarihinde yaptığı Capitol Sineması'nın çift kolonlu, basit ön cephesi bazı Art Deco üsluplu dekoratif elemanlar içerir: Stilize edilmiş güneş motifleri üzerine bindirilen yıldız motifleri gibi (Bayer 1992, s.145).

Almanya'da süsleme sanatlarının ve mimarlığın yenilenmesinde büyük rol oynayan Mimar Behrens'in 1909 tarihinde tasarladığı AEG Binası, ölçeğiyle bir prestij binasıydı. Eğrisel biten, ağır görünüşlü, Neoklasik yüzü, yanlardaki hafif perde duvarlarla karşıtlık oluşturur. "Sağlamlık ve dayanıklıya" geri dönülmüş, güzellik arka plana atılmıştır. Ama yan duvarlardaki kolonların yer ile olan çelik bağlantıları süslüdür. Bu fabrika yapısı, bir model olmasa da, bazı Art Deco çağı fabrikaları için esin kaynağı olmuştur (Bayer 1992, s.19).

Behrens'in Art Deco dönemine rastlayan 1925 tarihinde inşa ettiği IG Farben yönetim binası, tuğla kullanımındaki başarı ile ilgi çekicidir. Tuğla kullanımı, içeride dört kat boyunca devam etmektedir. Çekici ve renkli giriş holü, pencerelerde ve yerde oluşturulmuş geometrik bezemeler Art Deco üslubunun biçim dünyasına yakındır.

1.2.2. Historisist ve Egzotik Yansımalar

Art Deco üslubu, Avrupa dışı kültürlerin yanısıra antik ve egzotik kaynaklardan da esinlenmiştir (Bayer 1990, s.15), (Bayer 1992, s.15).

İran ve Fas sanatına ait motifler, stilize edilmiş olarak Art Deco döneminin kimi yapılarında kullanılmıştır. En iyi örnek, Londra'daki "National Radiator" Binasıdır. 1928'de Raymond M.Hood ve Gordon Jeeves tarafından tasarlanan siyah granit kaplı binanın üst kısmı İran ve Fas sanatından izler taşıyan motifler ile zenginleşmiştir (Bayer 1992, s.15).

Eski Mısır, Art Deco tasarımcılarının oldukça ilgilendikleri bir kaynak olmuştur. Eski Mısır Sanatına duyulan ilgi daha önceye dayandığı halde, 1922'de Tutankamon'un Mezarı'nın keşfedilmesi bütün gözlerin Mısır'a yönelmesini sağladı ve bu ülke, 1920-30'larda birçok gezgini kendine çekti. 1920'lerde, Eski Mısır sanatından esinlenilerek yaratılmış birçok Art Deco tasarımıyla karşılaşmıştır. Karnak Tapınağı'na benzeyen Carlton Sineması, benzer biçimde oluşturulmuş İndia Tekerlek Fabrikası örnek verilebilir. Genel olarak, stilize edilmiş lotus çiçekleri, papirüs dalları da birçok Art Deco üsluplu yapıda bezeyici olarak kullanılmıştır (Bayer 1990, s.16), (Bayer 1992, s.15).

1920 ve 30'larda Afrika sanatı geniş ölçüde incelenmeye ve bu konuyla ilgili koleksiyonlar yapılmaya başlanmıştır. Bu nedenle, Afrika kabilelerinin masklarda, mobilyalarda ve törensel eşyalarda kullandıkları biçimlerin Art Deco tasarımcıları tarafından benimsenip kullanılması şaşırtıcı olmasa gerek. Bu biçimler ve ayrıca çeşitli hayvan postları, özellikle 1920'lerin Paris'inde, Art Deco üslubundaki mobilya ve dekoratif öğelerde kullanılmıştır (Bayer 1990, s.16,25).

Maya ve Aztek sanatından etkilenilerek yaratılmış Art Deco örnekleri ise özellikle U.S.A., Kanada ve Meksika'da çok görülmektedir. 1910 Meksika ihtilali bu ülkenin eski kültürlerine ilişkin üslup ve motiflerin ilgi odağı olmasını sağlamış ve Maya-Aztek sanatının ilginç kostümler içindeki tanrıları, stilize edilmiş güneş ışınları, yılan motifleri ve daha birçok geometrik biçimler Art Deco mimarlık ve tasarım sözlüğüne girmiştir. Özellikle de bu uygarlığın basamaklı piramitlerinin biçimleri, Manhattan gökdelenlerinden bir parfüm şişesine dek her yerde etkilerini göstermekteydiler. 1925 tarihinde Robert B.Stacy Judd tarafından Kaliforniya'da yapılmış olan Aztek Oteli (Şekil A.18), soyut Maya simgeleri ve geometrik motiflerle bezenmiştir (Bayer 1992, s.16,85).

Asur, Babil ve Sümer uygarlıklarının kimi biçimleri, Art Deco Mimarlığı tarafından daha çok heykelsi tasarımlarda uygulanmıştır. New York'daki "Pythian Tapınağı" çok rekli Yakın Doğu detayları taşır. Los Angeles'deki Samson Tyre ve Rubber Şirketi binası ise masif ve ağır bir Neo-Asur yapısıdır (Bayer 1992, s.15).

Kuzey Amerika yerli sanatına ilişkin motifler de Art Deco mimari bezemesinde kullanılmıştır. Navaho basamaklı bulutu, Hopi Kuşu gibi simgeler, A.B.D.'deki tren istasyonlarını, otelleri bezerken; Güney Amerika'daki banka, kent kitaplıkları da totem direkleri ve kızılderili taş işlemeciliği motifleri ile zenginleştirilmiştir. Toronto Kitaplığı'nın totem direklerinden esinlenerek oluşturulmuş kapısı bu konuda ilginç bir örnek oluşturmaktadır (Bayer 1992, s.16,192).

Neoklasizm, Art Deco'yu birinci derecede etkileyen faktörlerden olmasa da, Art Deco tasarım diline girebilmiştir. Roma İmparatorluk üslubu, özellikle Paris'te, orijinal örneklere fazla bağlı kalınmadan metal tasarımında kullanılmıştır. Tasarladığı iç dekorasyonları Roma Antikitesini anımsatan Armand Rateau'nun yaratıları, bu türün en iyi bilinen örnekleridir. Ayrıca, Neoklasik, Neo-Gotik ve Neo-Bizans yapıları 1920 ve 1930'larda da yapılmaya devam etmiştir. Neo-Bizans bir yapı olan Avustralya'daki War Memorial örnek olarak verilebilir (Bayer 1990, s.16).

Yukarıda anlatılan historisist ve egzotik yansımaların yanında 1920 ve 30'ların dünyasına ilişkin imgenin önemli bir parçası olan transatlantikler de Art Deco tasarım dilinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Gemicilikle ilgili hemen her motif, özellikle gemi kamaralarının yuvarlak pencereleri, değişik biçim arayışındaki Art Deco mimar ve tasarımcılarını etkilemiştir (Bayer 1992, s.17).

1.3. Art Deco Mimarlığı ve Dönemi

1.3.1. Art Deco Mimarlığı

Art Deco mimarlığı, ağırlıklı olarak genel kullanıma açık yapı türlerinde kendini göstermiştir. Yine de, hemen hemen tüm dünyada, birkaç katlı evlerden, apartmanlara kadar sayısız Art Deco üsluplu konut örneği bulunmaktadır (Bayer 1992, s.57). Paris'te, Robert Mallet-Stevens tarafından 1926-27 tarihlerinde tasarlanmış altı konut, Art Deco üslubunun bu türdeki en ilginç örneklerindendir. Kübik biçimli bu yapılar, yer yer renk, eğrisel çizgiler ve geometrik motiflerle bezeli pencere camları gibi öğelerle canlandırılmışlardır (Bayer 1992, s.57).

1920'lerde, Paris ve diğer Fransız kentlerinde sayısız apartmanın heykelleri ve metal aksesuarları Art Deco üslubunda oluşturulmuştur. Özellikle Avenue de Lamballe'de zarif dış dekorasyonlarıyla ünlü pek çok apartman yer almaktaydı. Söz konusu yapıların cephelerindeki bezemeler, Art Deco biçim dünyasından örnekler sunar: gösterişli dökme demir kapılar, stilize edilmiş yaprak ve çiçek motifleri, süslü başlıklar giyen egzotik kadın büstleri, balkon korkuluklarında yer alan çiçeksi ve geometrik motifler, pencerelerde çağlayan gibi akan bakışumlu çeşme motifleri vs. (Bayer 1992, s.77).

İngiltere'de kent içi konutlar, ağırlıklı olarak yalın ve fonksiyonalist olmasına rağmen, bazı apartman blokları, tuğla örgüsüyle oluşturulan desenleri, denizcilikle ilgili öğelerden esinlenerek yapılmış balkonları ve aerodinamik biçimli girişleriyle ilgi çekerler (Bayer 1992, s.77).

İrlanda'da ise, özellikle Dublin'de, bazı mimarlar Hollanda ekspresyonizminin konut yapılarından esinlenmişler ve benzer öğeleri kendi tuğla yapılarıyla bütünleştirmişlerdir (Bayer 1992, s.77).

Amerika Birleşik Devletleri'nde, batı kıyılarında özellikle Maya ve Aztek sanatının etkileri gözlenmektedir. Kaliforniya, özellikle Los Angeles, Art Deco üslubuna ait konutlar açısından çok zengindir ve bunların bazıları Hollywood yıldızları için yapılmıştır (Bayer 1992, s.61).

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki apartmanlar da, yer yer Art Deco üslubuna özgü biçimler ve bezemeler içerirler. Mimari biçimlerinden çok, üzerlerindeki bezemeler nedeniyle Art Deco üslubuna bağlanan Paris apartmanlarından farklı olarak, New York'daki örnekler, üstlerinde varolan küçük kuleler ve kademelenerek yükselen kütleleriyle dikkat çekerler (Bayer 1992, s.80). Irwin Chanin'in Century Apartmanları (1931) ve Majestik Apartmanları (1930), Art Deco mimarlığının baş yapıtlarındandır.

Apartmanlar ve oteller dahil olmak üzere en ilginç Art Deco üsluplu yapı grubu, 1930'lardan itibaren Miami Beach, Florida'da inşa edilmiştir (Bayer 1992, s.80). Miami Beach'in çok iyi durumda korunmuş "Art Deco Bölgesi", bu üsluba ilgi duyanlar için önemli bir ziyaret yeridir. Buradaki Art Deco apartmanlarının çoğu düz çatılı, düz veya eğrisel kenarlı (bazen her ikisi birlikte), iki veya üç katlı yapılardır. Bezemeler otellerdeki kadar bol değilse de, tasarımcıların kullandığı pek çok motif aynıdır. Özellikle su mavisi, yeşil ve sarı olmak üzere "renk" çok önemli bir rol oynar. Son zamanlarda restore edilen bir Miami Beach konut yapısı (Şekil A.19), Art Deco üslubunu başarılı bir biçimde ifade eden örneklerdendir.

Art Deco üslubuna ilişkin sade ve zarif bir konut örneği, Tokyo'da 1931-1933 yılları arasında inşa edilen Prens Yoshiko Asaka'nın evidir. Uzun yıllar Fransa'da yaşamış olan prensin beyaz boyalı evinin özellikle iç dekorasyonu Fransız Art Deco'suyla yakından ilintilidir (Bayer 1992, s.63).

Yeni Zelanda'nın 1931 tarihindeki bir depremle tahrip olan Naiper Kasabası'nda, başta Art Deco olmak üzere, değişik üsluplarla birçok yapı yapılmıştır. Bu kasabadaki Art Deco üslubuyla biçimlendirilmiş konutlar, renkli ve geometrik motiflerle bezenmiş pencere camları ile dikkat çekmektedirler (Bayer 1992, s.76).

Art Deco üslubunda oteller de dünyanın pek çok ülkesinde inşa edilmiştir. Bu tür oteller, oldukça az da olsa Paris'te de bulunmaktadır (Bayer 1992, s.81). Cannes'da inşa edilmiş olan Martinez Oteli, yıldızlı metal balkon korkulukları ile bezenmiştir. Üst kısmında bulunan çiçeksi rölyefleriyle de dikkat çeken yapının birinci katındaki pencere önü korkuluklarını ise yivli sütuncuklar oluşturmaktadır.

İngiltere'de ise birkaç görkemli Art Deco oteli bulunmaktadır. Oliver Hill tarafından 1932-34 tarihleri arasında yapılmış olan Midland Oteli'nin (Şekil A.20) içbükey kütlesi, hilal biçimli kıyıya uymaktadır. Dairesel giriş kulesinin üstünde bulunan stilize edilmiş iki deniz atı heykeli ise Eric Gill'in yaratılarıdır (Bayer 1992, s.84). Şu anda başka bir amaçla kullanılan 1938 tarihli Bresford Oteli ise Glasgow'un ilk gökdelenidir (Bayer 1992, s.75).

Amerika'daki Art Deco üsluplu otel örneklerinin en görkemlisi, 1931 tarihinde Manhattan'da tasarlanmış, ikiz kuleli ve çok kademeli Waldorf-Astoria Oteli'dir (Şekil A.21). Yapı, kulelerindeki zigzag çizgilerle bezeli kubbeleri ve Art Deco üslubuna ilişkin metal işleriyle dikkat çekicidir (Bayer 1992, s.84).

Miami Beach'deki Art Deco apartmanlarının karakteristik özelliklerinin çoğu, burada bulunan çok katlı otellere de uygulanmıştır (Bayer 1992, s.84). Miami Beach otellerinin şeker renkli boyaları zaman içinde sık sık değişse de, kademeli çatı parapetleri aynı kalmıştır (Bayer 1992, s.79). Ocean Drive'daki dört otel çok başarılı Art Deco mimarlık örneklerindendir: Cleavelander Oteli, Cavalier Oteli (Şekil A.22), Park Central Oteli, Crescend Oteli 1930'ların ikinci yarısında yapılmışlar ve son yıllarda restore edilmişlerdir (Bayer 1992, s.84).

1920 ve 30'larda, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde sayısız büro binası, kilise, restoran, fabrika ve diğer kamu yapıları, Maya kültüründen esinlenen Art Deco üslubundan, daha sade yapılar içeren Art Deco üslubuna uzanan bir yelpazenin çeşitliliği içinde inşa edilmiştir. Sözü geçen bu yapıların en önemli

örnekleri, New York'ta yükselen gökdelenlerdir. 1890'ların Chicago'sunda doğan gökdelenler, 1920'lerde tüm Amerika'da yaygınlaşmıştır.

Manhattan'da, New York'un en ilginç Art Deco yapılarını yaratmış olan Ralph T. Walker tarafından yapılan Barclay-Vesey Binası (Şekil A.4), 1923-26 tarihleri arasında, Art Deco üslubunun büro yapısı türünde inşa edilmiş ilk önemli örneğidir (Bayer 1992, s.88). Ana girişin üzerinde yer alan çanın çevresindeki çiçek, asma yaprağı ve üzüm motiflerinin oluşturduğu rölyefler daha çok Art Nouveau'ya yakın olsa da, kademelenerek yükselen bina, bu özelliğiyle Art Deco mimarlık örnekleri arasına girmektedir (Bayer 1992, s.88). Aynı mimarın, 1929 tarihinde tasarladığı Genesee Trust Şirketi Binası ise (Şekil A.23), masif kulesinde bulunan dört büyük kanat figürü ile oldukça ilginç bir yapıdır. Giriş kapısının iki yanında, Leo Friedlander tarafından oluşturulmuş rölyefler, pencereler arasına düşey olarak yerleştirilmiş ve üst bitimleri Manhattan gökdelenlerinin kademeli biçimlerini yansıtan çıkıntılar da yapının dikkat çekici öğelerindendir (Bayer 1992, s.114).

1931 tarihinde Cross & Cross firması tarafından inşa edilen RCA Victor Binası'nın Neo-Gotic zirvesi, yapının geçmiş üsluplardan iz taşıyan tek yeridir. Binanın gösterişli ön cephesi, alegorik ve stilize edilmiş figürlerden, aslında radyo dalgalarını simgeleyen yıldırım ve zigzag motiflerine kadar Art Deco mimarlık sözlüğünde yer alan çok sayıda öğeyi içermektedir (Bayer 1992, s.106). Yapının en üstünde oluşturulmuş olan Maya başlıklı masklar dantel gibi işlenmiştir.

New York'ta bulunan Chrysler Binası, Empire State Binası, Chanin Binası ve Rockefeller Merkezi, Art Deco'nun en önemli "anıtsal örnekleridir" (Batur 1993, s.326). Empire State Binası, yapının anıtsallığına karşın, bütünüyle olmasa da, lobilerde ve cephede varolan dekorasyonu ve ustaca oluşturulmuş kademeli kütleleriyle bir Art Deco mimarlık örneği olarak kabul edilmektedir (Duncan 1988, s.186). William Van Alen tarafından tasarlanmış Chrysler Binası, 1920 sonlarının tipik bir ticaret yapısıdır. Fakat ilginç biçimi ve gerek iç, gerek dış dekorasyonu, onu bir Art Deco klasiği yapmıştır (Duncan 1988, s.186). Yapının en ilginç bölümünü, nikel kromajlı çelik ile kaplanmış olan ve üçgen çatı pencereleri içeren yedi katlı sivri çatı oluşturur. 59. katın üzerindeki kademelin köşelerinde yer alan kartal gargoylları, yapının silüetini belirleyen öğelerdir.

Kanada'da, Ernest Barrot ve Ernest Cormier gibi bazı mimarlar da Art Deco üslubuna ilişkin motifleri tasarımlarına dahil etmişlerdir. Nova Scotia Bankası'nın Calgary ve Halifax şubeleri, Kanada'ya has çiçek, hayvan ve deniz canlılarının stilize edilerek yer aldığı rölyeflerle zenginleştirilmiş örneklerdir (Bayer 1992, s.97).

Yeni Zelanda'nın Naiper kasabasında, 1933 tarihinde inşa edilmiş olan beyaz boyalı Daily Telegraph Binası (Şekil A.24), oldukça ilgi çekici, simetrik ve Neoklasizmden esinlenilerek tasarlanmış bir Art Deco yapısıdır (Bayer 1992, s.111).

1920 ve 30'larda birçok fabrika, depo, elektrik santrali ve diğer sanayi yapıları da Art Deco üsluplu mimarlık örnekleri arasında yer almışlardır. Özellikle İngiltere, Art Deco üslubunda biçimlenmiş sanayi yapıları açısından çok zengindir. En önemli örneklerden biri, 1930-1934 tarihleri arasında Londra'da yapılmış Battersea Elektrik Santrali'dir (Şekil A.25). Kademeli kaideler üzerinde yükselen yivli bacalarıyla alışılmadık bir süluete sahip bu yapı, inşa edildiği yıllarda gelişim düzeyinin simgesi olarak nitelenmiş, "fütürist ikon" ve "yeni katedral" olarak adlandırılmıştır (Bayer 1992, s.116). Londra'da 1932 tarihinde yapımı tamamlanan Hoover Fabrikası da Art Deco biçim dünyasına ait öğeler taşıyan bir örnektir. Her iki ucunda alçak kuleler yer alan simetrik ana yapının en bezeli yeri anıtsal girişidir. Metal kapının üst kısmında yer alan pano, siyah, kırmızı, yeşil ve sarı renklerle oluşturulmuş motiflerle ve ışınal çizgilerle bezenmiştir. En az Hoover Fabrikası kadar başarılı bir başka sanayi yapısı da yine Londra'da yapılmış olan Firestone Tekerlek Fabrikası'dır. Yapının ön cephesinde eşit aralıklarla dizilmiş ve başlıkları renklendirilmiş yivli pilastırlar klasik tapınak biçiminden esinlenilerek oluşturulmuştur. Söz konusu fabrikanın sahip olduğu biçim ve dekorasyonun Mısır, Yunan, İran ve hatta Kuzey Amerika yerli sanatından izler taşıdığı gözlenebilmektedir (Bayer 1992, s.116).

İskoçya ve İrlanda'da da birkaç Art Deco üsluplu sanayi yapısı bulunmaktadır. İskoçya'da 1931 tarihinde tasarlanmış India Tekerlek ve Kauçuk Fabrikası, giriş kapısının etrafında ve kolonlarda kullanılmış yeşil, kavuniçi ve siyah şeritlerle bezenmiştir.

İster bezemelerle zenginleştirilmiş büyük mağazalar olsun, ister vitrinleriyle ilgi çeken küçük dükkanlar olsun, Art Deco üsluplu ticaret yapıları özellikle 1930'ların Amerikası için vazgeçilmez olmuştur (Bayer 1992, s.121). 1980 tarihinde, Trump Kulesi'ne yer sağlamak amacıyla yıkılan Stewart Mağazası ve Şirketi (Şekil A.26) Art Deco üslubunun en önde gelen örneklerinden biriydi. 1929 tarihinde inşa edilen yapının altı kapı içeren anıtsal girişinin iki yanında yer alan, gençlik ve güzellik çeşmesini betimleyen metal ve çini panolar, yapının yapımından yaklaşık bir yıl sonra Ely Jacques Kahn'ın geometrik bezemeleriyle değiştirilmiştir (Duncan 1988, s.184), (Bayer 1992, s.131). Yapı, iki stilize edilmiş insan rölyefinin yer aldığı sekizinci kattan itibaren kademelenerek yükselmektedir.

Londra'da ise birkaç tane Art Deco üslubuna ilişkin mağaza yapısı bulunmaktadır. Derry & Toms tarafından 1933 tarihinde oluşturulmuş olan bu tür bir

yapı, figüratif metal parmaklıkları ve stilize edilmiş yaprak rölyefleri ile Art Deco üslubuna katılmaktadır (Bayer 1992, s.121). Berkeley Meydanı'nda yer alan Madelon Chaumet Butiği ise, Paris Sergisi'nden hemen sonra tasarlanıp inşa edilmiştir ve metal bezemeleri, Art Deco üslubunun tipik harfleriyle yazılmış ismi ile ilgi çeken, renkli bir vitrine sahiptir (Bayer 1992, s.128).

İskoçya'nın Art Deco biçim dünyasına ilişkin öğelerle oluşturulmuş en önemli ticaret yapısı ise, Edinburg'da bulunan ve transatlantiklerden esinlenerek tasarlanmış olan Marybury Roadhouse mağazasıdır. Ayrıca, Glasgow caddelerinde, isimleri tipik Art Deco harfleriyle yazılmış olan çok sayıda mağaza sıralanmaktadır (Bayer 1992, s.128).

Fransa'da, Amsterdam Okulu mimarlarından Piet Kramer tarafından tasarlanmış olan De Bijenkorf mağazası (1924-25), sadece ön cephesinde yer alan kadın rölyefleriyle değil, düz çizgilerin yanında varolan eğrisel çizgileriyle de Art Deco üslubuna dayanmaktadır (Bayer 1992, s.121).

1920 ve 30'ların en popüler eğlence yerlerinden olan sinema, evrensel bir Art Deco yapısıdır (Bayer 1992, s.144). Bölgesel ve zamansal farklar olmakla beraber, bu türdeki yapıların ortak özellikleri, gösterime sundukları filmlerin daha fazla ilgi çekmelerini sağlayacak biçimde çekici iç ve dış dekorasyona sahip olmalarıdır. Fransa'da gösterişli ön cephesiyle Folies-Bergere Sineması (Şekil A.27), Picot tarafından oluşturulmuş dansöz rölyefleriyle oldukça tipik bir Art Deco mimarlık örneğidir (Bayer 1992, s.148).

Almanya, Polonya ve diğer Doğu Avrupa ülkelerindeki sinema ve tiyatro yapıları, Fransa'da bulunanlara oranla daha az süslüdür. Fakat sözkonusu yapılarda Art Deco biçim dünyası içinde yer alan bazı öğeler de kullanılmıştır. Örneğin, Poelzig'in 1925 tarihinde, Berlin'de tasarladığı Capitol Sineması'nın çift kolonlu, basit ön cephesi stilize edilmiş güneş ve yıldız motifleri gibi dekoratif öğeler içerir (Bayer 1992, s.145).

İskoçya (özellikle Glasgow) ve İrlanda'da Art Deco üslubuna uygun olarak oluşturulmuş olan sinema, tiyatro, dans salonu ve benzeri yapılar, 1930'larda bu ülkelerde yer alan en ilgi çekici mimarlık örneklerindendir. İrlanda'da gemicilikle ilgili motiflerden esinlenilerek tasarlanmış Ritz Sineması ve stilize edilmiş maskların, göz alıcı renklerin hakim olduğu bezeme panolarıyla ilgi çekici Kraliyet Tiyatrosu tipik Art Deco yapılarındandır (Bayer 1992, s.146).

Kuzey Amerika'da, özellikle 1920'lerde çok sayıda sinema ve tiyatro yapısı Amerika'daki eski uygarlıkların sanatlarından esinlenilerek tasarlanmıştır. Kolomb

öncesi kültürlerin izlerini taşıyan bu tür yapılar, 1915'te Texas'ta inşa edilmiş olan Aztek Tiyatrosuyla öncelenmektedir. Los Angeles'taki Maya Tiyatrosu (1927) ise kademeli biçimi, cephelerde kullanılan zigzag motifleri ve Maya savaşçısı rölyefleriyle tipik bir Art Deco mimarlık örneğidir. Kuzeybatı Amerika'da ise çok sayıda sinema yapısı yerli Amerika sanatlarından alınmış öğelerle oluşturulmuştur. Güney Amerika'da, özellikle Buenos Aires ve Santiago'da da Art Deco üslubuyla biçimlendirilip bezenmiş eğlence yapıları bulunmaktadır (Bayer 1992, s.146).

Kuzey Afrika sinemalarında Fransız Art Decosu hakimdir. Tunus'taki Palmarium Sineması ve Cezair'deki Sidi bel Abbas Tiyatrosu gösterişli cepheleriyle ilgi çekerler (Bayer 1992, s.161).

1920 ve 30'larda ulaşım araçlarının sayısının büyük ölçüde artması, yeni otobüs terminali ve tren istasyonlarını ve ulaşım ile ilgili başka yapıları gerektirmiştir, Art Deco üslubunun bu türde tasarlanmış örneklerine Otto Wagner'in Viyana'daki Karlsplatz İstasyonu (1898-99) ve Eilel Saarinen'in Helsinki Tren İstasyonu (1904-1914) gibi renkli ve bezeli yapılar önderlik etmişlerdir (Bayer 1992, s.166). Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1937'den 1972'ye kadar yüzlerce Greyhaund Otobüs Terminali tasarlayan Wischmeyer & Arrasmith mimarlık firmasının Art Deco üslubunda oluşturduğu en önemli örneklerden biri, Washington DC Greyhound Terminali'dir (Bayer 1992, s.172). Kademelendirilerek biçimlendirilmiş, her kademelinin üst kısmında siyah bezeme şeridi bulunan ve köşelerin eğrisel olarak döndüğü bu yapı, 1938 tarihinde inşa edilmiştir.

İngiltere'de, 1930 tarihinde tasarlanmış olan Green Line Otobüs Terminali'nin cepheleri ise yeşil tonlarında zigzag ve eşkenar dörtgen biçiminde motiflerle bezenmiştir.

İtalya'nın Milano kentinde bulunan Merkez Tren İstasyonu (1931) da, anıtsal İtalyan mimarisi geleneği izlemesinin yanında, geometrik motifler ve stilize edilmiş insan, hayvan rölyefleri dahil olmak üzere Art Deco biçim dünyasına ilişkin öğeler taşıyan bir yapıdır (Bayer 1992, s.166).

Sözkonusu dönemde, otobüs terminalleri ve tren istasyonları dışında benzin istasyonu, garaj, köprü hatta tünel girişi gibi ulaşım ile ilgili yapı türleri de Art Deco üslubunda oluşturulmuştur. Çok renkli seramik panoları ve üst kısmına bir kademe yerleştirilmiş merkez klübesiyle Gulf Benzin İstasyonu; Miami Beach'deki renkli Firestone Benzin İstasyonu ve Mersey Tünelinin havalandırma kuleleri ve girişi bu tür yapılara örnek verilebilir (Bayer 1992, s.168).

Avrupa ve Kuzey Amerika'da, Art Deco üslubu beklenmedik bir biçimde dini yapılarda karşımıza çıkmaktadır. Fransa'da söz konusu üsluba ilişkin kiliselerin kökü, biçim açısından Gotik ve Roman üsluplarına dayanmaktadır (Bayer 1992, s.194). Auguste Perret tarafından tasarlanan Raincy'deki Notre Dome Kilisesi'nin (Şekil A.15) biçimsel öncülü de Gotik üslubuna dayanır. Fakat dairesel ve eşkenar dörtgen motiflerinden oluşan bezemesi, bu kilisenin yapı olarak yenilikçi bir yönü olduğunu gösterir (Bayer 1992, s.199), (Emery 1971, s.113).

Art Deco döneminin bu üsluptaki en önemli yapılarından biri olan Grundvig Kilisesi 1918 tarihinde, Danimarka, Copenhagen'da inşa edilmeye başlamış ve 1940 tarihinde tamamlanmıştır (Bayer 1992, s.201). Hatları belirgin, göğe doğru yükselen ziguratımsı silueti, Art Deco üsluplu mimarlık örneklerinde sık kullanılan bir motiftir.

İrlanda'da 1927-31 tarihleri arasında inşa edilen Kral Christ Kilisesi (Şekil A.28), dönemin en önemli dini yapılarından biridir. Biçim açısından Grundtvig Kilisesi'nin çizgisini izlemiş olan yapının Amerikan kökenli mimarı, dini yapılar konusunda uzmanlaşmış ve Frank Lloyd Wright ile birlikte çalışmış F. Barry Byrne'dir. Yapının ön cephesinden itibaren arkaya doğru bir kademelenme gözlenmektedir. İki kapıyı kolları altına almış ve enerjik tasarımda oluşturulmuş olan Kral Christ figürü, John Storrs'un yaratısıdır (Bayer 1992, s.195-196).

Oklahoma'nın petrol zengini kenti Tulsa'da çok sayıda Art Deco mimarlık örneği bulunmaktadır. 1928 tarihinde yapılmış olan Methodist Kilisesi, alışılmadık biçimli kemerleri, renkli camları, alegorik heykelleri, sivri kulecik ve parapet kullanımındaki yoğunluğuyla ilgi çekmektedir. Bölgeye özgü çiçek motifleri, yedi köşeli yıldızlar ve dua eden el figürleri yapıda kullanılmış simgelerdendir (Bayer 1992, s.196).

İki dünya savaşı arasındaki yıllarda, Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'da çok sayıda anıt, anıt mezar ve benzeri yapı Art Deco üslubunda tasarlanarak oluşturulmuştur. Bu tür yapıların en önemlisi, 1934 tarihinde Sydney, Hyde Park'da yapılmış olan Anzak Anıtı'dır. Üzerine basamaklı bir piramit kondurulmuş, kırmızı granit kaplı yapıda yer alan heykeller Rayner Hoff tarafından oluşturulmuştur. Kemerle sonuçlanan kehribar renkli pencere, Avusturya ordusunun nişanları üzerinde yer alan "yükselen Anzak güneşi" motifini içermektedir (Bayer 1992, s.206). Amerika Birleşik Devletleri'nde de, Neoklasik eğilimde birkaç simgesel anıt, Art Deco üslubuna ilişkin öğeler taşımaktadır.

1920 ve 30'larda, yukarıda sözü geçen tüm yapı türlerinin dışında, çok sayıda belediye binası, hastane, okul, kütüphane, postane, itfaiye binası, konferans salonu, elçilik binası, park, hayvanat bahçesi, müze, mahkeme salonu gibi kamu yapıları da

Art Deco biçim dünyası içinde oluşturulmuştur: 1926-28 tarihlerinde inşa edilen Los Angeles Belediye Binası (Şekil A.5), üzerine basamaklı Maya piramidi kondurulmuş bir Art Deco mimarlık örneğidir. New Jersey Hukuk Okulu da en ilgi çekici örneklerdendir. Yapı, giriş kapısının üst kısmında bulunan, adalet, doğruluk ve bilgiyi simgeleyen rölyeflerle ve Art Deco biçim dünyasına ilişkin bazı motiflerle bezelidir. Okullar gibi kültür hizmeti veren kütüphaneler içinde, Miami Beach Sanat Kütüphanesi, Los Angeles Halk Kütüphanesi ve kızılderili totem direklerinden esinlenilerek oluşturulmuş giriş kapısıyla ilgi çeken Toronto Halk Kütüphanesi Art Deco'ya dayanan yapılar arasındadır (Bayer 1992, s.192). Mimar Charles L. Morgan'ın 1927'de Chicago için önerdiği "Gökkuşağı Gökdeleni Köprüsü" projesi ise Art Deco üslubuna ait öğeler taşımaktadır.

1.3.2. Art Deco Mimarlığı İle Eşzamanlı Sanatsal Eğilimler

İtalya'daki fütürist akım mimarlığına Antonio Sant'Elia önderlik etmiştir. Hem İtalyan Art Nouveau'sı (Stile Liberty), hem de erken Amerikan gökdelenlerinden etkilenen Sant'Elia'nın çalışmalarında hiç beklenmedik bir biçimde Wagner'in ve Avusturya Okulu'nun etkileri gözlenebilir. Projelerinde gelenekten kopma gereksinimini dile getiren ve büyük şehirlere, hıza, makineye yoğun ilgi duyan Sant'Elia kendi fütürist dilini geliştirmiştir. Kademelenerek yükselen ağır ve sağlam yapılar, baş döndürücü yol şeritleri, asansörler, yürüyen merdivenler ve heyecan verici elemanlar onun ütopyasını oluşturmuştur. Ona göre modern ev makinaya benzemelidir. İlk dizaynlarından biri, yeraltındaki tren yolları, güçlü bir biçimde vurgulanmış asansör şaftları ve değişik yüksekliklerdeki yollarla bütünleşmiş bir gökdeldendir. Elia'nın çizimleri, bir çeyrek yüzyıl sonra otomobil sanayisinin gelişmesiyle zorlanacak şehir planlamacılığına cevap verecek nitelikte tasarımlar içerir (Bayer 1992, s. 19), (Pehnt 1963, s.173).

Kademelenerek yükselen çok katlı binalar, fütürist mimarların ütopyik şehirlerinin vazgeçilmez yapılarındandır. Sant'Elia'nın 1914 tarihinde "Citta Nouva" için tasarladığı bina, Mario Chiattone'nin kent planlaması için yaptığı çalışmalarda çizdiği binalar kademeli biçimler içeren yapılardır (Pehnt 1973, s.174). Art Deco mimarlık örneklerine baktığımızda da iki-üç katlı konutlardan, gökdelenlere kadar pek çok yapıda benzer biçimde kademelenme gözlenmektedir. Ayrıca, Art Deco üsluplu yapıların kütleleri böyle biçimlendirilmiş olmasalarda, yapı içi ve dışında bezeyici bir motif olarak veya parapetleri oluşturan bir biçim olarak kademelenme gözlenir. Tıpkı Sant'Elia'nın 1912 tarihinde tasarladığı "Monza Mezarlığı'nda" (Şekil A.29) ön tarafta bulunan ve Aztek tapınaklarının silüetlerini anımsatan dev basamaklarda olduğu gibi.

Modernizme ve hıza tutkuyla bağı olan futürizm, aynı zamanda bazı Amerikan endüstri tasarımcılarının çalışmalarında hakim olan biçimlerin direkt etkileyicisidir. Örneğin, Raymond Loewy ve Walter Darwin Teague gibi Art Deco tasarımcıları söz konusu biçimlerden esinlenmiş ve bunları tasarımlarına katmışlardır (Bayer 1990, s.17,108). Görüldüğü gibi, eşzamanlı bu iki üslup arasındaki bazı benzerlikler ve etkileşimler yadsınamaz.

Art Deco ile eşzamanlı bir başka eğilim ise De Stijl üslubudur. Birinci Dünya Savaşı sırasındaki tarafsız ülkelerden Hollanda'da bazı ressamlar, mimarının resim gibi bir kurgu olduğu fikrinden yola çıkarak benzer deneylere girişmişlerdir. 1917 tarihinden sonra, evrenin matematiksel yasalarını yansıtan bir sanatı öngören ressam Piet Mondrian, renkle mekan arasında bulunması istenen mutlak uyumu sağlayacak biçimde düz yüzeyler, kareler, dikdörtgenler ve asal renklerle birbirini dikine kesen çizgilerin oluşturduğu bir doku içine yerleştirdiği inceden inceye dengelenmiş kompozisyonlarını yaratmaya başlar. Geometrik soyutlamaya yönelik De Stijl akımına bu düşünceler yol açar. Hollanda'da çıkan "De Stijl" adlı derginin desteklediği bu üslubun öncülerinden ressam Theo Van Doesburg, "Doğayı biçimlerinden soyutlayın, o zaman onun ruhuna erişirsiniz" düşüncesinden hareketle saf, evrensel bir dil aramaktadır. Bu da ona göre ancak düz çizgilerden, basit geometrik biçimlerden ve bunlara uygun asal renklerden oluşur (Gombrich 1980, s.464), (Maurice 1953, s. 184-186).

Mimari açıdan ise, De Stijl üslubunun temsilcileri, aynı zamanda mobilya tasarımı da yapan Gerrit Rietveld, J.J.P. Oud ve Jan Wils'dir. Rietveld tarafından 1924 tarihinde yapılmış olan "Schröder Evi", fonksiyonalist, katı bir biçimde düz hatlı, ortogonal, bezemeyi reddeden bir anlayış içinde tasarlanmış, içte ve dışta beyaz dışında ancak siyah, mavi, sarı ve kırmızı renkleri kullanan ve De Stijl hareketi içinde ikon durumunda olan bir yapıdır. Schröder Evi'nin ve diğer De Stijl üsluplu yapıların, bezemeye ve renge kucak açmış, gösterişli, düz çizgilerin yanında eğrisel çizgileri rahatça kullanabilen, hareketli formlarıyla ilgi çeken ve De Stijl'in tutkuyla bağlı olduğu basit geometrik biçimlerin yanında daha karmaşık, soyut form ve motifleri tasarımlarına dahil eden Art Deco üsluplu yapılara benzemediği açıktır (Bayer 1992, s.22). Aynı biçimde, De Stijl tarzında oluşturulmuş iç dekorasyonlar da bezeli, görkemli, çok renkli ve çok çeşitli motiflerin kullanıldığı Art Deco dekorasyonlarından farklıdır. Fakat yine de De Stijl'in devrimci yönleri, sözelimi hareket edebilir bölmeler, çok amaçlı mobilyalar Art Deco tasarım dünyasında etkiler yapmıştır (Bayer 1990, s. 17, 22).

Bu arada, değinilmesi gerekli olan bir şey daha bulunmaktadır. Bahsedilen hareketin mimarlarından J.J.P. Oud'un tasarladığı "Shell Binası" (1938-42), mimarın

De Stijl üsluplu projelerinden çok uzaktır. Çünkü yapı, aerodinamik biçimler ve giriş üzerinde geometrik motiflerle oluşturulmuş deniz kabukları gibi dekoratif öğeler kullanılarak tasarlanmıştır. Görüldüğü gibi, sözkonusu yapı, Art Deco üslubu içerisinde incelenmelidir (Bayer 1992, s. 87).

Art Deco üslubunun gündemde olduğu yıllarda varlığını sürdüren Bauhaus, 1919 tarihinde kurulmuş olan ve uygulamalı sanatların tüm disiplinlerini yeni bir mimarlığın ayrılmaz öğeleri olanlarak yeniden birleştirmeyi amaçlayan bir okuldur (Pehnt 1963, s. 43).

Bauhaus'un 1919 tarihli ilk programında Gropius, tüm mimar, ressam ve heykeltıraşların zanaatlara geri dönmeleri gerektiğini söylemiştir. Okulun en büyük amacı, yaratıcı çabaların tek bir bütün halinde biraraya getirilmesidir (Gropius 1919, s.36).

1926 tarihinde, Gropius'un Bauhaus üretiminin ilkelerini sıralarken değindiği gibi, okul, modern giysiler kuşanmış modern insanlar için çağa uygun gündelik aletlerle modern konutlar amaçlamaktadır. "Tümel tasarım", Bauhaus tarafından ısrarla savunulmaktadır. Standardizasyon da okul için önemlidir. Bauhaus ilkelerine göre, kullanım nesneleri için standart tiplerin yaratılması toplumsal bir gereksinimdir. Dolayısıyla, standartlaşmış ürünler üretebilen makinalar da değerli bir araçtır (:Gropius 1926, s. 80).

Bauhaus'un savunduğu kavramlar kimi zaman "işlevselcilik" kavramıyla özetlenebilir. Buna göre, eğer bir nesne yalnızca yapıldığı amaca göre tasarlanmışsa güzeldir. Okul, tıpkı Art Deco üslubu gibi ucuz taklitlere, kötü işçiliğe ve malzemelere tamamen karşıdır ve yeni bir nitelikli ürün standardı için savaşmıştır (Pehnt 1963, s. 44-45).

Kısaca Bauhaus, tümel tasarıma, standardizasyona önem veren bir okuldur; sadeliği amaçlar, tasarlanan ürünler rahat, kullanışlı, güzel ve ekonomiktir; ana biçim ve renklerle sınırlı yapıları herkesin kolaylıkla anlayabileceği yapılar olarak tanımlar. Bauhaus, bir okul yapısı olarak da içinde öğretilmeye çalışılan modern mimarlık düşüncesini kendinde yansıtır: Cam perde duvar, band çerçeveler ve geometrik biçimler kullanmak, yapıyı siyah-beyaz, gri gibi renklerle sınırlamak, teras çatı kullanmak, çeşitli işlevlere sahip yapı küplerini birbirine köprülerle ustaca bağlamak vb (Gropius 1926, s. 80), (Pehnt 1963, s. 44-45).

Kuşkusuz, Bauhaus'un bezemesiz, düz hatlı, prizmatik, belirli renklerle sınırlı olan yapıları, bezemeye kucak açmış çok renkli ve plastik biçimlendirme içerebilen Art Deco üsluplu yapılardan çok farklıdır. Ama unutulmamalıdır ki, Art

Nouveau'nun ardından gelen Art Deco, Bauhaus'un temsil ettiği modern biçimlerden de etkilerek daha sade ve geometrik bir niteliğe bürünmüştür (Bayer 1992, s.8-12).

İkisi de heykeltraş olan Gabo ve Pevsner kardeşler, özellikle savaş sonrası Rus mimarlığı üzerinde güçlü bir etkisi olan Konstrüktivizmin temel ilkesini 1920'de, Moskova'da yazdıkları Realist Manifesto'da ortaya koymuşlardır. Tasarımlarında değişik malzemelerin mekansal konstrüksiyonlar içinde bir araya gelmesiyle ortaya çıkan dokunsal ve optik çekiciler önemli rol oynar. Modern endüstri tarafından sağlanan malzemeler akımın amacı için en uygun olanlardır. Konstrüktivistler sanayiye, makineye ve yeni olana hayrandırlar ve makinaya benzeyen mimarlığın peşindedirler (Gabo,Pevsner 1920, s. 43), (Pehnt 1963, s. 74).

Realist Manifesto'da ifade edildiği gibi, konstrüktivistler “mekanın şekillendirilmesinin plastik anlatımı olarak kapalı mekansal çeperi reddetmektedir”. Mutlak mekanın eşsiz, tutarlı ve sınırsız bir derinlik olduğunu düşünmektedirler. Mekan içinde üç boyutlu ve arkitektonik cisimlerin oluşturulmasında tek öğenin kapalı kitle olmasını da reddetmektedirler. Ayrıca rengin üç boyutlu konstrüksiyonda resimsi bir öge ve bezeme unsuru olarak kullanılmasına karşıdırlar, somut malzemenin resimsi bir malzeme olarak kullanılmasını amaçlarlar. Çizgiyi bezeme unsuru olarak değil , sadece betimlenen cismin içindeki kuvvet yönlerini tanımlamak için kullanmayı amaçlamışlardır (Gabo, Pevsner 1920, s.43). Art Deco üslubu ise gerek rengi, gerekse çizgiyi bezeyici öğeler olarak kullanmaktadır.

Şaşırtıcı, olağandışı yapıları tasarlayan konstrüktivist mimarlar, projelerinde yapılarını yerden koparmak isterler. Bu yüzden, bu üsluba ilişkin yapılar strüktürü zorlamaktadırlar. Tıpkı El Lissitzky ve Mart Stam'ın 1924 de tasarladıkları “Cloud Props” projesinde olduğu gibi... (Pehnt 1963, s.74)

Art Deco'nun tanınıp yaygınlaşmasını sağlayan, 1925 tarihinde Paris'te düzenlenen Uluslararası Çağdaş Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Sergisi'nde Le Corbusier gibi bazı modernist mimarların beğenisini kazanmış ve Melnikov isimli Rus mimar tarafından tasarlanmış ”U.S.S.R. Pavyonu”, Batı'da inşa edilen ilk önemli konstrüktivist yapıdır. Aynı mimarın 1927'de inşa edilmiş olan kendi evi ise (Şekil A.30) içten bağlantılı iki silindirden olan yapıdır. Alışlagelmiş biçimin dışındaki 16 altıgen penceresi büyük ölçüde pürüzsüz beton yüzeyi ve dairesel biçimi ile bu yapı, Batı'daki Art Deco mimarlık örneklerine oldukça yakındır. Bu benzerlik, konstrüktivist bir Rus mimarı tarafından oluşturulduğu için ilginçtir (Bayer 1990, s.110), (Bayer 1992, s. 23,40).

Konstrüktivizm, aynı zamanda bazı Art Deco tasarımcılarını etkilemiştir. Art Deco üslubu içinde, başta takı ve afiş olmak üzere çeşitli alanlarda çalışan

tasarımcılar, konstrüktivizmin üstüste binen ve birbiriyle ilişkili soyut biçimlerinden, yalın çizgilerinden etkilenmişlerdir (Duncan 1988, s. 166).

Art Deco üslubunun sözkonusu olduğu yıllarda da gündemde olan ekspresyonizm, en genel anlamıyla nesnel gerçekliğin, sanatçının zihinsel durumunu temsil etmesi için biçimsel özelliklerinin değiştirildiği herhangi bir sanat yapıtını belirtmektedir (Maurice 1953, s. 110).

Mimari açıdan ekspresyonizm, kökleri 20.yüzyılın başlarına kadar inen ve kolları Art Deco'ya kadar genişleyen bir üsluptur. Sözkonusu üslup ilk ifadesini Birinci Dünya Savaşı'ndan 10 yıl kadar önce bulmuş, ancak 1920'lerde özellikle kütle biçimlendirilişi açısından Secession'un doğal bir uzantısı kimliği taşımıştır (Bayer 1992, s. 19).

Eckmann, Obrist, Olbrich, Hellerau Fabrikasıyla (1910) Riemerschmid ve Van de Velde, ekspresyonist mimarlar üzerine doğrudan etkileri olan mimarlardır (Pehnt 1963, s. 92). Ekspresyonizm akımıyla ilişkili görülebilecek, uygulanmış erken örneklerden biri ise, 1908-09 tarihlerinde, Peter Behrens'in AEG Firması için yaptığı türbin fabrikasıdır. Bu yapı, bir model olmasa da Art Deco çağı fabrikaları için esin kaynağı olmuştur (Bayer 1992, s.19). Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, Peter Behrens'den ayrı olarak, iki mimar açık bir biçimde ekspresyonist olarak ayırt edilebilir: Hans Poelzig ve Max Berg. Poelzig, bu üç mimar içinde 1911 tarihinde yaptığı su kulesi ve 1919'da oluşturduğu, tavan kaplaması sarkıtları anımsatan Berlin Tiyatrosuyla ekspresyonizme en bilinçli biçimde bağlı görünendir (Pehnt 1963, s.93).

1920'lerde oluşturulmuş ekspresyonist yapıların en iyi örnekleri ise, Erich Mendelsohn tarafından Postdam'da yapılmış ve bugün yıkılmış olan Einstein Kulesi (1917-21), Fritz Höger tarafından Hamburg'da yapılmış, bir kenarı gemi burnu gibi sivri olan ve Art Deco'ya çok yakın bezemeler içeren Şili Evi'dir (1922-23).

Yukarıda adı geçen ve çoğu Alman olan bu mimarların mimarlık anlayışı işlevciliğe duygusal çizgiler getirir, çünkü onlar düşündüklerini plastik bir biçimde anlatmak isterler. Bu açıdan, cepheleri hareket içinde olan, eğrisel ve düz çizgilerin kaynaşabildiği birçok Art Deco yapısı ekspresyonizmden çok farklı değildir. Her iki üslupta çalışan mimarların, işlevci olanlarla karşılaştırılınca, mekan ve kitleleri daha özgür bir biçimde kullandıkları görülmektedir.

Hollanda Ekspresyonizmi ise en iyi ifadesini düşük fiyatlı konutlar dahil olmak üzere tuğla yapılarda bulmuştur. Başlıca yaratıcıları Amsterdam Okulu'ndan Johan Melchior Van der Mey, Michael de Klerk ve genç Frank Lloyd Wright'dan oldukça etkilenmiş Piet Lodewijk Kramer olan bu yapılarda heykelsi biçimleniş ve

dekoratif öğelerin varlığı dikkat çeker. Amsterdam Okulu'nun ürünleri sadece konut yapılarını içermez. Yukarıda adı geçen üç mimarın işbirliğiyle, 1912-16 tarihleri arasında oluşturulmuş Scheepvaarthuis büro binası, stilize edilmiş heykelsi öğelerin oldukça çok kullanıldığı, bezeli bir tuğla yapıdır. Kramer tarafından tasarlanarak 1924-25 arasında inşa edilmiş olan Beehive Mağazası, cephesinde bulunan rölyefler ve düz çizgilerle birleşen eğrisel çizgileriyle kolayca Art Deco olarak adlandırılabilir bir yapıdır. Michael de Klerk'in 1915 tarihinde bir yarışma için hazırladığı gökdelen projesi ve 1912 tarihinde bir başka yarışma için önerdiği su kulesi projesi (Şekil A.31), Art Deco üsluplu gökdelenlerin habercisidirler. Görüldüğü gibi, Hollanda Ekspresyonizmi, Art Deco'ya Alman Ekspresyonizmi'nden daha yakındır ve pek çok Amsterdam Okulu tasarımı, Art Deco yapılarıyla kolayca karıştırılabilir (Bayer 1992, s. 19, 22, 25, 47).

Art Deco üslubu ile kısmen eşzamanlı bir başka hareket ise Çek Kübizmidir. 20. yüzyılın başlarında, Paris'te Picasso ve Braque yeni bir sanat dilini, kübizmi yaratmaktaydılar. 1910 ve 1914 yılları arasında ise genç Prag'lı mimarlar bu yeni estetik anlayışını tualden yapı sanatının üç boyutluluğuna geçirmek için çaba sarfetmişlerdir. Kübizm ve mimariyi bu yoğunluk içinde birleştirmeye çalışmak, Avrupa kültür tarihinde eşi bulunmayan ve Çeklere mahsus sayılabilecek bir “fenomendir”. Bu orijinallik ise, Çek Kübizmi'nin en önemli özelliği olmuştur (L'arca 1991, s.116), (Tasarım 1991, s.95).

Nesne ve mekan arasındaki devamlılığın ortadan kaldırılmasını amaçlayan yeni estetik programın uygulanırken yapılabilirlik kavramını yitirmesi kaçınılmaz olmaktadır. Yapılabilirlik ikinci derecede gelmekte, ancak hiçbir biçimde tamamen yadsınmamaktadır. Bu yüzden genç mimarlar, tıpkı Art Deco sanatçıları gibi, çalışmalarını planlardan çok yapı cephelerinin dışavurumcu biçimde bezenmesine yönelttiler. Ancak her ne kadar bu “Cephe Mimarisini” genelde alışılmış bir ana yapı tasarımına dayanmakta ise de, seyircisini mimariyi değişik bir biçimde algılamaya yöneltmektedir (Tasarım 1991, s.95).

Bina cephesindeki aşırılık, yapı gövdesinin alışlagelmiş ayrılmalarına yönelik bir eleştiri olup mimari kompozisyonun “blok” adlı ana çekirdeğine doğrultulmuştur. Kübik mimari, biçim ve malzemenin dinamizmini hedeflemektedir. Biçimlerin dinamizme kavuşması sadece mimariye değil, aynı zamanda mobilya tasarımına da egemen olmaya başlamıştır (Tasarım 1991, s.95,98).

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte Çek Kübizmi'nin klasik dönemi de bitmiştir. 1914 yılında bir karşı akım başlar ve 1920 yılında bir çeşit dekorativizme veya “Rondo-Kübizmine” dönüşür. “Milli bir üslup” olarak da kutsanan Rondo-Kübizmi Avrupa'daki Art Deco'nun Çeklerdeki bir yansıması olup,

savaş sonrası Alman Dışa vurumculuğu ile yakınlık göstermiştir (L'arca 1991, s.116). Prag Kübizmi'nin sonlarına doğru, 1925'den sonra Çek Mimarisi'nde söz sahibi olarak bir fonksiyonel konstrüktivizmin eğilimlerini görmek mümkündür (Tasarım 1991, s.98).

1.4. Art Deco Üslubunun Diğer Tasarım Alanları

1.4.1. Mobilya ve İç Dekorasyon

Dünyanın pekçok yerinde Art Deco üslubunda biçimlendirilmiş yapılar (ve hatta başka üsluplarda yapılmış olanlar), yine bu üslupta tasarlanmış mobilya ve diğer eşyalarla dekore edilmişlerdir. Gösterişli veya yalın, söz konusu üsluba ilişkin tüm iç mekanlar, 1920 ve 30'lu yılların insanları için vazgeçilmez olmuştur.

Art Deco üslubu içinde mobilya tasarımcıları genel olarak üçe ayrılır (Duncan 1988, s.14): Gelenekçiler, bireyseller ve modernistler. Gelenekçiler arasında Emile Jacques Ruhlmann, Luis Süé ve Andre Mare, Jules Leleu, Mourice Dufre ne, L on Albert Jallot, Armand Rateau, Paul Iribe gibi tasarımcılar bulunmaktadır. Eileen Gray, Jean Dunand, Pierre Legrain, Marcel Coard ve Eug ne Printz bireysellerden, Pierre Chareau, Paul T. Frankl, Kem Weber ve Donald Deskey ise modernistlerdendir.

1925 tarihinde Paris'te düzenlenen Uluslararası Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Sergisi, Art Deco üslubuna ilişkin mobilya ve i  dekorasyonların geniş ölçüde tanınmasını ve daha çok benimsenmesini sağlamıştır (Bayer 1992, s.37). Ayrıca bu sergi süresince Eyfel Kulesi'nin dört tarafına konmuş 200.000 renkli ampul, Art Deco üslubuna ilişkin tipik dekoratif motifler olu turmu lardır (Bayer 1990, s.28).

Art Deco üslubunda mobilya tasarımcılarının gelenekçi kanadının en önemli isimlerinden biri Emile-Jacques Ruhlmann'dır. Sadece az bulunan kaliteli malzemelerle  alı an Ruhlmann'ın özellikle erken dönemlerine ilişkin gösterişli,  ık ve zarif mobilyaları 18.yüzyıl Fransız tasarımlarını anımsatır. 1925 Paris Sergisi Ruhlmann'a uluslararası bir  n sağlamıştır. Sergide bulunan Collectionneur Oteli'nin içinde oluşturulmuş altı oda, Ruhlmann ve yapının mimarı Patout yönetiminde yaratılmıştır. Yapının gösterişli "Büyük Salonu", Ruhlmann'ın mobilyalarının yanısıra Gaudissard'ın tasarladığı halı, Stephany tarafından oluşturulmuş koltuk kumaşları ve Jean Dupas tarafından yapılmış bir resim ile

zenginleştirilmiştir. Ruhlmann zamanla tarzını yumuşatmış, daha yalın mobilyalar tasarlamaya başlamıştır (Duncan 1988, s.14-16). 1929 tarihinde Citroen Fabrikası'nın yönetim odaları ve bekleme odası yalın ve zarif bir biçimde düzenlenmiştir (Bayer 1990, s.70).

Luis Süe ve André Mare 1919 tarihinde ortak olmuşlar ve gelenekçi Art Deco tasarımcıları arasına girmişlerdir. Süe ve Mare'nin mobilyaları kaliteli malzemeden yapılmış olan, rahat tasarımlardır. Ortaklar, 1925 Paris Sergisi'ndeki Çağdaş Sanatlar Müzesi'nin iç dekarasyonuna büyük bir katkı sağlamışlardır (Duncan 1988, s.16-17), (Bayer 1990, s.50-51).

1925 Paris Sergisi'nde, dekoratif detayların oldukça çok kullanıldığı, özenle hazırlanmış cepheleriyle dikkat çeken dört yapı, La Maitrise, Pomone, Primavera ve Studium-Louvre Art Deco üslubunda oluşturulmuş mobilya ve diğer eşya ile donatılmış iç mekanlara sahiptirler. Bunlardan La Maitrise Pavyonu'nun içi, Mourice Dufrene yönetiminde tasarlanmıştır. Dufrene'in pavyonunda yer alan kadın yatak odası (Şekil A.32) ve yemek odası tasarımı Art Deco biçim dünyasına ilişkin birçok özelliği gözler önüne serer (Bayer 1990, s.30-31). Aynı sergide gösterime sunulmuş başka çok sayıda mekan da Art Deco üslubunda oluşturulmuştur. Örneğin Marcel Dalmas tarafından tasarlanan bir banyo modeli, pahlı lento altına yerleştirilmiş sekizgen pencereye uygun biçimli aynasıyla ilgi çeker.

Fransız Armand-Albert Rateau ise, gelenekçi fakat aynı zamanda belirgin kişisel tarz geliştirebilmiş bir tasarımcıdır. İlhamını doğadan ve antikiteden alan Rateau'nun tasarımlarının temel motifleri sülünler, kelebekler ve ceylanlardır (Duncan 1988, s.22). 1920 ortalarında yarattığı bronz ve mermer kahve masası (Şekil A.33) Rateu'nun farklı tarzını yansıtmaktadır.

Gelenekçi kanattan bir başka Art Deco mobilya tasarımcısı da Jules Leleu'dur. 18 yüzyıl Fransız mobilyalarından esinlenen Leleu, bazı transatlantiklerde ve Türkiye, Japonya, Brezilya ve Polonya dahil olmak üzere pek çok Fransız Büyükelçiliği binasında iç mekanlar oluşturmuştur (Bayer 1990, s.52), (Duncan 1988, s.18).

Geçmiş reddeden ve daha sonraları Art Deco ile herhangi bir ilişkisi olduğunu kabul etmeyen, "salt modern" yapıların mimarı Elieen Gray'in tasarladığı bazı mobilyalar onu Art Deco tasarımcıları arasına katmaktadır (Duncan 1988, s.29). Afrika kabileleri ve Uzakdoğu'dan esinlenmiş Gray, müşterilerinin isteklerine ve yaşam tarzlarına göre, kendi evinde yaptıklarından daha zengin tasarlanmış mobilya ve iç mekanlar oluşturmuştur. Afrika kabilelerinden ve Rus Balesi tarafından Paris'te gösterime sunulmuş Şehrazat adlı eserden esinlenerek tasarladığı ve ayakları yürüyen

bir yılını anımsatan “Kano Yatağı” (Şekil A.34) ,onun en tanınmış mobilyalarındandır. Gray, 1923 tarihinde dekore ettiği Monte Carlo Evi’nin bir odasında da ilginç bir Art Deco iç mekânı yaratmıştır: Soyut motifli halı, kenarların eğrisel çizgilerle döndüğü divan, Afrika kabilelerinden ve fütürist fanteziden esinlenerek oluşturulmuş bir lamba ve daha birçok öge Gray’i katı modernizmden uzaklaştırmaktadır (Bayer 1990, s.58-59).

Amerika’da Art Deco üslubunda oluşturulmuş iç mekanları, fantazi yüklü Hollywood setleri ve kuşkusuz gökdelen mimarisine ait bazı öğeler de etkilemiştir (Bayer 1990, s.97). Paul T. Frankl, 1922 tarihinde kendi galerisini açmış ve New York’un kademelenerek yükselen gödelerinden esinlenerek çeşitli mobilyalar tasarlamıştır. Doğduğu şehrin, Viyana’nın Secession hareketinden de etkilenmiş olan Frankl’ın 1927 tarihinde tasarladığı bir oturma odası (Şekil A.35), Manhattan gökdelenlerini anımsatan bir kitaplık ve başka iç mekanlar içinde de kullandığı üzeri ayna kaplı kahve masası ile ilgi çekicidir. Almanya doğumlu Kem Weber de gökdelen silüetlerini paravan, kitaplık ve şömine gibi mobilyalara yansıtmıştır (Duncan 1988, s.36).

Charles Rennie Machintosh gibi çok önemli bir tasarımcının yetiştiği İngiltere’de Art Deco üslubunda iç mekanlar oluşturma konusunda kadın desinatörler ön plandaydılar. Bunların arasında Syrie Maugham, Sibyl Colefax ve Betty Joel en önemli isimlerdir. 1920’lerin sonlarına doğru ünlenmiş olan Betty Joel, genelde eğrisel olarak dönen kenerlarıyla ilgi çeken yalın, zarif, konforlu ve pratik mobilyalarını daha çok çalışan kadınlar için tasarlamıştır. Betty Joel, tasarladığı mobilyaları soyut motifli halılar, şık tuvalet masası aynaları ve diğer aksesuarlarla tamamlayarak ilginç Art Deco mekanları oluşturmuştur. Açık renkli ahşap mobilyalarına uyması için benzer açık tonlar kullanan Joel’in yarattığı bir oturma odası (Şekil A.36), söz konusu üslubun karakteristik özelliklerini taşımaktadır (Bayer 1990, s.104,125).

Japonya’da Prens Yasuhiko Asaka için 1933 tarihinde inşa edilmiş olan villa, özellikle iç dekorasyonu ile Art Deco üslubunu yansıtmaktadır. 1922 ve 1925 tarihleri arasında Fransa’da yaşamış ve bu arada 1925 Paris Sergisi’ni gezmiş olan Prens, evinin dekorasyonuna bizzat katkıda bulunmuştur. Bugün “Tokyo Metropolitan Sanat Müzesi” olarak kullanılan yapının aydınlatma araçları ve bezeli cam kapısı Art Deco üslubunun ünlü cam ustası René Lalique tarafından tasarlanmıştır (Bayer 1990, s.11, 112).

Hindistan’da iki hükümdarın kendi saraylarını dönemin gündeminde olan Art Deco üslubu ile dekore etmeye karar vermiş olmaları da oldukça ilginçtir (Bayer 1990, s.112).

Avrupa'da ve Amerika'da eğitim görmüş veya çalışmış Avustralyalı tasarımcı/mimarlar özellikle İngiliz ve Amerikan Art Deco'sundan etkilenecek ülkelerinde bu üsluba ilişkin yapılar inşa etmişler ve içlerini dekore etmişlerdir (Bayer 1990, s. 112).

Art Deco üslubunda tasarlanmış mobilya ve aksesuarlar sadece konutların değil, genel kullanıma açık yapıların iç mekanlarını da donatmışlardır: Dünyanın pekçok ülkesindeki büyük şehirlerde çok sayıda otelin restoran, bar, lobi mekanları, çoğu toplu üretilmiş mobilyaların yanısıra, desenli halılar, dökme demir kullanılarak oluşturulmuş merdiven korkulukları ve kapılar, resim veya rölyeflerle bezenmiş duvarlar ile ilginç Art Deco iç mekanlarına sahiptirler (Bayer 1990, s.141).

Dönemin en popüler eğlence yapıları olan sinema ve tiyatrolar da Art Deco üslubuna dayanan iç dekorasyonlarıyla ilgi çekicidirler (Bayer 1990, s.144): Londra'daki Savoy Tiyatrosu'nun yeşil tonlarında renklendirilmiş ve eğrisel çizgilerle düzenlenmiş tavanıyla ilgi çekici antresi örnek olarak verilebilir.

1920 ve 30'larda Manhattan'da yükselen birçok gökdelenin giriş katında bulunan lobiler ve bu yapılarda yer alan genel kullanıma açık veya özel mekanlar, özellikle tipik geometrik motifler, yeni ve bazen oldukça pahalı malzemeler, ayrıca dönemin seçkin heykel, resim örnekleriyle döşenmiştir (Bayer 1990, s.154). New York'daki Chanin Binası'nın İçindeki tiyatronun bekleme salonunda, kademelerek yükselen gökdelen silüetlerini yansıtan motifler, şöminenin ve metal işleriyle bezeli asansör kapısının üzerinde yer almaktadır.

Seçkin Art Deco iç mekanlarına sahip yapılar arasında tren istasyonları da bulunmaktadır. Ayrıca tren, transatlantik ve hatta araba gibi ulaşım araçlarının içleri de üslubun özelliklerini sergileyebilir. Bunların arasında en iyi bilinen örnek, 1939 tarihinde ilk yoculuğuna çıkmış Normandie Transatlantığıdır. Geminin özellikle "Büyük Salonu", yemek salonu ve birinci mevki kısımları Art Deco üslubunun en etkileyici iç mekanlarından. Luis Süe Tarafından tasarlanmış Deauville Suiti, pembe-beyaz duvarları ve eğrisel çizgilerin kullanıldığı mobilyaları ile oldukça başarılı bir dekorasyona sahiptir (Bayer 1990, s.142-143).

Art Deco üslubuyla oluşturulmuş iç mekanlar, beklenmedik bir biçimde kiliselerde ortaya çıkar. New York'da Henry J. McGill tarafından tasarlanan Most Precious Blood Kilisesi, çok açılı kemer altında bulunan, stilize edilmiş motiflerle bezeli renkli camları ve Art Deco biçim dünyası çeşitliği içinde bazı mimari öğeleri ile tipik bir Art Deco iç mekanıdır (Bayer 1990, s.156, 157, 192).

1.4.2. Dokuma Ürünleri

Art Deco üslubunda oluşturulmuş iç mekanların en büyük tamamlayıcıları, yine aynı üsluba ilişkin motifler kullanılarak tasarlanmış halılar, kilimler, perdelik ve döşemelik kumaşlar olmuştur. Genel olarak tüm bu ürünlerde kullanılan motifler ikiye ayrılır: geometrik ve bitkisel. İkincisinde, çiçek motiflerinin yanısıra hayvan figürleri ve belli bir konuyu anlatan kompozisyonlar da sözkonusudur (Duncan 1988, s. 41). 1920'lerde, özellikle Paris dokuma tasarımlarında eflatun, koyu turuncu, koyu pembe tonlarının limon yeşili, krom sarısı gibi tonlarla yanyana kullanıldığı gözlenmektedir. 1920'lerin sonlarında ise durum değişmiş, popüler renkler siyah, cam yeşili ve kahverengi tonları olmuştur. 1930'ların ilk yıllarında tüm ilgi rafya, hint keneviri gibi alışılmadık malzemelerin kullanıldığı çeşitli dokumalara, elde dokunmuş püsküllü kilimlere yönelmiştir. Ayrıca bazı sentetik elyafların gelişmesi de bu döneme rastlar (Duncan 1988, s.37-38).

Art Deco üsluplu iç mekanların vazgeçilmez öğeleri olan halı ve kilimleri ayrıca gözden geçirmek yerinde olacaktır. 1920'lerde Paul Fallot, Emile Jacques Ruhlmann, Jules Leleu, Maurice Dufrené gibi tasarımcılar tarafından oldukça süslü ve gösterişli dekarasyonlarını tamamlamak için kullanılan en önemli aksesuarlar olan halı ve kilimler, 1930'ların başlarından itibaren daha yalın mekanlara sıcaklık veren ve hoş bir atmosfer sağlayan öğeler oldular (Duncan 1988, s.50-51).

Paris'te sözkonusu üslupta oluşturulmuş en başarılı halı ve kilim tasarımları Silva Bruhns'a aittir. İlk çalışmalarında Kızılderili motiflerini kullanan Bruhns, 1920'lerin ortalarından itibaren kübizmden etkilenerek geometrik motiflerin oluşturduğu tasarımlara yöneldi (Duncan 1988, s.53). Modernist Elieen Gray de tasarladığı yalın iç mekanlara biraz olsun sıcak bir hava katmak için geometrik motifler içeren halı ve kilimler kullanılmıştır (Duncan 1988, s.54). Fransız ressamı da zaman zaman ustalıklarını halılar üzerinde soyut ve kübist motifler kullanarak göstermişlerdir (Duncan 1988, s.51).

İngiltere'de Edward McKnight Kauffer isimli grafiker pek çok dekoratör için geometrik motiflerin kullanıldığı halılar oluşturmuştur. Daha önce dekore ettiği mekanlarda Ivan da Silva Bruhns'un kilimlerini kullanan İngiliz Betty Joel ise, daha sonra kendi modellerini yaratmıştır. Tasarladığı iç dekorasyonlarını tamamlamak için özellikle geometrik motifleri içeren halılar oluşturan Francis Bacon da oldukça tanınmış bir isimdir (Bayer 1990, s.25), (Duncan 1988, s.54).

1920 sonları ve 30'larda Art Deco üsluplu halı tasarımlarını teşvik eden sergilerin düzenlediği Amerika Birleşik Devletleri'nde, Çin'de dokunan halı ve kilimler için bir pazar oluşturulmuştur (Duncan 1988, s.55).

1.4.3. Küçük Eşya ve Takı

Fransa'da dökme demirin altın çağını iki dünya savaşı arasındaki yıllar oluşturur. Yeni bir üslup olarak da Art Deco, demir işleri için geniş bir kullanım alanı sağlamıştır. Dökme demir, Art Deco üslubuna ilişkin yapıların cephelerinde balkon korkuluklarını, parmaklıkları ve kapıları, iç mekanlarda ise asansör kafeslerini, merdiven korkuluklarını ve trabzanları süslemektedir. Ayrıca aydınlatma araçları, paravanlar ve masalar dahil olmak üzere çok çeşitli eşyalar da demir kullanılarak oluşturulmuştur (Duncan 1988, s.57).

Art Deco üslubunda dökme demir kullanımı olarak iki kategoride incelenebilir: ilki, yüzyıl sonu tasarımlarını izler ve doğadan esinlenir. Fakat doğadan alınan bu motifler artık Art Deco biçim dünyasına göre düzenlemektedir. 1925 tarihinden sonra ise makinelerin, uçakların ve vapurların çizgilerinin dökme demir ile uygulandığı dönem başlar (Duncan 1988, s.57).

Dönemin önde gelen demir ustası Edgar Brandt'dır. Konut ve otel yapıları dışında, 1.Dünya Savaşı Anıtı dahil olmak üzere çok sayıda genel kullanıma açık yapıda çalışmalar yapan Brant, ününü biri Normadie olmak üzere iki transatlantikte yaptığı tasarımlarla kazanmıştır (Duncan 1988, s.57).

Art Deco döneminde tasarlanmış takılar, o yıllarda gündemde olan giyim modasına göre belirlenmiştir. Bu nedenle, Art Deco üsluplu takı ve aksesuarları o yılların tipik kadın kıyafetleriyle birlikte incelemek yerinde olur:

1920'den sonraki beş yıl içinde ayak bileğinden baldıra kadar sürekli değişen etek boyu, 1925 tarihinde dizin hemen altına kadar çıkmış, 1929'da ise baldırın ortasına geri dönmüştür. Kadın silüetini daha uzun gösteren ve vücut kıvrımlarını saklayan bu elbiseler, benzer basitlikle takılar gerektirmiştir. Yeni bir dekoratif üslup olarak Art Deco, bu gereksinime yanıt verebilmiştir (Duncan 1988, s.162).

O dönemde moda olmaya başlayan ve bazen aşırıya kaçabilen boyun dekotesine dikkati çekmek ve boru şeklindeki kıyafetlerin dikey çizgilerini daha çok ortaya çıkarmak için boyna birkaç defa dolanabilen iri inci dizilerinden ve boncuklardan oluşan, dönemin ünlü Charleston dansıyla bir o yana bir bu yana

sallanan bu kolyelere veya zincirlere takılmış ve Art Deco üslubuna göre oluşturulmuş pandantifler de dönemin oldukça yaygın kullanımlı tasarımlarındandır (Duncan 1988, s.162-163).

Dönemin tipik kolsuz giysileri, mücevher tasarımcılarına bilek ve kolların üst kısımlarını süslemek konusunda büyük bir olanak sağlamıştır ve yeni bilezikler geliştirilmiştir. Bunların en popüler olanları, geometrik veya stilize edilmiş çiçek motifleriyle bezenmiş, ince ve esnek bantlardır. Bunların beş-altı tanesi birarada kullanılabilir. 1920'lerin sonlarına doğru bu bantlar kalınlaşmıştır. Bilezikler ise kolun üst kısmına veya dirseğin tam üstüne çıkabilmekte ve tıpkı esnek bantlar gibi çok sayıda birden takılabilmektedir. Ucuna madalyon takılabilen bir veya birkaç sıra inci de Art Deco dönemi kadınlarının bileklerini süslemiştir (Duncan 1988, s.164).

Dönemin modası kürk kullanımını olduğu gibi, eldiven kullanımını da büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Böylece bütün dikkat, birbirine uygun olarak tasarlanmış yüzük ve bileziklere yönelmiştir. Ayrıca, gece kıyafetlerinin popüler aksesuarı olan yelpaze de kadınların dikkat çekici yüzüklerini göstermelerine fırsat vermektedir. Art Deco üsluba ilişkin birçok yüzük, gümüş, elmas ve altını biraraya getirebilen, kübizm ve Afrika masklarından esinlenilerek oluşturulmuş, soyut-geometrik motifler içeren tasarımlardır (Duncan 1988, s.164-165).

Art Deco döneminin kadınları yeni görünümlerine uyum sağlaması açısından saç stilini de değiştirmişlerdir ve saçlarını erkek çocuklarınınki gibi kısa kestirmeye başlamışlardır. Bu şekilde meydana çıkan kulaklar da Art Deco üslubunda küpeler tarafından süslenmiştir. Küpeler 1929 tarihinde öyle uzamışlardır ki neredeyse omuzlara ulaşmışlardır (Duncan 1988, s.163).

Art Deco üslubunun gündemde olduğu yıllarda en çok yönlü aksesuarlar broşlardır. Broşlar, geometrik motiflerin yanısıra, stilize edilmiş çiçek buketleri, meyve sepetleri ve çeşme motifleri de içermektedirler (Duncan 1988, s.165).

Genel olarak Art Deco üsluplu takı tasarımındaki temel biçimler, kare, daire, üçgen veya dikdörtgen gibi yalın bir geometriye sahiptir. Bu biçimler, sık sık birarada veya üst üste bindirilerek kullanılmıştır. Soyut motifler ise tüm Art Deco tasarım dünyasında gözlenebildiği gibi, Asur Ziguratları gibi antik uygarlıkların mimarlığından kaynaklanabilmektedir (Duncan 1988, s.166-167).

Art Deco üslubu, daha az gösterişli olmak üzere erkek takılarında da uygulanmıştır. Birçok Art Deco tasarımcısı, değerli taşların kullanıldığı kol düğmeleri, geometrik kadranlı cep saatleri tasarlamıştır (Duncan 1988, s.168).

Gümüş eşya tasarımcıları biraz tutucu müşterilere sahip olduklarından diğer tasarım alanındakilere göre daha az yenilikçi olmak zorunda kalmışlardır. Bu alandaki Art Deco tasarımcıları eski ile yeniye birleştirmek konusunda zoru başarabilmişlerdir. 1920'lerin bu gümüş eşya tasarımcıları, eşya üzerinde süsleme yapmadan eşyalara canlılık vermek için ışık ve gölgelerin karşılıklı etkilerini, düz ve eğrisel çizgilerin karşıtlığını kullanmışlardır. Ayrıca renkteki monotonluğu gidermek için fildişi, cam ve ikinci derecede değerli taşlardan yararlanılmıştır (Duncan 1988, s.71).

Fransız Jean Puiforcat, en önde gelen Art Deco gümüş tasarımcısı olarak bilinir. Gereksiz süslemeleri reddetmiş olan Puiforcat, üç temel şekli, küre, koni ve silindiri büyük ölçüde kullanarak tasarımda bütünüyle işlevsel bir biçim elde etmekte başarılı olmuştur. Tasarımcının gümüş çay takımları, çatal-bıçak takımları, kadehleri sıklık ve yalınlığı, birleştirebilmiş tasarımlardır (Duncan 1988, s.71).

Belçika, Almanya ve Danimarka'da da gümüş eşya tasarımlarında Art Deco üslubunun temsilcileri bulunmaktadır. Brüksel'de ünlü bir Art Nouveau gümüş eşya ve mücevherat tasarımcısının oğlu olan Marcel Wolfers, Art Deco üslubunda çok sayıda köşeli veya eğrisel (soğan biçiminde) çay takımı ve çatal - bıçak takımı oluşturmuştur (Duncan 1988, s.75).

1925 ve 1929 tarihleri arasında Amerika'nın ünlü bir gümüş imalatçısında çalışan Danimarkalı Erik Maynussen, Art Nouveau, Kübizm, Konstrüktivizm ve gökdelenlerden esinlenerek çok sayıda gümüş eşya yaratmışlardır. Bunlardan "Manhattan'ın gölge ve ışıkları" adını verdiği kübizm etkili kahve takımı, New York'un yeni gökdelenlerinin silüetini yansıtmaktadır. Aynı biçimde, bir başka endüstri tasarımcısı olan Norman Bel Geddes de krome edilmiş metalden bir "Gökdelen" kokteyl takımı ve "Manhattan " tepsisini (Şekil A.37) tasarlamıştır (Duncan 1988, s.76-77).

1.4.4. Plastik ve Grafik Sanatlar

Avrupa'daki Art Deco üslubuna ilişkin heykeller iki kategoriye ayrılabilir. Bunlardan biri ev dekorasyonlarına yönelik olan, ticari amaçlarla oluşturulan ve dökümhanelerde genelde çok sayıda üretilen modelleri kapsar. Diğer kategoriye ise, "güzel" ve "uygulamalı" sanatlar arasındaki belirsiz alana düşmüş olan avangard sanatçı-heykeltıraşlar tarafından yaratılan, genelde tek veya birkaç tane üretilen heykeller oluşturur (Duncan 1988, s.121).

Ticari amaçlarla yaratılan Art Deco heykelleri, metal, bronz veya özellikle bronz ve fildişinin beraber kullanıldığı tasarımlardır. Bu parçaların ticari amaçlarla üretildikleri gerçeğine rağmen, çoğu kez ustaca oluşturulmuş, zanaatkarlık örnekleri oldukları yadsınamaz. Bu heykellerin çoğu, Art Deco döneminin atmosferini öbür kategoridekinden daha başarılı ve ciddi bir biçimde ortaya koyar (Duncan 1988, s.121). Bronz ve fildişinin birarada kullanıldığı Art Deco heykellerinin en başarılı heykeltraşı Fransız Demetre Chiparus'dur. Konularını toplumun idollerinden seçen Chiparus, Fransa'daki "Rus Dansçılarından", "Dolly Kardeşlere" kabare dansçılarını heykellere yansıtarak adeta "Jazz Age" yıllarının gece klüplerini ve dans düşkünlüğünü gözler önüne serer. Heykeltraşın "şapka ve bastonlu dansçı" heykelinin (Şekil A.38) el ve başı fildişi, diğer tarafları ise bronzdur. Ayrıca, bronz ve fildişi üzerine çalışan pekçok önemli heykeltraş gibi Chiparus da değerli olmayan malzemelerle birkaç çalışma yapmıştır. (Duncan 1988, s.122-123).

Viyana, bronz ve fildişi heykellerin tasarımında (aynı zamanda küçük dekoratif heykellerin tasarımında) kendi üslubunu geliştirmiştir. Zamanın en aktif Avusturyalı heykeltraşı Bruno Zach'ın dansçı ve kabare kızlarını yansıttığı heykellerde açıkça gözlenen erotizm, onun stilizasyonunun karmaşıklığı ve anlatımındaki ince alay ile yumuşatılmaktadır: Saçındaki kocaman kurdele ile bir kız çocuğu havası verilmiş, sigara içen fethan kadın heykeli gibi... Avusturyalı bir başka heykeltraşın, Pierre Le Faguays'ın mermer kaide üzerine oturtulmuş bronz heykeli (Şekil A.39), tipik bir Art Deco çalışmasıdır (Duncan 1988, s.127). Neredeyse eski Mısırlı duruşundaki iki figürde kızın saçları zigzag motifleriyle belirtilmiştir ve vücutla dik açı yapacak biçimde dalgalanmaktadır. Art Deco üsluplu bu "saç dalgalanışı", Art Nouveau'nun düzensizce uçsan saçlarından çok farklıdır.

Avangard heykeltraşların yaratılarında ise mermer, bronz, alçı, seramik, taş, bakır gibi malzemeler kullanılmıştır. Yaratılan bir model tek olarak veya ancak birkaç tane olmak üzere üretilmiştir. Bu kategoriye ilişkin Art Deco heykelciliğinin en önde gelen ismi Gustav Miklos, kütlede ve ayrıntılarda yaptığı yalınlaştırmalarla kübizm ve konstrüktivizmden etkilendiğini göstermiştir. Miklos, 1925 Paris Sergisi'nde ahşaptan yapılmış, çok renkli bir çift anıtsal kolon sergilemiştir. Aynı sergide bulunan ve Robert Mallet-Stevens tarafından tasarlanan bahçe için kübist bir beton ağaç yaratan Jan ve Joël Martel Kardeşlerin 1920'lerde oluşturduğu seramik akordiyoncu heykeli de tipik bir Art Deco eseridir (Duncan 1988, s.128-129).

Avangard heykeltraşlar, kuş ve balık başta olmak üzere evcil ve vahşi hayvanları da yaratılarına taşımışlardır (Duncan 1988, s.131).

Amerika'da ise, Art Deco üsluplu heykel sanatının yerleşmesini, 1920'lerde Avrupalı avangard sanatçıların bu ülkeye göç etmesi ve Avrupa'da eğitim görmüş

genç Amerikalı heykeltıraşların ülkelerine geri dönmeleri sağlanmıştır. Fakat, Amerika'daki hiçbir heykeltıraş, Paris'te hakim olan Art Deco ruhunu 1920 tarihinde Rusya'dan New York'a göç eden Boris Lovet-Lorski kadar etkin olarak yakalayamamıştır (Duncan 1988, s.131-132).

Art Deco üslubu içinde resim sanatını tanımlamak olanaksız değilse de oldukça zordur. Zamanın pek çok ressamı, kompozisyon ve tasarımla ilgili problemleri çözmek için avangard teknikler kullanmışlardır. Hemen her modernist ressam, kübizm aracılığıyla soyutlamayı ve fütüristlerin canlı renklerini kullanmışlardır. Léger, Matisse, Vlaminck ve Van Dangen gibi ressamlar, tuval ve kağıt üzerinde yaptıkları çalışmalarına zaman zaman Art Deco motiflerini dahil etmişlerdir (Duncan 1988, s.142).

Yukarıda değinilen faktörler Art Deco ressamı olarak nitelenen ve nitelenmeyenler arasındaki sınırı bulanıklaştırmaktadır. Yine de, iki kriter Art Deco resim sanatı üzerinde bir yargıya varılmasını sağlamaktadır. Birincisi, çoğu Art Deco ressamı, dönemin resim dünyasında öncü değillerdir. Yani kendileri yenilikçi değildir, daha çok yüzyılın ilk yıllarındaki diğer modernist ressamların ürettikleri temalara bağlı olarak çalışmaktadırlar. İkincisi, Art Deco ressamlarının çalışmaları “dekoratif” amaçlıdır, duvarlarına asılacak odaların Art Deco üslubunda yaratılmış mobilyalarına uymaları için yaratılmışlardır (Duncan 1988, s.142).

Art Deco üslubunun resim alanındaki en üst noktasında Tamara de Lempicka bulunmaktadır. Paris'te bir Cezanne hayranı olan Maurice Denis ve bir kübizm teorisyeni olan André Lhote ile çalışacağı Ransom Akademisine kaydolan de Lempicka, bazen anlaşılmaz olabilen ve canlı renklerin kullanıldığı bir üslup geliştirilmiştir. Bazı çalışmalarının arka planlarında New York gökdelenleri gözlenen ressamın eserlerinde kübizm etkisi açıktır. Ressam, 1920 ortalarından 2.Dünya Savaşı'na kadar yüzlerce portre yapmıştır (Duncan 1988 ,s.142-143).

Art Deco ressamlarından Luis Icart'ın eserlerinin çoğunda modaya uygun giyinmiş, süs köpekleriyle ilgilenen narin görünümlü kadınlar betimlenmiştir (Duncan 1988, s.146-147).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Paris'te gelişen Art Deco grafik sanatının öncülleri 1910-14 tarihleri arasında kitap ve moda dergilerinde yer alan resimlerdir. 1920 ve 30'ların grafik sanatında Art Deco espirisine uyan eserler yaratan grafikerler içinde Georges Lepape, George Barbier ve Erté gibi isimler özellikle önemlidir. Georges Lepape'nin Vogue Dergisi'nin 1927 Mart sayısı için hazırladığı kapakta olduğu gibi, Art Deco üslubunda çalışan grafikerlerin eserleri dönemin giysilerini ve hatta mimarlık örneklerini gözler önüne serer. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise

Fransız Art Deco'suna ilişkin grafik sanatı ancak 1920'lerin ikinci yarısından itibaren gözlenmeye başlandı ve *Campanion* gibi moda dergilerinin kapaklarına, içlerindeki resimlere, reklamlara Fransız stilizasyonu eklenmiştir (Duncan 1988, s.147-149).

1920'lerin afiş sanatçıları, Tousse-Lautrec, Théophile-Alexandre Steinlen, Jules Chéret gibi yüzyıl başı sanatçıların izinde gittiler. 1900'lerde müzik salonu, kabare gibi yerlerin duyurularını yapmak için yaratılan afişler, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yolculukla ilgili tanıtımları, spor karşılaşmalarını ve sanat sergilerinin reklamlarını yapacak şekilde geliştirilmiştir. Afişler, Almanya ve İtalya'da ise, Faşizm propagandası için önemli bir araç olmuştur (Duncan 1988, s.150).

Art Deco afiş ressamı da yüzyılın ilk yıllarının avangard resim sanatı içindeki bazı hareketlerden, özellikle kübizm ve fütürizmden esinlenmiştir (Duncan 1988, s.150-151).

Afiş sanatını 20.yüzyılın en etkin aracı olarak gören Adolphe Mouron-Cassandre, tüm gereksiz detayların yok edilmesinin, verilecek mesajın etkisini arttırdığına inanmıştır. Cassandre, bazı ulusal tren yolları ve transatlantikler ile ilgili afişler tasarlamıştır. Bunlardan Normandie Gemisi için yapılmış olanı (1935), hızla afiş klasikleri içine girmiştir. Fransız Art Deco afiş sanatçıları arasında Paris Galerilerinin afişlerini tasarlayan René Buhaud ve Josephine Baker'ın tiyatrodaki tasvirleri dahil olmak üzere binden fazla Art Deco afişi yaratan Orsi önemli yer tutarlar (Duncan 1988, s.154-155).

Fransa'nın dışında pekçok ülkenin afiş ressamı da Art Deco üslubunu seçtiler. Örneğin İsviçre'de fotomontaj tekniğindeki öncülüğüyle tanınan Herbert Matter, seyahatle ilgili afişler yaratmıştır. Bunlardan birisi de 1935 tarihli "Tüm Yollar İsviçre'ye Çıkar" isimli olanıdır (Duncan 1988, s.155).

1.5. Art Deco'nun Dönüşü

1970'lerin başından itibaren Art Deco, bir mimarlık ve dekorasyon üslubu olarak yeniden gündeme gelmeye başlamıştır. Art Deco biçim dünyasına ait öğeler, üslubun altın çağından yaklaşık 50 yıl sonra, Andrée Putman, Michael Graves, Hans Hollein, Robert Venturi, Helmut John dahil olmak üzere pek çok postmodernist tasarımcıyı etkilemiştir. Bezemeyi vazgeçilmez olarak gören, tarihi üsluplardan esinlenen, içinde canlı, sürpriz dolu mekanlar barındıran, espri dolu, hareketli, renkli

ve eklektik postmodernizmin, 1920 ve 30'ların benzer özelliklere sahip Art Deco üslubuna kucak açması şaşırtıcı olmamalıdır (Bayer 1990, s.195), (Bayer 1992, s.209)

“New York Beşlisi” veya “Beyaz Mimarlar” olarak anılan grubun üyelerinden Richard Meier, 1980-83 tarihleri arasında Atlanta’da inşa edilen Sanat Müzesi’ni tasarlarken esasen Le Corbusier’nin arı modernizminden esinlenmiştir. Ancak yapı, beyaz boyalı, pürüzsüz, eğrisel ve düz çizgilerin uyum içinde birleştiği Art Deco yapılarını da akla getirmektedir. Bir başka New York Beşlisi üyesi olan Michael Graves, bazı projelerinde Art Deco’dan etkilendiğini kabul etmiştir (Bayer 1992, s.209,210).

Helmut Jahn’ın Philadelphia’da, 1986 tarihinde inşa edilen, postmodern “Liberty Place” binasının (Şekil A.40) cam giydirilmiş kuleleri, bir Art Deco mimarlık örneği olan Chrysler Binası’na benzemektedir. Yine aynı mimarın Frankfurt’daki “Messe Turm” adlı yapısı (1990), üzerine bir piramit oturtulmuş, cam ve mermer kullanılarak oluşturulmuş bir örnektir (Bayer 1992, s.209)..

Owings ve Merrill’in New York’ta tasarladığı “Worldwide Plaza” yapısı da kademelenerek yükselen silüeti ve pramit şeklindeki üst kısmı ile, 1920 ve 30’ların Manhattan gökdelenlerine bir gönderme yapar (Bayer 1992, s.211)..

Miami Beach’de, çok iyi durumda korunmuş Art Deco yapılarının bol olduğu bölgede, 1989 da inşa edilmiş pembe-beyaz bir garaj, çevredeki renkli ve bezeli Art Deco yapılarıyla bir uyum içindedir (Bayer 1992, s.209).

Art Deco’nun tekrar dirilişiyle, bu üslupta yapılmış pek çok yapı restore edilerek eski görkemleri geri verilmiş ve daha uzun yıllar yaşamaları sağlanmıştır. Ayrıca, renkli olmayan bazı Art Deco yapılarının, özellikle pastel tonlar kullanılarak renklendirilmesi uygulanması da yaygınlaşmıştır. Bu alandaki en önemli isim olan Leonard Horowitz, Miami Beach’de çok sayıda yapıyı renklendirmiştir (Bayer 1992, s.7).

Bazı tasarımcı-mimarlar ise esinlerini doğrudan doğruya Art Deco yapılarından değil, döneminin tipik objelerinden alırlar. Örneğin, Shin Takamatsu, 1983 tarihinde yaptığı bir dişçi muayenehanesinde 1930’ların lokomotiflerinden esinlenmiştir (Bayer 1992, s.209,211).

1970’lerden itibaren, mimarlıkta olduğu gibi iç dekorasyon tasarımlarında da Art Deco etkisi gözlenmeye başlar. Pek çok Art Deco iç dekorasyon ögesi, 50 yıl sonrasının tasarımcılarını etkilemiştir. (Bayer 1990, s.195-201).

BÖLÜM 2. ART DECO DÖNEMİNDE TÜRKİYE ORTAMI

2.1. Art Deco Döneminde, Türkiye'deki Sosyo-Ekonomik Ortam

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları, Kurtuluş Savaşı'nın da neden olduğu zor ekonomik koşullar içinde geçtikten sonra, 1927 tarihinde çıkarılan Teşvik-i Sanayi Yasası ile Osmanlı dönemindeki yürürlüğe girmiş yasadaki girişimcilğe ve sanayie özendirici hükümler daha da genişletilmiştir. Böylece, sanayi yatırımı yapacak özel girişimcilere ayrıcalıklar sağlanmış ve onlara istekleri doğrultusunda destekler getirilmiştir (Çavdar 1983, s.1077). Fakat, liberal ilkelerin egemen olduğu bir tarım ekonomisinde sanayileşmenin gerçekleşemeyeceğinin farkına varılması ve 1929 Büyük Ekonomik bunalımının etkilerinin sınırlı da olsa Türkiye'de görülmesi, gündemdeki iktisadi düşüncenin gözden geçirilmesi gereğini ortaya koymuştur. Bu süreç, kaçınılmaz olarak, devletin ekonomide aktif bir biçimde yer aldığı bir ortama kapıyı açmıştır. 1932 tarihinde, devletin ekonomik hayata etkin olarak girişinden sonra, 1934'te I. Beş yıllık sanayi planı yürürlüğe girmiştir ve 1936-1937'de II. plan hazırlanmış ama II.Dünya Savaşı nedeniyle tam olarak uygulanamamıştır (Çavdar 1983, s.1102).

Türkiye, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren büyük bir değişim içine girmiştir. Birçoğu aslında gündelik yaşam düzeyinde olan değişiklikleri getiren devrimler, batılı anlamda modern bir toplumun yaratılması amacıyla Cumhuriyet'in ilk beş yılı içinde gerçekleştirilmiştir. Ulaşılmak istenilen "modernleşme"nin devletin bir zorlaması olmadığı da açıktır. Örneğin Türkiye, gramofonun yaygınlaşmasıyla, daha Osmanlı Devletinden itibaren, Odeon, Sahibinin Sesi gibi yabancı plak şirketlerinin en büyük pazarlarından biri olmuştur (Belge 1983, s.845).

Türkiye'de, Art Deco döneminde, toplum yapısında yer alan birtakım sınıflar birbirinden çok farklı uçlarda değildir. Yani, 1930'larda Vedat Nedim (Tör)'ün belirttiği gibi "sınıf ayrılıkları, siyaset hayatında hakim bir rol oynayacak kadar açılmamıştır" (Nedim 1932, s.17). Herşeye rağmen, varolan sınıflar içinde, Cumhuriyet'in ilanından sonra yaygınlaşan, azınlıklar yanında eskiye göre Türk ve Müslüman kesimlerin daha fazla yer aldığı bir burjuva sınıfı bulunmaktadır ve "kentlerin devrimlerinden etkilenen" bu kitleyi üst bürokrat tabaka, doktor, mimar, mühendis, kimyager gibi meslek sahipleri, toplumda yeni gelişen ve ekonomik

yönden iyi durumda olan tüccar, sanayici ve müteahhit kesimi oluşturmaktadır (Aslanoğlu 1980, s.55). Bu kesimin üyeleri Batı'yı çok yakından izlemekteydiler ve oturdukları evden, kullandıkları mobilyaya, seçtikleri giysiden, dinledikleri müziğe kadar herşeyde "batılı" olmaya çalışmaktaydılar. Sözkonusu kişiler, o dönemde, İstanbul'da Nişantaşı, Teşvikiye, Maçka, Ayazpaşa ve Talimhane'de oluşturulmuş gösterişli apartmanlarda veya Boğaz'da yeni yapılan yalılarda yaşamaktaydılar (Aslanoğlu 1980, s.55). Aynı dönemde İzmir'de yapılan apartmanlar ise daha çok ticaretle uğraşan kesime aittir. Ankara'da da zengin ve köklü aileler, 1929'dan itibaren apartmanlar yaptırmaya başlamışlardır. Şehirci Martin Wagner'in "... Türk şehirlerinde yapılan yeni ikametgah binaları şehir halkının darlık içinde yaşayan %80 oranındaki kısmı için değil, daha müreffeh bir halde bulunan %6'sı içindir" biçimindeki sözleri dönemin konut durumunu açıklamaktadır (Wagner 1938, s.85).

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nde, "Avrupa'da Avant-garde bir akım olmaktan henüz çıkmış" modern mimarinin benimsenmesinde, "gelişmesi teşvik edilen ulusal burjuvazinin bir kesiminin de" önemli rolü olduğu unutulmamalıdır (Batur 1983, s.1398). Sadece salt modern yapıların yer aldığı Uluslararası Mimarlık üslubu değil, Art Deco üslubu da o dönemin Türkiye'si tarafından seçilmiştir. Sözkonusu seçkin tabakanın yoğun olarak yerleştikleri yerlerde inşa edilen yapılarda ve bu yapıların içindeki mobilyalarda, Art Deco üslubu kendini çok fazla hissettirmektedir. Bu ortamlardaki yaşam biçimi de batılıdır: akşam çayları, batılı modaları izleyen giysiler içinde gidilen balolar, sanatsal ve kültürel faaliyetler bu kesim için vazgeçilmezdir.

Cumhuriyet'in İstanbul eliti için sosyal hayatın en canlı biçimde yaşanabildiği Ayazpaşa özellikle önemlidir. Bu semtte, 1935 tarihinde hizmete giren Park Oteli Art Deco dönemi için büyük önem taşımıştır ve "Cumhuriyet'in sosyal hayatının merkezidir" (Ark. 1991, s.23). Bu nedenle, Park Oteli'nin yakınlarında inşa edilmiş olan görkemli apartmanlarda oturmak büyük bir ayrıcalık olmuştur. O yıllarda, otelin en seçkin müşterisi olan Atatürk, akşamları arkadaşlarıyla buraya gelir ve hayranlık duyduğu Carmen Pady Orkestrası eşliğinde dans ederdi. Atatürk, Kral 8.Edward ve eşini de bu otelde ağırlamıştır (Gökdağ 1992, s.3). Bu dönemde, İstanbul'un elit tabakası Park Otel'de Atatürk'le aynı ortamı paylaşabilme olanağı bulmuştur.

Ayapaşa ve Talimhane'nin yeni mimarlık üsluplarına göre oluşturulmuş olan konforlu ve gösterişli apartmanlarla donatılması, Cumhuriyet anıtının yer aldığı ve yıllardır ulusal törenlerin yapıldığı Taksim Meydanı'nda yeni düzenlemeler yapılmasını gerektirmiştir. Taksim Meydanı'nda başlayan bu güzellik, İnönü Gezisi ve son olarak da Taksim Belediye Bahçesi ve Gazinosu'nun açılmasıyla, büyük kentin uygar gereksinimlerine yanıt verebilecek bir "imar manzumesi" oluşturulmuştur (Güz. İst. 1943:s.n.y.). Çay toplantıları, ziyafetler ve baloların düzenlenmeye başlandığı Taksim Gazinosu'nun karşısında, manzaralı bir konumda

oluşturulan tenis alanı ve klübü de İstanbul elitine yönelik yerlendendi (Güz. İst. 1943:s.n.y.).

2.2. Art Deco Döneminde Türkiye'deki Kültürel Ortam

Art Deco üslubunun gündemde olduğu yıllarda, Türkiye'de yaygınlaşan burjuva ve entellektüel kesim, kültür ortamının canlanmasını sağlamıştır. Özellikle güzel sanatlara verilen önemin ve gösterilen ilginin büyük ölçüde artması, Güzel Sanatlar Akademisi'nin bu yıllarda içine girdiği olumlu değişimlerden de anlaşılmaktadır. 1927 tarihinde okulun müdürlüğüne getirilen ressam Namık İsmail, 1928'de bugünkü Yüksek Dekoratif Sanatlar bölümünü açmıştır. Dekoratif sanatların Art Deco'nun içinde bulunan bir tasarım alanı olduğu düşünülürse, bu bölümün açılmasının, sözkonusu üslubun Türkiye'deki gelişimi ve varlığı açısından önemli olduğu görülecektir. 1937 tarihinde, okulun yeni müdürü olan ve Sarbonne'da sanat tarihi eğitimi almış Burhan Toprak, akademinin eski öğretmenlerinin yerine, tanınmış Avrupalı uzmanlar getirtmek için harekete geçmiştir. Bir süre sonra, Alman mimar Bruno Taut, Fransız ressam Léopold Lévy, Alman heykeltıraş Rudolf Belling ve Fransız dekoratörü, ressamı ve mimarı Luis Süe Türkiye'ye getirilmiştir. Bir zamanlar Fransız bezemeciliğinin ünlü bir uzmanı olan Luis Süe, klasik mimarlık teknikleriyle çağdaş sanat beğenilerini bağdaştıran pek çok dekorasyon yapmış bir sanatçıdır. Süe, Art Deco üslubunun kendini gösterdiği 1925, Paris Sergisi'nde ortağı Andre Maré ile birlikte Çağdaş Sanatlar Müzesi'ni oluşturmuştur (Bayer 1990, s.50-51). Sözkonusu tasarımcı, Art Deco üslubunun gelenekçi kanadı içinde incelenmektedir ve özellikle dekorasyon alanında oluşturduğu eserler ve yaydığı fikirler Türkiye'deki öğrencilerini de etkilemiştir.

Art Deco döneminde, Türkiye'de çok sayıda öğrenci, bilim, sanat ve teknik alanlarında eğitim almaları için Avrupa'ya gönderilmiştir. Heykel dalında da ilk öğrenci 1925 tarihinde yurtdışına gitmiştir ve bu durum devam etmiştir. Kuşkusuz, Türkiye'de heykel sanatının gelişmesine en büyük katkıyı sağlayanlar, özellikle kendi alanlarında Avrupa'yı yakından incelemiş olan bu öğrencilerdir. Türkiye'de, Art Deco'lu yılların sonunda heykel sanatında en dikkate değer kişi, 1937 tarihinde Güzel Sanatlar Akademisi'nde göreve başlayan Rudolf Bellingdir. Expresyonizmin etkisinde olmakla beraber, kendine özgü bir üslubunun olması, Belling'i giderek geometrik bir sadeleştirmeye götürmüştür. Belling, boşlukta yer kaplayan kitleleri daha belli, şematik ve soyut biçimlemelemeler kalıbına sokarak modern heykel sanatında bir çığır açmıştır (Gezer 1984, s.134-149). Yukarıda değinilen özellikler, Belling'i Art Deco heykelciliğine yaklaştırmaktadır. Bu açıdan değinilmesi gereken önemli bir nokta ise, Rudolf Belling'in, belli bir süre, Art Deco üslubunu yansıtan bir

biçimde dans eden, spor yapan, hareketli figürleri eserlerinde yansıtan Preiss-Kasser firması için modeller yaratan avangard sanatçılardan biri olmasıdır (Duncan 1988, s.124).

1920 ve 1930'lu yıllarda, Türkiye'de seramik sanatında da ilerlemeler olmuştur. Sanatın her dalında olduğu gibi bu alanda da yurtdışında eğitim gören ya da çalışan seramikçiler, bulundukları ülkelerde gözlemlediklerini Türkiye'ye taşımışlardır. Söz konusu kişilerin başında, 1920'lerde Paris'te bir atölyede çalışan, daha sonra Paris Yüksek Sanatlar Okuluna giren ve bu kentte düzenlenen bir sergide eserlerini gösterebilme olanağı bulan İsmail Hakkı Bey gelmektedir. Türkiye'ye geldikten sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nin seramik bölümünde hocalığa başlayan İsmail Hakkı Bey'in yaratıları Art Deco üslubundan izler taşımaktadır. Bu durum, söz konusu üslubun altın çağında, Paris'te yaşamış bir sanatçı tarafından gerçekleştirildiği için yadsınmamalıdır. Soyut bir anlatımla oluşturulmuş at, keçi, fil gibi hayvanları betimleyen biblolar, hareketli, dans eden figürleri içeren seramikler onun temel tasarımlarını oluşturmuştur. İsmail Hakkı'nın en dikkate değer eserlerinden biri olan "Çılgın Dans" adlı seramik biblo (Şekil A.41), arkaya doğru eğilmiş, uzun eteklerinin kıvrımları birkaç eğrisel çizgiyle vurgulanmış bir dansçı figürünü betimleyen soyut bir eserdir ve tipik bir Art Deco tasarımı olarak nitelenebilir (Mim 1934, s.225), (Simavi 1934, s.11-12).

Güzel Sanatlar Akademisi'nde "afiş ve ilancılık" hocalarından olan Ahmet Mithat da Paris'te çalışmış ve Türkiye'ye dönerek birikimlerini sunmuş sanatçılarıdır. Dönemin Mimar Dergisi'nde yazdığı bir metinde, Paris'te yaptığı çalışmaları açıklamaktadır. "İzmir Sergisi" için yaptığı afişte yer alan bağırان bir insan, "en kısa yoldan daveti ima eder" (Mithat 1934, s.185). Afişin altındaki "İzmir Sergisi" yazısı, tipik Art Deco harfleriyle oluşturulmuştur. Görüldüğü gibi, dönemin Türk afiş sanatçıları da Batı'yı yakından izlemişler ve tüm dünyada gümdemde olan Art Deco üslubunu bu tasarım alanına ilişkin çalışmalarına yansıtmışlardır.

Cumhuriyetin ilk on yılında, özellikle Cemal Nadir'in katkılarıyla, "Meşrutiyet kalıntısı karikatür, yerini yeni bir anlayışa, Cumhuriyet karikatürüne bırakmıştır" (İstanbul Ansiklopedisi 1993, s.153). 1928-38 yılları arasında yapılmış olan karikatürlerde siyasi konulara, parti çekişmelerine değinilemediği için, sosyal konulara ağırlık verilmiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin mimarlık ve şehircilik açısından değişen çehresi, modern yapılar, mobilyalar, ayrıca elit tabakanın yaşayışı karikatürlerin vazgeçilmez konularından olmuşlardır. 1922'de yayımlanmaya başlayan ve Art Deco döneminde etkin bir dergi olan Akbaba, yeni Türkiye'nin havasını yansıtan bir biçimde sunulmuştur. Akbaba, "İstanbul merkezli bir yaşamın şakalarını, nüktelerini sunarken; kent sorunlarını, belediye hizmetlerini, İstanbul sanat ve kültür çevrelerini, orta ve üst tabaka insanların yaşamalarını" konu etmiştir.

Dönemin Akbaba Dergilerinde, Türkiye'nin değişen mimarisi, özellikle modern (yalnızca salt modern anlamında değil, Art Deco üslubunu da içeren bir anlamda...) yapılar ve mobilyalar, ayrıca ülkeye gelen yabancı mimarlar genelde eleştirisel bir üslupta çizilmiştir (Şekil A.42). Mimarlık veya sanatla ilişkisi olamayan bir espride bile, arka planda yeni mimarlık üsluplarına ilişkin ince uzun apartmanlar veya Art Deco'yu da içeren üsluplara ilişkin mobilyalar gözlenmektedir. Ayrıca, yine Akbaba Dergisi'nde geçen bir mizah yazısında şu konuşmalar geçmektedir(Akbaba 1934, s.15):

- ...Ne penceresi ... Kapı, yanında hurma ağacı gibi bir şey var...

- Palmiye... Şimdi anladım... Aman babacığım ellerini öpeyim affet o yine penceredir. (Komisere) malum ya benim yeni yaptırdığım ev kübiktir... Hakikaten de bir yenilik olsun diye kapıyı biraz yükseğe çıkardım; pencereyi aşağı yaptım...

Türkiye'de, Art Deco'nun gündemde olduğu yıllarda, film setlerinde oluşturulan dekorlara eskiye oranla daha çok önem verilmeye başlandı. Bu dönem şöyle anlatılmaktadır: "Film, filme tahsis edilen milyonlar, eskiden senede birkaç perdenin fonunu dolduran dekora uçsuz bucaksız bir saha açtı. Maddi, kuru, hakiki hayata mükabil romantik, yüksek ızdıraplar, müselesel saadetler nasıl filme yer bulunuyorsa, mahdut bütçeli, mal sahibi zevki karışık, san'atsiz, cüce veya sıska binalara, kasvetli enteriyörlere, iptidai abidelere mukabil mimarın, dekoratörün, heykeltıraşın yüksek san'at zevkini, sanat kaprisini filmin geniş imkan sahalrı tatmin edebilecek." Söz konusu dönemde dekoratör Vedat Ömer, "İstanbul Sokakları" ve "Karım beni aldatırsa" gibi filmlerin dekorasyonlarını yapmıştır (Mim 1935, s.48). Bir müzikal olan "Karım beni aldatırsa" adlı filmin dekorları tipik Art Deco öğeleri kullanılarak oluşturulmuştur. Söz konusu filmin yatak odasında, cam kapının (Şekil A.43) üzerinde oluşturulmuş danseden kadın figürününün "dalgalı" saçları,dalgalı çizgilerle yaratılmıştır. Söz konusu kapı, içerdiği motiflerle ve değinilen kadın figürüyle tipik bir Art Deco kapısıdır. Aynı filmde, evin holünde yer alan ve denize atlamaya hazırlanan bir kadını betimleyen heykelde (Şekil A.44) yine dalgalı çizgiler kullanılarak saçlar yaratılmıştır. Söz konusu saçlar vücuda dik açı yapacak bir biçimde dalgalanmaktadır. Art Deco üsluplu bu "saç dalgalanışı", Avusturyalı bir heykeltıraşın, Pierre Le Faguays'ın bronz heykelinde de aynı biçimde, zigzaglar kullanılarak oluşturulmuştur (Şekil A.39).Ayrıca,o dönemde gösterime sunulmuş Lüküs Hayat Operet'inin sahnesinde de Art Deco mobilyalar kullanılmıştır. Ayrıca bu operetin içindeki bir şarkıda geçen "küçük mobilyalar" terimi, Art Deco'yu kasteder.

Art Deco dönemi Türk yazarları da yazdıkları romanlarda toplumsal sorunlara, ülkenin değişen çehresine ve aynı zamanda "yeni mimarlığa"

değınmektedirler. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1934 tarihinde yazdığı “Ankara” adlı romanında “yeniliği snopluk olarak gören, halkın dışında yaşayan yeni sınıfın üyelerini” eleştirmiştir. Karaosmanoğlu, sözkonusu romanında, 1926 ve bu tarihi izleyen yılları konu alan ikinci bölümde bazı mimarlık betimlerine yer vermiştir: “Lakin, bereket versin ki, ilk yılların acemiliği ve zevksizliği yüzünden meydan alan bu cereyan birdenbire yerini modern mimariye bıraktı... Birçok binanın cepheleri sakalını bıyığını tıraş eden bu adamların yüzleri gibi değişiyor, dzelip sadeleşiyordu. Fakat bu modern zevki evlerin içine doğru sokulurken acayip bir soysuzluğa ğruyor, adeta rokolaşıyordu... Onlar da, her aile gibi sonradan, moderne doğru bir istihale buhranına müptela oldular. Hatta, Hakkı Bey, her hususta olduğu gibi herkesden bir parça daha ileriye gidip, aleme, kbiğin ilk örneklerini gösterdi. Köşeleri baştan başa camlı, kapıları lakeden ve tavanları gizli elektrik enstalasionlarına göre oyuk binaların ilki Hakkı Bey’in evi oldu”(Karaosmanoğlu 1934, s.138,141).

Dönemin modern ve Art Deco tarzındaki mobilyaları da Yakup Kadri’nin eleştirilerinde yer almıştır: ”Birer dişçi sandalyasını andıran koltuklar, birer ameliyat masasına benzeyen sedirler, bir otomobil içi gibi kanepeler, sekiz köşeli masalar, (...) ıplak duvar, çıplak yer..”(Karaosmanoğlu 1934, s.141).

2.3. Art Deco Döneminde Türkiye’deki Kentsel Ortam

Ankara’nın 13 Ekim 1923’te Türkiye Cumhuriyeti’nin başkenti olması, Türkiye’de şehir planlaması çalışmalarının başı sayılır. Türkiye’de Art Deco döneminin başlangıç yıllarında devrimlerin getirdiği dinamizm, şehircilik çalışmalarını etkilememiştir. "Cumhuriyet rejiminin simgesi olması istenen Ankara", bu dönem şehirciliğinde özel bir yer tutmuştur. 1927 tarihinde, Ankara’nın imar planını yaptırmak amacıyla bir yarışma düzenlenmiş, bu yarışmayı Mimar Prof. H. Jansen’in raporu kazanmıştır. 1932’de tamamlanan Jansen planı, şehrin hızlı gelişimi ve başka nedenlerle öngörüldüğü devreden çok daha önce işlemez hale gelmesine rağmen, ilk defa batılı anlamda bir planlama düşüncesinin uygulanması açısından önemlidir (Geray vd. 1983, s.2360). İdari kuruluşların yer aldığı başkent Ankara’ya, 1935 tarihine kadar ellibin kişi gelip yerleşmiştir. Bu nüfusun artışı da peşinden konut sorununu getirmiştir. Ankara’nın varlıklı ve köklü aileleri ise, Atatürk Bulvarı’nın biçimlenmeye başlamasıyla her iki tarafı satın alarak, 1929 tarihinden itibaren apartmanlar yaptırmışlardır. Bu kentte, apartmanlara kıyasla daha az olan alçak, tek aileli konut yapımı, Yenişehir’in 1920’lerde biçimlenen "ızgara yol düzeni" zerinde srdrlmştir. Bu türde birak örnek ise, Bulvar’ın

Kavaklıdere kesiminde, elçiliklerin arasında yer almışlardır. Jansen planında, Çankaya'nın büyük arsalar için ayrıldığı ve dar sokaklı, küçük parselli sistemin buranın özelliğine uymayacağı gerekçesi olduğundan, Seyfi Arkan'ın villa tipi konutları geniş arazi üzerine yayılarak oluşturulmuştur (Aslanoğlu 1980, s.55).

Sözkonusu dönemde İstanbul'da ise Türk ve müslüman nüfusunun da yer aldığı "seçkin kesim", Pera ve çevresinden sonra, Talimhane, Ayazpaşa, Teşvikiye, Nişantaşı, Maçka ve yeni düzenlenecek Taksim alanı üzerinde yerleşmeye başlamışlardır. Ayazpaşa ve Talimhane, Art Deco üslubunun gündemde olduğu dönemde oluşmuş semtlerdir ve bu üslubun özelliklerini taşıyan gösterişli apartmanlarla da donatılmışlardır. İstanbul'da villa tipi konutlar ise özellikle Anadolu kesiminde Kadıköy, Erenköy, Suadiye ve Moda gibi bölgelerde yoğunlaşmışlardır. "İkincil kentlerde" ise, yeni yükselen kesim, memur ve bürokratlar, serbest meslek sahipleri evlerini istasyona giden bir cadde üzerinde yaptırarak "istasyon mahalleri" oluşturmuşlardır. Adana, villa tipi evleriyle "böyle bir gelişmeyi gören" bir kettir (Aslanoğlu 1980, s.55).

2.4. Art Deco Döneminde, Türkiye'deki Mimarlık Ortamı

Türkiye'deki Art Deco üslubuna ilişkin mimarlık örnekleri, ağırlıklı olarak 1930'larda olmak üzere, 1927 ile 1940 arasındaki yıllarda tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Bu dönemde Türkiye'deki mimarlık ortamını incelemenden önce, bu bağlamda Cumhuriyetin ilanını izleyen ilk beş yıllık geçiş dönemini kısaca özetlemek yerinde olacaktır: Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarından sonraki yıllar, savaş yıkıntılarını onarmak ve yeniden kuruluş çabalarıyla geçmiştir (Batur 1983, s.1380). 1908 tarihinden sonra güçlenen Ulusal Mimarlık anlayışının etkileri, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da sürmüştür. Üstelik "yeni bir ulus yaratma" çabalarının yoğun olduğu bir ortam içinde yaygınlaşma olanağı da bulmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, sınırlı sayıdaki mimarın neredeyse hepsi, I. Ulusal Mimarlık akımına bağlı kalmışlardır (Sözen 1984, s.28). Bu dönemde tasarlanmış yapı cephelerinde Osmanlı ve Selçuklu mimarlık motifleri kullanılmakta ve seçmeci bir tutum sergilenmektedir (Aslanoğlu 1980, s.14). Bu yıllardaki mimarlık ortamı, dünyadaki yeni gelişmelere büyük ölçüde kapalı gözükmeaktadır (Sözen 1984, s.41).

Yukarıda değinilen geçiş döneminden sonra, 1927 tarihinden itibaren Türk mimarlığı, bir yandan ülkeye çeşitli amaçlarla gelen yabancı mimarların etkisiyle, öte yandan toplumun sosyal yapısındaki köklü değişikliklerin ışığı altında yepyeni bir görünüş kazanmıştır. Çoğu Alman ve Avusturyalı olan yabancı mimarlar, çalışmalarıyla I. Ulusal Mimari dönemini kapatıp, daha çağdaş, daha işlevsel

mimarlık akımlarının Türkiye'de yerleşmesini sağlamayı amaçlamışlardır. İlk olarak 1927 tarihinde, Milli Savunma Bakanlığı'nın binasının yapımıyla ilgili olarak Ankara'ya gelen Clemens Holzmeister, Genel Kurmay Başkanlığı (1930-32), Bayındırlık Bakanlığı (1933-35), Ticaret Bakanlığı (1934-35), Yargıtay Binası (1933-35) ve Cumhurbaşkanlığı Köşkü (1930-32) ve daha birçok kamu binasının proje yapımıyla ilgilenmiştir (Batur 1983:1389), (Sözen 1984, s.173). Bu örneklerde gözlenebilen özelliklerin başında "yalınlaşma isteği" gelmektedir (Sözen 1984, s.173). Holzmeister'in yapılarında yer alan dairesel olarak dönen köşeler, çıkıntılarla oluşturulmuş hareketli cepheler, gerek Avrupa Art Nouveau'sının yerel üsluplarında gerekse Art Deco'da karşımıza çıkan öğelerdir. Fakat, Ankara Merkez Bankası'nda olduğu gibi, cephelerde iki- üç kat yüksekliğinde uzanan kolonlarla Alman Nasyonal Sosyalizminin mimari üslubuna daha yakın olduğu görülmektedir (Batur 1983, s.1390). Söz konusu dönemde Türk mimarlığına önemli katkıları olan bir başka yabancı mimar ise Ernst Arnold Egli'dir. 1927-40 ve 1953-55 yılları arasında Türkiye'de bulunan Egli, Sayıştay Binası (1928-30), Ankara Erkek Ticaret Lisesi (1929-30), Ankara, Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü (1930) gibi yapıtlar oluşturmuştur (Batur 1983, s.1390). Egli, Türkiye'de yapıların çevresiyle beraber düşünülmesini, modern mimarlığın uluslararası bilme ve tekniğe dayandırılmasını savunan ilk mimarlardan (Sözen 1984, s.172-173). Geçmiş üslupların yeniden canlandırılmasına karşı olan Egli, fonksiyonalist Uluslararası Mimarlık üslubunun en yakın örneklerini vermiştir (Sözen 1984, s.173).

Dönemin Arkitekt dergilerinin ışığı altında, Türk mimarları tarafından Batı üsluplarına göre tasarlanıp inşa edilmiş en eski örneklerin 1929 tarihine ait olduğu bilinmektedir. Örneğin, "Art Deco espirisinde, özgün" bir yapı olan Bekir Bey Evi, Sırrı Akif tarafından 1929 tarihinde inşa edilmiştir (Batur 1983, s.1391). 1927-33 tarihleri arası, "modern düşünce ve yapıtlarla karşılaşılacak" ve ister yabancı ister Türk mimarlar tarafından modern mimarlığın uygulanmaya başladığı bir dönemi oluşturmaktadır (Batur 1983, s.1391). Kısaca söylemek gerekirse, o yıllarda "küçük mimari" olarak adlandırılan ve yabancı mimarlar tarafından Türkiye'ye aktarılan Uluslararası Mimarlık üslubunun yerli mimarlar tarafından uygulanmış ilk örnekleri 1930'dan önceye rastlar ve varlıkları Arkitekt Dergisi sayesinde öğrenilebilen bu ilk örnekler genellikle "Vienna püristleri ve Le Corbusier'in erken kübizmine" yakın görünmektedir (Aslanoğlu 1980, s.40), (Batur 1983, s.1391).

1927-40 yılları arasındaki Türk mimarlığı, 1927-33 ve 1933-40 yılları arasında kapsayan iki evre içinde incelendiğinde, ilk evreye ilişkin karakteristik özellikler şöyle sıralanabilir (Batur 1983, s.1391):

Yapıların planları işleve ve içindeki hacimlerin özelliklerine göre geometrik biçimler içinde, ama kare, dikdörtgen gibi belli, geometrik çerçevelere girmeden düzenlenmektedir.

1931-33 yılları içinde "özellik kazanmamış" çok sayıda odadan meydana gelen konut planı yerine işlevlerine göre boyutlandırılıp biçimlendirilen mekanlardan oluşan planlar kullanılmaya başlanmıştır.

Yapı planları, sadece dağılım mekanları olarak değil, başka amaçlarla da kullanılabilen geniş orta holler etrafında gelişmektedir.

Teras çatı ve betonarme iskelet kullanımı yaygınlaşmaktadır.

Dairesel olarak tasarlanmış mekanlar (daha çok oturma ve yemek odalarında ve bazen merdiven boşluğu ve teraslarda...) oldukça rağbet görmektedir ve bu dairesel planlar yapının dışında da hissedilebilmekte ve kitleye biçim vermektedir.

İstanbul'da "modern pürizm" yanında Art Deco üslubuna ilişkin biçim ve motiflerle zenginleşen "bir kitle plastiği" de bulunmaktadır. Ankara'daki uygulamalar ise üslup açısından daha "homojen" bir görünüm sergilemektedir.

İkinci evrede, yani 1933-40 yılları arasında ise, mimari açıdan şu özellikler sözkonusudur (Batur 1983, s.1391): Konutlarda ve kamu yapılarında işlevsel bir planlama uygulanmaktadır ve özellikle apartmanlarda bir tür "şemalaşma" oluşturulmuş durumdadır. Bu evrede de geniş bir orta hal kullanımı devam etmiştir. Hol yerine koridor kullanımı ise çok azdır. Konut cepheleri boyunca uzanan balkon ve geniş verandalar oldukça sık kullanılmaktadır. Dışarıda, kitleye de yansıtılan daire planlı mekanlar, bu evrede daha az kullanılmaktadır. Bunun yerine köşelerin eğrisel çizgilerle döndüğü balkonlar, girişler veya merdiven holleri kullanılmaktadır.

Art Deco üslubunun da yer aldığı 1927-40 yılları arası Türk mimarlığı için genel olarak şöyle sonuçlar da çıkarabiliriz: Konut planlamalarında geleneksel Türk evinden artık bir iz kalmamıştır. Eskinin içe dönük düzenine karşı, bu dönemin yapıları geniş cam yüzeyleri, farklı planlamalarıyla batılı anlamda dışa dönük yapılarıdır (Aslanoğlu 1980, s.59). Bunun yanı sıra, yapılar hangi amaca yönelik kullanılacaksa onun işlevsel çözümüne göre planlanıp biçimlendirilmektedir. Böylece "cephelere önem veren anlayıştan" uzaklaşmaktadır. Eskinin yoğun bezemeli cephelerinin yerini daha yalın ve hatta tamamıyla bezemesiz cepheler almıştır (Sözen 1984, s.171-172). Ayrıca betonarme iskelet kullanımı da giderek yaygınlaşmıştır (Sözen 1984, s.172).

Türkiye'de, sözkonusu dönemde kullanılan tek üslup Uluslararası Mimarlık üslubu değildir. Yukarıda değinildiği gibi, Art Deco da o yıllarda Türk mimarlığını biçimlendiren bir mimarlık üslubu olmuştur. İstanbul'da Art Deco Mimarlığı'nın en seçkin örnekleri özellikle Ayazpaşa, Talimhane, Nişantaşı, Maçka, Cihangir ve Şişli gibi "orta üst sınıfların" yaşadıkları semtlerde sıralanmaktadır (Batur 1993, s.327). Bu semtlerde yer alan Art Deco üslubuna ilişkin yapılar arasında, Taksim'deki Pertev Apartmanı (1933), Nişantaşı'ndaki Melek Apartmanı (1932), Gümüşsuyu'ndaki Ankara Palas; Bosfor Apartmanı (1932) en iyi örneklerdir (Batur 1983, s.327). İstanbul'da, sözkonusu semtler dışında başka yerlerde de Art Deco üslubunu yansıtan mimarlık örnekleri bulunmaktadır. Örneğin, Fatih'te inşa edilmiş Taşçı Salih Evi'nin (Şekil A.45) kademeli çatı parapeti ve geometrik motiflerle bezeli kapısı, yapıda yer alan Art Deco biçim dünyasına ilişkin öğelerdendir. İstanbul'da Kadıköy, Moda, Feneryolu ve Suadiye Semtlerinde ise, Art Deco üslubunda tek aile konutlarına ilişkin örnekler inşa edilmiştir (Batur 1993, s.327). Bu yapılardan ancak birkaçı ayakta kalabilmiştir İstanbul'da, konut dışı uygulamalara ilginç bir örnek, Eminönü'nde, 1932'de inşa edilmiş Kuru Kahveci Mehmet Efendi ve Oğulları Dükkanıdır (Şekil A.46) (Mim 1933, s.105-106), (Batur 1993, s.327).

İstanbul ve Ankara dışındaki kentlerde de Art Deco üslubuna ilişkin yapılar inşa edilmiştir. Adana'da, 1932 tarihinde Mimar Semih Rüstem'in kendisi için oluşturduğu ev, eğrisel ve düz çizgilerin beraber kullanıldığı, giriş kapısının köşeleri yuvarlatılmış bir girinti içine alındığı bir Art Deco yapısıdır (Mim 1932, s.108). Bursa'da Givlio Mongeri ve Hüsnü Tümer tarafından tasarlanarak 1930-32 tarihleri arasında inşa edilmiş olan Çelik Palas (Şekil A.47), kademeli çatı parapetleri, bezeli demir kapıları ile Art Deco üslubuna ilişkin öğeler sergilemektedir (Aslanoğlu 1980, s.132).

BÖLÜM 3. TAKSİM MEYDANI, TALİMHANE VE AYAZPAŞA'DA ART DECO ÜSLUBUNU YANSITAN MİMARLIK ÖRNEKLERİ

3.1. Taksim Meydanı, Talimhane ve Ayazpaşa'nın Kentsel ve Mimari Özellikleri

Taksim'de yer alan Cumhuriyet Anıtı, 1928 tarihinde törenle açılmıştır. Bu tarihten önce, Taksim'de anıt çevresini oluşturan bölümde meydan özelliği pek yoktur. 1925-26 da yapılmış Pervititch haritalarından da gözlenebileceği gibi, Taksim Çeşmesi ile su sarnıcı önlerinde sadece dört yolun birleşmesiyle oluşmuş bir yer bulunmaktadır (Cezar 1991, s.143). Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın dikilmesinden itibaren tüm ulusal törenler burada yapılmaya başlanmıştır. Ancak, 1939 tarihine kadar bu önemli anıtın etrafı bakımsız ve harap haldedir. Sosyal hayatın merkezi durumunda bulunan Beyoğlu, Ayazpaşa ve Talimhane Semtlerinin bir bağlayıcısı durumundaki Taksim Meydanı'nın bu bakımsız hali, 1939'da "İstanbul imar planının" uygulanmaya başlamasıyla ortadan kalkmıştır. İstanbul Belediyesi bu meydanda Cumhuriyet Anıtı'na uygun bir düzenleme yapmıştır. İlk iş olarak, anıtın hemen karşısına rast gelen su haznesinin cephesindeki ve yanındaki çirkinlikler kaldırılmış ve burası yeşilliklerle, çiçek tarhlarıyla, fiskiye ve havuzlarla bezenmiştir. İkinci iş olarak, meydanı Ayapaşa yönünde genişletmek için eski Taksim Kışlası'nın buraya kadar uzanan bölümü yıkılmış ve yerine çiçek tarhları da içeren bir meydan yapılmıştır. Daha önce caddenin sıkışık bir yerinde yapılan ulusal bayram törenleri yeni meydanda yapılmaya başlanmıştır. Töreni izleyecekler için ise, geniş ve yüksek bir platform oluşturulmuştur (Güz. İst. 1943:s.n.y.).

Sadece Cumhuriyet Meydanı'nın düzenlenmesiyle yetinilmemiş, eski Taksim Kışlası, harap Taksim Stadyumu, birtakım küçük imalathaneler, garajlar, tamir atölyeleri ve harap gazinolar kaldırılarak "İnönü Gezgisi" oluşturulmuştur. Burası çimen tarhları, çiçek bahçeleri, asfalt yolları ve yeni dikilen ağaçlarla o dönemin İstanbul'unun en güzel "gezgisi" olmuştur (Güz. İst. 1943:s.n.y.). İnönü Gezgisi'nin yeni düzenlenmiş meydana bakan cephesinde beyaz taşlardan yapılmış merdivenli platformun ve gezgi boyunca yer yer oluşturulmuş balkoncukların korkuluklarında (Şekil A.48) geometrik stilizasyona indirgenmiş sütuncuklar kullanıldığı için Art

Deco üslubu sözkonusudur. Bu sütuncuklar, ne tarihi üsluplardan aynen alınmıştır, ne de tam modernidir. Ayrıca gezginin yeni yapılan "çağdaş" tuvaletlerinin dışarıya bakan pencerelerinde alışagelmış kare veya dikdörtgen değil, sekizgen biçimi kullanılmıştır. Bu biçimde alışagelmışin dışında pencere kullanımı da Art Deco mimarlık örneklerinde rastlanan uygulamalardan biridir.

İstanbul'un imar planına göre yapılan Taksim Meydanı ve İnönü Gezisi düzenlemelerinden sonra, kışlanın yıkılmasıyla elde edilen arsanın bir parçası üzerinde oluşturulan Taksim Bahçesi ve Taksim Belediye Gazinosu da Ağustos 1939'da halka açılmıştır (Güz. İst. 1943, s.n.y.). Özellikle iç dekorasyonunda Art Deco üslubunu yansıtan Taksim Gazinosu'nun içinde bulunduğu Taksim Bahçesi, yatay dairesel düzlemlerden oluşan tipik Art Deco sokak lambalarıyla (Şekil A.49) donatılmıştır. Ayrıca Taksim Bahçesi arkasından ve gazino önünden geçen yeni yollar çevreyi değerlendirmiştir (Güz. İst. 1943, s.n.y.).

Taksim Meydanı, İnönü Gezisi ve Taksim Bahçesi hem birbirlerini tamamlayan, hem de Ayazpaşa, Talimhane Semtleriyle büyük bir uyum içinde bulunan kentsel düzenlemelerdir. Oluşturuldukları yıllarda gündemde olan Art Deco üslubunun biçim dünyasına ait bazı öğeler de (balkon korkulukları, sokak lambaları, su sarnıcında oluşturulmuş havuzlar ve tuvalet pencereleri gibi) kullanılmıştır.

Yukarıda belirtilen Taksim Meydanı ve İnönü Gezisine yer sağlamak için yıkılan Taksim Kışlası, Beyoğlu'nun en yüksek yerine inşa edilmiştir. Kışlanın yapımına III. Selim döneminde, 1803 tarihinde başlanmış, ilk biçimine ait inşaat 1806 tarihinde tamamlanmıştır (Cezar 1991, s.58). Ortasında dikdörtgen bir avlu bulunan ve geniş bir alanı kaplayan Taksim Kışlası'nın batı tarafında geniş bir talim alanı (talimhane) bulunmaktaydı. İstanbul'un işgali yıllarında bu Talimhane Meydanı, futbol ve benzeri sporların yapıldığı bir alan haline gelmiş ve bu durum Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında da bir süre devam etmiştir (Cezar 1991, s.143). Fakat, batılılaşma sürecinde başlayan ve Cumhuriyet'in ilanı ile hızlanan bir biçimde Türk ve Müslüman nüfusun kalburüstü kesimlerinin Pera ve çevresine rağbet etmeleri sonucu, kentin yerleşim bölgeleri Talimhane ve Taksim'e doğru genişlemeye başlayınca, bu eski talim alanında dönemin gündemde olan üsluplarıyla tasarlanan apartmanlar inşa edilmeye başlanmıştır (İst. An. 1993, s.465). Günümüzün Talimhane Semti bu biçimde oluşturulmuştur. 1935 tarihinde Taksim Meydanı'nın kuzey tarafını gösteren bir fotoğrafta ise Taksim Kışlasının tamamı ile yıkılmadığı, fakat eski talim alanının yerinde apartmanların çoktan sıralanmaya başladığı görülmektedir. Fotoğrafta, 1933 tarihinde yapılmış olan Pertev Apartmanı da görülmektedir. Daha önce Taksim Meydanı'nı oluşturmak için bir bölümü yıkılan Taksim Kışlası ise ancak 1939 tarihinde tamamen ortadan kaldırılmış ve yerine İnönü Gezisi oluşturulmuştur. Talimhane Semti'nde yukarıda değinilen Pertev

Apartmanı da dahil olmak üzere, Art Deco üslubuna ilişkin çok sayıda gösterişli apartman bulunmaktadır.

Talimhane Semti gibi çok sayıda Art Deco üsluplu apartmana sahip olan Ayazpaşa, Taksim Meydanı'ndan, doğuda Dolmabahçe, güneydoğuda Kabataş'a doğru inen dik yamaçlar üzerinde, İnönü Caddesi ile sahil yolu arasındaki yörede kurulu olan ve Gümüşsuyu Mahallesi olarak da bilinen, Beyoğlu İlçesine bağlı bir semttir (İst An 1993, s.464).

Ayazpaşa'nın üst sınırını belirleyen günümüzün İnönü Caddesi, Dolmabahçe Sarayı'ndan Beyoğlu'na uzanan ve 1615 tarihinde yapılan bir anlaşmayla Hristiyanlar'a tahsis edilmiş Ayazpaşa Mezarlığı'nı ikiye bölen bir yoldu. Bu yıllarda, "Dolmabahçe, Beşiktaş ve Yıldız Saraylarının bir periferisi vardır ve sarayların yakınlarına sivil yerleşim yaklaştırmaz" (Ark 1993, s.20). Bu yüzden, sözkonusu bölgede Gümüşsuyu Askeri Hastanesi, Gümüşsuyu Kışlası ve mezarlıktan başka birşey yoktur. Bu arada Beyoğlu Semti gelişmiş, Ayazpaşa'ya kadar dayanmış, fakat sınırı geçememiştir (Ark 1993, s.20). Ayazpaşa'da inşa edilmiş ilk sivil yapı Hariciye Konağı'dır. Ne var ki yapı 1870'de yanmış, 1877'de yerine bir başkası inşa edilmiştir.

Günümüz İnönü Caddesi'nde ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleşmeye başlayan sivil yapılaşmayı dönemin yazar ve gazetecisi Ziyad Ebuzziya şöyle anlatmaktadır: "... Derken harp bitti, Cumhuriyet ilan edildi. 1924-25 de mezar (lığın) ortadan kaldırılmasına karar verildi... Bugün de mezarlık parsellenip parçalandı. Gayet ucuz fiyatlara satıldı... İlk önce bu adamlar Park Oteli'nin karşısına bugünkü Ayazpaşa ismini taşıyan apartmanı yaptılar. Aynı insanlar peşpeşe hastanenin yanındaki sokağın başından itibaren Ankara Palas, İstanbul Palas, Birinci ve İkinci Sümer Palas'ı kurdular. Muazzam para kazandılar. Böylece Ayazpaşa Mezarlığı ortadan kalktı..." (Ark 1993, s.22).

1930'larda Ayazpaşa'da yaşamış olan sosyolog Prof. Mübeccel Kıray'a göre ise, 1930'lara gelindiğinde Gümüşsuyu Caddesi'nin karşı sırasında ne mezarlık, ne geçici eğlence pavyonları kalmıştır. "Elit tabakanın" oturduğu apartmanlar çoktan caddeyi sıralamaktadır. Prof. Kıray'a göre, Gümüşsuyu Hastanesi'nin yer aldığı tarafın sivilleşmesi 1927 tarihinden önce başlamıştır (Ark 1993, s.22).

Görüldüğü gibi, Ayazpaşa'daki konut ve apartmanların yapılış tarihleri 1925-1930'lardan geriye gitmemektedir. Birkaç kişi tarafından ucuza kapatılan mezarlık arsaları üzerinde ilk olarak Ayazpaşa Apartmanı yapılmıştır. 1925-40 tarihleri arasında sözkonusu bölgede inşa edilen diğer yapılar arasında yer alan Ankara Palas, Kardeşler, Rüya, Pamir, Üçler, Tüten Apartmanları ve İnönü Caddesi'nin deniz

tarafındaki ilk apartmanı olan ve grotesk cephesiyle dikkat çeken Gümüşsuyu Palas; gerek tarihleri, gerekse de günümüzde birçok ünlü ve sanatçı ve aydının konutları olarak dikkat çeken örneklerdendir (Ark 1993, s.32).

Yukarıda adı geçen yapılardan bazılarının (Ankara Palas, Bosfor Apartmanı, vb.), ileride ayrıntılı olarak değinileceği gibi, Art Deco üslubuna ilişkin öğeler içermesi, bu üslubun gündemde olduğu dönemde yapılmış olmaları nedeniyledir.

1930'lardan itibaren "semtin profilini ve havasını" belirleyen en önemli yapı Park Oteldir (İst An 1993, s.466). Yapı, 1885 tarihinde Sadrazam Tevfik Paşa tarafından satın alınmıştı. 1911'de çıkan yangından sonra konağı otele dönüştürme düşüncesi ortaya atıldı ve ancak 1930 tarihinde konağın sakinlerinin kendi olanakları ile, "güzel deniz manzarası" anlamına gelen Miramare adında bir otel açıldı (Gökdağ 1992, s.2-3). Otelin işletilmesindeki başarısızlık sonucu, Aram Hıdır'ın yardımlarıyla Park Oteli kuruldu (Ark 1993, s.22).

Park Oteli, iddialı bir otel olarak açılmadan önce yapı üzerinde bazı eklemeler ve düzenlemeler yapılmıştır: Oda sayısı 24'ten 213'e yükseltilmiş, deniz tarafındaki Çeşme Arası Sokağı genişletilerek balkonlar yapılmış, orkestra eşliğinde dans etme olanağı da sağlayan bir restoran ve yazın oturulması için bir teras restoran (Şekil A.50) düzenlenmiştir (Gökdağ 1992, s.3). Söz konusu teras, Art Deco üslubu için özellikle önemlidir. Çünkü, aslında çok uzun yıllar önce inşa edilmiş olan bu yapının bütünü Art Deco üslubuyla ilintisiz de olsa, terasa bakan pencere ve kapılarının köşeleri pahlı lentolarla sonuçlanması, Art Deco biçim dünyası içinde sıkça yer alan bir uygulamadır. Ayrıca eğrisel çizgilerle oluşturulmuş sandalyeler de Art Deco üsluplu mobilyaları andırır.

3.2. Taksim Meydanı, Talimhane ve Ayazpaşa'da Art Deco Üslubunu Yansıtan Mimarlık Ürünleri

KATALOG NO : 1

PERTEV APARTMANI, Taksim, Cumhuriyet Caddesi, No. 13

Yapım Yılı : 1933.

Mimarı : Mühendis Nihat Vedat.

Perteve Apartmanı (Şekil A.51), (Şekil A.52), Taksim Meydanı'ndan Harbiye'ye giden Cumhuriyet Caddesi ile Lamartin Caddesi'nin birleştirdiği açıyı oluşturan dar üçgen köşede inşa edilmiştir. Bu yapı için farklı mimarlar tarafından gerçekleştirilen çeşitli tasarımlar arasından Nihat Vedat'ın planı tercih edilmiştir.

Bir bodrum, dükkanların yer aldığı zemin ve dışarı çıkma yapan beş kattan oluşan apartmanın en üstüne sonradan bir kat daha eklenmiş fakat yapının bu katla birlikte çok yüksek olduğu görüldüğü için geri çekilmiştir (Mim 1933, s.44). Dar üçgen bir arsa üzerinde planlama yapmak zor olsa da, mimar, katların içine düzenli geometrik biçimde odalar ve salonları yerleştirmekte başarılı olmuştur. Her daire 180 metre karedir ve iki salon, bir yemek salonu, iki yatak odası, bir hizmetçi odası, bir banyo, mutfak ve tuvalete sahiptir (Şekil A.53). Yatak odalarının büyük cadde üzerinde bulunması planlamada görülen sakıncalı birkaç yönden biridir. Zemin katta dükkanların yüzeylerini çevreleyen betonarme ayaklar mermer ile kaplanmıştır (Mim 1933, s.44-45).

Pertev Apartmanı, Art Deco üslubunun İstanbul'da yapılmış olan en seçkin örneklerinden biridir. Bu üslubu yansıtmamasının en önemli nedenlerinden biri, cephelerinde bulunan bezemeleridir. Bu bezemeleri, aksları belirleyen ve üstte dikdörtgen bir girinti içine yerleştirilmiş eşkenar dörtgen biçimli motiflerle sonuçlanan düşey yivler oluşturmaktadır (Aslanoğlu 1980, s.160). Köşede, üç kenarlı bir girinti halini alan dar cephedeki yarım daire biçiminde düzenlenmiş balkonlar (Şekil A.54), kütlenin en ilginç kısmını oluşturmaktadır. Bu uygulama, Uluslararası Mimarlık üslubuna ilişkin yapılarda asla görülmez. Fakat Art Deco, dairesel biçimli balkonların rahatça uygulanabildiği bir üsluptur. Ayrıca eşkenar dörtgen motiflerinin de kullanıldığı bezemeli demir kapının (Şekil A.55) pahlı lentosu, Art Deco üslubunun tipik kapı biçimini oluşturmaktadır. Benzer biçimde, üst kat pencereleri de Art Deco üslubunda kullanıldığı gibi, üst köşeleri diyagonal kesilerek biçimlendirilmiştir.

KATALOG NO:2

GEVREK APARTMANI,Talimhane, Lamartin Caddesi, No:9.

Yapım Yılı : bulunamadı

Mimarı : bulunamadı.

Gevrek Apartmanı (Şekil A.56), (Şekil A.57), yaklaşık 1.60m. yüksekliğe kadar Marmara Mermeriye kaplı zemin kat üzerinde yükselen dört kattan oluşmaktadır. Birinci, ikinci ve üçüncü katlarda bir çıkma bulunmaktadır. Söz konusu çıkmanın ön yüzeyi hemen sol yanında tasarlanmış olan balkon parapetleri ile aynı düzlemindedir. Bir silme ile aşağıdan koparılan en üst katta ise, çıkmanın üzerine oturan ve alt kat balkonunun üstünü kapayacak biçimde devam eden büyük bir balkon oluşturulmuştur. Tüm balkon parapetlerinin üzerine konurmuş metal korkuluklar geometrik motiflerle bezelidir ve bu açıdan Art Deco üslubunu yansıtmaktadır. Fakat, Gevrek Apartmanı'nın sözkonusu üsluba dayanan en önemli öğeleri, yapının her iki tarafında oluşturulmuş olan stilize pilastirlardır. Dikdörtgen

biçimli parçalar üzerinde yükselen ve Art Deco biçim dünyasına ilişkin bezemelerle sonuçlanan yivlerden oluşan bu pilastırlar, Mete Caddesi üzerindeki Seyran Apartmanı gibi bazı Art Deco üsluplu yapı örneklerinde kullanılmıştır. En üst katta ise, söz konusu öğeler devam etmemekte, onların yerine daha sade pilastırlar bulunmaktadır. Ayrıca, ikinci ve üçüncü kat döşeme hizasında yatay bir biçimde uzanan yivler de cepheyi canlandıran öğelerdendir.

Gevrek Apartmanı'nın giriş kapısı (Şekil A.58), Art Deco üslubun başarılı bir biçimde yansıtmaktadır. Söz konusu kapı, ince demir çubuklar ve yer yer bu çubukların arasını doldurmuş olan irili ufaklı, kenarları eğrisel hatlı çokgen biçimlerle bezenmiştir. Pahlı bir lento ile sonuçlandırılmış olan kapı, üzerinde basık bir kemer kullanılmış olarak Harbiye, Cumhuriyet Caddesi üzerindeki 23 No'lu Menekşe Apartmanı'nda da uygulanmıştır. Ayrıca, yine aynı kapı, Ortaköy, İskele Sokak'taki 12 No'lu harap binanın üzeri düz bir lento ile sonuçlandırılmış kapısı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü gibi, Art Deco'nun söz konusu olduğu yıllarda inşa edilmiş pekçok yapıda benzer ve hatta aynı biçimde tasarlanmış öğeler kullanılmıştır.

KATALO NO:3

TESER İŞ HANI, Talimhane, Lamartin Caddesi, No:24.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Teser İş Hanı (Şekil A.59), (Şekil A.60) zemin+dört normal kattan oluşmaktadır. Orjinal kapısını kaybetmiş olan betonarme iskeletli yapının normal katları bir çıkma ile genişletilmiştir ve burada açılmış olan pencereler, yatay olarak hiç kesilmeden tüm çıkma boyunca devam etmektedir. Çıkma ön yüzündeki pencere önü parapeti, yaklaşık 70cm. kadar sağ tarafta doğru devam ederek bir balkon parapeti oluşturur ve bu parapet önce eğrisel olarak, sonra da dik açıyla kademelenerek yapının sağ bitimine yaklaşık 50cm. kala son bulur (Sadece en üst katta oluşturulmuş parapet, yapının sağ bitimine dek uzanmaktadır). Betimlenen bu kısım, tüm cephede olduğundan daha farklı bir biçimde, pütürlü bir dokuda oluşturulmuştur. Ayrıca, çıkmanın sağ tarafındaki balkon ve pencere önü parapetleri üzerinde demir çubuklarla bezenmiş korkuluklar bulunmaktadır. Çıkmanın iki tarafındaki yüzeylerde açılmış olan pencereler, iki kademeli bir çerçeve içine alınmıştır. Yapının en üst katı ise bir saçak ile alttan koparılmıştır. Çatı parapetinin çıkma üzerine denk gelen yerinde, Art Deco üslubunu yansıtan eğrisel bir yükselti oluşturulmuştur. Günümüzde açık sarı renge boyalı olan yapının planına ve orjinal cephe rengine ilişkin bir bilgi bulunamamıştır.

KATALOG NO : 4

ŞEN APARTMANI, Talimhane, Lamartin Caddesi, No: 27

Yapım Yılı : 1934.

Mimarı : bulunamadı.

Günümüze kadar değişikliğe uğramadan gelen Şen Apartmanı (Şekil A.61), (Şekil A.62), Talimhane Sırtı'nda yer alan ve Art Deco üslubuyla biçimlendirilmiş apartmanların en ilginçlerinden biridir. Yapı beş katlıdır. Mermer kaplı zemin katın sol tarafında yer alan metal giriş kapısı (Şekil A.63), geriye doğru küçülen üç kademeli bir çerçeve içine alınmıştır. Sözkonusu kapı liri andıran biçimiyle ilgi çekicidir. Bilindiği gibi, böyle ilginç biçimli ve bezemeli kapılar Art Deco üslubuna ilişkin mimarlık örneklerinin vazgeçilmez öğeleridir. Kapının üzerinde apartmanın adı ve yapılış tarihi Art Deco üslubuna özgü harfler ve rakamlarla yazılmıştır.

Çok zengin plastik biçimlenmeye sahip olan üst katların cephesi, sağda zemin katla aynı düzlemde bulunan ve her katta birer pencere içeren yüzeyle başlar; iki yanı geniş açılı bir çıkmayla devam eder ve solda bu kez içeri doğru kademelenerek derinleşen bir balkon ile son bulur. Burada sağda pencere kotundaki planla çakışan ön kontur, çıkmanın solunda önce onunla aynı düzlemde devam ederek bir balkon parapeti oluşturur ve bu parapet iki dik açılı kademelenmeyle yapının sol bitimine ulaşır. Yatay silmeler ve yivler içeren bu ara yüzeylere karşın, yapının üst bitimindeki parapette düşey yivler bulunmaktadır. Buradaki silme ve yivler zigzag bir konturla son bulur.

KATALOG NO:5

SAKİN APARTMANI, Talimhane, Lamartin Caddesi, No:28.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Talimhane Sırtı'nda, Lamartin Caddesi'nde yer alan Sakin Apartmanı (Şekil A.64), çevredeki Art Deco üslubuna ilişkin yapılarla karşılaştırıldığında yalın olarak nitelenebilecek bir cepheye sahip olmasına karşın, ilginç giriş kapısı, özellikle de renkli ve bezeli antresiyle sözkonusu üslubun karakteristik özelliklerini seğılemektedir. Sakin Apartmanı, döşemesi cadde seviyesinden aşağıda olan bir zemin+ beş kattan oluşan simetrik bir yapıdır. Üstteki dört kat üzerinde dikdörtgen bir çıkma vardır. Zemin kat, dışarıdan aralarına siyah renkli mermer parçalar konurmuş Marmara Mermeriyle kaplanmıştır. Cephenin geri kalan kısmında ise renk ve doku farklılıklarından yararlanılmış ve olabilecek bir tekdüzelik önlenmiştir. Balkon korkulukları, düşey metal çubuklar içine yerleştirilmiş iç içe dikdörtgenlerden oluşmaktadır. Köşe pencereleri içeren çıkma üzerindeki yatay

yivler de yapıyı canlandıran öğelerdendir. Ayrıca dördüncü kat üzerinde oluşturulmuş ensiz saçak, son katın sonradan eklendiği izlenimini vermek için tasarlanmış gibidir.

Yukarıda değinildiği gibi, Sakin Apartmanı'nın metal giriş kapısı (Şekil A.66), gerek Batı'da, gerekse Türkiye'de inşa edilmiş Art Deco üsluplu pekçok yapıda olduğu gibi bezelidir. Kapı, bir lento ile ikiye ayrılmıştır. Hem kanatların olduğu, hem de sabit kısımda büyük "T" harfleri oluşturulmuştur. Üstteki "T" motifinin içi, farklı boyutlarda tasarlanmış olan dairesel biçimlerle doldurulmuştur.

Yapının anteresi ise tipik bir Art Deco iç mekanıdır. Sözkonusu antrenin sağ ve sol duvarlarında yer alan soyut resimler (Şekil A.67) orjinaldir. Her iki duvarda da aynı kompozisyona sahip bu resimler, içerdiği örüntülerle ve canlı renklerle Art Deco üslubunun tasarım alanlarından olan "resim sanatına" ilişkin başarılı örneklerdir. Yelpazeyi andıran motiflerin yanında eğrisel hatlı biçimlerin kullanıldığı bu duvar resimleri, yine tipik Art Deco motifleriyle oluşturulmuş alçı bezemelerle çerçevelendirilmişlerdir. Benzer alçı bezemeler, antrenin tavanında da gözlenmektedir. Sözkonusu alçı kartonpiyerlerde de yelpazeyi andıran motiflerden yararlanılmıştır. Ayrıca antre duvarları, yaklaşık 1.50m. yüksekliğe kadar Marmara Mermeriyle kaplanmış ve siyah mermerden yatay bir band geçirilerek tekdüzelik önlenmiştir (Şekil A.65). Apartman merdivenlerinde ise dökme mozaik kullanılmıştır. Bu kısımdaki duvarlar şu anda pembe, mavi ve siyah renkli olup orjinal rengine ait bir bilgi bulunamamıştır.

KATALOG NO:6

KİBAR KÖŞE APARTMANI, Lamartin Caddesi, No: 57.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Kibar Köşe Apartmanı (Şekil A.68), (Şekil A.69), Lamartin Caddesi ile Abdülhak Hamit Caddesi'nin birleştiği köşede inşa edilmiştir. Betonarme iskeleti yapı, zemin+dört kattan oluşmaktadır. Üstteki üç katta, her iki caddeye bakan cephelerde geniş çıkmalar oluşturulmuştur. Köşe penceleri de içeren bu çıkmalar üzerindeki denizlikler ve pencere üstlerinde oluşturulmuş silmeler yatay olarak boylu boyunca devam etmektedir ve bunların araları daha koyu bir renge sahiptir. Yapıya ilişkin iki cephenin birleştiği köşe, eğrisel hatlarla dönmektedir ve burada, aynı biçimde oluşturulmuş balkonlar bulunmaktadır. Balkon korkulukları, tıpkı iki cephede açılmış olan pencerelerin önündekilerde olduğu gibi bezelidir. Tüm bu metal korkuluklar, örümcek ağına benzer motifler içermektedirler ve aynı biçimde Abdülhak Hamit Caddesi 78 No'lu Ümit Apartmanı'nda da tekrarlanmıştır. Yapının

demir giriş kapısı (Şekil A.70), korkuluklarda olduğu gibi, ışınsal çizgiler ve bu çizgilerin arasına yer yer konmuş daire parçalarından oluşan, örümcek ağı benzeri motifler taşımaktadır. Sözkonusu kapı, Art Deco üslubuna ilişkin pekçok yapıda olduğu gibi özgün bir biçimde tasarlanmıştır ve önündeki merdivenlerin başlarında iki sütun bulunmaktadır. Antre, merdivenlerde olduğu gibi belli bir yüksekliğe kadar gri damarlı beyaz mermerlerle kaplanmıştır ve bunların aralarından siyah mermerden bantlar geçirilerek tekdüzelik önlenmiştir.

Kibar Köşe Apartmanı'nın kademeli çatı parapeti de Art Deco üslubunu yansıtmaktadır.

KATALOG NO:7

KANARYA APARTMANI, Recep Paşa Caddesi, No:16.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Kanarya Apartmanı (Şekil A.71), cephesiyle incelendiğinde tipik bir Art Deco örneği olarak nitelenemez. Fakat, basamaklı piramitleri anımsatan hareketli çatı parapeti, tüm cephe boyunca pencere alt ve üstlerinde yatay olarak uzanan beyaz renkli silmeler dışında Art Deco üslubuna yaklaşan bir özelliği olmayan cephenin tersine, yapının antresi tipik bir Art Deco iç mekanını yansıtmaktadır. Üslubun oldukça başarılı bir biçimde yorumlandığı bu antre iki bölümden oluşmaktadır. İlk mekanda, giriş kapısının üstüne denk gelen yerde ve sağ duvar üzerinde alçı bezemeler oluşturulmuştur. Giriş kapısı üzerindeki duvarda iç içe girmiş üç daireden ve bunlardan aşağı doğru inen yivli üç dikdörtgen parçadan oluşan, madalyonu andıran iki motif bulunmaktadır (Şekil A.72). Sözkonusu motiflerin arasında ise adeta dantel gibi işlenmiş, alçıdan bir bezeme bandı oluşturulmuştur. Sağ yan duvar üzerinde de aynı alçı bezemeler (Şekil A.73) bulunmaktadır. Fakat burada yukarıda değinilmiş olan madalyonu andıran biçimden inen dikdörtgen parçalar çok daha uzundur ve bunların arasında kare bazeme panoları kondurulmuştur. Bu panolar, birbiri üzerine binen, farklı merkezli daire parçaları ve bunların arasına yerleştirilmiş irili ufaklı dairesel biçimlerden oluşmaktadır. Görüldüğü gibi, sözkonusu bezemeler tipik Art Deco örüntülerinden yararlanılarak tasarlanmıştır. Ayrıca, tüm tavan + duvar birleşimlerinde, eğrisel çizgilerden oluşan alçı bezemeler kullanılmıştır. Tavanda ise, köşelere yakın yerlere, yukarıda değinilen kare bezeme panolarının aynısı alan alçı kartonpiyerler konmuştur. Art Deco üslubuna ilişkin biçim dünyasının zenginliğini yansıtan bu ilk iç mekan, dairesel biçimde sonlanan camlar içeren ahşap bir kapı ile, apartman dairelerine ulaşımı sağlayan ikinci bir antreye açılır (Şekil A.74). Bu kare biçimli

mekan, üst katlarda da yinelenmektedir. Buradaki tavan+duvar birleşimleri de ilk mekanda olduğu gibi alçı bezemeler içermektedir.

KATALO NO:8

ÖNER PALAS, Talimhane, Recep Paşa Caddesi, No:22.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimar : bulunamadı.

Öner Palas (Şekil A.75), (Şekil A.76), Art Deco üslubunun gündemde olduğu yıllarda, Recep Paşa Caddesiyle Abdülhamit Caddesi'nin kesiştiği köşede inşa edilmiş ve sözkonusu üslubun karakteristiklerini taşıyan bir yapıdır.

Dışardan beyaz renkli mermer kaplı zemin ve birinci kat üzerinde yükselen çıkmalı dört kattan ve sonradan eklenen bir teras katından oluşan betonarme yapının girişi, yukarıda değinilen iki caddenin birleştiği köşeye denk gelmektedir. Üzerinde tipik Art Deco harfleriyle apartman adının yazıldığı metal giriş kapısı, içiçe geçmiş üç kademeli mermer bir çerçeve içine yerleştirilmiştir. Üçgen ve eşkenar dörtgen motifler içeren bu siyah boyalı metal kapının önünde bulunan mermer kaplı sütunlar yapının en ilgi çekici bölümünü oluşturmaktadır. Birinci katta, her iki caddeye bakan cephede, mermer kaplı ve kaide izlenimi veren kısımlar üzerinde yükselen pilastırlar da yapıyı Art Deco üslubuna dayandırmaktadır. Beyazın hakim olduğu yapının siyah renkli olan ve çevredeki Art Deco üslubuna ilişkin yapılardakine oranla oldukça yalın olarak nitelenebilecek balkon korkulukları ise yatay çizgiler arasına yerleştirilmiş dikdörtgen motifler içermektedir. Yapının köşesini oluşturan kısmın en üstünde, saçak altında yatay bir biçimde uzanan ve çiçeksi bezemeler içeren şerit ise Art Deco üslubuna ilişkin yapılarda kullanılan türdendir.

Öner Palas Apartmanı'nın antresi yaklaşık iki metre. yüksekliğe kadar beyaz mermerle kaplanmış, siyah ve sarı mermerden bantlar geçirilerek renklendirilmiştir. Burada yer alan ahşap ara kapısının camında ise apartmanın adının baş harflerini içeren yaldızlı bir amblem bulunmaktadır. Sözkonusu harfler üst üste bindirilmiş durumdadır ve yine tipik Art Deco harfleri kullanılmıştır. Sade fakat ilgi çekici olan renkli ve eğrisel hatlı asansör kapısının üstünde ise Art Deco üslubuna ilişkin motifler yer almaktadır. Dönemin tüm Art Deco üsluplu yapılarında olduğu gibi bu apartmanın bütününde de kaliteli malzeme ve işçiliğin varlığı hissedilmektedir.

KATALOG NO:9

SÜMER ve GÜR APARTMANLARI, Şehit Muhtar Caddesi, No: 8 ve 6.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimar : bulunamadı.

Farklı isimleri ve girişleri olan iki apartman (Şekil A.77), aynı cephe tasarımına ve plan şemasına sahiptir. Sözkonusu “ikiz apartmanlar” bir zemin ve çıkmalı dört kat içermektedirler. Her iki yapıda da birer tane oluşturulmuş olan dikdörtgen çıkma, birinci, ikinci ve üçüncü katları genişletmektedir. Dördüncü katta ise çıkmanın üzerine oturan balkonlar oluşturulmuştur. Ayrıca, sözkonusu çıkmalarda açılmış olan pencerelerin arası, diğer kısımlardan farklı olarak pütürlü bir dokuya ve daha koyu renge sahiptir. Bu da, cephede olabilecek tekdüzeliği önleyen bir uygulama olmuştur. Çıkmaların sağ ve sol tarafında yer alan duvarlarda ise pencereler açılmıştır ve bunların önünde oluşturulmuş olan parapetler (Şekil A.78), yapının Art Deco üslubuna dayanan öğelerinin başında gelmektedir. Çünkü parapet olarak sade bir dikdörtgen parça kullanılabilecekken, bu parçada yukarıdan aşağıya doğru daralan bir biçimde iki kademeli bir açıklık oluşturulmuştur ve bu açıklık, ince çubuklarla geometrik motifler yaratılarak bezenmiştir. Bu ilginç parapet, Talimhane, Topçu Caddesi, No:27’de yer alan Genç Apartmanı’nın parapetini anımsatmaktadır. Sözkonusu “ikiz apartmanların” beşinci katı üzerinde bulunan balkonların parapetlerinde de aynı motifler sözkonusudur, fakat burada iki değil, tek kademeli bir açıklık tasarlanmıştır. İkinci, üçüncü ve dördüncü kat pencerelerinin üst ve altları aralarında kalan kısımlarında, tüm cephe boyunca yatay olarak kesilmeden devam eden kademeli bantlar da cepheyi canlandıran öğelerdir.

Sümer ve Gür Apartmanlarının hareketli çatı parapetleri, Art Deco üslubunun tipik uygulamalarındandır. Parapetler, basamaklı piramit silüetini ve aynı zamanda Manhattan’ın kademelenerek yükselen gökdelenlerini anımsatmaktadır.

KATALOG NO:10

ŞEN YUVA APARTMANI, Talimhane, Şehit Muhtar Caddesi, No: 7.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimar : bulunamadı.

Şen Yuva Apartmanı (Şekil A.79), (Şekil A.80), döşemesi cadde seviyesinden aşağıda bulunan bir zemin kat ve onun üzerinde yükselen altı kattan oluşur. Betonarme iskeletli yapının üstteki beş katında, kenarları birbirine geniş açılarla bağlanmış ve üzerinde açılmış pencereleri yatay olarak hiç kesilmeden uzanan bir çıkma bulunmaktadır. Bu çıkma üzerinde, pencere altlarında yatay olarak uzanan yarım daire biçimleri ve bunların altından başlayarak dikey olarak bir alt

katın penceresi üstüne inen yivler tasarlanmıştır. Şen Yuva Apartmanı'nın üzerinde oluşturulan çıkmanın sağ tarafında sağır bir duvar bırakılmış; sol tarafında geniş pencereler açılarak, yatay dikdörtgen parçalardan oluşan sade pencere önü parapetleri üzerinde ince demir çubuklarla zarif korkuluklar oluşturulmuştur. Zemin ve birinci kat dış duvarlarının üst katta kilerden daha farklı bir dokuya sahip olduğu yapının giriş kapısı, dış cepheden oldukça içeride tasarlanmıştır. Böylelikle, kapıya ulaşımı sağlayan mermer merdivenlerin üstü kapalıdır ve buranın tavanı alçı bezemelerle çevrelenmektedir.

KATALOG NO:11

EDEN APARTMANI, Şehit Muhtar Caddesi, No:9.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimar : bulunamadı.

Betonarme iskeletli yapı (Şekil A.81), döşemesi cadde seviyesinden aşağıda olan bir zemin ve onun üzerinde yükselen altı kattan oluşmaktadır. Üstteki beş kat üzerinde köşe pencereleri de içeren bir çıkma yaratılmıştır. Burada, pencere kotundaki planla çakışan ön kontur, çıkmanın solunda önce onunla aynı düzlemde devam ederek bir balkon parapeti oluşturur ve iki dik açılı kademelenme ile yapının sol bitimine yaklaşık 50cm. kala son bulur. Ayrıca, sözkonusu balkon parapeti üzerinde, yaklaşık 50cm. yüksekliğinde, düz ve eğrisel çizgilerin beraber kullanıldığı bezeli bir korkuluk oluşturulmuştur. Çıkmanın sağ tarafında ise, daha dar pencereler açılmıştır ve gerek çıkma, gerekse sol tarafta açılmış olan pencerelerin alt ve üstlerinden, aynı zamanda balkon parapetinden geçen bordürler burada da yatay bir biçimde devam etmektedir. Bu durum, cepheyi hareketlendiren uygulamalardandır. Eden Apartmanı'nı Art Deco üslubuna dayandıran en önemli öğe, çatı parapetidir (Şekil A.82). Çünkü bu parapet, tipik Art Deco örüntülerinden yaratılan bezemeler taşımaktadır. Farklı merkezde daire parçaları, derinliksiz tabakalar halinde birbirini keserek sözkonusu bezmeleri oluşturmaktadır. Ayrıca parapet, yine Art Deco üslubu içinde sıkça yinelenen bir biçimde hareketli bir dış kontura sahiptir.

Eden Apartmanı'nın bezeli giriş kapısı da (Şekil A.83) yapının ilginç öğelerinden biridir. Bu demir kapı, üzerinde Art Deco üslubunun tipik harfleriyle yapı adının yazıldığı bir lento ile ikiye ayrılır ve her iki bölümün içi de spiraller, düz ve dalgalı çizgiler, birbirine hafifçe paralel daire parçaları ile bezenmiştir.

KATALOG NO:12

FAZLI HANI, Şehit Muhtar Caddesi, No:11.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Fazlı Hanı (Şekil A.84), (Şekil A.85), döşemesi cadde seviyesi altında olan bir zemin ve onun üzerinde oluşturulmuş altı kat içeren betonarme iskeletli bir yapıdır. Yapıda katları genişleten, kenarları birbirine geniş açılarla bağlanmış, ön ve yan yüzeylerinde yatay olarak hiç kesilmeden devam eden pencereler açılmış olan bir çıkma bulunmaktadır. Sözkonusu çıkma, pencere altlarında yatay bir biçimde birbirini izleyen yarım daire parçaları ve onların altından başlayarak dikey olarak bir alt katın penceresi üstüne ulaşan yivler ile bezenmiştir. Çıkmanın sağ duvarı sağır olarak bırakılmış, sol tarafında ise geniş pencereler açılmıştır. Buradaki pencere önü parapetleri dikdörtgen biçimlerden iberettir ve üzerinde, ince demir çubuklarla oluşturulmuş, yatay çizgilerin arasında birbirini kesen daire parçaları içeren korkuluklar bulunmaktadır. Yukarıda değinilen pencerelerin üzerinde ise, tarihi üsluplara ilişkin yapıların pencere ve kapı alınlıklarını andıran bezemeler tasarlanmıştır. Bu uygulama, yapıyı Art Deco üslubuna yaklaştırmaktadır. 10cm.'lik bir lento ile ikiye ayrılmış giriş kapısının (Şekil A.86) üzerinde kullanılmış olan ince demir çubuklar tipik Art Deco motifleri yaratmıştır. Bu motifler, birbiri üzerine binmiş, farklı merkezli daire parçaları, irili ufaklı dairesel biçimler ve eğrisel çizgiler tarafından oluşturulmuştur. Yapının antresi ise yaklaşık 1.45m. yüksekliğe kadar siyah mermerden ince bantlar eşliğinde, beyaz damarlı gri mermer tarafından kaplanmıştır. Burada kullanılmış olan malzeme ve işçiliğin kalitesi kendini oldukça göstermektedir.

KATALOG NO:13

EGE APARTMANI, Talimhane, Şehit Muhtar Caddesi, No:15.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : Kahya Oğlu Nazif

Ege Apartmanı (Şekil A.87), (Şekil A.88), döşemesi cadde seviyesinden daha aşağıda olan bir zemin ve beş normal kattan oluşur. İkinci, üçüncü ve dördüncü katlar, üzerinde açılmış olan pencereleri yatay olarak hiç kesilmeden devam eden dikdörtgen bir çıkmayla genişletilmiştir. Çıkmanın sağ tarafındaki yüzeyde, her katta birer tane olmak üzere pencereler açılmıştır; sol tarafında ise, çıkma ön yüzünden birkaç cm. içeride oluşturulmuş olan balkon parapeti, önce eğrisel olarak, sonra da dik açılı bir kademelenmeyle yapının sol bitiminde yaklaşık 50cm. kala son bulur. Yukarıda betimlenmiş olan balkon parapetleri üzerinde, yaklaşık 35cm. yüksekliğe sahip metal korkuluklar vardır. Sözkonusu korkuluklar, üç yatay çubuk arasına

50cm. aralıklarla konmuş düşey çubuklar, ayrıca bunların arasında tasarlanmış ışımsal çizgiler ve dairesel biçimlerle oluşturulmuştur. Ege Apartmanı'nın en üst katında çıkma üzerine oturmuş olan bir balkon bulunmaktadır. Sözkonusu balkon üzerindeki bezeli metal korkuluk, alt kattakilerle aynı motifleri içermektedir. Ayrıca sözkonusu katta, çıkma üzerine denk gelen yerde açılmış olan geniş pencerenin iki yanında sütunlar oluşturulmuştur. Üçüncü, dördüncü ve beşinci katlarda, çıkma da dahil olmak üzere tüm cephe boyunca yatay olarak devam eden kademeli ikişer bant bulunmaktadır. Çıkmanın sağ ve sol tarafındaki yüzeylerde açılmış olan tüm pencerelerin iki yanında dikey olarak uzanan iki kademeli bir derinleşme sözkonusudur. Çatı parapetinde, çıkma üzerinde denk gelen yerin dışında, kademeli dört bant yatay olarak uzanmaktadır. Sözkonusu bu öğelerin altında ise, tüm cephede yatay bir biçimde devam eden sık yivler tasarlanmıştır.

Yapının demir giriş kapısı, yatay ve düşey çubuklarla sade bir biçimde tasarlanmıştır. Kapının iki yanında çokgen kesitli pilastırlar, üstünde ise ensiz bir saçak ve onun altında uzanan bir bezeme bandı oluşturulmuştur. Ayrıca, birinci katın cephesinde, yatay olarak uzanan, giriş kapısı ve pencere ile kesilen iki yatay yiv, yapıyı canlandıran öğelerdir.

KATALOG NO:14

TAN APARTMANI, Talimhane, Şehit Muhtar Caddesi, No:19.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimar : bulunamadı.

Tan Apartmanı (Şekil A.89), (Şekil A.90), döşemesi cadde seviyesinden biraz alta olan bir zemin kat, dükkanların yer aldığı giriş antresiyle ikiye bölünen birinci kat ve çıkmalı beş normal kattan oluşmaktadır. Yapıyı Art Deco üslubunu bağlayan öğelerin başında, ikinci katın çıkması üzerinde oluşturulmuş olan, düşey yivler içeren ve çıkmanın alt yüzeyinde de devam eden üç bezeme gelmektedir. Çıkmanın sağ ve sol tarafındaki korkuluklar ise, ince metal çubuklarla, geometrik motifler oluşturularak, sade sayılabilecek bir biçimde bezenmiştir. Sözkonusu korkulukların iki yanında, pencereleri çevreleyen duvardan 5cm. kadar öne çıkmış yaklaşık 20cm. genişliğinde dikdörtgen parçalar da cepheyi hareketlendirmektedir. Tan Apartmanı'nın bezemesiz giriş kapısını antre aydınlık penceresinden ayıran mermer kısma, yanlardan eğik bir biçimde kesilmiş ve yükseltilmiş orta parça (ki bu parça üzerinde apartmanın ismi yazılmaktadır) ile bir hareket verilmiştir.

KATALOG NO : 15

GAYRET APARTMANI, Talimhane, Şehit Muhtar Caddesi, No. 24

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Gayret Apartmanı (Şekil A.91), (Şekil A.92), Art Deco üslubuna ilişkin çok sayıda apartmanın bulunduğu Şehit Muhtar Caddesi üzerinde yer alan, betonarme bir yapıdır. Binanın planına ilişkin bir bilgi bulunamamıştır. Büyük vitrinler içeren, mermer kaplı zemin kat üzerinde yükselen çıkmalı beş kata sahip olan yapı, Art Deco üslubunun biçim dünyasına ilişkin özellikler taşımaktadır. Bunların içinde en önemlileri çıkmaların üzerindeki pencerelerin altında yer alan bezeme panolarıdır. Daha önceki bölümlerde değinildiği gibi, Art Deco üslubunda biçimlendirilmiş yabancı örneklerde de bu uygulama yaygındır. Sözkonusu bezemeler her katta farklı olarak oluşturulmuştur. Bu da, cephede olabilecek bir tekdüzeliği engellemiştir. Dördüncü katta yer alan bezemeler irili ufaklı dairesel biçimlerden oluşmaktadır. İkinci ve üçüncü katın çıkmalarında ise, tasarım örüntüsü açısından birbirine benzeyen iki farklı bezeme sözkonusudur. Bu iki panoda, farklı merkezli daire parçaları derinliksiz tabakalar halinde birbirlerini keserek ve panonun çerçevesi tarafından da sınırlandırılarak, Art Deco için tipik olan bir motif oluşturular. Her daire parçası hafifçe paralel birkaç eğriden oluşur ve ara boşluklar küçük dairelerle doldurulmuştur. Metal pencere önü ve balkon korkulukları da pekçok Art Deco mimarlık örneğinde olduğu gibi bezelidir. Oldukça ufak olan balkonların köşeleri ise yuvarlatılmıştır. Apartmanın çatı parapetinin cumba üzerine denk gelen kısmına yarım daire biçiminde bir yükselti kondurulmuştur. Çatı parapetlerinde bu biçimde oynamalar, Art Deco biçim dünyasında oldukça sık kullanılan bir uygulamadır. Ayrıca çıkma ile balkonların alt bitimleri arasında kademelenmeler vardır.

KATALOG NO:16

Talimhane’de bir apartman, Şehit Muhtar Caddesi, No:26.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Betonarme iskeletli yapı (Şekil A.93), (Şekil A.94), cadde seviyesinden aşağıda olan bir zemin kat, dükkanların yer aldığı birinci kat ve çıkmalı dört normal kattan oluşmaktadır. Sözkonusu apartmanın üzerine sonradan bir kat daha ilave edilmiştir. Yapının cephesinde dördüncü kat diğer “normal” katlardan daha farklı bir biçimde tasarlanmıştır. Bu farklılığa, çıkma üzerinde, pencerelerin her iki yanında oluşturulmuş olan düşey yivlerin bu katta devam etmemesi; onun yerine döşeme seviyesini vurgulayan biçimde oluşturulmuş bir saçağı da içeren ve alt kat penceresine dayanan bir parçanın, kat penceresinin altını ve yanlarında yaklaşık

20cm. yüksekliğe kadar olan kısmını çevrelemesi neden olmaktadır. Sözkonusu çıkmanın yanlarında bulunan duvarlarda geniş pencereler açılmıştır ve önlerinde parapetler oluşturulmuştur. Bu parapetlerin içlerinde dikdörtgen açıklıklar vardır ve bunların içi tellerle doldurulmuştur. Dördüncü katta oluşturulmuş olanın dışındaki tüm parapetlerin altında konsollar tasarlanmıştır. Ayrıca bu konsolların altından başlayan ve konsollarla aynı genişlikte olan düşey dikdörtgen parçalar, cephe yüzeyinden biraz daha önde olmak üzere parapete kadar uzanmaktadır. Çıkma altında ise iki büyük konsol bulunmaktadır. Görüldüğü gibi, sözkonusu yapı, oldukça hareketli ve bezeli bir cephe tasarlanılarak oluşturulmuştur.

KATALOG NO :17

DİVAN APARTMANI, Talimhane, Şehit Muhtar Caddesi, No: 28.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Oldukça gösterişli olan bu betonarme iskeletli apartman (Şekil A.95), (Şekil A.96) döşemesi cadde seviyesinden aşağıda olan zemin kat ve geniş aralıklar arasındaki betonarme ayakları mermerle kaplanmış birinci kat üzerinde yükselen dört kattan oluşmaktadır. Yapının planına ilişkin bir bilgi bulunamamıştır. Zemin üstündeki üç katın cepheleri aynı biçimde giderken, üst kat cephesinde bir farklılaşma gözlenir. Yapıda salonu genişleten ve kenarları birbirine geniş açılarla bağlanmış bir çıkma yer almaktadır. Çıkmanın ön yüzünde, her katta geniş pencereler oluşturulmuş, iki yan yüzeylerinde ise ince-uzun pencereler açılmıştır. Çıkma yer alan tüm pencerelerin altında dikdörtgen çerçeve içine alınmış yivler bulunmaktadır. Yapının en önemli bezemelerini ise, çıkmanın iki yanında ve apartmanın sağ bitiminde yer alan, kare biçimlerden başlayarak birbirinin üzerine binen farklı boyutlarda dikdörtgen parçalarla sonuçlanan yivler oluşturmaktadır. Bu yivler, sanki sütun başlıkları ve kaidelere sahip, fakat tarihi üsluplarla ilintisiz bir sütun silüetini andırmaktadır. Art Deco'nun önemli bir özelliği olan "tarihi üslupların geometrik stilizasyona indirgenmesi", bu apartman üzerinde bu biçimde uygulanmıştır. Ayrıca üçüncü katın bitimindeki silme altında, çıkmanın iki yanında küçük çiçeksi bezeme panoları da bulunmaktadır. Yerli ve yabancı çok sayıda Art Deco mimarlık örneğinde olduğu gibi, metal balkon korkulukları da zarif bir biçimde bezelidir. Daha önce de değinildiği gibi, en üst katın cephesi diğerlerinden farklıdır. Burada, pilastırlar devam etmemiştir ve sağ taraftaki pencereler, dolayısıyla bezeli metal korkuluklar daha geniştir. Ayrıca en üstte, 70-75 cm.lik yüksekliğe sahip olan, pencerelerle bölünen ve tüm cepheyle farklı dokuda olan bir bant uzanmaktadır.

KATALOG NO:18

ADALET APARTMANI, Talimhane, Şehit Muhtar Caddesi, No:34.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Adalet Apartmanı'nın (Şekil A.97), dışarıdan mermer kaplı zemin katı üzerinde, dikdörtgen bir çıkma içeren dört kat bulunmaktadır. Söz konusu dört kat, alttan ensiz bir saçak ile ayrılmıştır. Buradaki çıkmanın altında, oldukça basık olmak üzere ters bir "basamaklı piramit" biçimi (Şekil A.98) oluşturulmuştur. Bu da, Art Deco biçim dünyasına ilişkin bir ögedir. Çıkmanın ön yüzündeki pencerelerin altında, söz konusu üslubu çok iyi bir biçimde yansıtan bezeme panoları bulunmaktadır (Şekil A.99). Tüm katlarda aynı biçimde tasarlanmış bu öğeler tipik Art Deco örüntüleri içermektedirler: Panolarda, eğrisel ve düz çizgilerin yanında, daire parçalarından meydana gelerek yelpazeyi andıran motifler ve küçük boyutlarda daire biçimleri kullanılmıştır. Cephede, çıkmanın sol yanındaki yüzeyde pencereler açılmış ve bunların önünde ince demir çubuklardan oluşan bir korkuluklar yer almıştır. Korkulukların altında, tarihi üsluplardan alınarak stilize edilmiş konsollar bulunmaktadır. Çıkmanın sağ tarafında ise, dikdörtgen bir kaide üzerinde yükselerek, yelpazeyi andıran bir motif oluşturan ışınal çizgiler arasına kondurulmuş içiçe daire parçalarından oluşan bir bezeme ile son bulan yivler oluşturulmuştur.

Talimhane Semti'nde sıralanan birçok Art Deco yapısında olduğu gibi, son kat bir silme ile aşağıdakilerden kopartılmıştır ve yukarıda bahsedilen stilize pilastır burada devam etmemektedir.

Adalet Apartmanı'nın demir giriş kapısı, pahlı bir lento ile sonuçlandırılmıştır ve ince demir çubukların yatay ve dikey olarak kullanılmasıyla oluşturulan dikdörtgen biçimlerle bezenmiştir.

KATALOG NO:19

Bir Apartman, Talimhane, Şehit Muhtar Caddesi, No: 40.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Talimhane Semti'nde, Art Deco üslubunu yansıtan yapılardan birisi de, Şehit Muhtar. Caddesi'nde yer alan 40 numaralı apartmandır (Şekil A.100), (Şekil A.101). Söz konusu betonarme yapı, dışardan mermer kaplı zemin kat üzerinde yükselen dört normal kattan oluşmaktadır. Normal katlarda, salonları genişleten bir çıkma bulunmaktadır. Söz konusu çıkmanın üzerinde, pencerelerin altında yer alan ve stilize çiçek bezemeleri içeren panolar, yapının Art Deco biçim dünyasına ilişkin özellikler

taşıyan öğelerindendir. Bilindiği gibi, Art Deco üslubunda tasarlanmış olan yapılarda geometrik motiflerin yanısıra, çiçeksi bezemelerin yer aldığı panolar da oldukça sık kullanılmıştır. Sözkonusu yapının cephesinde gözlenen bir başka bezeme ise çıkmanın sağ yanında oluşturulmuş olan, bir dikdörtgen kaideden başlayan ve üçüncü katta dikdörtgen bir çerçeve içine yerleştirilmiş eşkenar dörtgen biçimli motifle sonuçlanan düşey yivlerdir. Sözkonusu pilastır, benzer bir biçimde Talimhane Semti'nin en tanınmış Art Deco yapısı olan Pertev Apartmanı'nda da kullanılmıştır. Görüldüğü gibi, çalışma içinde incelenen semtlerde yer alan Art Deco üsluplu yapılarda benzer motif ve bezemeler kullanılmıştır. Çıkmanın sol tarafında açılmış olan pencerelerin önünde ise ince metal çubuklar kullanılarak ilginç korkuluklar oluşturulmuştur.

Sözkonusu apartmanın üçüncü katının bitiminde bulunan çıkıntılı silme, dördüncü katın sonradan eklendiği izlenimini vermektedir. Üstelik yukarıda değinilen pilastır bu katta devam etmemektedir. Son katın alttakilerden farklı bir biçimde tasarlanması, aşağıdan adeta kopartılması, Talimhane Semti'nde incelenen Art Deco apartmanlarında sık gözlenen bir uygulamadır. Ayrıca, son kat cephesinde, yalnız pencerelerle bölünen iki yatay silme uzanmaktadır.

KATALOG NO:20

Talihane'de bir apartman, Şehit Muhtar Caddesi, No:42.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Talimhane Semti'nde yer alan bu apartman (Şekil A.102), (Şekil A.103), bir dükkanın yer aldığı zemin ve onun üzerinde yükselen dört kattan oluşmaktadır. Zemin katta, giriş kapısını ve dükkan yüzeylerini çevreleyen duvar mermerlerle kaplanmıştır. Üst katlar ise beyaz boyalıdır. Birinci, ikinci ve üçüncü katları genişleten bir çıkma yer almaktadır. Çıkmanın ön yüzünde açılmış olan pencerelerin altında dikey yivler oluşturulmuştur. İkinci katta yer alan yivler ise oldukça sık olarak tasarlanmıştır ve tüm cephe boyunca bir bant halinde devam etmekte ve ancak sol taraftaki pencere önü korkuluğu ile kesilmektedir. Aynı sıklıkta yivlerin oluşturduğu bir başka yatay bant da dördüncü kat üzerinde, pencerelerle bölünen bir biçimde uzanmaktadır. Dördüncü katta, çıkma üzerine oturmuş bir balkon tasarlanmıştır. Balkon korkuluğu, çıkmanın sol tarafında oluşturulmuş pencere önü korkuluklarında olduğu gibi ince demir çubuklar kullanılarak bezenmiştir.ve zarif bir biçimde Art Deco'yu yansıtmaktadır.

KATALOG NO:21

MELEK APARTMANI, Talimhane, Şehit Muhtar Caddesi, No: 71.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Döşemesi cadde seviyesinden aşağıda olan bir zemin kat ve onun üzerinde oluşturulmuş beş kattan oluşan betonarme iskeletli yapı (Şekil A.104), (Şekil A.105), Talimhane Semti'nde sıralanan Art Deco üsluplu yapılardan biridir. En üstteki dört kat, apartman sakinlerinden elde edilen bilgiye göre, biri oldukça küçük olmak üzere dört oda ve bir salon içermektedir. Sözkonusu katlarda, salonu genişleten dikdörtgen bir çıkma bulunmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde, her katta birer tane olmak üzere geniş pencereler açılmış ve bunların altında bezeme panoları oluşturulmuştur. Bezemeler, her katta, tekdüzeliği önleyici bir biçimde farklı olarak tasarlanmıştır ve tipik Art Deco örüntüleri taşımaktadır. Panoların içindeki bu bezemeler, daire, üçgen gibi biçimlerin yanısıra, eğrisel çizgiler, farklı merkezli ve birbiri üzerine binen dairesel parçalar içermektedirler. Ayrıca çıkma üzerinde, en üst kat, alttakilerden daha değişik bir biçimde tasarlanmıştır. Kalın bir silme ile aşağıdan koparılan bu kat üzerindeki bezeme panosu diğerlerinden daha uzundur ve buradaki pencerenin iki yanında çok sade pilastırlar vardır. Çıkmanın sağ tarafında sağır bir duvar bırakılmış, sol tarafında ise her katta birer pencere açılmıştır. Buradaki pencere önü korkulukları, zarif bir biçimde bezelidir. Dördüncü ve beşinci katların metal korkuluklarında üçgen biçimler oluşturulurken, üçüncü kattakiler, daire biçimleri ve hafifçe eğrisel çizgiler kullanılarak tasarlanmıştır. Sözkonusu korkulukların altında, tarihi üslupları anımsatan ve fonsiyonel olmayan konsollar vardır.

Melek Apartmanı'nın demir giriş kapısı (Şekil A.106), birçok Art Deco üslubu yapısında olduğu gibi bezelidir. Sözkonusu kapı, üstünde bulunan antre aydınlık penceresinden kalın bir lento ile ayrılmıştır ve bu pencerede olduğu gibi, düz çizgilerle, stilizasyona uğramış dalları anımsatan eğrisel ve dalgalı çizgilerle bezenmiştir. Pahlı bir lentoyla sonuçlanan antre aydınlık penceresi, üzerinde küçük bezeme panoları oluşturulmuş olan bir çerçeve içine alınmıştır ve çerçevenin etrafında yatay yivler vardır. Birinci kat üzerinde, birbirinden yaklaşık 10cm.'lik duvarlar ile ayrılmış olan üç pencere açılmıştır. Bunlardan iki yanda olanlar daha dardır ve üstleri tek taraftan diyagonal kesilerek biçimlendirilmiştir. Sözkonusu pencerelerin aralarında kalan yerler yatay yivlerle bezenmiştir. Ayrıca, yine bu pencerelerin yanlarına denk gelen yerlerde görülen çıkma altı konsolları, merdivenimsi biçimleriyle Art Deco üslubunu yansıtan öğelerdendir. Yapının sözkonusu üslubu yansıttmasının önemli nedenlerinden biri ise hareketli çatı parapeti ve burada yaratılmış küçük bezeme panolarıdır.

KATALOG NO:22

Talimhane Semti'nde bir apartman, Şehit Muhtar Caddesi, No:75

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Yapı (Şekil A.107) (Şekil A.108), Abdülhak Hamit Caddesi ile Şehit Muhtar Caddesi'nin kesiştiği yerdeki dar üçgen arazide inşa edilmiştir. Betonarme iskeleti yapının her iki caddeye bakan cephesi de aynı biçimde tasarlanmıştır. Zemin+beş kat olarak inşa edilmiş yapıya sonradan bir çatı katı daha ilave edilmiştir. Zemin kat üzerinde yükselen beş kat, her iki cephede ikişer dikdörtgen çıkma ile genişletilmiştir. Çıkmalardan daha dar olanlarında, her katta birer tane olmak üzere pencereler açılmıştır; geniş olanlarda ise her katta ikişer pencere oluşturulmuştur. Geniş olan çıkmada bir, dar olanda iki, ayrıca iki çıkma arasında kalan duvarda bir tane olmak üzere, yapının sadece bir caddeye bakan cephesinde üç tane stilize pilastır bulunmaktadır. Bu öğeler, dikdörtgen parçalardan başlayıp, yüksekliği daha az olan başka dikdörtgen parçalara dek uzayan düşey yivler tarafından oluşturulmakta ve Talimhane Semti'nde yer alan başka yapılarda da benzer bir biçimde tekrarlanmaktadır. Yapının cephelerinde açılmış tüm pencerelerin denizlikleri altına yanlamasına konmuş, birbiri üzerine binen ikişer dikdörtgen parça ve kat döşemelerini vurgulayan, ancak pilastırlar ve pencere önü korkulukları tarafından kesilen yatay yivler de cepheyi canlandıran öğelerdendir. Yapının en son katı bir silme tarafından alttakilerden koparılarak sonradan ilave edildiği izlemi verilmiştir. Cepheyi bezeyen en önemli öğelerden olan pilastırlar bu katta devam etmemektedir; burada çatı saçağı altına dek gelen yerde, tüm cephe boyunca yatay bir biçimde uzayan ve pencerelerle bölünen, düşey yivler içeren bir bant oluşturulmuştur. Ayrıca yukarıda değinilmiş olan, son katı alttan koparan silmenin hemen altında, pilastırlarla kesilen bir başka bant daha vardır. Söz konusu bant, birbirini izleyen kare biçimler içermektedir. Yapı üzerinde oluşturulmuş tüm balkon ve pencere önü korkulukları düşey metal çubukların üzerine serpiştirilmiş minik eşkenar dörtgen motifleriyle zarif bir biçimde bezenmiştir.

Yapının zemin katı bütünlüğüyle T.C. Ziraat Bankası olarak kullanılmaktadır. Bu katın cephelerinde yer yer oluşturulmuş olan düşey yivler de yapıyı bezemektedir.

KATALOG NO:23

KORAY APARTMANI, Aydede Caddesi, No: 25.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Koray Apartmanı (Şekil A.109), Aydede Caddesi ile Lamartin Caddesinin birleştiği köşede inşa edilmiştir. Dükkanların yer aldığı zemin kat dışardan mermer ile kaplanmıştır. Diğer altı kat üzerinde, yapıya ilişkin her iki cephede de, birer çıkma oluşturulmuştur. Çıkma üzerinde, birinci ve en son kat, diğerlerinden birer silme ile koparılmıştır. Sözkonusu iki katın arasında ise Art Deco üslubuna ilişkin bazı öğeler tasarlanmıştır. Bunlar arasında, çıkmanın sağ ve solunda, ayrıca pencereler arasında, bir dikdörtgen parçadan bir diğerine dikey bir biçimde uzanan yivler en belirgin olanlardır. Sözkonusu bu öğelerden başka, pencerelerin altında oluşturulmuş panolar içindeki yatay yivler de Koray Apartmanına ilişkin cepheleri bezemektedir. Ayrıca, denizliklerin altında bulunan ve hiçbir fonksiyonel özelliği olmayan furuşlar da bezelidir. Üsttekilerden daha farklı bir biçimde oluşturulmuş olan birinci kat üzerinde ise, pencerelerle bölünen bir silme tüm çıkma boyunca devam etmektedir. Ayrıca, sözkonusu katta, denizliklerin altında yatay dikdörtgen biçimde kabartılar vardır ve yine bu katta açılmış olan pencerelerin arasında birbiri üzerine bindirilmiş olan iki kare, çıkmanın sağ ve sol yanına denk gelen yerinde ise aynı biçimde iki dikdörtgen kabartma oluşturulmuştur. Yine farklı olarak tasarlanmış olan son katta ise, ancak pencerelerle bölünerek yapının iki cephesi boyunca yatay bir biçimde uzanan kalın bir bant, pütürlü bir dokuya sahiptir. Koray Apartmanı'nın Aydede Caddesi'ne bakan tarafındaki çıkmanın her iki yanında, zemin katla aynı düzlemde bulunan duvarlar oluşturulmuş ve bunlardan sağdakinde her katta birer, soldakinde ise biri daha dar olmak üzere ikişer pencere açılmıştır. Yapının Lamartin Caddesi'ne bakan kısmında ise çıkmanın sadece solunda, zemin katla aynı düzlemde bulunan ve üzerinde her katta bir tane olmak üzere geniş pencereler açılmış olan bir yüzey oluşturulmuştur. Her iki cephede yer alan geniş pencereler önünde tasarlanmış olan korkuluklar ise sade ve zarif bir biçimde bezelidir. Yapıyı Art Deco üslubuna yaklaştıran en önemli kısım ise çatı saçağının altında, her iki cephe boyunca uzanan bezeme bandıdır. Ayrıca, yapı üzerinde sözkonusu olan çıkmaların altında, Art Deco'yu yansıtan, merdivenimsi biçimiyle dikkat çeken konsollar da yapıyı ilginç kılmaktadır. Zemin kat üzerindeki açıklıkların üzerinde yatay dikdörtgen biçiminde girintiler vardır ve bunların üzerinde eşkenar dörtgen biçiminde minik, çiçeksi bezeme panoları oluşturulmuştur. Şu anda, yapının ilk durumuna ilişkin giriş kapısı kullanılmamaktadır.

KATALOG NO:24

ENSTANTAN APARTMANI, Talimhane, Aydede Caddesi, No:32.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Enstantan Apartmanı (Şekil A.110), (Şekil A.111), zemin+beş kattan oluşmuştur. Üstteki dört kat üzerinde, kenarları birbirine geniş açılarla bağlanmış bir çıkma bulunmaktadır. Sözkonusu çıkmanın ön yüzünde geniş, yan yüzlerinde ise daha dar olmak üzere pencereler açılmıştır. Pencerelerin yaklaşık 20cm. altında ise, çıkma boyunca yatay olarak uzanan ikişer yiv bulunmaktadır. Ayrıca yine çıkma üzerinde, döşeme hizalarını vurgulayacak biçimde ensiz saçaklar oluşturulmuştur. Sözkonusu saçaklar, silme olarak ve pencere önü parapetleri ile kesilecek biçimde, cephenin geri kalan kısmında da devam etmektedir. Çıkmanın sağ tarafında sağır bir duvar bırakılmıştır; sol tarafında ise, her katta birer tane olmak üzere pencereler açılmıştır ve bunların önüne ince metal çubuklarla oluşturulmuş eşkenar dörtgen motifleri içeren pencere önü korkulukları yerleştirilmiştir. Sadece ikinci kata denk gelen pencere önünde bir parapet oluşturulmuştur. Art Deco üslubuna dayanan bu yapı ögesi, tarihi üsluplara ilişkin olan pencere önü parapetlerinin stilizasyona indirgenmiş biçimidir. En üst kat üzerinde, cephe boyunca yatay olarak uzanan ve pencerelerle bölünen bir silme bulunmaktadır. Yapıyı Art Deco üslubuna dayandıran en önemli öge ise çatı saçağı altında yaratılmış bezeme bantıdır. Enstantan Apartmanı'nın sözkonusu üslup içinde incelenmesinin bir başka nedeni ise ilginç giriş kapısıdır. Kapı, yerden yaklaşık 1.20m. yükseklikten başlayan ve yivler içeren bir çerçeve içine alınmıştır. Pekçok Art Deco yapısı gibi pahlı bir lentayla sonuçlanan kapı, sade ve zarif bir biçimde bezelidir. Eşkenar dörtgenler de içeren demir kapının kanatlarında bulunan iki prinç kapı kolu ise kademeli biçimleriyle adeta Manhattan gökdelenlerinin silüetlerini yansıtmaktadır. Ayrıca, giriş kapısını da içine alan zemin kat cephesinde, yukarıda betimlenmiş olan yivler yaklaşık 70cm. arayla tekrar etmektedir. Bu da, cepheyi canlandıran uygulamalardan biridir.

KATALOG NO:25

ARİEL APARTMANI, Talimhane, Aydede Caddesi No: 33.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Ariel Apartmanı (Şekil A.112), (Şekil A.113), Aydede Caddesi ile Abdülhak Hamit Caddesi'nin kesiştiği yerde inşa edilmiş olan bir yapıdır. Sözkonusu apartman, dükkanların yer aldığı zemin ve çıkmalı beş kattan oluşmaktadır. Yapının çıkma yapan kısmında, köşe pencereleri de dahil olmak üzere çok sayıda pencere açılmıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü katlarda, sözkonusu pencerelerin tam üstünde yatay bir

biçimde uzanan bezeme bantları, yapıyı Art Deco üslubuna yaklaştıran öğelerdendir. Her katta birbirinin aynısı olarak tasarlanmış bu bantlar, birbiri üzerine binen dikdörtgen biçimli parçaların ardarda tekrarlanmasıyla oluşturulmuştur. Aynı zamanda, en üst kat üzerinde, çatı saçağı altında, tüm cephe boyunca uzanan ve sadece pencerelerle kesilen yatay bir bezeme bandı daha bulunmaktadır. Bu öğe, dikey olarak birbirini izleyen dalgalı çizgiler içermektedir. Zemin katla aynı düzlemde bulunan üst kat duvarlarındaki pencere önü korkulukları ise, ince demir çubuklar kullanılarak zarif bir biçimde bezenmiştir. Yapının giriş kapısı ise bir lento ile ikiye ayrılmıştır ve üstteki sabit kısım pahlı bir lento ile sonuçlandırılmıştır. Demir kapı, birbiriyle kesişen yatay ve dikey demir çubuklar tarafından sade bir biçimde bezenmiştir.

KATALOG NO:26

KÜÇÜK KRİSTAL APARTMANI, Topçu Caddesi, No: 9.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Küçük Kristal Apartmanı (Şekil A.114), zemin+çıkmalı dört kattan oluşmaktadır. Simetrik cepheli yapı, çok fazla bezeme içermese de içte ve dışta taşıdığı bazı özellikleri ile Art Deco üslubunu yansıtmaktadır. Zemin katı dışarıdan mermerle kaplanmış olan yapının en üstteki üç katında yaklaşık 60cm.'lik dikdörtgen bir çıkma, çıkmanın her iki yanında ise üzerinde pencere açılmış iki yüzey bulunmaktadır. Sözkonusu yapının pencereleri yaklaşık 8cm.'lik bir bordürle çerçevelendirilmektedir ve bu öğeler pencere alt ve üstlerinde olmak üzere, yatay bir biçimde tüm cephe boyunca uzanmaktadır. Düz bir dikdörtgen yüzey ve bu yüzey üzerindeki metal boruyu tutan iki çıkıntıdan oluşan pencere önü parapetleri, yukarıda değinilen bodürler gibi, yapının duvarlarından daha farklı bir renge sahiptir. Bu da tekdüzeliği önleyici bir uygulama olmuştur. Pekçok Art Deco üsluplu yapıda olduğu gibi, pahlı bir lento ile oluşturulmuş kapı, iki kademeli ve yerden yaklaşık 2.5m. yüksekte yatay yivler içeren mermerden bir çerçeve içine alınmıştır. Kapının sabit olan üst bölümündeki cam üzerinde altın yaldızla apartman ismi yazılmış ve stilize çiçek , yaprak motifleri oluşturulmuştur.

Küçük Kristal Apartmanı'nın antresi ise tipik bir Art Deco iç mekanıdır. İçeri girilir girilmez kullanılmış olan malzemenin kalitesi ve düzeyli işçilik kendini hissettirmektedir. Alt bölümlerinde dikdörtgen bir çerçeve içine yerleştirilmiş eşkenar dörtgen biçimleri oyulmuş olan ahşap iç kapı, şu anda biraz eskimiş durumdadır. Antre duvarları yaklaşık 1.50 m. yüksekliğe kadar çeşitli renklerde mermerler kullanılarak oluşturulmuş ilginç biçimlerle bezenmiştir (Şekil A.115).

KATALOG NO:27

GENÇ APARTMANI, Talimhane, Topçu Caddesi, No:27.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Simetrik bir cepheye sahip Genç Apartmanı (Şekil A.116), (Şekil A.117), döşemesi cadde seviyesinden aşağıda olan bir zemin ve dört normal kattan oluşmaktadır. En üstteki üç kat, köşelerin eğrisel hatlarla döndüğü bir çıkma ile genişletilmiştir. Sözkonusu eğrisel hatları izleyen köşe pencereleri de içeren çıkmanın her iki yanında yer alan yüzeylerde geniş pencerler açılmış ve bunların önünde, Art Deco üslubunu yansıtan parapetler oluşturulmuştur. Bu öğeler, dikdörtgen parçaların üst kısımlarında aşağı doğru daralan iki kademeli açıklıklar yaratılması ve köşelerinin eğrisel hatlarla döndüğü bu açıklıkların içlerinin ince demir çubuklarla bezenmesiyle oluşmuştur. Üçüncü ve dördüncü katlarda, gerek çıkma üzerinde, gerekse çıkmanın iki yanındaki duvarlarda, pencerelerle aynı yükseklikte oluşturulmuş düşey yivler sözkonusudur. Bu yivler de yapıyı Art Deco'ya yaklaştırmaktadır. Fakat, Genç Apartmanı'nı sözkonusu üsluba dayandıran en önemli öğe, son kat pencereleri ile çatı saçağı arasında bulunan bezeme bandıdır. Ayrıca, yine bu kat üzerinde, pencerelerle bölünen yatay bir bant daha bulunmaktadır. Sözkonusu iki bezeme bandı arasında ise, tüm cephede olandan farklı bir dokuda, yaklaşık 50cm.'lik bir "ara kısım" bulunmaktadır. Talimhane'de inşa edilmiş olan birçok Art Deco yapısında olduğu gibi, Genç Apartmanı'nın en üst katı da iki silme tarafından alttakilerden koparılmıştır.

Yapının çatı parapetinin çıkma üzerine denk gelen kısmına eğrisel bir yükselti konmuştur. Aynı biçimde oluşturulmuş eğrisel iki yükseti ise, daha ufak boyutlarda olmak üzere, çıkma yanındaki yüzeylerin üstündeki parapette hareket yaratmıştır. Çatı parapetlerinde bu biçimde oynamalar, Art Deco üslubu içinde sık kullanılan uygulamalardandır. Ayrıca, buradaki eğrisel yükseltilerin büyüğünde üçgen, küçüklerinde ise dört köşeli yıldız motifi oluşturulmuştur.

Genç Apartmanın birinci katı üzerinde açılmış pencerelerin parmaklıkları bezemelidir. Bu kat üzerinde, pencereler ve giriş kapısı ile bölünen yatay bir bant uzanmaktadır. Yaklaşık 25cm. yüksekliğindeki bu bandın içi, birbirini izleyen ve dikey olarak oluşturulmuş dalgalı çizgiler ile doldurulmuştur. Üzerindeki antre aydınlık penceresi gibi, 45° eğik olarak kullanılan demir çubuklarla bezenen giriş kapısı, antre penceresiyle beraber, yaklaşık 15cm.'lik bir mermer çerçeve içine alınmıştır.

KATALOG NO :28

Ayazpaşa Senti'nde bir apartman, İnönü Caddesi, No:19.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Oldukça gösterişli olan yapı (Şekil A.118.), (Şekil A.119), döşemesi cadde seviyesinden biraz aşağıda olan bir zemin kat üzerinde yükselen altı normal kattan oluşmaktadır. Üstteki beş kat, aşağıdakilerden kalın bir silme ile koparılmıştır ve üzerlerinde eğrisel hatlarla oluşturulmuş bir çıkma bulunmaktadır. Çıkma üzerinde, her katta, ikisi dar, biri daha geniş olmak üzere üçer tane pencere açılmıştır ve bunlar yaklaşık 20 cm. çapında sütunlarla birbirinden ayrılmıştır. Fakat, son iki katta sütun yerine dikdörtgen kesitli koloncuklar kullanılmıştır. Çıkma üzerinde oluşturulmuş pencere önü korkulukları, Art Deco üslubunu yansıtan bir biçimde geometrik motiflerle bezenmiştir. Söz konusu çıkmanın altında, her iki yanda fonksiyonel olmayan bezeli konsollar oluşturulmuştur. Çıkmanın sağ yanında sağır bir duvar bırakılmış, sol tarafında ise geniş pencereler açılmıştır. Sadece dördüncü katta bulunan pencere, aynı katta, çıkma üzerinde açılmış üç pencereden ince olanlarda olduğu gibi pahlı bir lento ile sonuçlanmaktadır. Pencere önü parapetleri üzerinde, çıkmadakilerle aynı motifler içeren metal korkuluklar bulunmaktadır. Yine tarihi üslupları anımsatan, bezeli parapet altı konsollarının arasında yatay olarak uzanan, yaklaşık 10 cm. yüksekliğinde olan bezeme bantları yapının ilgi çekici öğelerindendir. Fakat, cephenin en ilginç kısımlarını, beşinci katın dış duvarları üzerinde tasarlanmış olan çiçeksi bezemeler oluşturmaktadır. Altıncı, yani en üst kat, aşağıdakilerden bir saçak ile koparılmıştır. Söz konusu saçığın altında, tüm cephe boyunca yatay olarak uzanan bir bezeme bandı yer almaktadır. Birinci katta açılmış olan pencere ise, basık bir kemerle sonuçlandırılmıştır. Bilindiği gibi, kapı ve pencere üzerlerinde kemer kullanımı, Art Deco biçim dünyasında ender olarak baş vurulan uygulamalardandır. Düz çizgilerin yanı sıra, dalgalı biçimler, eşkenar dörtgenler, ışınsal ve dairesel çizgiler kullanılarak bezenmiş demir giriş kapısı üzerinde, benzer motifler içeren, basık kemerle sonuçlandırılmış bir antre aydınlık penceresi söz konusudur. Giriş kapısı, zemin kat dış duvarları üzerinde kullanılmış olan beyaz damarlı gri mermerle çevrelenmiştir. Söz konusu mermer kaplama orjinal değildir.

KATALOG NO:29

Ayazpaşa Semti'nde bir apartman, İnönü Cad No:29.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

İnönü Caddesinde sıralanan Art Deco üsluplu yapılardan biri olan yapı (Şekil A.120), (Şekil A.121), zengin bir plastik biçimlenmeye sahiptir. Dükkan ve giriş kapısının yer aldığı zemin kat üzerinde yükselen katlarda, köşelerin eğrisel hatlarla döndüğü ve aynı zamanda ön yüzeyi dışbükey biçimde oluşturulmuş bir çıkma bulunmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde açılmış geniş pencereler ise, içbükey bir nitelik taşımaktadır. Bu, değişik uygulamaları benimseyen Art Deco üslubu için kabul edilebilir bir tasarım örneğidir. Söz konusu çıkma üzerinde oluşturulmuş olan metal korkuluklar ise düz çizgilerin yanısıra, iç içe girmiş dairesel biçimleri ve birbiri üzerine binen, birbirine hafifçe paralel olan daire parçalarını da içermektedir. Çıkmanın sağ tarafında sağır bir duvar bırakılmıştır. Burada, üç kat boyunca düşey bir biçimde uzanan iki yiv, cepheyi canlandıran öğelerdendir. Çıkmanın sol tarafında açılmış olan pencereler ve bunların önünde oluşturulmuş dışbükey parapet ve metal korkuluklar, dört kat boyunca, yaklaşık 20cm.'lik bir çerçeve içine alınmıştır. Söz konusu çerçevenin üst kenarı üzerinde, parapetlerin dışbükey biçimine uyan yatay yivler ve onların üzerinde kademelenerek arkaya doğru giden iki silme cepheyi hareketlendiren öğelerdendir. Burada oluşturulmuş olan pencere önü korkulukları, çıkma üzerindekiyle aynı biçimde tasarlanmışlardır. Ayrıca, gerek çıkma ön yüzünde, gerekse sol yan duvarda açılmış olan pencerelerin üzerinde dikey yivler içeren yatay bantlar uzanmaktadır. Aynı bant, giriş kapısı üzerinde de tekrarlanmıştır. Yapının en üst katında, çıkmanın bütünü ve sol yan duvarda oluşturulmuş olan çerçeve tarafından kesilen, yivler içeren yatay bir bant daha bulunmaktadır. Yapının en dikkat çekici kısmı ise hareketli çatı parapetidir. Parapet, çıkma üzerine denk gelen yerde kademeli olarak tasarlanmıştır ve aynı zamanda ilginç bir “plastik biçimlendirmeyi” yansıtmaktadır. Çatı parapeti seviyesinde, çıkmanın iki yan yüzeyinde ve sağ tarafına denk gelen duvarda oluşturulmuş bezeme panoları ise (Şekil A.122), birbirini kesen dalgalı çizgileri içerir ve Art Deco üslubunu yansıtmaktadır.

KATALOG NO : 30

BOSFOR APARTMANI, Ayazpaşa, İnönü Caddesi, No. 41

Yapım Yılı : 1932.

Mimarı : Sami Macaroğlu ve Mühendis Livas Bey.

Değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelen Bosfor Apartmanı (Şekil A.123), (Şekil A.124), Ayazpaşa'daki Alman Büyükelçilik Binası karşısındaki sırada

yer almaktadır. İskeleti betonarme olan yapının bodrum ve zemin katları dışarıdan mermerle kaplıdır. Yapının bodrum ve zemin katı üzerinde beş çıkmalı kat, onların üzerinde ise iki çekme kat ve bir teras bulunmaktadır. Bodrumda küçük bir daire, kapıcı dairesi ve kömür deposu vardır. Çamaşırlık ve kurutma dairesi ise bahçede yer almaktadır. Ayazpaşa ve Talimhane'de yer alan tüm apartman yapılarında olduğu gibi geniş bir alan kaplayan Bosfor Apartmanı'nın daireleri iki salon, bir yemek odası, iki büyük oda, bir hizmetçi odası, bir mutfak, bir banyo ve bir tuvalet içermektedir (Şekil A.125). Yerli asansör kabininin kapıları ve merdiven korkulukları özel olarak yaptırılan apartmanda yer alan daireler ile kapıcı dairesi arasında telefon bağlantısı vardır. Sıcak su ve kalorifere sahip yapı, dönemin en lüks apartmanlarından biridir (Mim 1932, s.277-278).

Bosfor Apartmanı, yanında yer alan bezeli yapılar arasında oldukça yalın bir cepheye sahiptir. İnönü Caddesi'nde sıralanmış bazı Art Deco üsluplu yapılarla karşılaştırıldığında da yalın olarak nitelenebilen bu apartman, ne olursa olsun sözkonusu üslubun bazı "karakteristiklerine" sahiptir ve bu biçimde, Taksim çevresinde bulunan Art Deco üslubuna ilişkin apartmanlar içine girmektedir (Batur 1993, s.327). Yapı cephesinde yalnızca giriş kapısı ve bodrum kat penceresinin parmaklıklarında bezeme bulunmaktadır. Giriş kapısı, iç içe geçmiş üç kademeli bir çerçeve içine alınmıştır. Sözkonusu kapı, ince demir çubuklarla bezenerek oluşturulmuştur. Üstte yer alan ay-yıldız motifiyle de ilgi çeken demir kapının yanlarında beyaz camdan oluşturulmuş yer, elektrikle ışıklandırılmaya uygun bir biçimde düzenlenmiştir. Yapının antresi, 1.45 m yüksekliğe kadar beyaz mermerle kaplanmış, siyah mermerden birer bant geçirilerek tekdüzelik önlenmiş ve bir "renk armonisi" düşünülmüştür. Zeminde ise beyaz mermerler arasında siyah olanlar ile düzenleniş açısından bir "orjinalite" aranmıştır (Mim 1932, s.277). Antrede yer alan kapı üzerinde, gizli ışıklandırmaya ilişkin yerde ince demir çubuklarla bezeme yapılmıştır (Mim 1932, s.278).

Görüldüğü gibi, bezeli giriş kapısı ve antre bu yapıyı Art Deco üslubuna ilişkin örnekler içine sokmaktadır. Ayrıca, yapının cephesinde yer alan balkon girintisinin yuvarlatılmış köşeleri ve üç kenarlı cumbamsı çıkıntılar da değişik biçim ve uygulamaları benimseyen Art Deco üslubu içinde kabul edilebilir uygulamalardandır.

KATALOG NO:31

DİLARAM APARTMANI, Ayazpaşa, İnönü Caddesi, No:61.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Dilaram Apartmanı (Şekil A.126) İnönü Caddesi'nde inşa edilmiştir. Betonarme iskeletli yapı, düşemesi cadde seviyesinden aşağıda oluşturulmuş olan bir zemin ve onun üzerinde yükselen altı alttan oluşmaktadır. Söz konusu Apartman'ın üstteki beş katı bir çıkma ile genişletilmiştir. Çıkma, yapının köşesinde eğrisel hatlarla dönmektedir. Oysa ki zemin ve birinci kattaki köşe dönüşü geniş açılarla birbirine bağlanmış duvarlarla oluşturulmuştur. Çıkma üzerinde, yapının köşesinde her katta üçer pencere açılmıştır ve bu pencereler birbirinden yaklaşık 10cm.'lik duvarlarla ayrılmıştır. Beşinci katın çıkması üzerinde, pencerelerin iki yanında yaklaşık 120cm. yüksekliğe sahip yivler vardır; ikinci katta ise pencere altlarında düşey yivler içeren bantlar söz konusudur. Yapının İnönü Caddesi'ne bakan cephesinin solundaki zemin ve birinci katlarla aynı düzlemde bulunan yüzeyde birer pencere açılmış ve bunların önünde, altlarında tarihi üslupları anımsatan konsollar olan metal korkuluklar oluşturulmuştur. Söz konusu korkuluklar, metal çubuklarla yatay, düşey çizgiler ve üçgen motifleri oluşturarak bezenmiştir.

Dilaram Apartmanı'nın beşinci katında açılmış olan tüm pencereler, basık kemerlerle sonuçlandırılmıştır. Yapının en üst katı aşağıdan bir saçak ile ayrılmıştır. Söz konusu saçığın altında tüm cephe boyunca bölünmeden devam eden yatay bezeme bandı, Art Deco üslubunu yansıtmaktadır. Dilaram Apartmanı'nın birinci katında, düşey ve yatay yivler oluşturulmuştur. Bu katta İnönü Caddesi'ne bakan cephenin solunda açılmış olan üç pencere, birbirinden daire kesitli duvarlarla ayrılmıştır.

Yapının demir giriş kapısının yaklaşık 30cm. üzerinde ensiz bir saçak bulunmaktadır. Saçağın hemen üstünde ise, köşeleri diyagonal kesilmiş bir antre aydınlık penceresi bulunmaktadır. Kapı ve üzerindeki aydınlık penceresi, zarif bir biçimde bezelidir. Giriş kapısı bir çerçeve içine alınmıştır, fakat bu çerçeve orjinal değildir.

KATALOG NO:32

ANKARA PALAS, Ayazpaşa, İnönü Caddesi No: 77.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Ankara Palas (Şekil A.127), (Şekil A.128), eski Ayazpaşa Mezarlığı'nın üzerinde, Talimhane Semti'ni oluşturmak üzere yapılmış olan ikinci apartmandır. 1930'larda Ayazpaşa'da yaşamış bazı kişiler ve Ziyad Ebuzziya gibi dönemin yazar ve gazetecilerinin bazı ifdelerinden anlaşıldığı üzere yapı, 1920'lerin ikinci yarısında inşa edilmiştir. Yukarıda değinilen, belirli dönemlerde, gazeteci, yazar, milletvekili ve yayıncı kimlikleri taşıyan Ziyad Ebuzziya'nın garsoniyeri de bu binada olmuştur. Ayrıca, Rus Lokantası 1943 tarihinde bu apartmanda açılmıştır (Ark 1993, s.22, 30, 38).

Art Deco üslubunun biçim dünyasına ilişkin pekçok öge içeren Ankara Palas, döşemesi cadde seviyesinden aşağıda bulunan bir zemin ve yedi kattan oluşmaktadır. İnönü Caddesi ile Miralay Şefik Bey Sokağı'nın kesiştiği köşede inşa edilmiş olan yapının üstteki yedi katı dikdörtgen bir çıkma içermektedir. Çıkmanın ön yüzünde, her katta ikişer pencere açılmıştır; yan yüzlerde ise, ince-uzun pencereler yer almaktadır. Sözkonusu yapının İnönü Caddesine bakan cephesinde, çıkmanın sağ tarafında balkonlar oluşturulmuştur. Sağ kısımdaki köşeleri eğrisel olarak dönen bu balkonların metal korkulukları, Art Deco üslubunu yansıtan bir biçimde geometrik motiflerle bezenmiştir. Eşkenar dörtgenler, dalgalı, düz çizgiler içeren bu korkuluklar, çıkmanın sol tarafında açılmış olan pencerelerin önlerinde de tekrarlanmıştır. Ankara Palas'ın ikinci katı üzerinde, sadece pencerelerle bölünen ve birbirini izleyen dalgalı çizgiler içeren yatay bir bant oluşturulmuştur. Aynı bezeme bandı, üçüncü ve altıncı katta da bulunmaktadır; fakat buralarda oluşturulanlar, pencerelerin yanısıra, cephede dört kez tekrarlanan ve Art Deco üslubunu yansıtan silitize plastırların alt ve üstlerinde yer alan geometrik bezemelerle de bölünmektedir. Çıkmanın sol tarafındaki yüzeyde, altıncı kattakinin dışında tüm pencere önü parapetleri, dikdörtgen parçalardan oluşan konsollarla dikkat çekmektedir. Altıncı katta ise, parapet altında, duvar yüzeyine doğru gerileyen bezeli bir parça vardır. En üst kat, altına yer yer küçük dikdörtgen parçalar konmuş bir silme ile aşağıdan koparılmıştır ve bu kat cephesinde herhangi bir bezeme yoktur. Çıkma altında bulunan, tarihi üslupları anımsatan stilize konsollar da Art Deco yapılarında rastlanabilen öğelerdendir.

Ankara Palas'ın birinci katında, giriş kapısının her iki yanında açılmış olan üçer pencere, birbirinden yivler içeren yaklaşık 40cm. genişliğinde duvarlar ile ayrılmıştır. Sözkonusu pencerelerden ince-uzun olanları, üstleri bir taraftan diagonal kesilerek biçimlendirilmiştir. Ayrıca, mermerden bir lento ile ikiye ayrılmış giriş

kapısının (Şekil A.129) üstteki sabit parçası, tıpkı altıncı kat pencerelerinde olduğu gibi pahlı bir lento ile sonuçlandırılmıştır. Sözkonusu demir kapı, mermerden üç kademeli bir çerçeve içene alınmıştır ve ince metal çubuklar, yer yer çubukların arasını doldurmuş daire biçimleri ve birbiri üzerine binen, farklı merkezli daire parçalarını içermektedir. Görüldüğü gibi, bezeli giriş kapısı, tipik Art Deco örüntüleri taşımaktadır.

KATALO NO:33

SEYRAN APARTMANI, Mete Caddesi, No:2.

Yapım Yılı : bulunamadı.

Mimarı : bulunamadı.

Seyran Apartmanı (Şekil A.130), (Şekil A.131), inşa edildiği yıllarda, Art Deco üslubunu yasıtan birçok öge içeren Taksim Meydanı ve İnönü Gezisi ile beraber bir “üslup bütünlüğü” sergilemiş olan yapılardan biridir. Sözkonusu apartman, zemin kat üzerinde yükselen altı kattan oluşmaktadır. İkinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci katlar dikdörtgen bir çıkma içermektedir. Söz konusu çıkmanın yan yüzlerinde, her katta birer dar, ön yüzünde ise birer geniş pencere açılmıştır. Bu pencerelerin üçüncü ve dördüncü katlarda açılmış olanlarının altında yatay bezeme panoları oluşturulmuştur. İkinci ve beşinci kattakilerin altında ise, bezeme içermeyen, fakat pütürlü bir dokuya sahip olan panolar bulunmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde, her iki yanda, dikdörtgen biçimli parçalardan başlayarak, tipik Art Deco üslubu motifleri içeren bezemelerle sonuçlanan yivler vardır. Bu stilize pilastırlar, aynı veya benzer biçimde, başka Art Deco yapılarında da kullanılmıştır. Sözkonusu iki pilastır arasında, her kat döşemesini vurgulayacak bir biçimde oluşturulmuş silmeler altında yer alan ince bezeme bantları da Art Deco üslubunu yansıtmaktadır. Kalın bir silme tarafından aşağıdan koparılmış ve değişik bir biçimde tasarlanmış altıncı, yani en üst katta çıkma devam etmemiştir. Burada, çıkmanın üzerine oturan bir balkon vardır. Balkon parapeti, iki kare biçimli parça arasında sıralanan beton sütuncuklardan oluşmaktadır. Sözkonusu parapet, yukarıda değinilen kare parçaların üzerinden çıkan ve saçağa dek uzanan sütunlar ile birlikte, Art Deco üslubunun biçimsel kaynaklarından olan “historisist yansımaları” örneklemektedir. Çıkmanın sol tarafında sağır bir duvar bırakılmıştır; sağında ise, her katta birer pencere açılmıştır. Buradaki pencerelerin önlerinde bulunan, kenarları birbirine geniş açılarla bağlanmış olan parapetlerin üzerinde, içi ince metal çubuklarla doldurularak bezenmiş dikdörtgen biçimli açıklıklar yaratılmıştır. Yapının çatı saçağı altında ise, tüm cephe boyunca yatay bir biçimde devam eden bir bezeme bandı vardır. Onun altında ise, yivler içeren ve ancak pencerelerle bölünen, yaklaşık 40cm. yüksekliğinde bir başka bant daha bulunmaktadır. Yapının Art Deco üslubunu yasıtan bir başka ögesi ise, hareketli ve bezeli çatı parapetidir. Sözkonusu

apartmanın üzerinde bir ta gibi duran parapetin, özellikle çıkma üzerine denk gelen kısmı, gösterişli bir biçimde bezelidir.

Zemin ve birinci katı dışarıdan mermerle kaplı yapının demir giriş kapısı, kalın bir lento ile ikiye ayrılmıştır ve her iki parça da ince metal çubuklarla ızgaralar oluşturularak, sade bir biçimde bezenmiştir. Seyran Apartmanı, günümüze kadar fazla bozulmadan gelebilmiş Art Deco slubu örneklerden biridir.

3.3. Ayazpaşa ve Talimhane Semtleri'nde, Art Deco slubundan Esinlenilerek Oluşturulmuş Yeni Yapılar

Günümüzde, Art Deco döneminde yapılmış bazı yapılar restore edilerek yenilenmektedir. Bu biçimde cephesel özellikler bütünüyle kaybolmamakta fakat bambaşka bir üslupla çok sayıda kat ilave edilmektedir. Bunun yanında özellikle Talimhane Semti'nde yapılmış ve yapılmakta olan "yeni" yapılar, çevrelerinde bulunan, 1920 ve 1930'lu yılların "eski" yapılarından esinlenerek oluşturulmuştur. Art Deco dönemi apartmanları üzerinde yer alan bir takım öğeleri, aynı veya benzer biçimde içeren yeni yapıların işçilik malzeme düzeyi ve tasarım kalitesinin eski rneklerdekilere ne kadar yakın olduğu tartışılır.

1994 yılında restore edilmiş Can Han (şekil A.132), şehit Muhtar Caddesi'ndeki 69 numaralı yapıdır. Zemin ve onun üzerinde yükselen ilk üç kat, Art Deco üslubunun tipik özelliklerini sergilemektedir. Diğer dört kat ise giydirme cephe ile kaplanmış ve modern bir biçimde oluşturulmuştur. Çalışma konusu ile ilgili olan zemin ve ilk üç kat, taşıdığı birçok öğe ile Art Deco üslubunu yansıtmaktadır: Bir lento ile ikiye ayrılmış ve örümcek ağını yansıtan bir biçimde bezenmiş mavi renkli demir giriş kapısı; pahlı bir lento ile sonuçlandırılmış olan zemin kat penceresi ve giriş kapısının sabit kısmı; üstteki  katta oluşturulmuş olan ve kenarların birbirine geniş aırlarla bağlandığı çıkma; çıkmanın sağ tarafındaki yüzeyde açılmış pencerelerin önünde oluşmuş olan bezeli metal korkuluklar-ki bu korkuluklar her katta farklı olarak tasarlanmıştır ve giriş kapısında olduğu gibi örümcek ağını anımsatan motifler içerirler; döşeme hizzalarını vurgulayan yatay silmeler; hareketli çatı parapeti ve bu parapet üzerinde yaratılmış bezemeler... Ayrıca, beton kullanılarak oluşturulmuş çatı saçağı, çıkma, çıkma üzerindeki denizlikler ve sağ yan duvar üzerinde yer alan pencere n korkulukları altında oluşturulmuş, hiçbir foksiyonel özelliği olamayan ve tarihi üslupları anımsatan konsol ve furuşlar da 1920 ve 30'ların Talimhane ve Ayazpaşa Semtleri'nde sıralanan Art Deco yapılarının vazgeçilmez öğeleridir. Söz konusu üslubu yansıtarak tasarlanmış katlar, yukarıda

yükselen giydirme cepheli katlara ancak alüminyum doğramalar içermesiyle benzeşmektedir.

Art Deco üslubundan esinlenilerek oluşturulmuş bir günümüz yapısı ise Lamartin Caddesi ile Topçu Caddesi'nin kesiştiği köşede inşa edilmiş olan Golden Age Otelidir (Şekil A.133). Can Han yapısında olduğu gibi zemin üzerinde yükselen dört kat ile sözkonusu üslubu yansıtan otelin diğer katları modern bir biçimde oluşturulmuştur. Yapının çalışma konusu açısından en büyük özelliği, 1993 tarihinde yıkılan, Art Deco üslubunu yansıtan eski ve gösterişli bir yapının (Şekil A.134) birçok ögesini çok benzer bir biçimde alarak kullanmasıdır. 1993 yılının Ekim ayında, yıkımı devam ederken çekilmiş bir fotoğrafta görülen bu eski yapı, Recep Paşa Caddesi'nde yer almaktaydı. Sözkonusu yapı üzerinde açılmış pencerelerin altında oluşturulmuş olan çiçeksi bezeme panoları, alt bitimlerinde basamaklı ters piramit silüetini yansıtan bir biçim oluşturan düşey yivler Golden Age Oteli'nde kullanılmıştır. Eski yapıda, pencere aralarında bulunan sütunlar, Golden Age Oteli'nde dikdörtgen kesitli parçalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne yazık ki Art Deco dönemine ilişkin bir yapıyı tekrarlayan Golden Age Oteli'nin aynı inceliği ve aynı kaliteyi yakaladığını söylemek olanıksızdır. Yapı, eski bir mimarlık örneğinin kötü ve başarısız bir taklidi olamaktan öteye geçememiştir.

BÖLÜM 4. SONUÇ

Çalışma içinde Ayazpaşa ve Talimhane Semtleri'nde yer alan 33 yapı, Art Deco üslubunu tipik bir biçimde yansıttığı düşünülerek çalışma kapsamına alınmıştır. Yukarıda değinilen semtler, sözkonusu üslubun gündemde olduğu yıllarda sosyal hayatın adeta merkezi durumunda olmuşlardır. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni yapılaşmaya başlayan bu bölgeleri, kaçınılmaz olarak Art Deco'nun ağırlıkta olduğu yeni üsluplarla tasarlanmış yapılarla donatılmıştır. Ayrıca, sözkonusu semtlerin ve İstiklal Caddesi'nin bağlayıcısı durumunda bulunan, 1930'ların sonlarında yapılan düzenlemelerle genişletilip güzelleştirilmiş Taksim Meydanı ve eski Taksim Bahçesi de Art Deco üslubuna ilişkin öğeler içermektedir. Sonuçta da, Taksim Meydanı, Ayazpaşa ve Talimhane Semtleri'nde bir üslup bütünlüğü oluşmuştur ve bu doğal bir durumdur.

Yabancı örneklerde olduğu gibi, Türkiye'de de Art Deco üslubu, mimarlık alanında kendini planlamada değil, cephede gösterir. Çalışma kapsamı içine alınmış 33 yapıdan ancak Ayazpaşa Semti'ndeki Bosfor Apartmanı ve Talimhane'deki Pertev Apartmanı'nın planları elde edilmiş, diğer yapıların birkaçının plansal özellikleri hakkında ise apartman sakinlerinden bilgi alınmıştır. Bu biçimde elde edildiği kadarıyla, sözkonusu yapıların plansal özellikleri, dönemin gündemindeki diğer üsluplarıninkinden farklı değildir. Yapıların planlamalarında geleneksel Türk Evi'nden hiçbir iz görülmez. Sözkonusu apartmanlar daha çok dönemin elit kesimine yönelik oldukları için oldukça geniş katlar içerirler. Bir veya iki salona sahip yapılar, incelendiği kadarıyla en az üç odayla tasarlanmışlardır.

Çalışma kapsamında olan 33 apartmandan 10 tanesi zemin+dört kat, 12 tanesi zemin+beş kat, dokuz tanesi zemin+altı kat, iki tanesi zemin+yedi kat içermektedir. 17 tane yapının zemin katının döşemeleri, cadde seviyesinden aşağıda tasarlanmıştır. Bilindiği kadarı ile, iki apartmanda bodrum katı oluşturulmuştur.

İncelenmiş olan yapıların hemen hepsinde “çıkma” oluşturulmuştur. Sözkonusu çıkmaların çoğu dikdörtgen biçimlidir fakat, altı yapı üzerinde kenarları birbirine geniş açılarla bağlanmış olan çıkmalar tasarlanmıştır. Bu biçimde yaratılmış çıkmalar, farklı biçim arayışındaki Art Deco üslubunun benimsediği uygulamalardan biri olmuştur. İlginç bir biçimde oluşturulmuş bir başka çıkma çeşidi ise, eğrisel hatların sözkonusu olduğu çıkmalardır ki üç yapıda böyle bir

durumla karşılaşılmaktadır. Genelde çıkmanın ön yüzünde geniş, yan yüzlerinde ise dar pencereler açılmıştır. Bunun yanında, köşe pencereleri içeren yada üzerlerinde yatay olarak kesilmeden devam eden pencereler olan çıkmalar da sözkonusudur. Özellikle dikdörtgen çıkmalar içeren bazı yapılarda pencere kotundaki planla çakışan ön kontur, çıkmanın sağ veya solunda onunla aynı düzlemde devam ederek bir balkon parapeti oluşturmaktadır. En üst katlarda, çıkma üzerine oturmuş olan balkonlarda da, Talimhane ve Ayazpaşa Semtleri'nde incelenmiş olan yapılarda karşılaşılan öğelerdendir. Çıkmaların bazılarının altlarında, Art Deco üslubunu yansıtan bir biçimde oluşturulmuş, tarihi üslupları anımsatan ve fonksiyonel olmayan stilize konsollar bulunmaktadır.

Sözkonusu semtlerde incelenen Art Deco üsluplu yapıların çoğunda, yabancı örneklerde olduğu gibi, çatı parapetleri hareketlidir. İncelenen pek çok parapet, basamaklı piramitlerin ve kademelenerek yükselen Manhattan gökdelenlerinin silüetlerini yansıtan bir biçimde tasarlanmıştır. Çatı parapetlerindeki bir başka oynama ise buralara yarım daire biçiminde yükseltilerin konmasıyla oluşturulmaktadır.

Ayazpaşa ve Talimhane Semtlerinde incelenmiş olan 33 yapının 14 tanesinde, en üst kat, alttakilerden silme, ya da ensiz saçaklarla koparılmıştır. Ayrıca, böyle oluşturulmuş katlar farklı biçimde tasarımlar içermektedirler (Sözgelimi altta bulunan bir pilastır bu katta devam etmemektedir). Bu da cephede olabilecek tekdüzeliği önleyen uygulamalardandır.

Bezeme, yurt dışındaki örneklerde olduğu gibi, incelenmiş olan Art Deco yapıları için de vazgeçilmezdir. Kare, üçgen, dikdörtgen ve eşkenar dörtgen biçimlerinin yanı sıra, düz, ışınsal, eğrisel, dalgalı ve zigzag çizgiler, derinliksiz tabakalar halinde birbirini kesen, farklı merkezli daire parçaları, irili ufaklı dairesel biçimler, yelpaze motifleri sözkonusu yapıların bezeyici örüntülerini oluşturmaktadırlar. Bezemeler ağırlıklı olarak geometrik motifler içerse de, stilize edilmiş çiçeklerle oluşturulmuş olanları da vardır. Cephenin bir veya iki yanında tasarlanmış ve dikdörtgen, kare parçalardan başlayarak, tipik Art Deco bezemeleriyle sonuçlanan yivlerden oluşan stilize pilastırlar da cepheleri hareketlendiren öğelerden olmuştur. Özellikle çıkmada açılmış olan pencerelerin altında tasarlanmış bezeme panoları, geometrik yada çiçeksi motifler içererek yapıyı canlandırmaktadır. Ayrıca, çatı parapetleri de ilginç örüntüler içeren panolarla canlandırılmıştır. Bu durumda dikkat doğrudan doğruya bu tür öğelere çekilmektedir. Düşey veya yatay bir biçimde oluşturulmuş yivler de Ayazpaşa ve Talimhane Semtlerinde sıralanan Art Deco yapı örneklerinin cephelerini bezeyen öğelerdendir. Avrupa ve Amerika'da inşa edilmiş Art Deco üslublu yapılarda olduğu gibi, sözkonusu semtlerde incelenen örneklerin çoğunun korkulukları bezelidir. İnce metal çubuklarla oluşturulan bezemeler,

geometrik biçimler, düz ,eğrisel çizgiler içerir ve birçok yapının korkuluğu tipik Art Deco örüntülerini yansıtır. Bazı yapıların pencere önü ve balkon korkulukları yerine parapetler oluşturulmuştur. Bu öğeler, basit bir dikdörtgen parçadan çok, üstüne metal korkuluklar konmuş yada içinde kademeli bir biçimde açıklıklar oluşturulmuş bezeli parçalar içerir.

İnceleme kapsamı içindeki yapıların bezeme taşıyan öğelerden biri ise demir giriş kapılarıdır. Söz konusu yapıların bazıları, birbiriyle kesişen düz çubuklarla sade bir biçimde oluşturulmuşken, büyük bir çoğunluğu Art Deco çeşitliliği içinde yer alan motifleri içererek, son derece ilginç bir biçimde bezenmiştir ve cephenin en ilgi çekici öğelerinden olmuşlardır.

Çalışma içinde incelenmiş olan yapılarda oluşturulmuş kapı ve pencere üstlerinde düz lento yada tarihsel üslupları izleyen bir biçimde kemer kullanımı oldukça azdır. Değişik biçim ve uygulamaları yeğleyen Art Deco üslubu içinde oluşturulan kapı ve pencereler daha çok pahlı lentolarla sonuçlandırılmıştır. Ayrıca, söz konusu bölgelerde incelenen birçok Art Deco yapısının kapısı, düz bir lentoyla ikiye ayrılmış, üstteki sabit kısım ise daha çok yukarıda değinildiği gibi, üst köşeleri diyagonal kesilerek biçimlendirilmiştir. Sadece üç yapıda kapı ve pencere üstünde kemer (hepsi basık kemer) kullanımı ile karşılaşılmaktadır.

İncelenmiş olan Art Deco üslubuna ilişkin yapıların bazılarında, giriş kapısı bir veya birden çok kademeli çerçeveler ile çevrelenmiş, böylece bezeli olan demir kapılar daha çok odak noktası haline getirilmiştir

Talimhane ve Ayazpaşa Semtlerinin Art Deco üsluplu apartmanlarının antreleri, yapının bütününde olduğu gibi, işçilik ve malzemede kaliteyi yansıtmaktadır. Son derece özenli bir tasarım ile oluşturulmuş antrelerin çoğunda mermer ve mozaik gibi malzemelerle çalışılmıştır. Birçok antre duvarı belli bir yüksekliğe kadar, genelde siyah veya başka renkli mermerden bantlar ile renklendirilmiş Marmara Mermeriyle kaplanmıştır. Alçı bezemeler de Art Deco antrelerinde gözlenen öğelerdendir. Duvar ve tavandaki alçı öğeler ,tipik Art Deco motifleri içererek, söz konusu üslubu tüm zenginliği ile ortaya koymaktadır. Bu biçimde oluşturulmuş iç mekanların başında Kanarya Apartmanı'nın antresi gelmektedir. Ayrıca Sakin Apartmanı'nın antre duvarlarında oluşturulmuş gözkamaştırıcı resimler de Art Deco üslubunun renkliliğini, canlılığını ve zerafetini yansıtmaktadır.

İstanbul'da gerek incelenmiş olan, gerekse çalışma kapsamı dışında bırakılmış Art Deco mimarlık örneklerinde, benzer ve hatta aynı motifler, bezemeler ve çeşitli yapı öğeleri kullanılmıştır. Örneğin Talimhane Semti, Lamartin

Caddesi'nde bulunan Gevrek Apartmanı'nın sözkonusu üslubu başarıyla yorumlayan demir kapısı, Ortaköy'de ve Harbiye'de yer alan iki yapıda kullanılmıştır. Ya da dikdörtgen kaidelerden başlayarak yelpazeyi andıran ışınsal çizgiler arasına konmuş aynı merkezli, birbirine paralel daire parçalarından oluşan bezemelerle sonuçlanan stilize pilastırlar üç yapının cephesini bezemektedir. Aynı biçimde Kibar Köşe Apartmanı'nın örümcek ağını andıran korkulukları, Abdül Hamit Caddesi 75 Nolu yapıda da oluşturulmuştur. Görüldüğü gibi 1920 ve 1930'larda inşa edilmiş Art Deco üslubuna ilişkin yapılar arasında etkileşimler olmuş ve pek çok öge, birkaç yapıda benzer veya aynı biçimde tasarlanmıştır. Bu da büyük ihtimalle sözkonusu yapıların mimarlarının aynı kişi olması veya bir motifin yada bezemenin sözkonusu yıllarda çok popüler olmasıyla ilgilidir.

Sözkonusu yapıları oluşturanlar, incelenemediği kadarıyla Türk mimarlardır. Bu da Art Deco döneminde Türk mimarların Batı'yı çok yakından inceledikleri ve sözkonusu üslubu çok başarılı bir biçimde yorumladıklarını göstermektedir.

Ayrıca şu sonuca varılmalıdır: Sözkonusu semtlerde incelenen yapıların gösterdiği gibi, Art Deco üslubunun mimari nitelikleri Avrupa'daki örneklerle paraleldir.

Ayazpaşa ve Talimhane Semtlerinde, gerek çalışma içinde incelenmiş, gerekse çalışma kapsamı dışında tutulmuş Art Deco yapıları gün geçtikçe yok olmaktadır. Giriş bölümünde de değinildiği gibi kanun tarafından koruma altına alınmayan bu değerli örnekler ya yıkılarak hayatlarını yitirmekte, yada altlarında, apartmanlara saygısızca oluşturulmuş dükkanlar ve sonradan eklenen başka öğelerle orijinalliklerini yitirmektedirler. Yapıların çoğu bakımsız bir durumdadır ve bir döneme imza atmış bu değerli apartmanlardan ancak birkaçı günümüze kadar hiç bozulmadan gelmiştir. Talimhane Semti'nde yeni yapılan bazı yapılar, çevrede bulunan Art Deco apartmanlarının üzerinde yer alan ve sözkonusu üslubun biçim dünyasına ilişkin olan bazı öğeleri tasarımlarına almaktadırlar. Fakat bu yapılar Art Deco üslubu ve çevredeki eski yapılar yeteri kadar incelenmeden oluşturulduğu için eskinin kötü taklitleri olmaktan ileriye gidememektedirler. Görüldüğü gibi, Talimhane ve Ayazpaşa Semtlerinde sıralanan, 1930'larda Art Deco üslubuna bağlı kalınarak inşa edilen yapılar bir bir ortadan kalkar yada orijinalliklerini yitirirken, sözkonusu bölgelerde yapılan ve yapılması tasarlanan postmodern binalar üslubu "sözde" yaşatmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKBA. 1936 "Pencereden Girerken", Sayı: 11.
- ARK. 1936 "Kira Evi-Ayazpaşa", Sayı: 5.
- ARK. 1993 Arkitekt Dergisi "Ayazpaşa" özel sayısı, Sayı : 5.
- ASLANOĞLU, İnci 1980 Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Ankara.
- BATUR, Afife 1993 a "Art Deco", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt I, İstanbul.
- BATUR, Afife 1993 b "Art Nouveau", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt I, İstanbul.
- BAYER, Patricia 1990 Art Deco Interiors, Londra.
- BAYER, Patricia 1992 Art Deco Architecture, Londra.
- BELGE, Murat 1983 "Türkiye'de Günlük Hayat", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt III, İstanbul.
- BOSSAGLIA, Rossana 1973 Art Nouveau-Revolution in Interior Design, Londra.
- CEZAR, Mustafa 1991 XIX. Yüzyıl Beyoğlu, İstanbul.
- CLARK, R.J. 1973 The Arts and Crafts Movement in America, Princeton.
- ÇAVDAR, Tefik 1983 "Cumhuriyet Döneminde Türk İktisadi Düşüncesi", Cumhuriyet Döneminde Türkiye Ansiklopedisi, cilt IV, İstanbul.
- DUNCAN, Alastair 1988 Art Deco, Londra.
- EMERY, Marc 1971 Un Siecle d'architecture Moderne 1850-1950, Fransa.

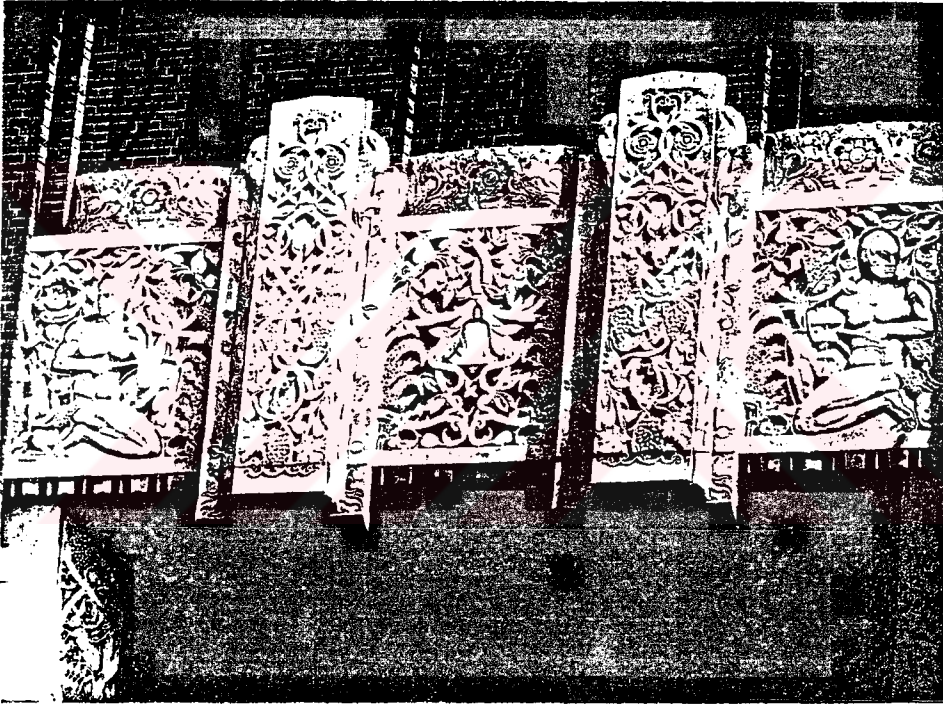
- GABO, N., A. Pevsner 1920 “Konstürktivizmin Temel İlkeleri”, Realist Manifesto, Moskova, şu kitaptan: U.Conrads, 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, 1991.
- GERAY, vd. 1983 Ruşen Keleş, Fethi Yavuz, Can Hamamcı, “Şehircilik”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, cilt IX, İstanbul.
- GEZER, Hüseyin 1984 Türk Heykeli, Ankara.
- GOMBRICH, E.H. 1980 Sanatın Öyküsü, çeviri: Bedrettin Cömert, İstanbul.
- GROPIUS, Walter 1919 “Weimar’daki Staatliches Bauhaus’un Programı”, Weimar, şu kitaptan: U.Conrads, 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, 1991.
- GROPIUS, Walter 1926 “Bauhaus Üretiminin İlkeleri”, Dessau, şu kitaptan: U.Conrads, 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, 1991.
- GÖKDAĞ, Remzi 1992 Park Otel "Olayı", İstanbul.
- GÜZ. İST. 1943 Güzelleşen İstanbul "XX. Yıl" özel basım, İstanbul.
- HAKKI, İsmail 1933 “Seramik Atelyesi”, Mim. sayı:2.
- İST.ANS. 1993 Akbaba Maddesi, cilt I, İstanbul.
- İST. ANS. 1993 Ayazpaşa Maddesi, cilt I, İstanbul.
- KARAOSMANOĞLU, Y.K. 1934 Ankara, Ankara.
- L’ARKA 1991 “Il Cubismo Cecoslovacco al Vitra Museum”, sayı:51.
- MAENZ, Paul 1974 Art Deco, Köln.
- MAURICE, Raynal 1953 Penture Moderne, Cenevre.
- MİM. 1932 “Bosfor Apartman, İstanbul”, sayı: 10.
- MİM. 1932 “Yeni Film Dekorları”, sayı:10.
- MİM. 1933 “Pertev Apartmanı, Taksim”, sayı: 2.

- MİTHAT, Ahmet 1933 "Neşriyatta Resim ve İlan Sanatı", Mim. sayı:2.
- NEDİM, Vedat 1932 "Sınıflaşmak ve İktisat Siyaseti", Kadro, sayı: 11, s. 17'den naklen İnci Aslanoglu, 1980, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, s. 8.
- SEMBACH, K.J. 1991 Art Nouveau, Köln.
- SİMAVİ, Sedat 1934 "İsmail Hakkı Bey, Yedigün, sayı:46.
- SÖZEN, Metin 1984 Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, İstanbul.
- PEHNT, Wolfgang 1963 Encyclopaedia of Modern Architecture, Londra.
- PEHNT, Wolfgang 1973 Expressionist Architecture, Londra.
- TAS. 1991 "Çek Kübizmi", sayı:9.
- WAGNER, Martin 1938 "Türk Şehirleri ve Mevcut Sahalardan İstifade Ekonomisi". Arkitekt. sayı: 4.

EKLER

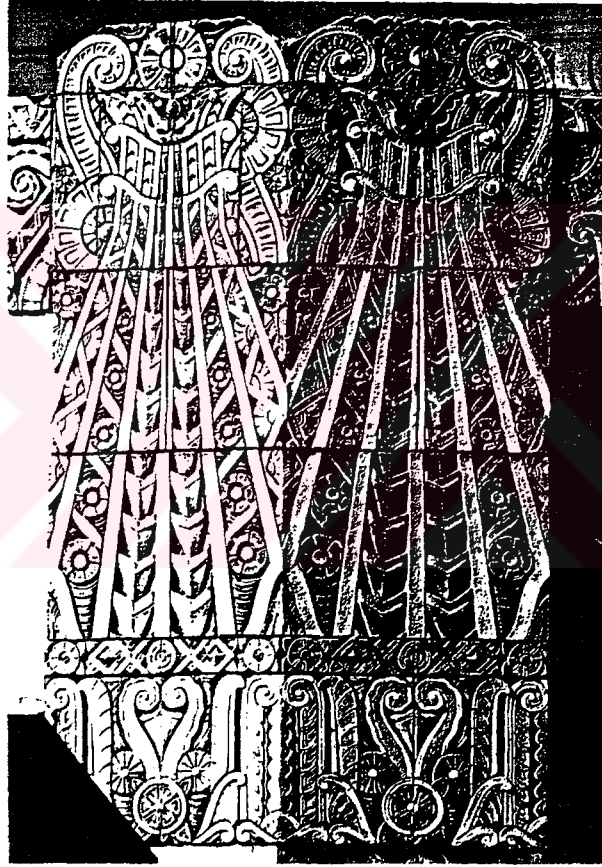
EK.A. RESİMLER

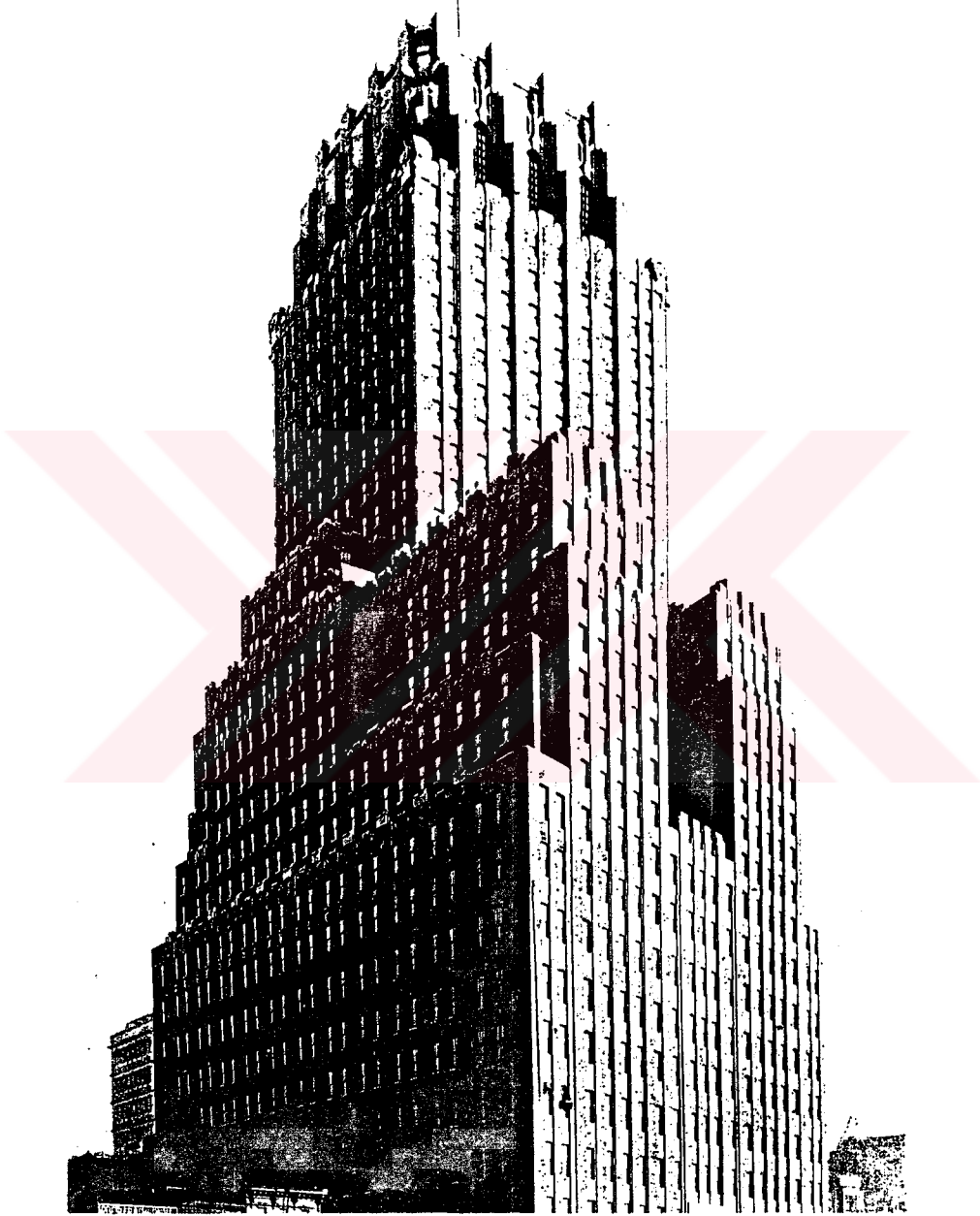
Şekil A.1. New York Telefon Şirketi Binası'nın Girişi Üzerindeki Rölyefler

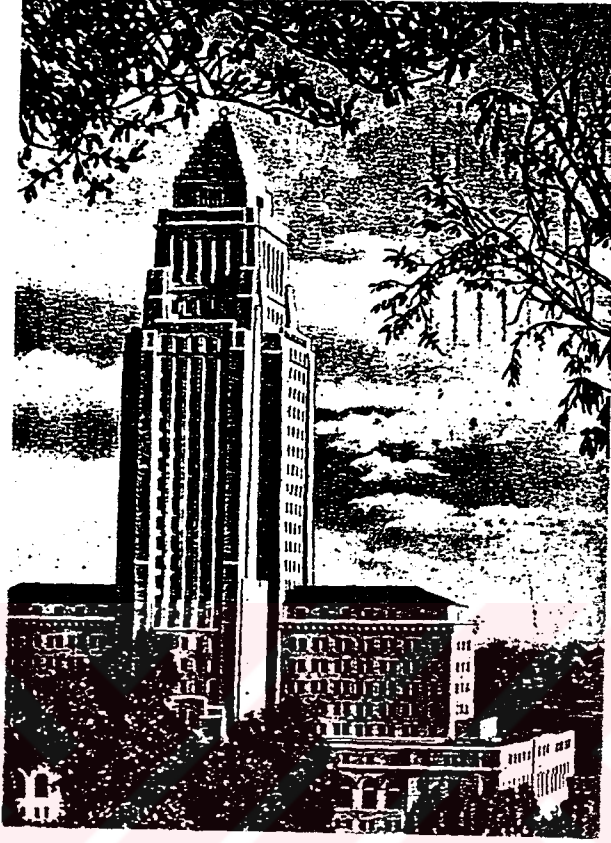
Şekil A.2. Paris'te Bir Apartman Cephesinde Oluşturulmuş Rölyefler

Şekil A.3. Market Street Bankası'nın Seramik Bezemeleri,Philadelphia

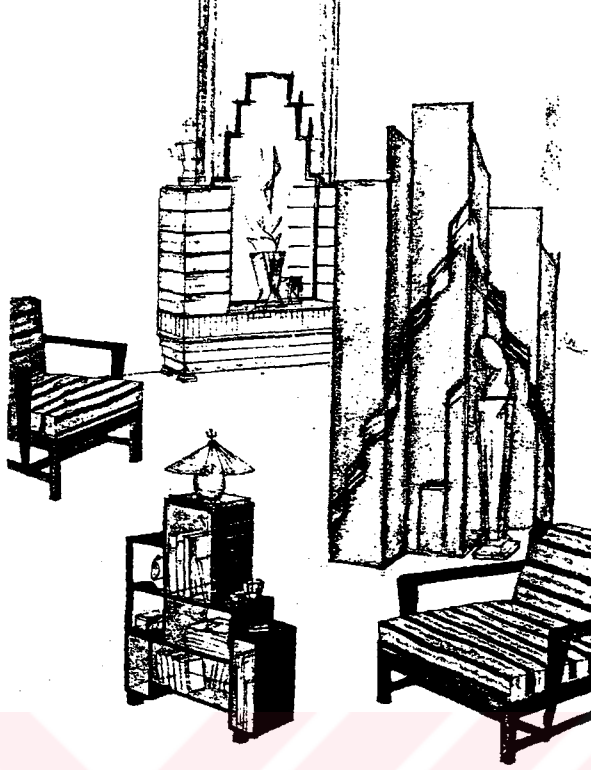
Şekil A.4. Barclay-Vessey Binası, New York

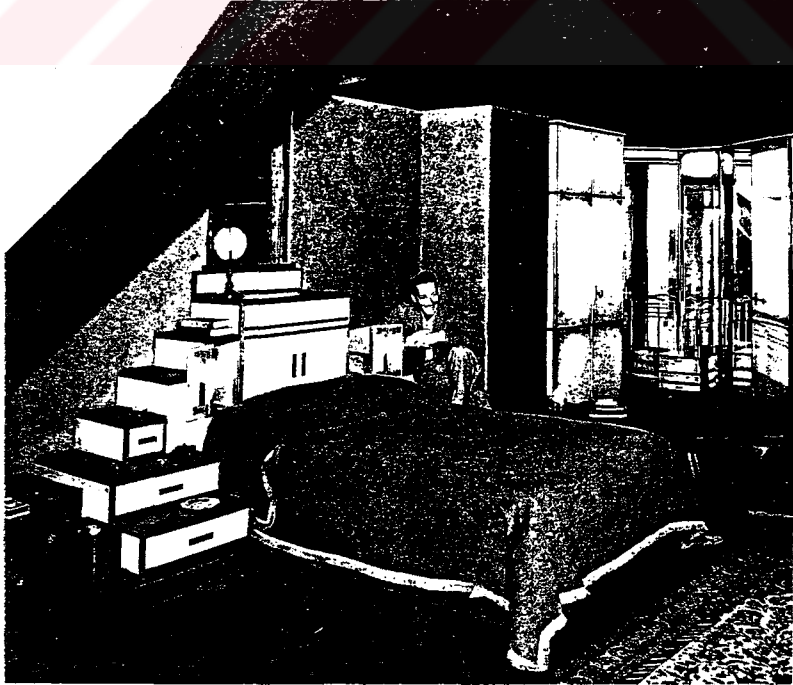
Şekil A.5. Los Angeles Belediye Binası

Şekil A.6. Carlton Oteli, Miami Beach

Şekil A.7. Kem Weber'in Gökdelenlere Özgü Kademeli Biçimden Esinlenerek Oluşturduğu Tasarımlar

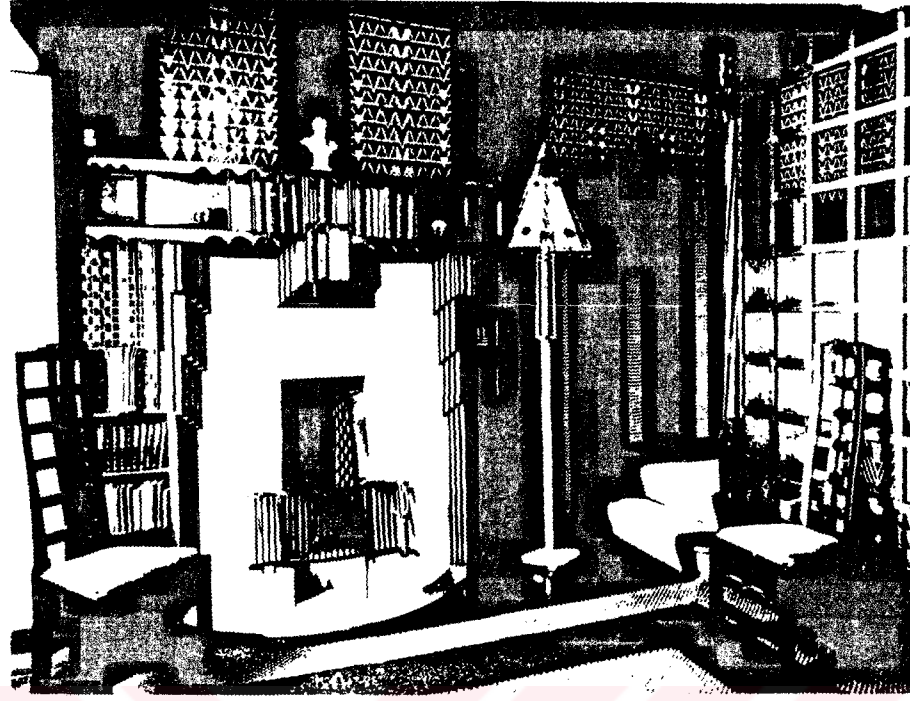
Şekil A.8. Art Deco Üslubunda Tasarlanmış Bir Yatak Takımı

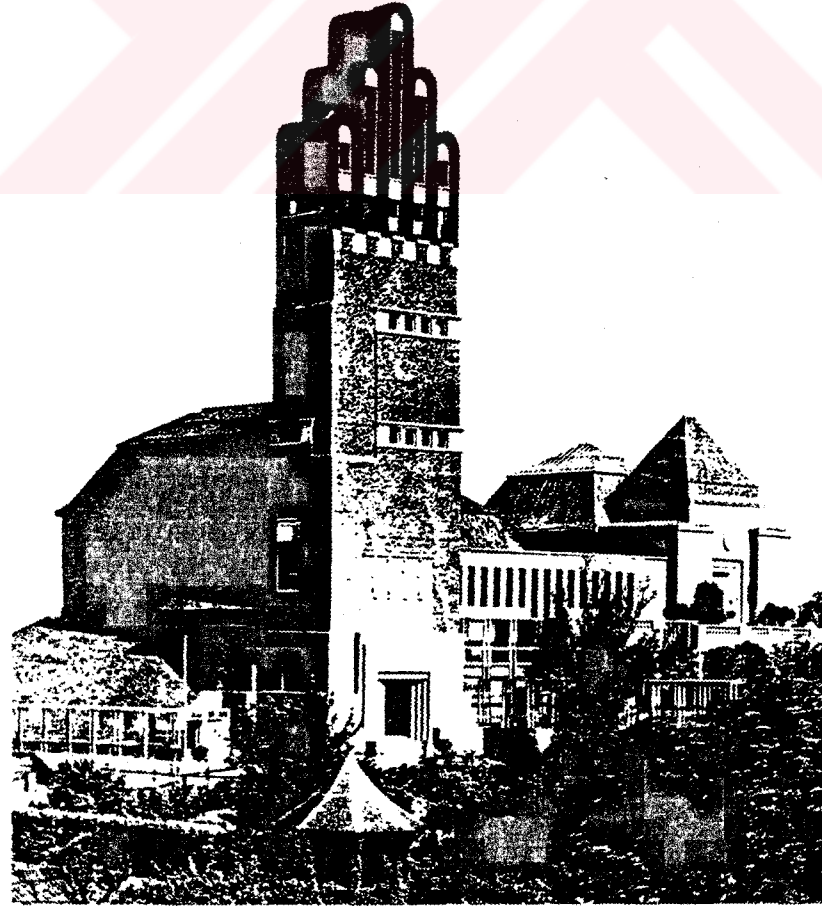
Şekil A.9. 1925 Paris Sergisi'ndeki "Paris Şehri" Pavyonu

Şekil A.10. Londra Kraliyet Hastanesi

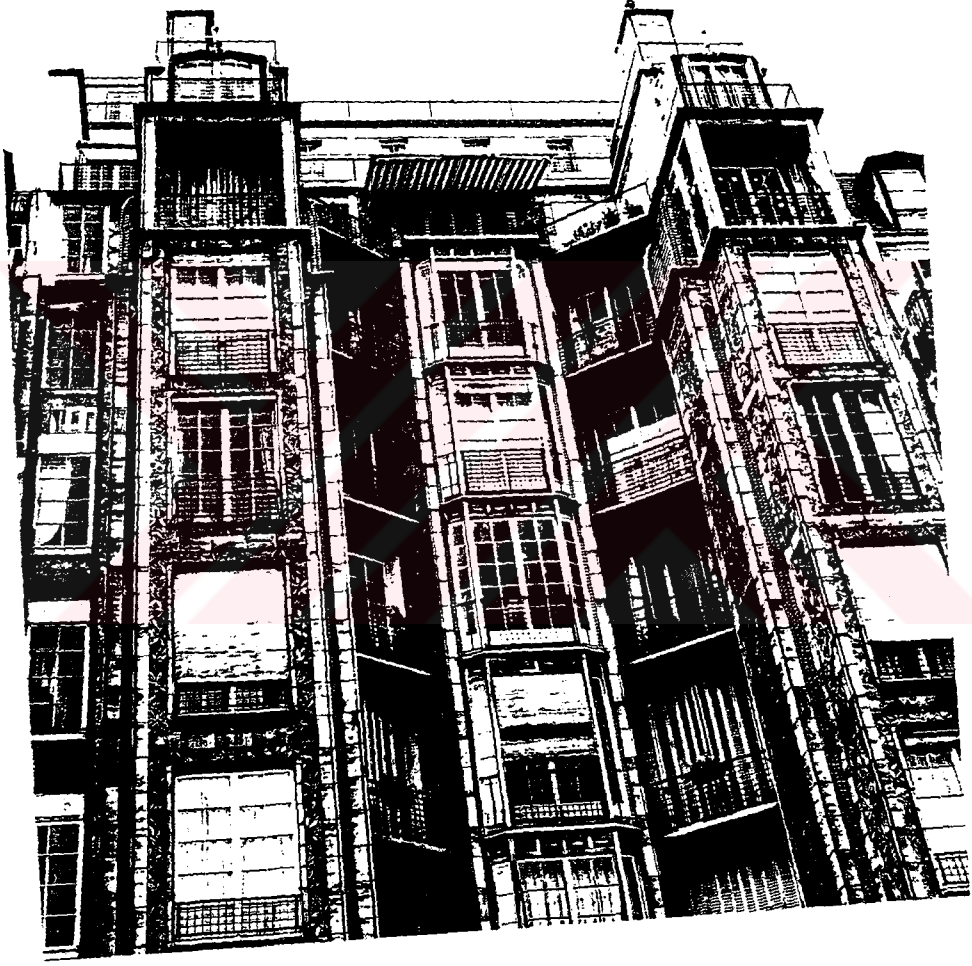
Şekil A.11. Machintosh'un Tasarladığı Dengate Evi'nin İç Dekorasyonu

Şekil A.12. J.M.Olbrich'in Darmstadt'da Tasarladığı Düğün Kulesi

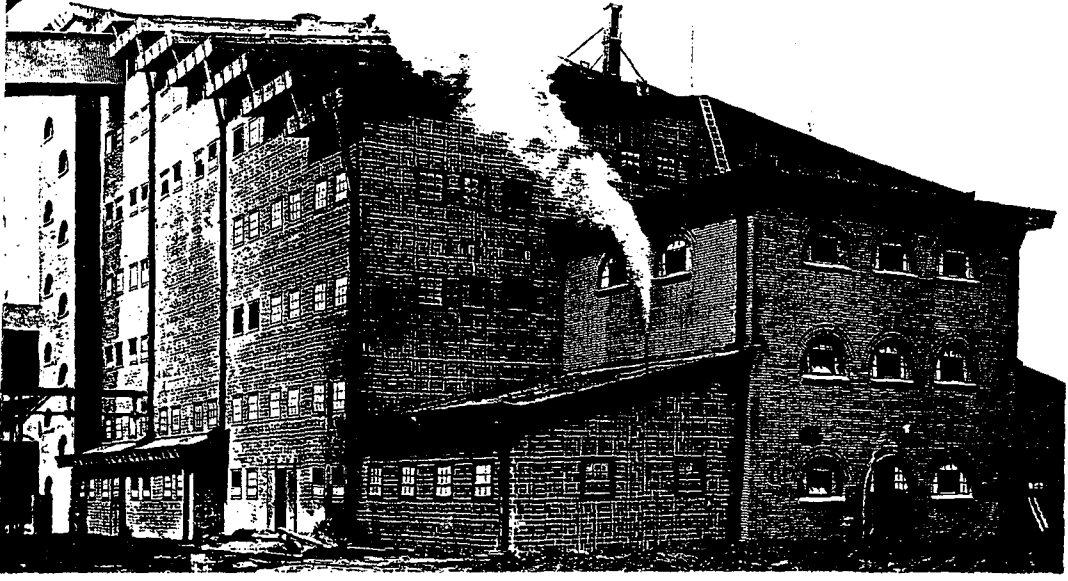
Şekil A.13. Wagner'in Viyana'da Tasarladığı Majolia Evi

Şekil A.14. Auguste Perret'nin Tasarladığı Rue Franklin Apartmanı, Paris

Şekil A.15. Auguste Perre'nin Tasarladığı Raincy Kilisesi

Şekil A.16. Hans Poelzig'in Luban'da Tasarladığı İlaç Fabrikası

Şekil A.17. F.L.Wright'ın Chicago'da Tasarladığı Midway Garden Eğlence Merkezi

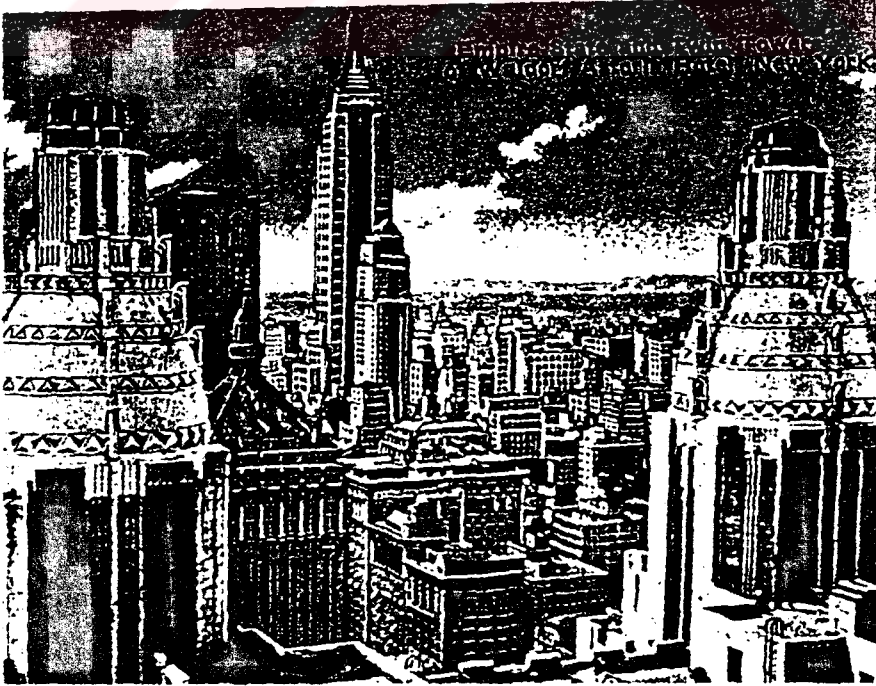
Şekil A.18. Aztek Oteli, California

Şekil A.19. Miami Beach’de Bir Konut Yapısı

Şekil A.20. Midland Oteli, Morecambe

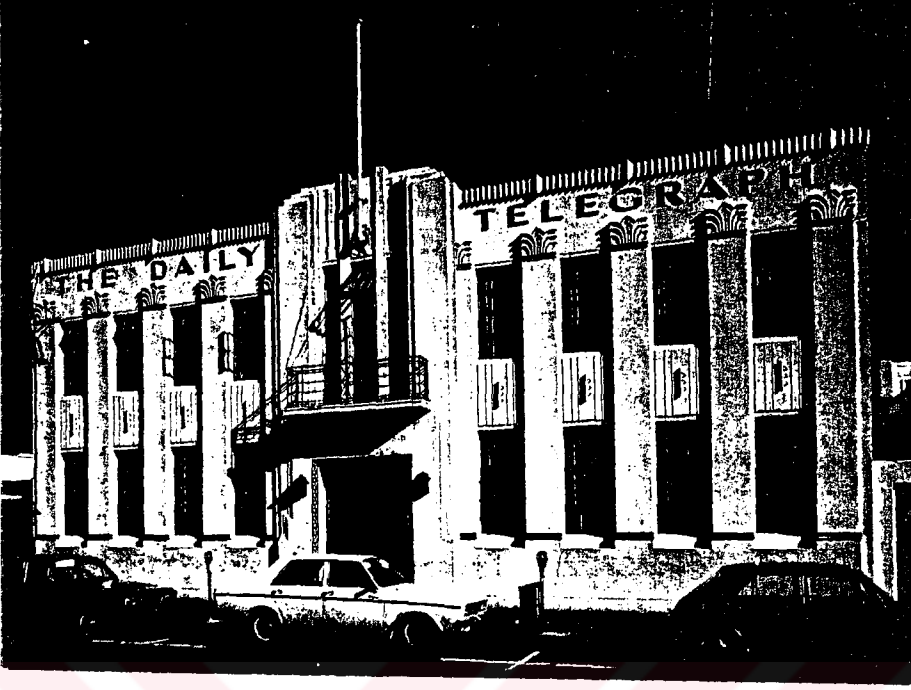
Şekil A.21. Waldorf-Astoria Oteli, Manhattan

Şekil A.22. Cavalier Oteli, Miami Beach

Şekil A.23. Genesee Valley Binası, New York

Şekil A.24. Daily Telegraph Binası, Naiper

Şekil A.25. Battersea Elektrik Santrali, Londra

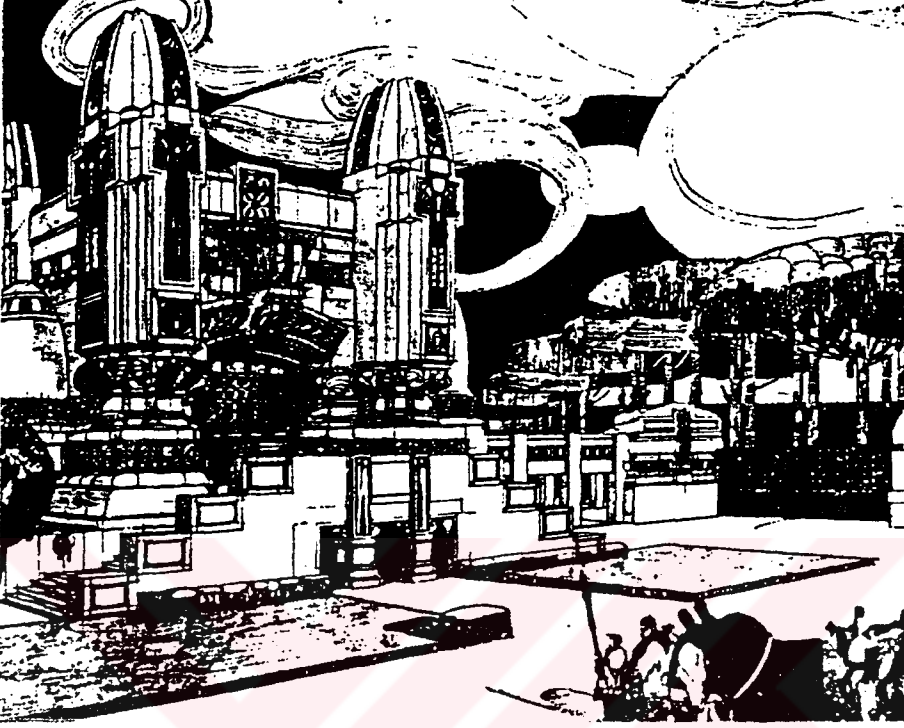
Şekil A.26. Stewart Mağazası ve Şirketi, New York

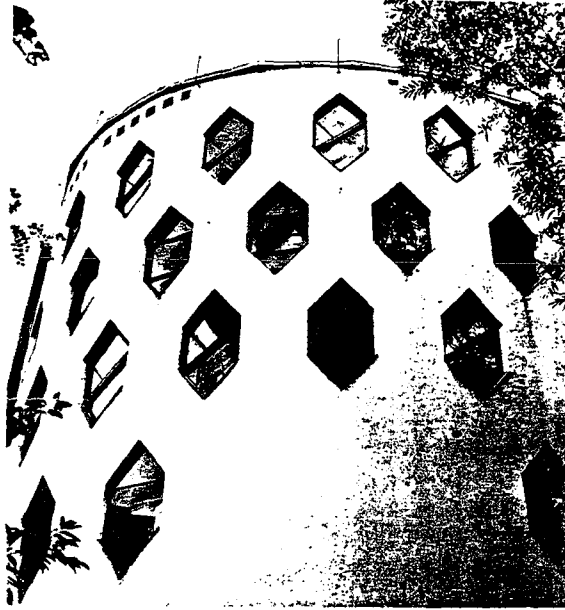
Şekil A.27. Folies Bergere Sineması, Paris

Şekil A.28. Kral Christ Kilisesi, İrlanda

Şekil A.29. Monza Mezarlığı

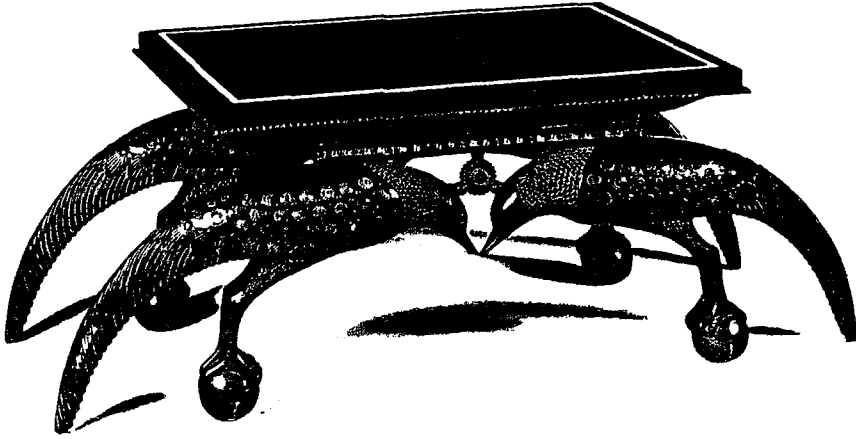
Şekil A.30. Melnikov'un Tasarladığı Kendi Evi, Moskova

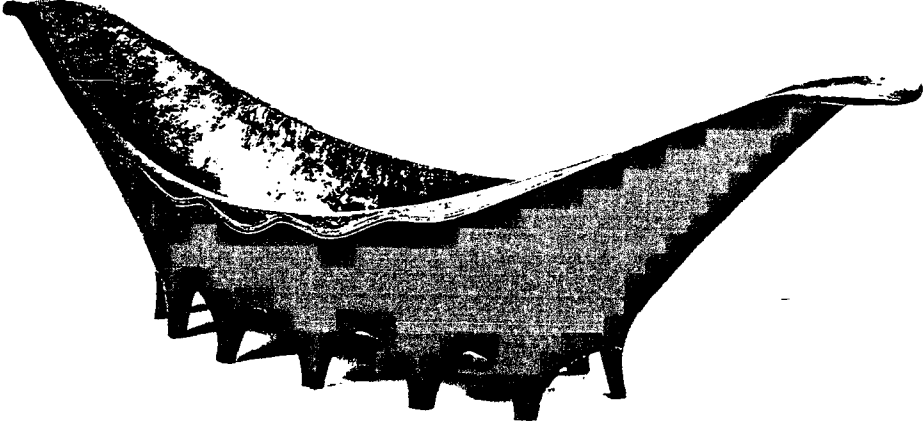
Şekil A.31. Michael de Klerk Tasarlanmış Bir Su Kulesi Projesi

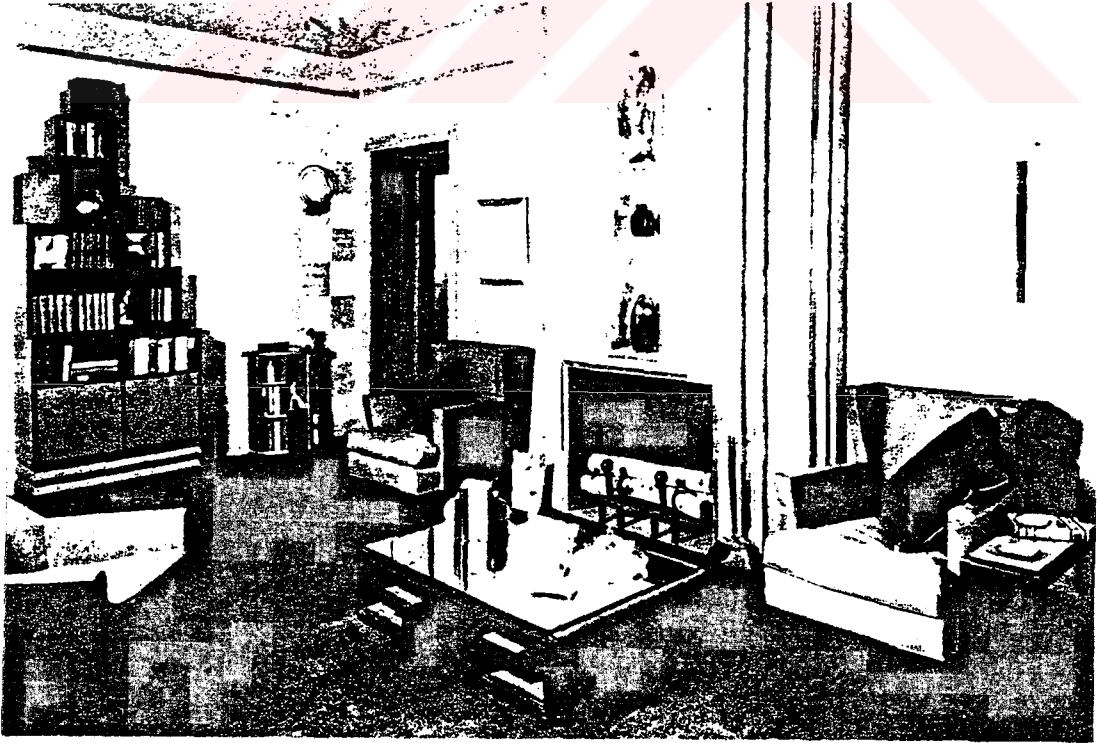
Şekil A.32. 1925 Paris Sergisindeki La Maitrise Pavyonu'nun Kadın Yatak Odası

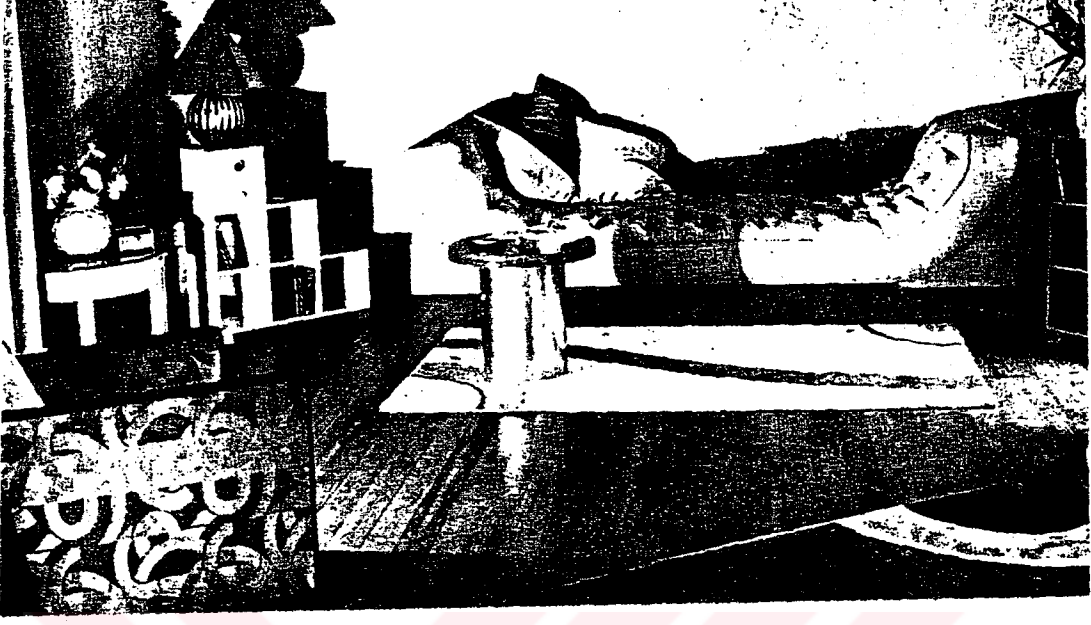
Şekil A.33. A. Rateau Tarafından Tasarlanan Bir Kahve Masası

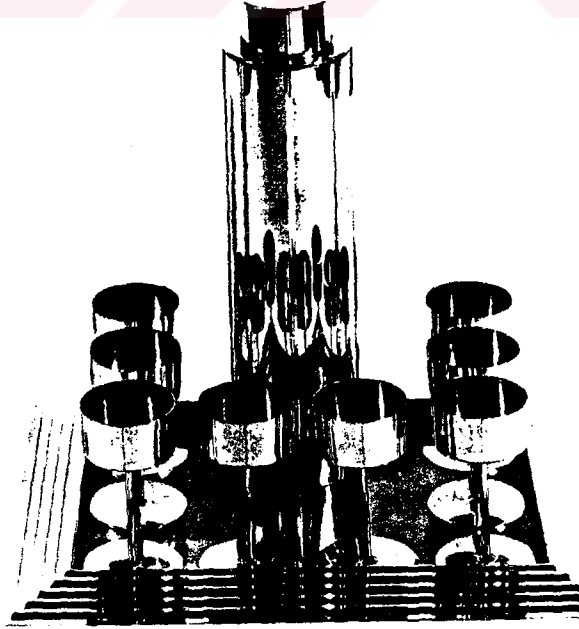
Şekil A.34. E.Gray'in Tasarladığı Kano Yatağı

Şekil A.35. P.Frankl'in Tasarladığı Bir İç Mekan

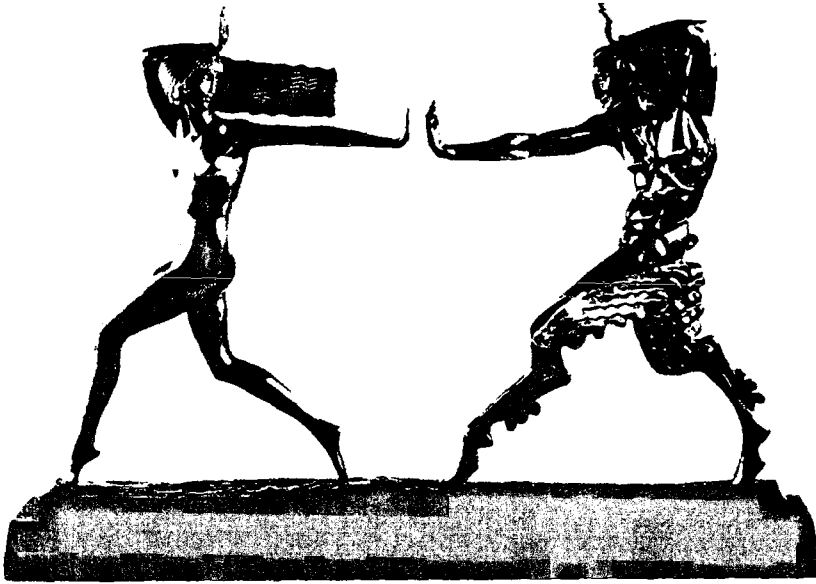
Şekil A.36. B.Joel'in Tasarladığı Bir İç Mekan

Şekil A.37. Norman Bel Geddes Tarafından Tasarlanan Manhattan Kokteyl
Takımı

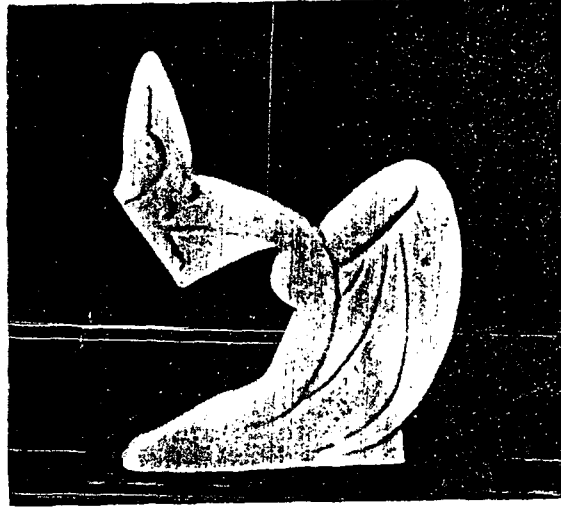
Şekil A.38. D.Chiparus'un Tasarladığı Bronz ve Fildişi Heykel

Şekil A.39. Pierre Le Faguays Tarafından Tasarlanan Bronz Heykel

Şekil A.40. Helmut Jahn Tarafından Tasarlanan Liberty Place Binası
Philadelphia

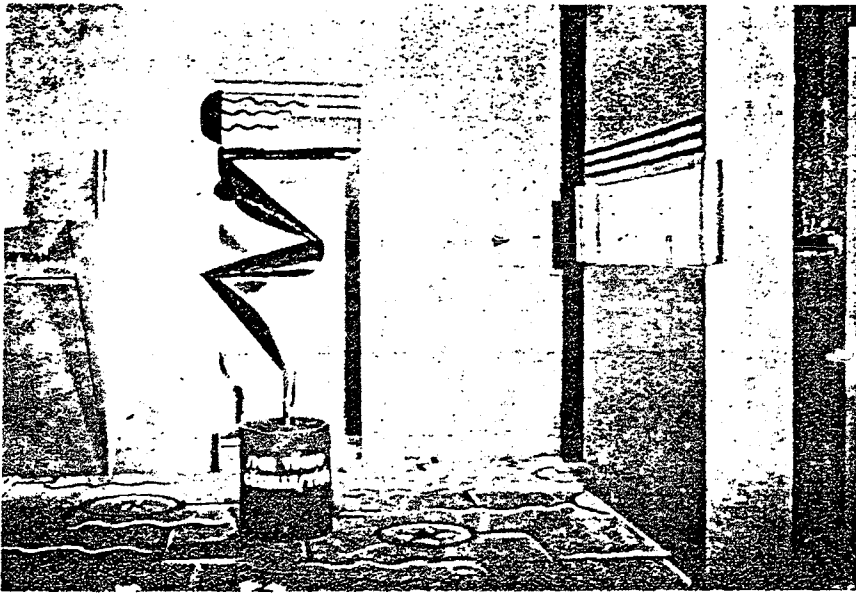
Şekil A.41. İsmail Hakkı Bey'in "Çılgın Dans" adlı Seramik Biblosu

Şekil A.42. Art Deco Döneminde Akbaba Dergisi'nde Yer Alan Bir Karikatür

Şekil A.43. “Karım Beni Aldatırsa” Adlı Filmin Dekorları

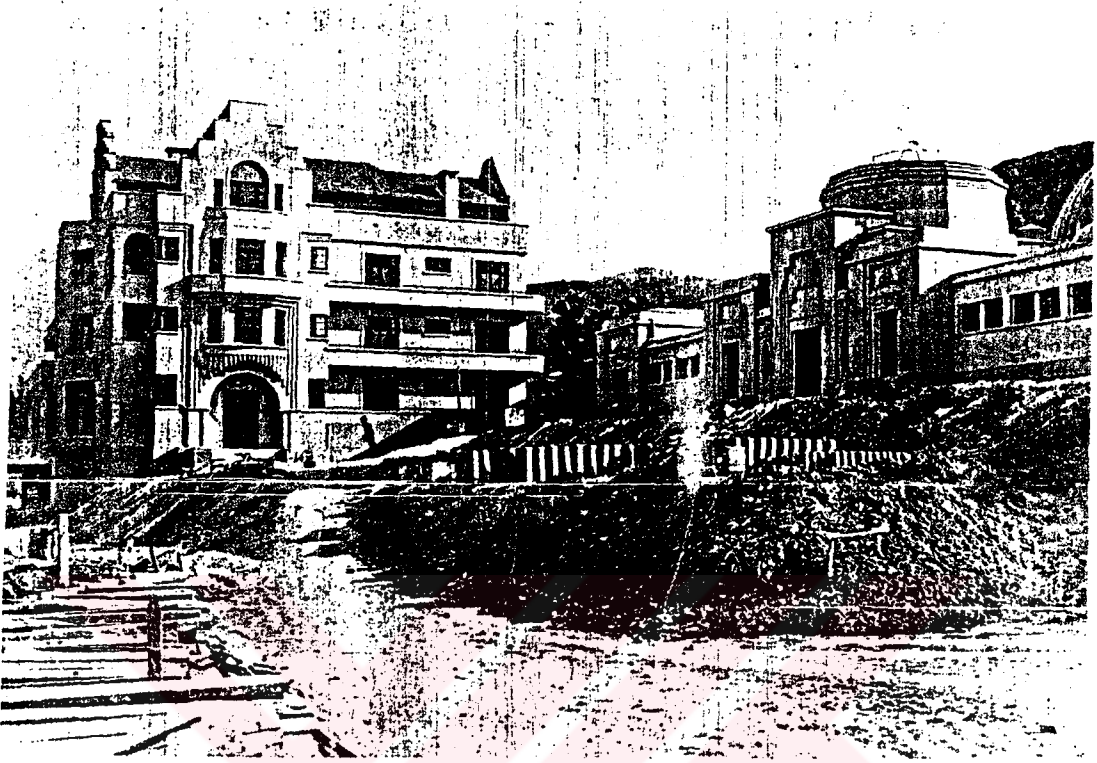
Şekil A.44. “Karım Beni Aldatırsa” Adlı Filmin Dekorları

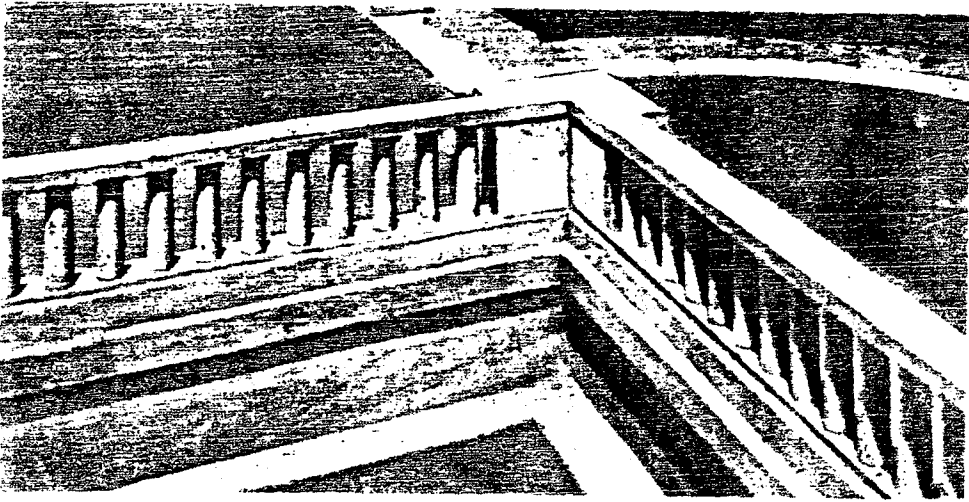
Şekil A.45. Taşçı Salih Evi, Fatih

Şekil A.46. Kurukahveci Mehmet Efendi ve Oğulları Dükkanı İçinden
Görünüş

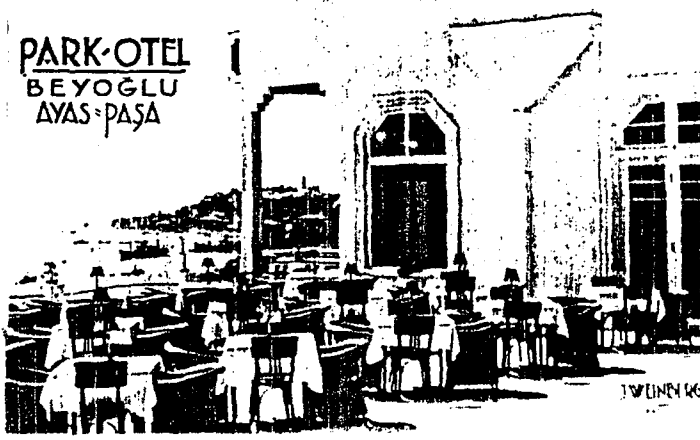
Şekil A.47. Çelik Palas, Bursa

Şekil A.48. İnönü Gezisinde Oluşturulmuş Balkoncuklar

Şekil A.49. Taksim Bahçesi'nin Sokak Lambaları

Şekil A.50. Park Otel'i'nin Terası

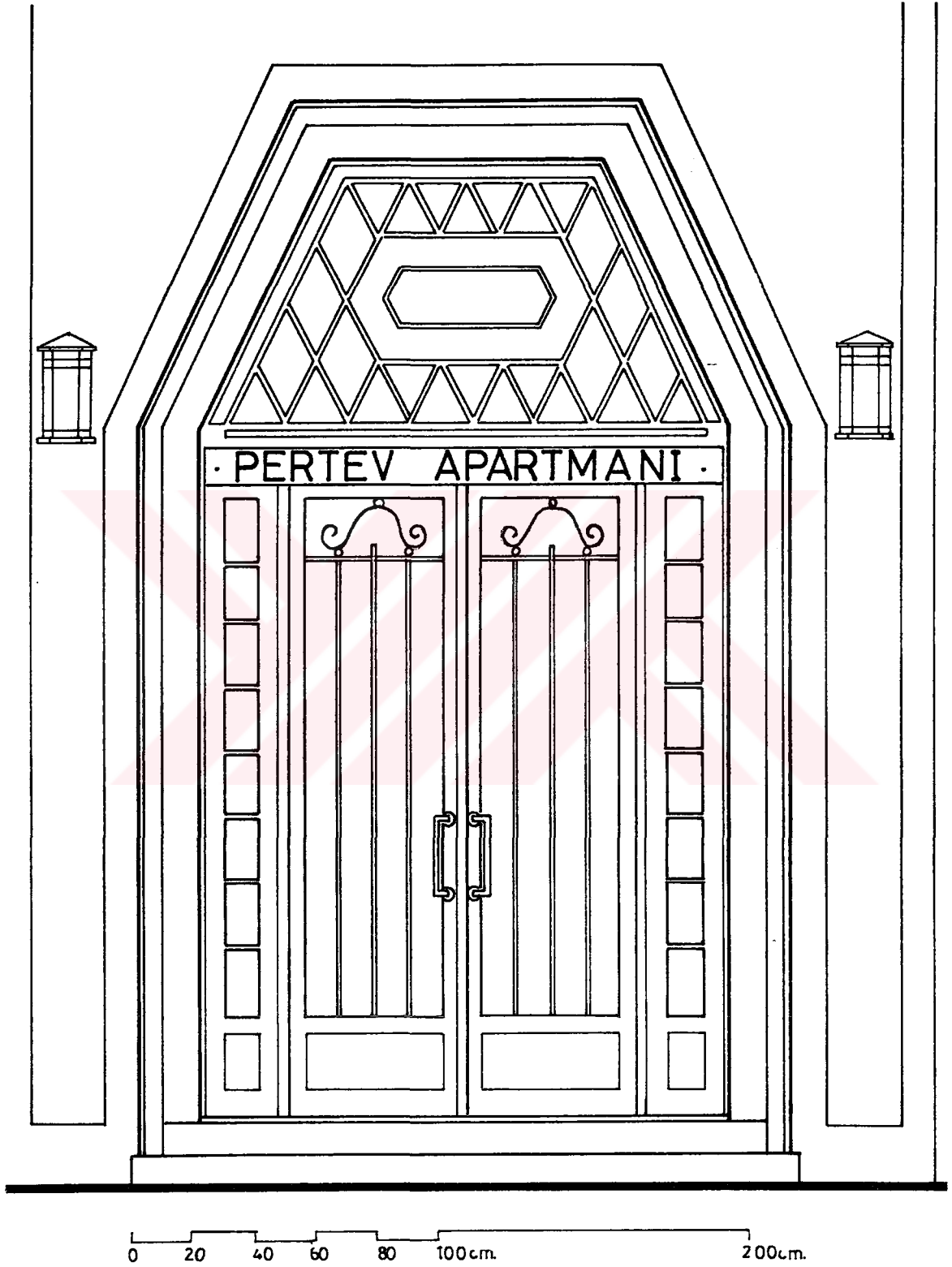
Şekil A.51. Pertev Apartmanı'nın Ön Cephesi

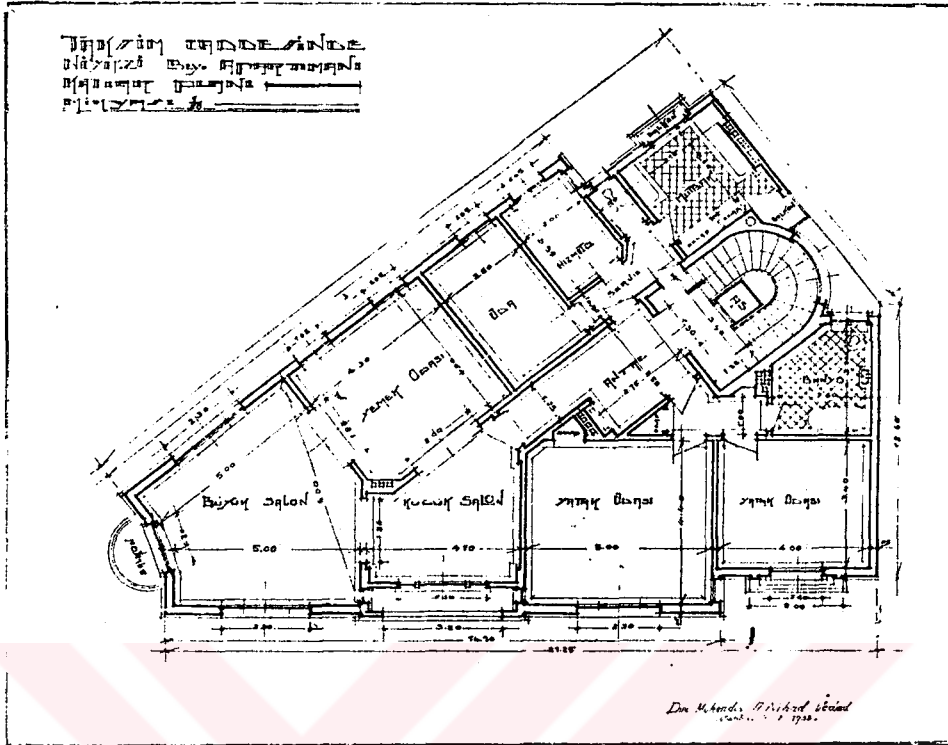
Şekil A.52. Pertev Apartmanı'nın Ön Cehhesi

Şekil A.53. Pertev Apartmanı'nın Köşe Balkonlarından Biri

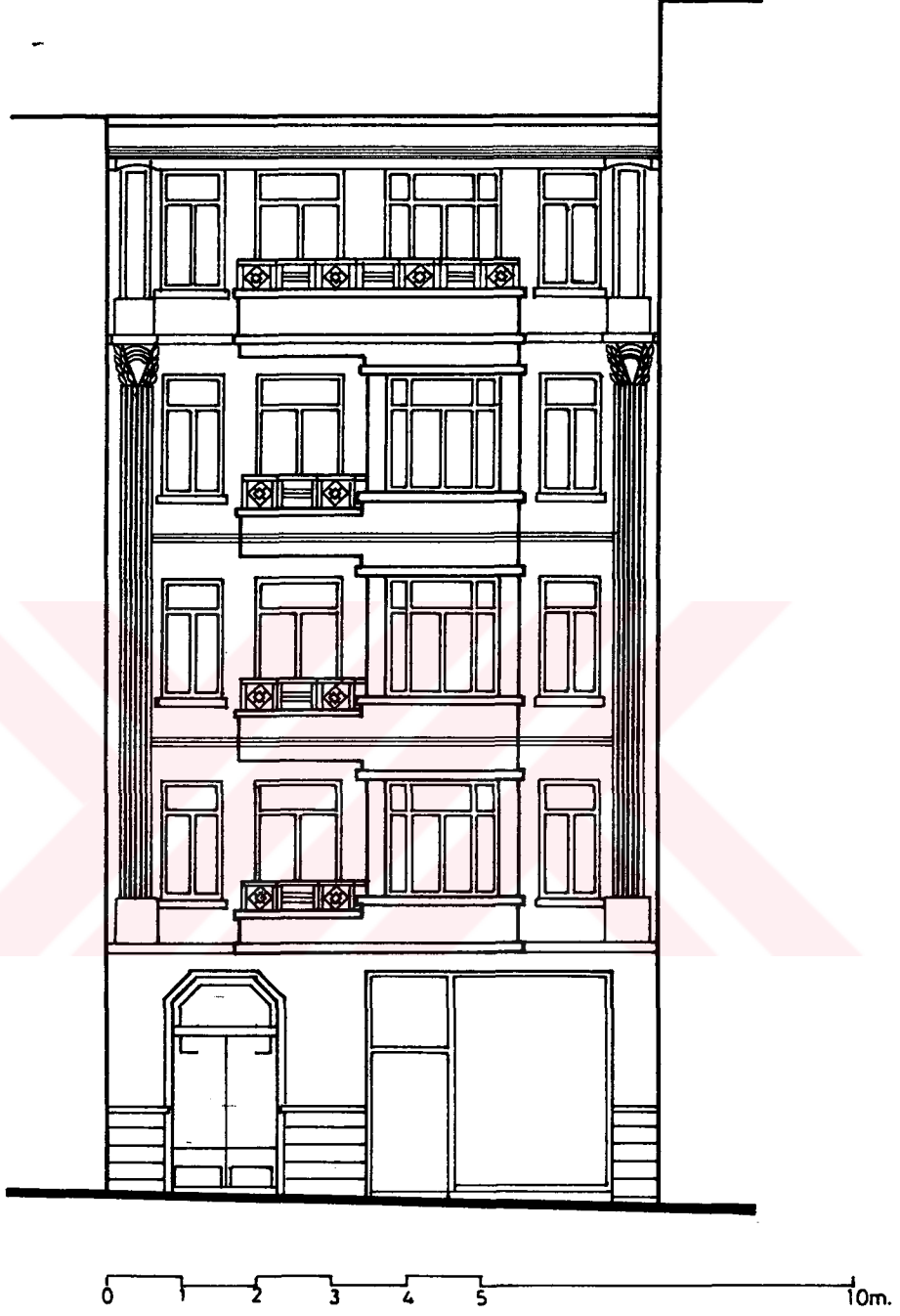
Şekil A.54. Pertev Apartmanı'nın Kapısı

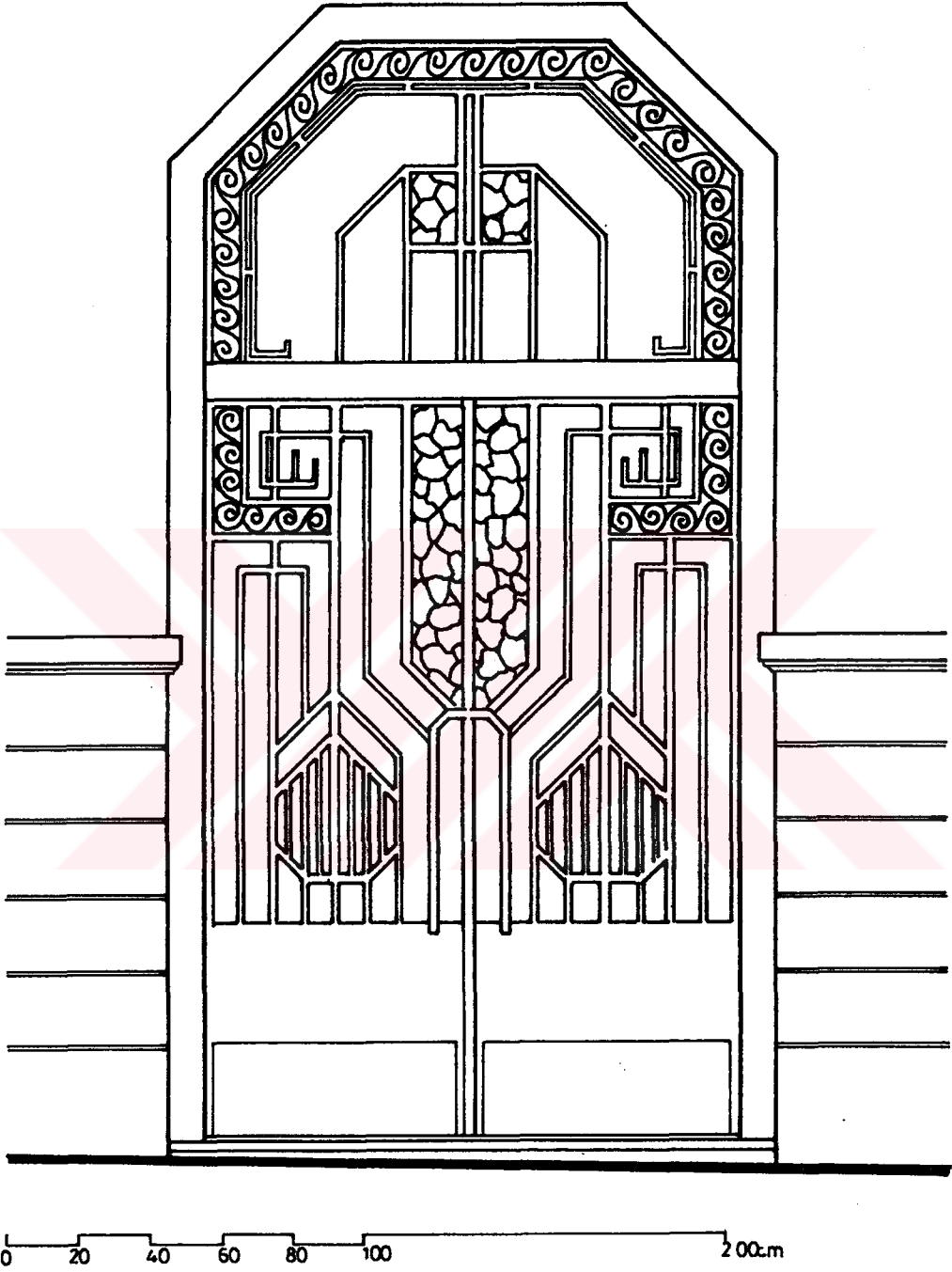
Şekil A.55. Pertev Apartmanı'nın Planı

Şekil A.56. Gevrek Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A.57. Gevrek Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A.58. Gevrek Apartmanı'nın Giriş Kapısı

Şekil A.59. Teser İş Hanı'nın Ön Cephesi

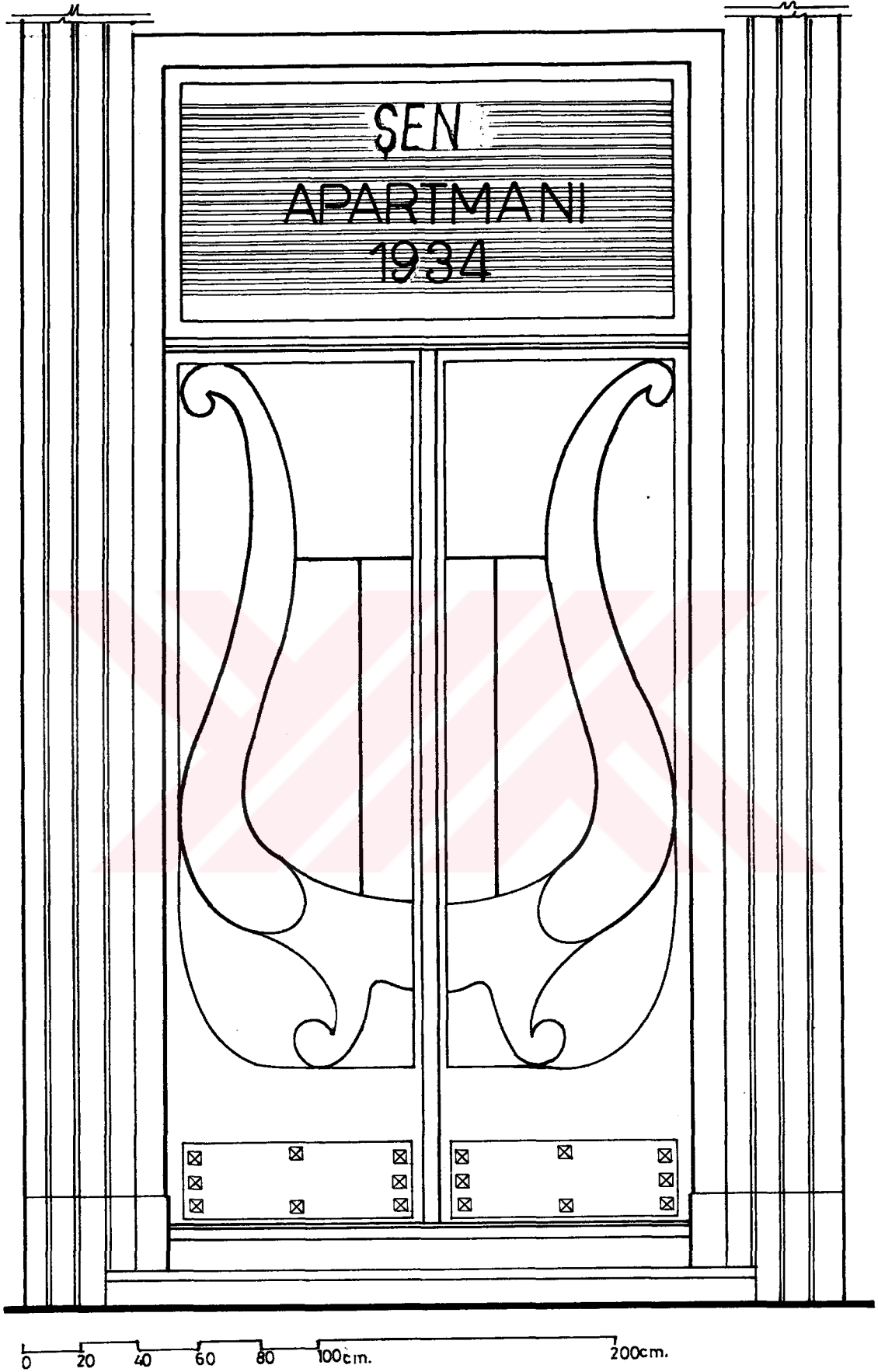
Şekil A.60. Teser İş Hanı'nın Ön Cephesi

Şekil A.61. Şen Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A.62. Şen Apartmanı'nın Ön Cephesi

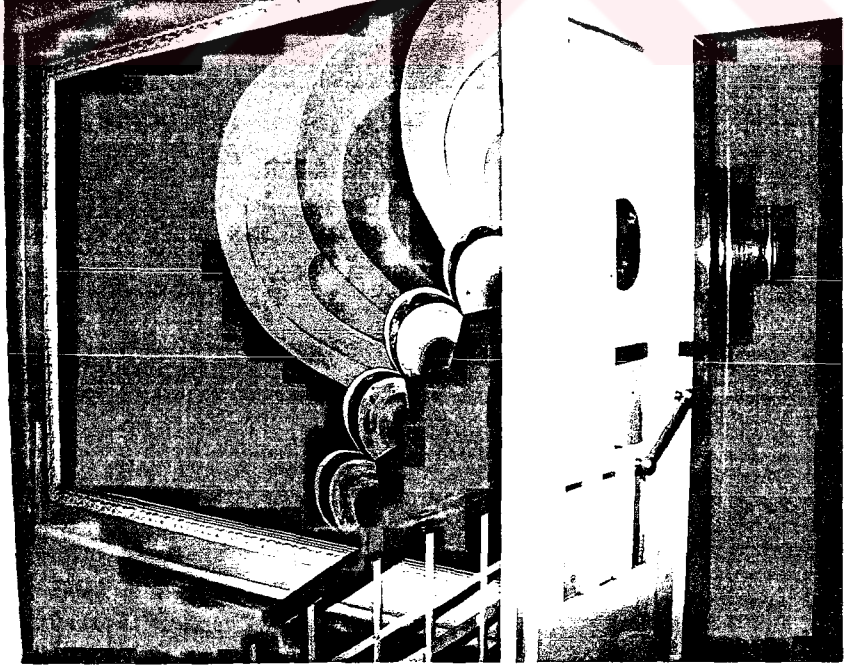
Şekil A.63: Şen Apartmanı'nın Giriş Kapısı

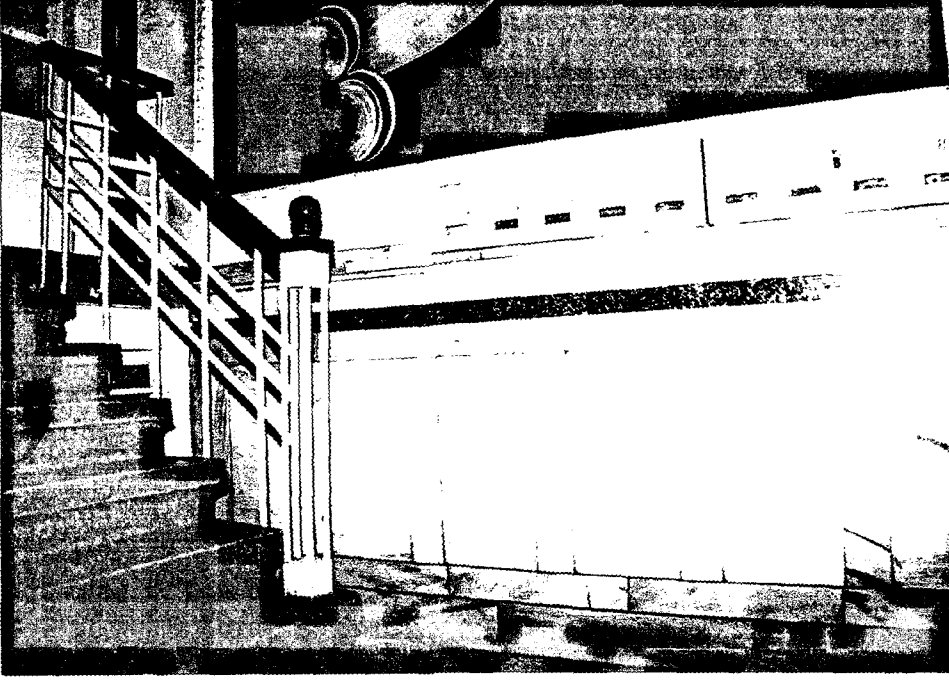
Şekil A. 64. Sakin Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A. 65. Sakin Apartmanı'nın Giriş Kapısı

Şekil A.66. Sakin Apartmanı'nın Antresinde Yer Alan Duvar Resimleri

Şekil A.67. Sakin Apartmanı'nın Antresi

Şekil A.68. Kibar Köşe Apartmanı

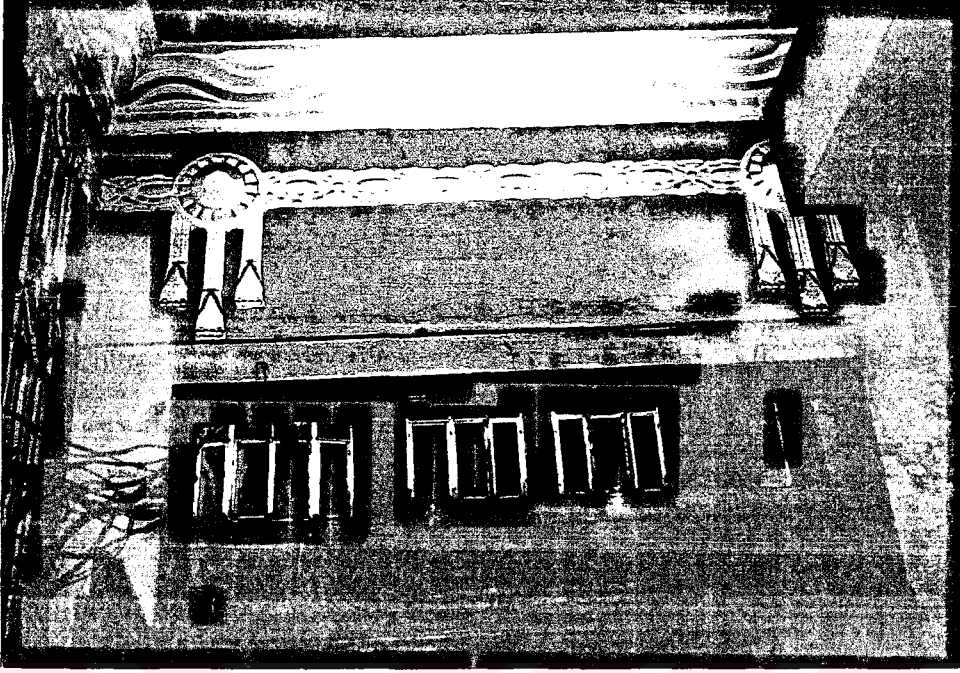
Şekil A.69. Kibar Köşe Apartmanı'nın Ön Cephesi

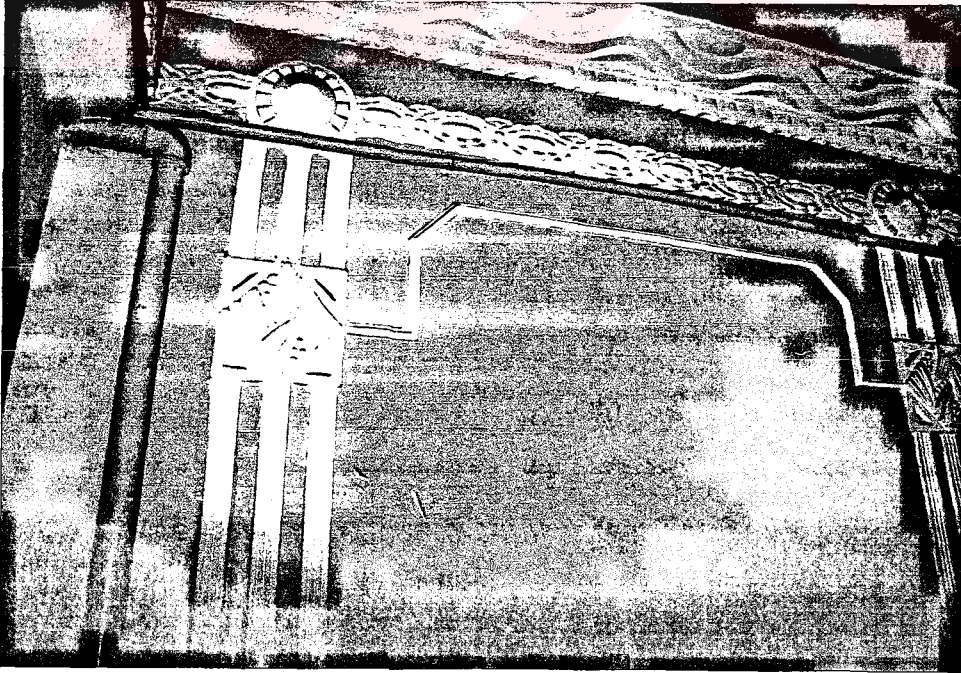
Şekil A.70. Kibar Köşe Apartmanı'nın Giriş Kapısı

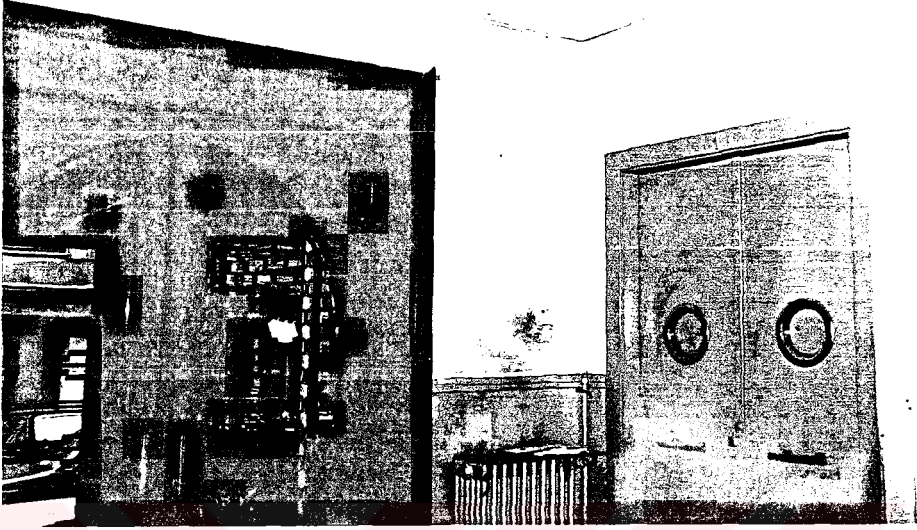
Şekil A.71. Kanarya Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A72. Kanarya Apartmanı'nın Antresinde Yer Alan Alçı Bezemeler

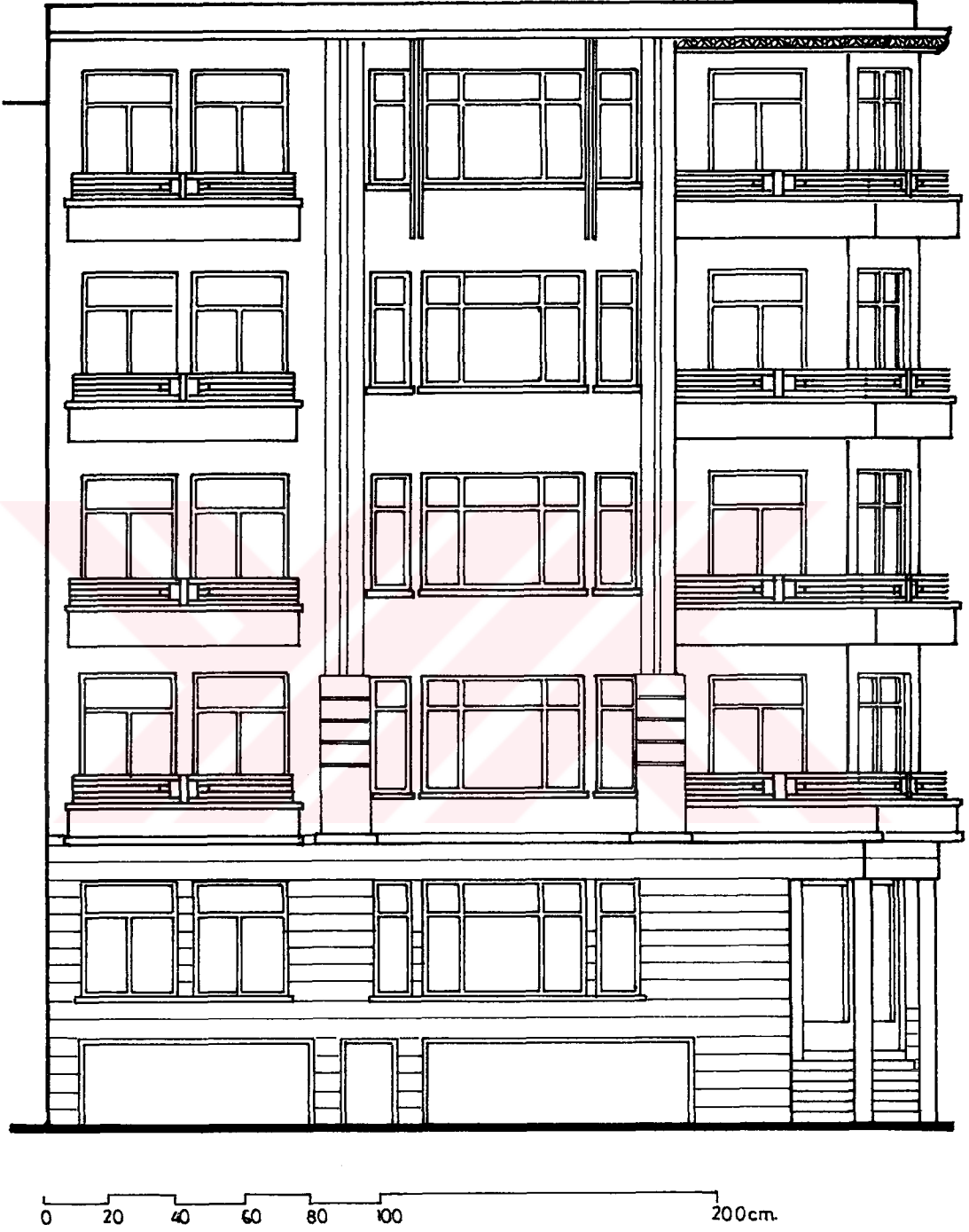
Şekil A73. Kanarya Apartmanı'nın Antresinde Yer Alan Alçı Bezemeler

Şekil A74. Kanarya Apartmanı'nın İkinci Antresi

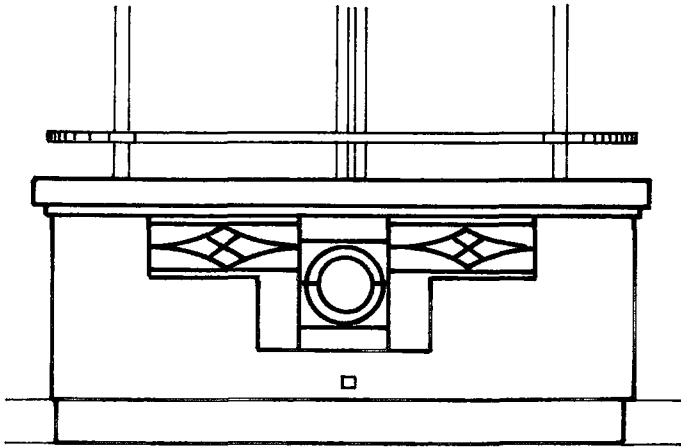
Şekil A 75. Öner Palas Apartmanı'ndan Bir Görünüş

Şekil A.76. Öner Palas Apartmanı

Şekil A 77. Sümer ve Gür Apartmanlarının Pencere Ön Cepheleri

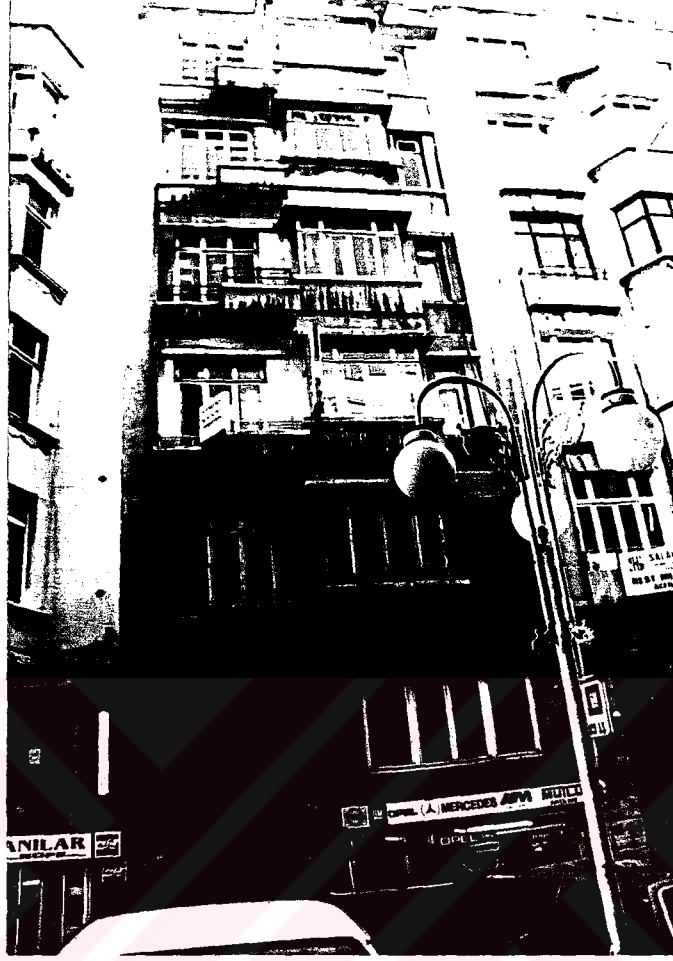
Şekil A 78. Sümer ve Gür Apartmanlarının Pencere Önü Prapeti

Şekil A 79. Şen Yuva Apartmanı'nın Ön Cephesi

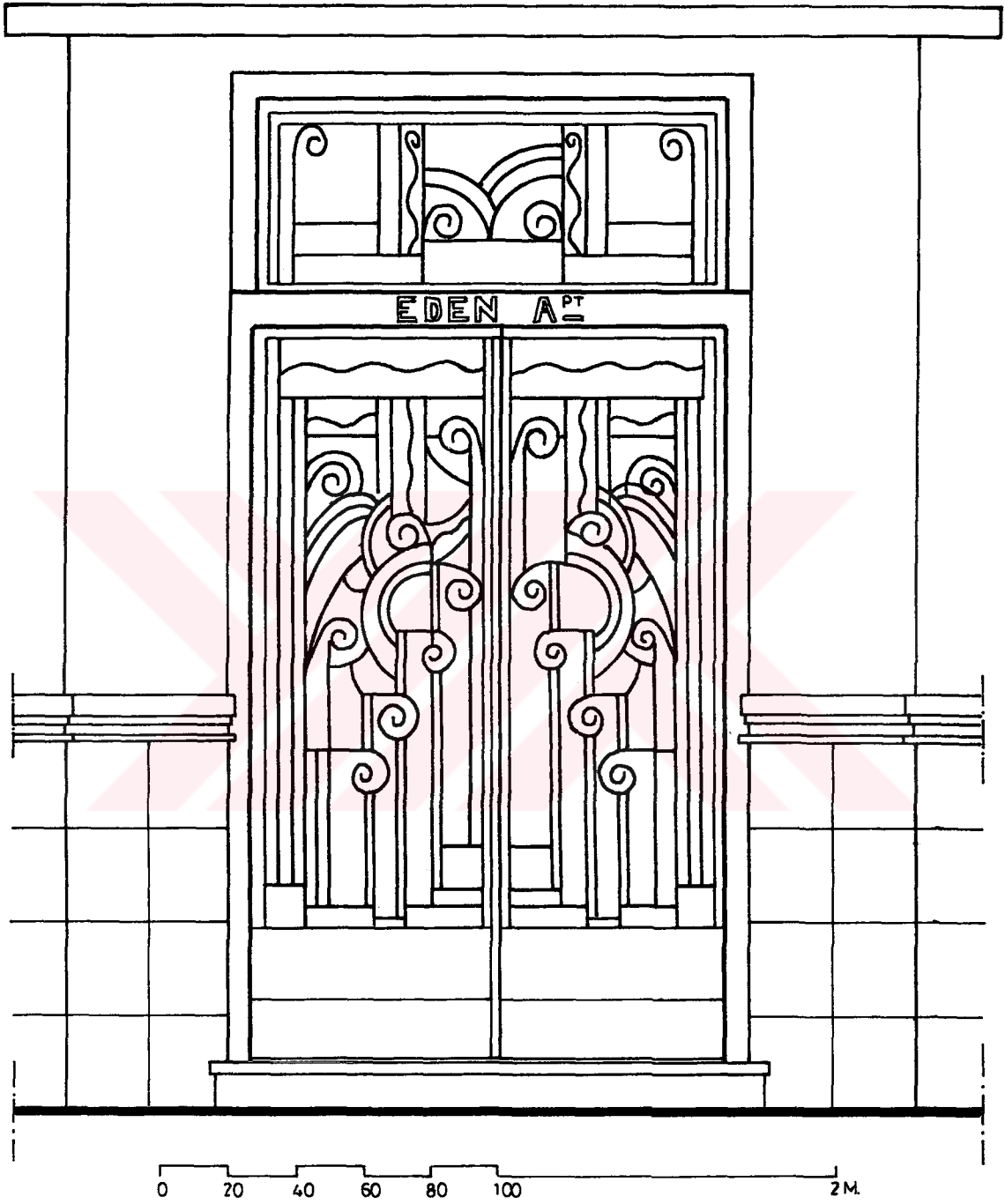
Şekil A 80. Şen Yuva Apartmanı'nın Pencere Önü Parapeti

Şekil A 81. Eden Apartmanı'nın Ön Cephesi

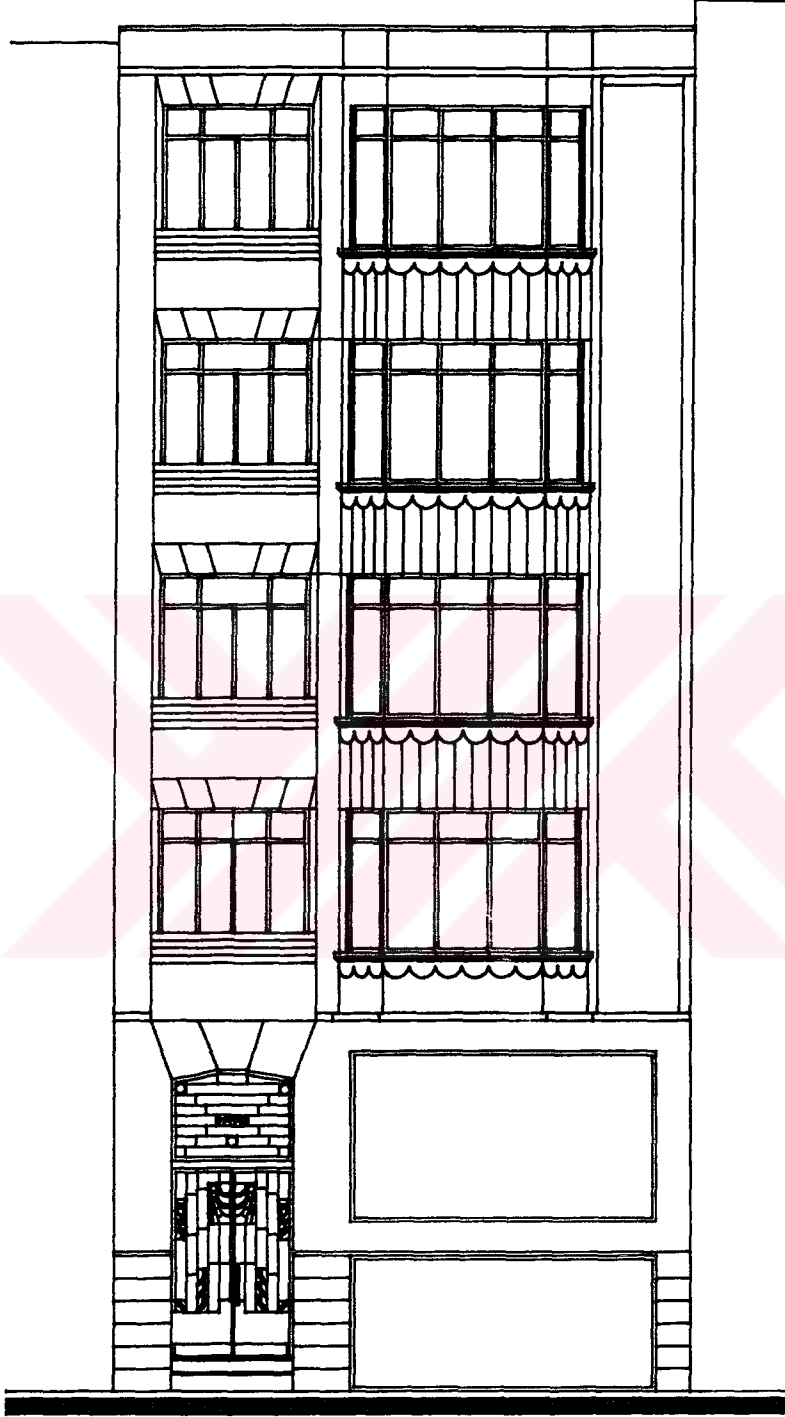
Şekil A 82. Eden Apartmanı'nın Çatı Parapeti

Şekil A 83. Eden Apartmanı'nın Giriş Kapısı

Şekil A 84. Fazlı Hanı Binası'nın Ön Cephesi

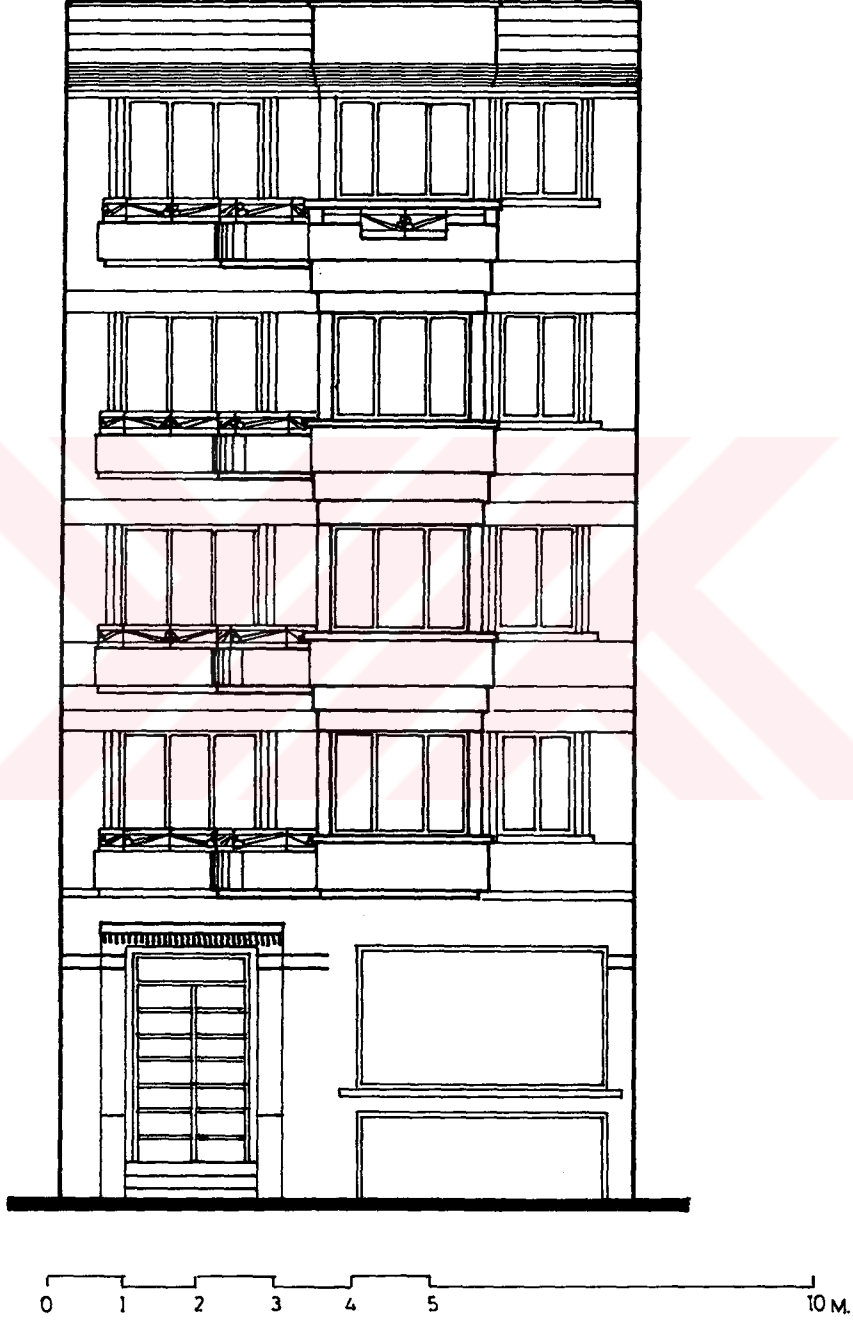
Şekil A 85. Fazlı Hamı Binası'nın Ön Cephesi

Şekil A 86. Fazlı Hanı Binası'nın Giriş Kapısı

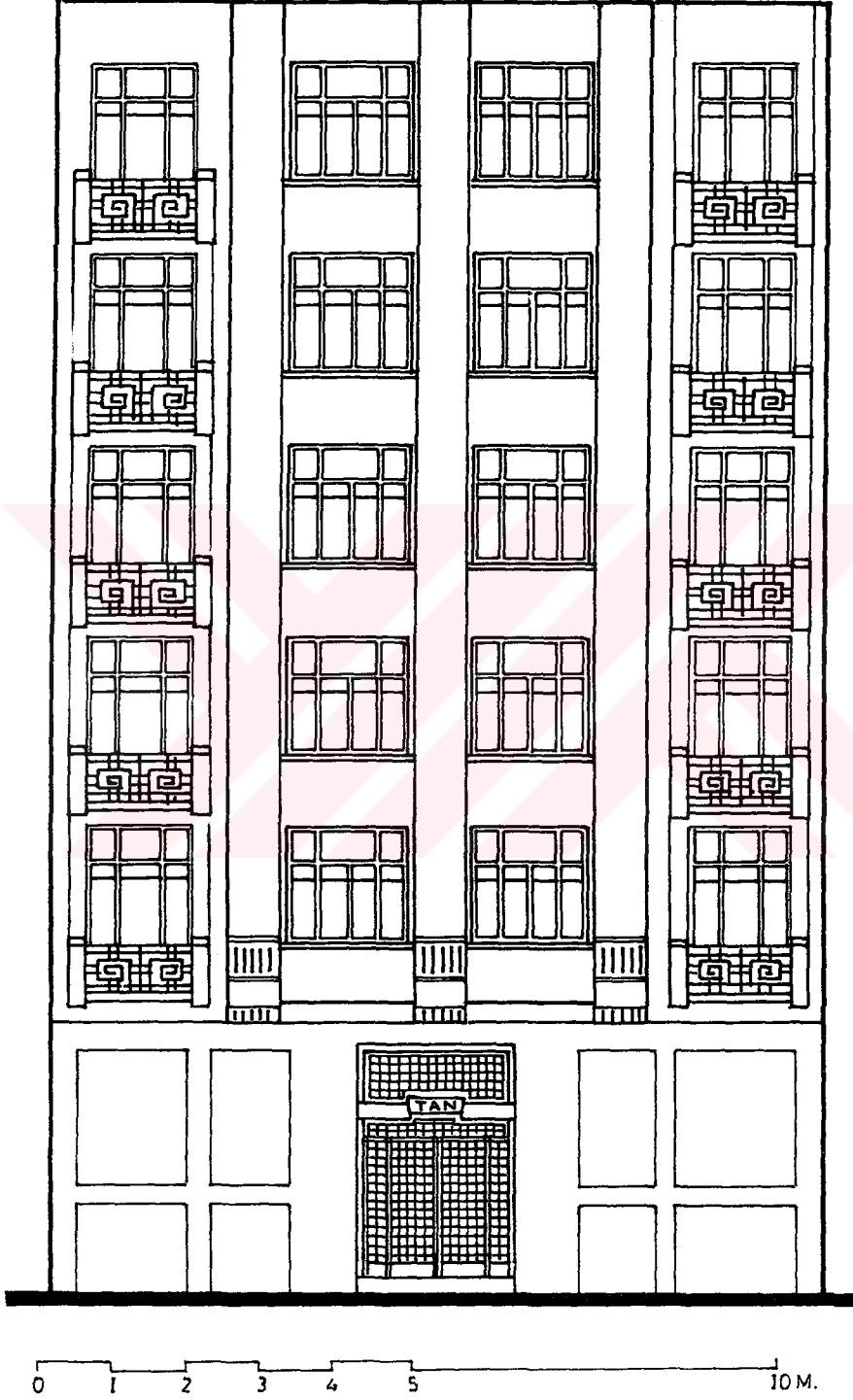
Şekil A 87. Ege Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A.88. Ege Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A 89. Tan Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A 90. Tan Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A 91. Gayret Apartmanı'nın Ön Cephesi

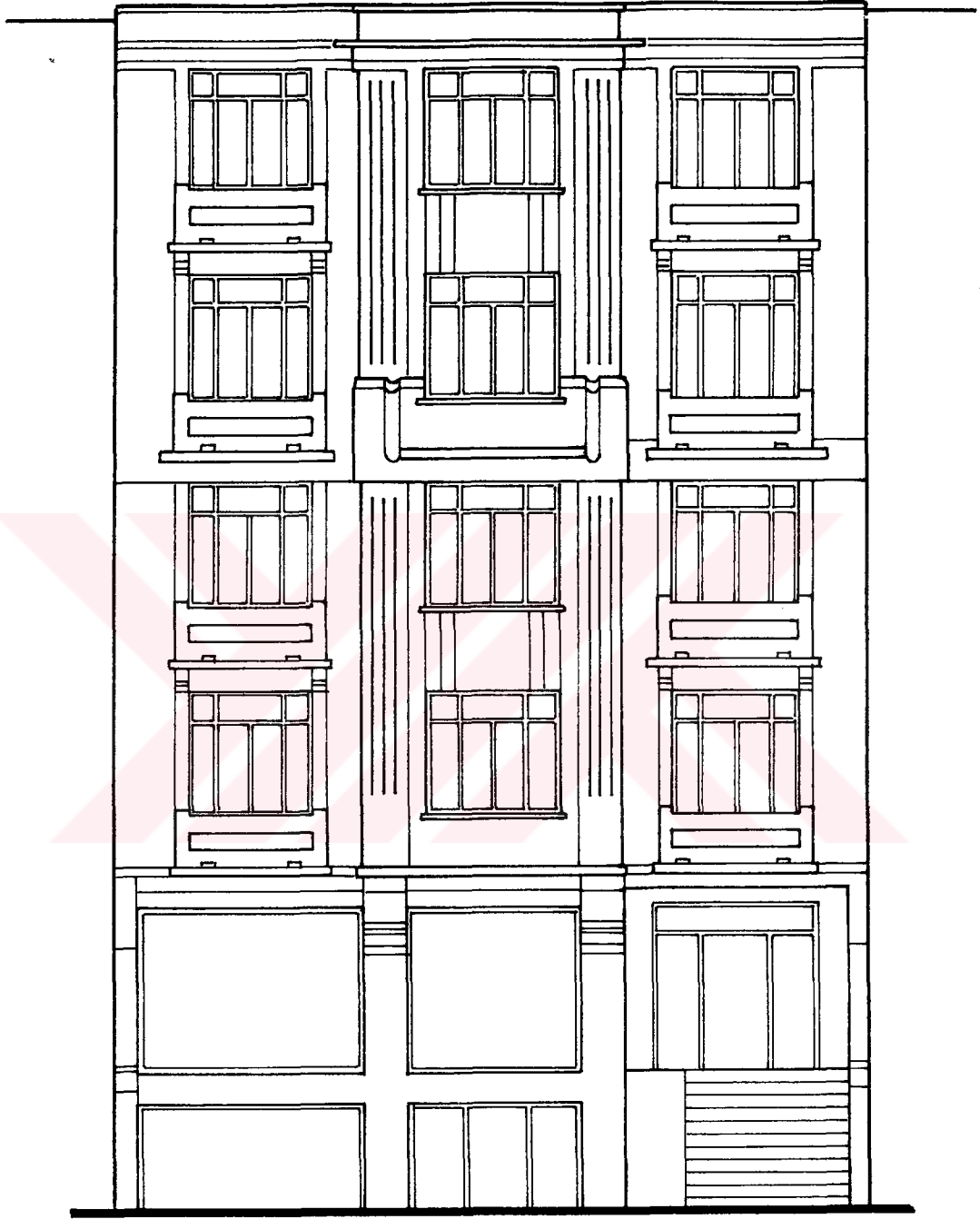

0 1 2 3 4 5 10m.

Şekil A 92. Gayret Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A 93. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 26 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

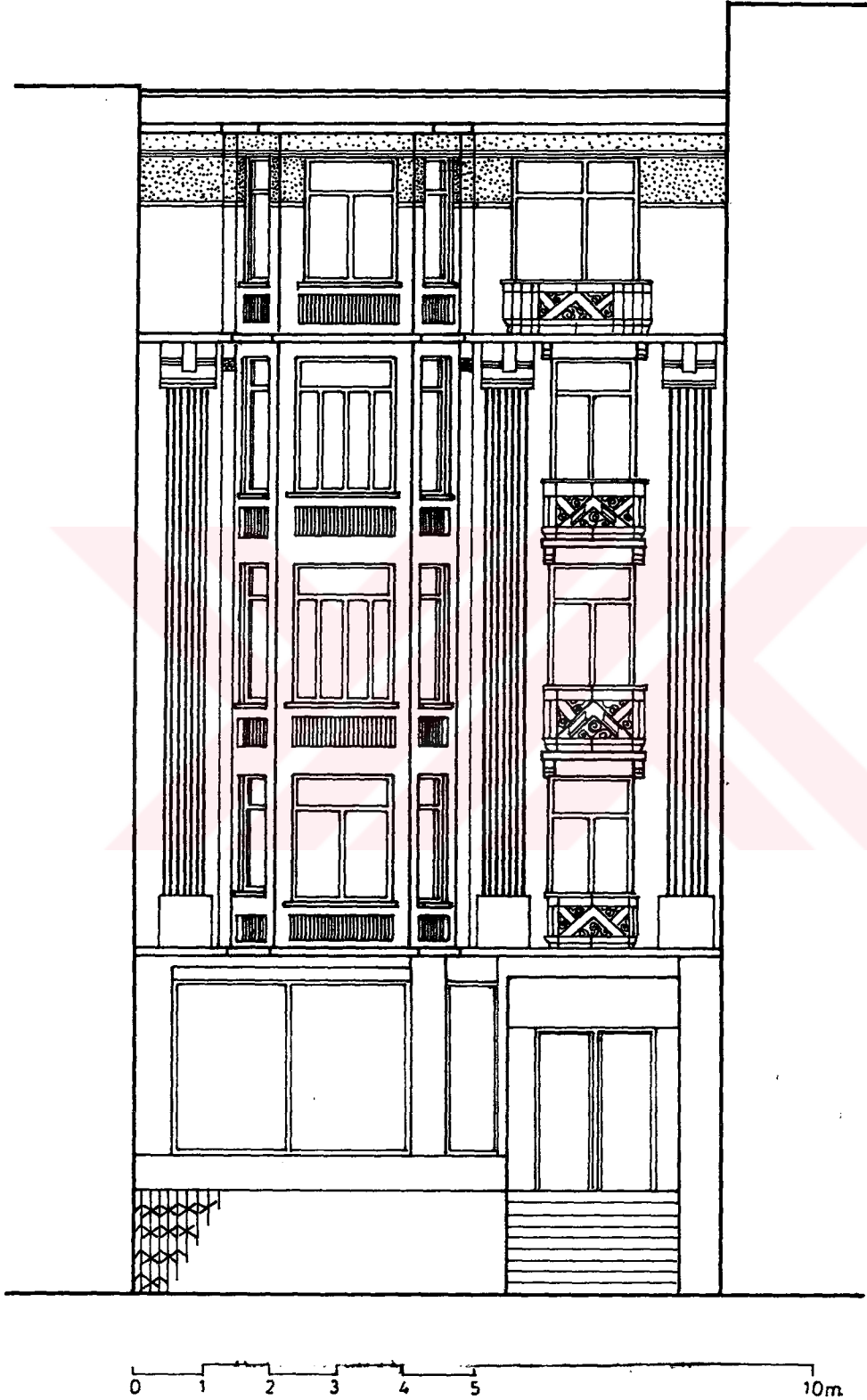

0 1 2 3 4 5 10 M.

Şekil A 94. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 26 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

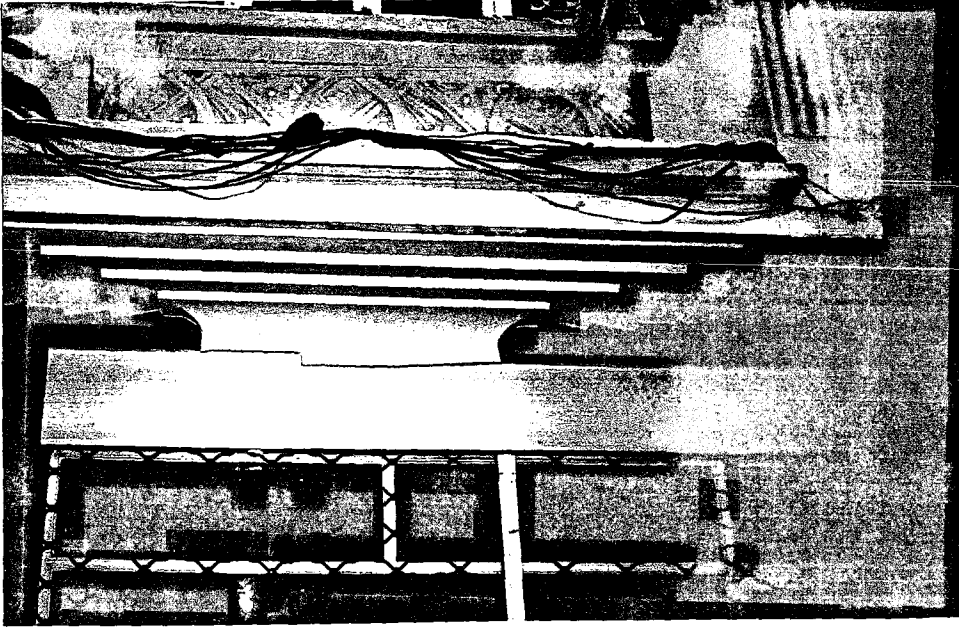
Şekil A 95. Divan Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A.96. Divan Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A.97. Adalet Apartmanı'nın Ön Cephesi

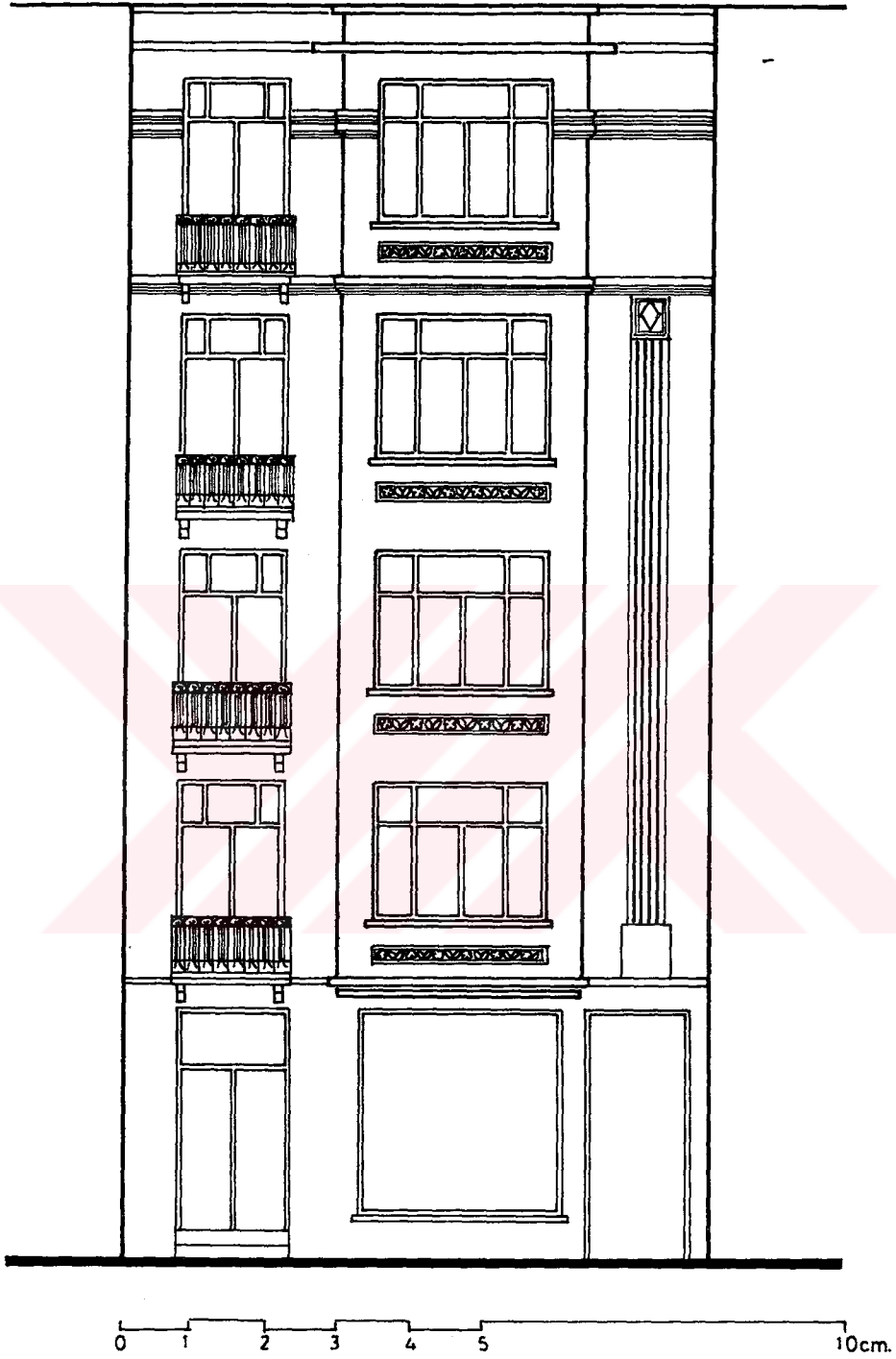
Şekil A. 98. Adalet Apartmanı'nın Çıkması Altında Oluşturulmuş Ters Basamaklı Piramit Biçimindeki Öge

Şekil A 99. Adalet Apartmanı'nın Ön Cephesindeki Bezeme Panoları

Şekil A.100. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 40 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

Şekil A.101. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 40 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

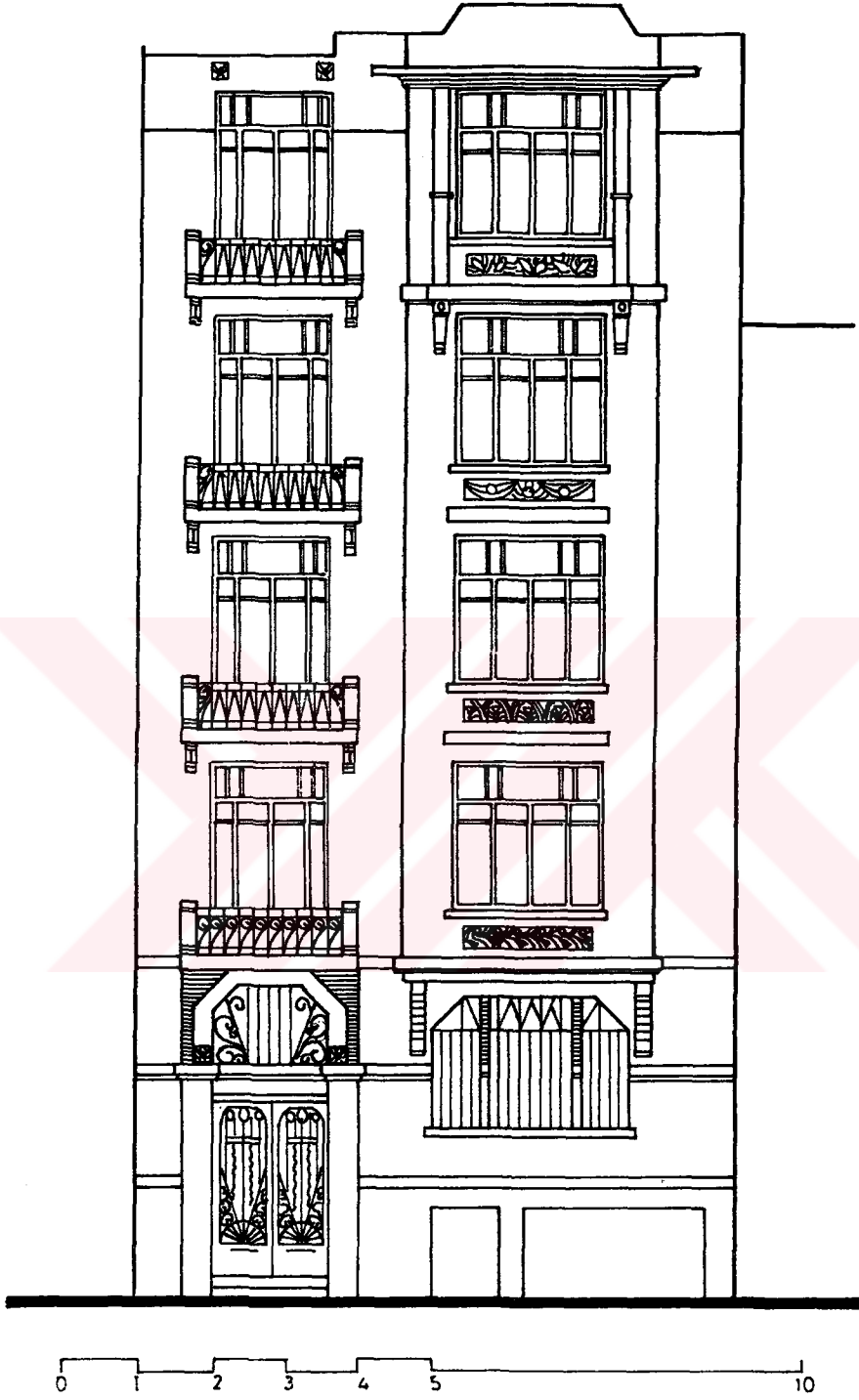
Şekil A.102. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 42 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

Şekil A.103. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 42 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

Şekil A.104. Melek Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A.105. Melek Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A.106. Melek Apartmanı'nın Giriş Kapısı

Şekil A 107. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 75 Nolu Apartmanın Cephesi

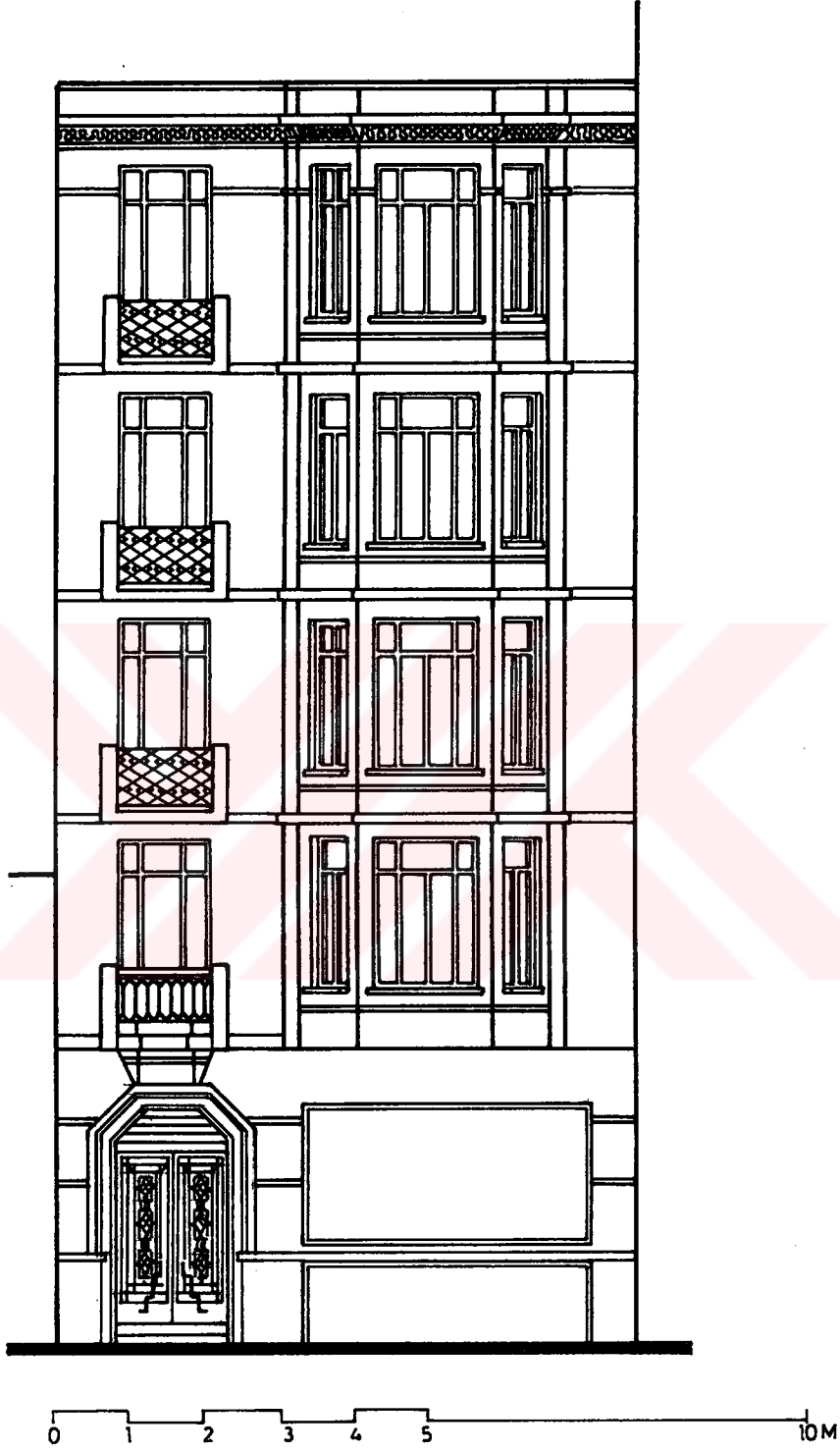
Şekil A. 108. Şehit Muhtar Caddesi'ndeki 75 Nolu Apartmanın Cephesi

Şekil A. 109. Koray Apartmanı'nın Ön Cephesi

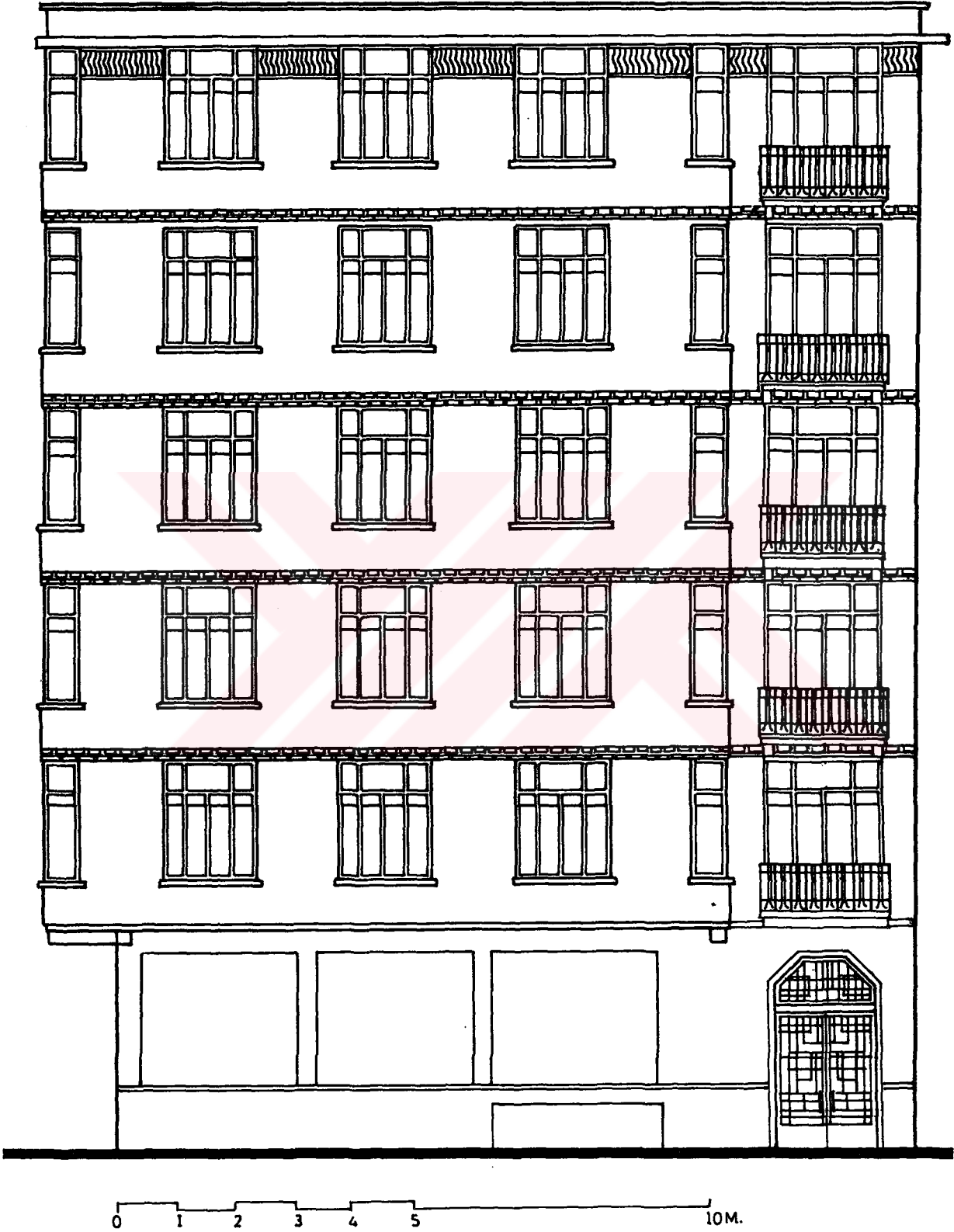
Şekil A. 110. Enstantan Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A. 111. Enstantan Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A. 112. Ariel Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A1 113. Ariel Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A. 114. Küçük Kristal Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A. 115. Küçük Kristal Apartmanı'nın Antresi

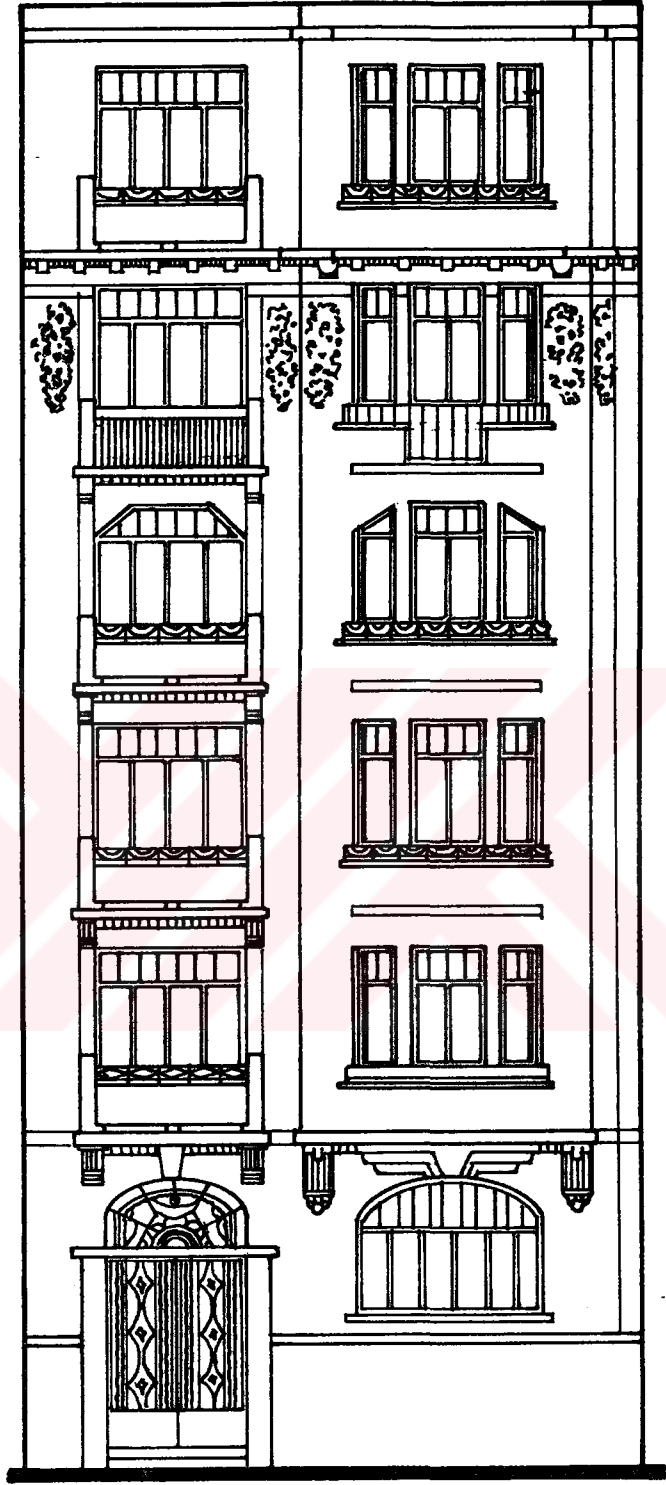
Şekil A. 116. Genç Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A. 117. Genç Apartmanı'nın Ön Cephesi

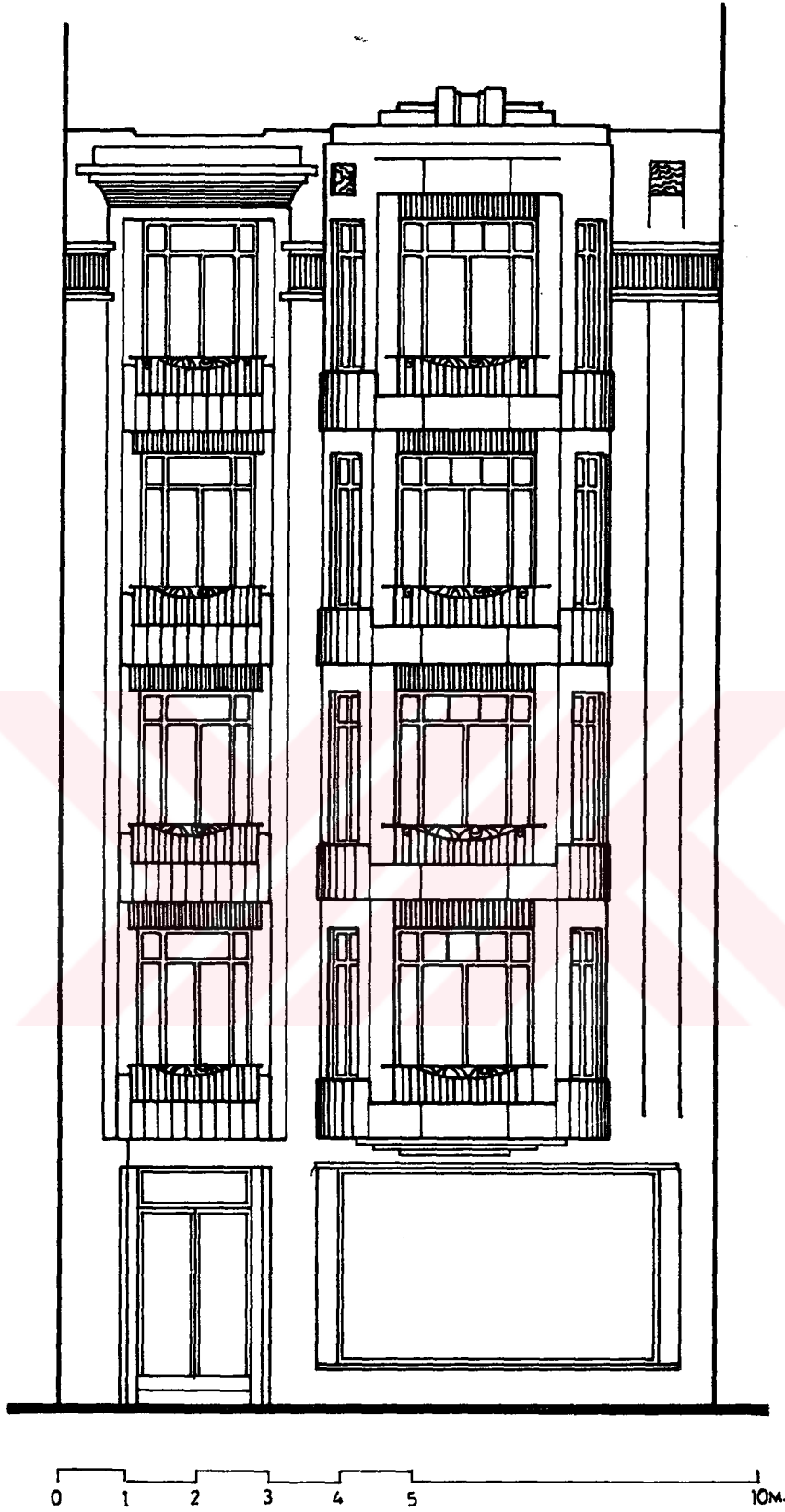
Şekil A. 118. İnönü Caddesi'ndeki 19 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

Şekil A. 119. İnönü Caddesi'ndeki 19 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

Şekil A. 120. İnönü Caddesi'ndeki 29 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

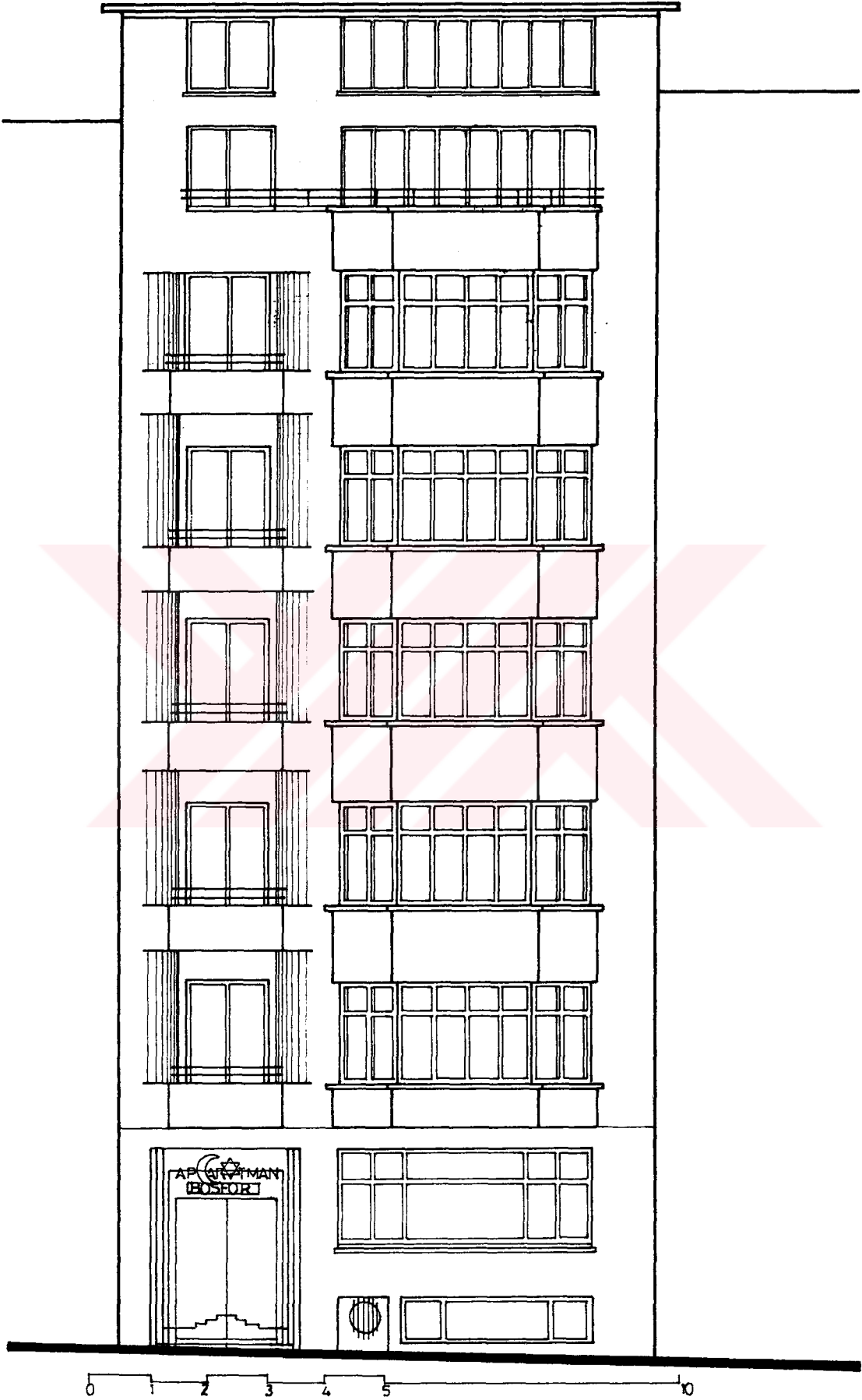
Şekil A. 121. İnönü Caddesi'ndeki 29 Nolu Apartmanın Ön Cephesi

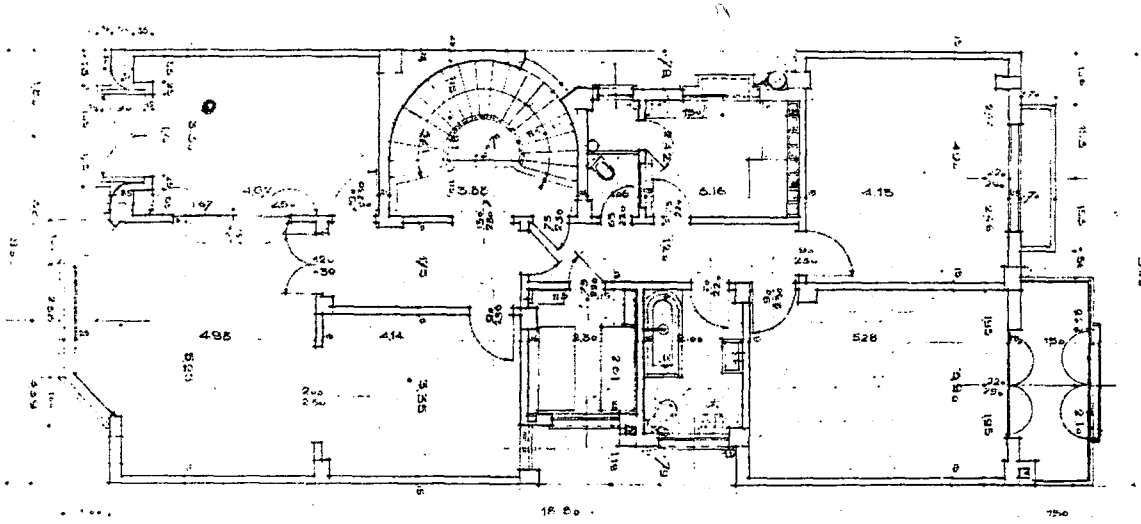
Şekil A. 122. İnönü Caddesi'ndeki 29 Nolu Apartmanın Çatı Parapeti

Şekil A. 123. Bosfor Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A. 124. Bosfor Apartmanı'nın Ön Cephesi

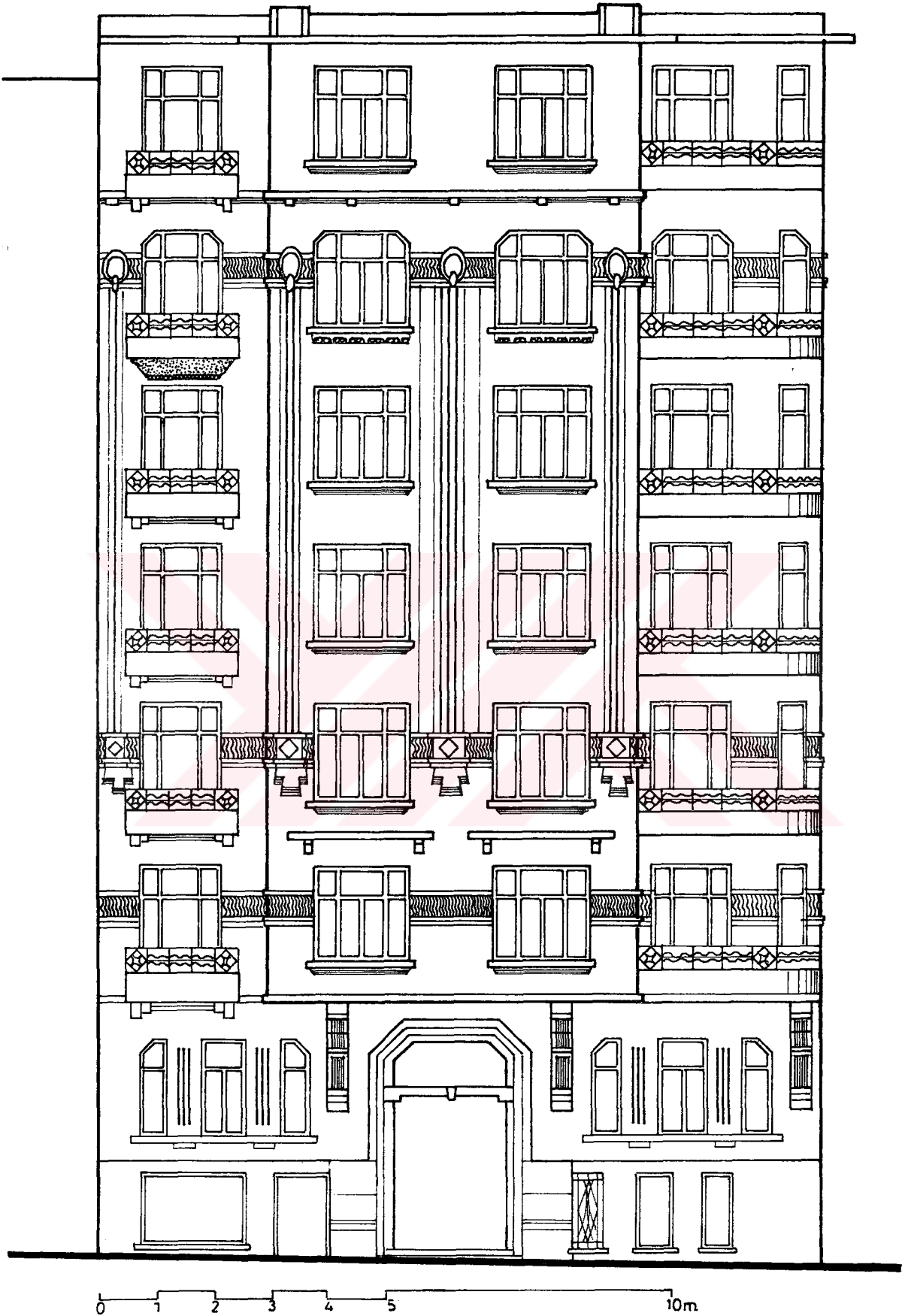
Şekil A. 125. Bosfor Apartmanı'nın Normal Kat Planı

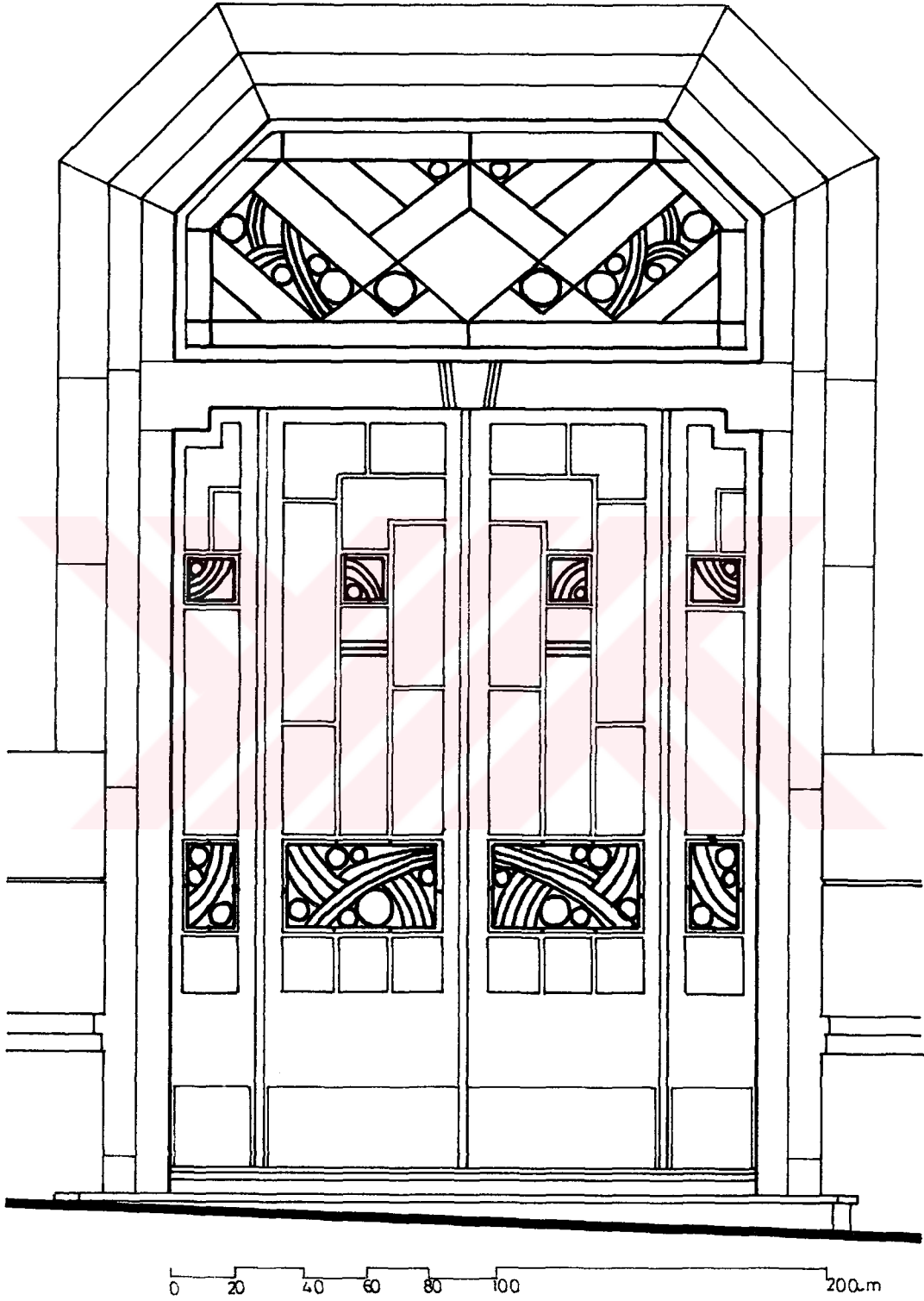
Şekil A. 126. Dilaram Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A. 127. Ankara Palas Apartmanı'nın Ön Cephesi

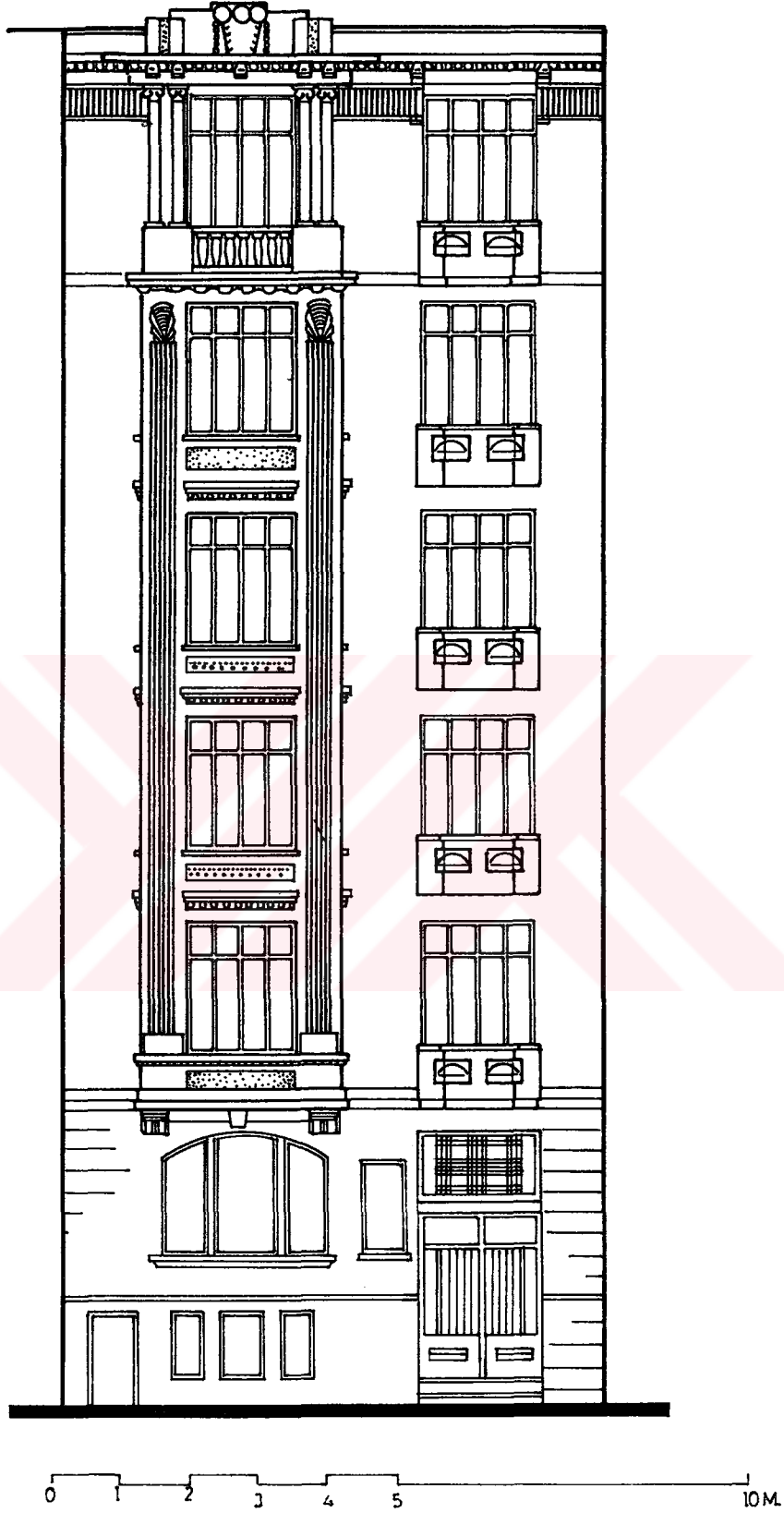
Şekil A. 128. Ankara Palas Apartmanı'nın Ön Cephesi

Şekil A. 129. Ankara Palas Apartmanı'nın Kapısı

Şekil A. 130. Seyran Apartmanı'nın Ön Cephesi

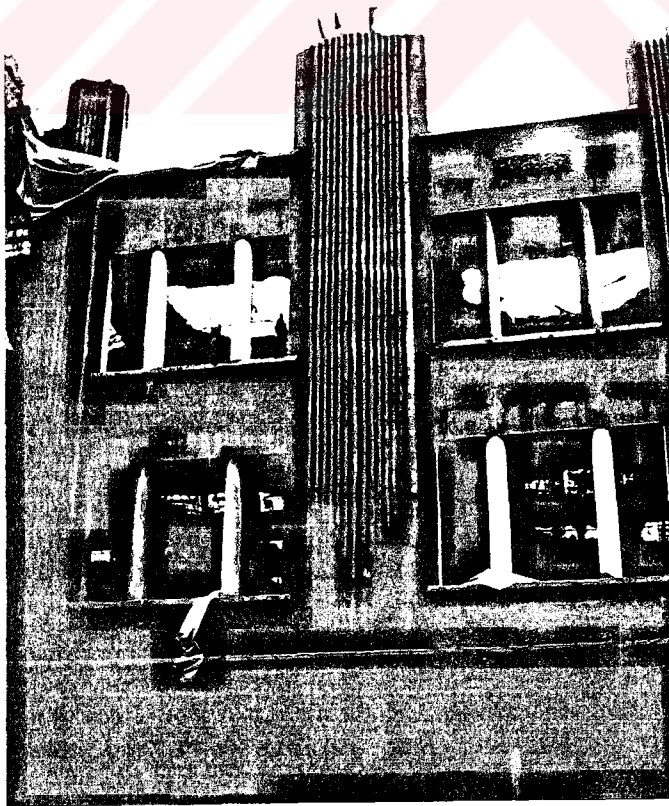
Şekil A. 131. Seyran Apartmanı'nın Ön Cephesi

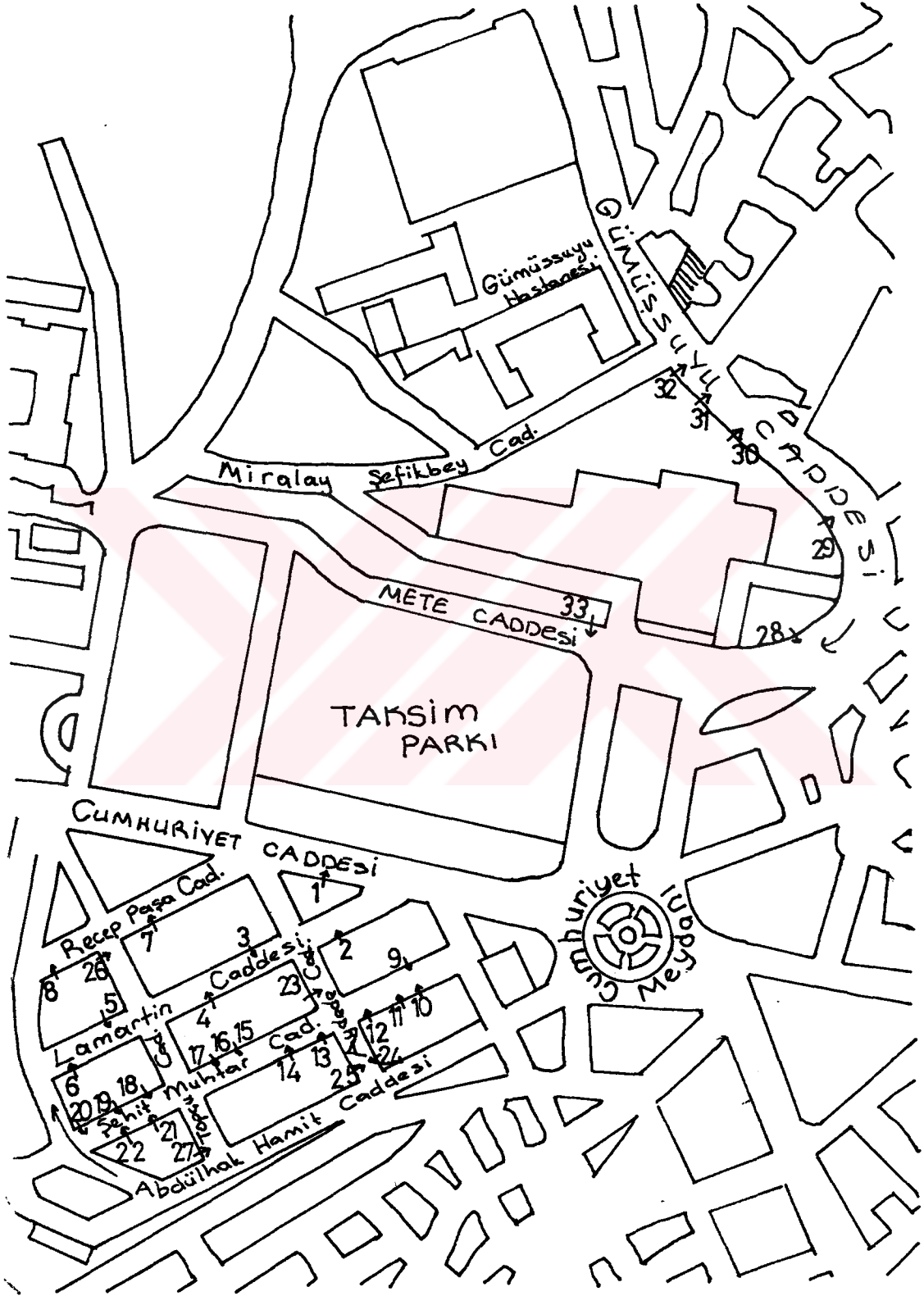
Şekil A. 132. Can Han Binası'nın Ön Cephesi

Şekil A. 133. Golden Age Oteli

Şekil A. 134. 1993 Yılında Yıkılan, Art Deco Dönemine İlişkin Bir Yapı

Şekil A.135. Talimhane ve Ayazpaşa Semtlerinde İncelenen Yapıları Katalog Numaralarına Göre Gösteren Bir Harita

ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında İzmit'te doğdu. 1987 yılında İzmit Lisesi'ni bitirdi. 1991 yılında Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünden mezun oldu. 1992 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi Mimarlık bölümü Mimarlık Tarihi programında yüksek lisans eğitimine başladı. İngilizce biliyor.

